

MAR· FABII

QVINTILIANI

DECLAMATIO-

NES.

Ad G. o. m. i. e. l. e. s. e. f. i. o. n. i. l. e. s.
Ad repul. dia. c. r. o. l. l.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD ~~SEB~~
~~GRYPHIVM,~~

1544.

M A R · F A B I I

QVINTILIANI, ORATO-
RIS ELOQVENTISSIMI

DECLAMATIONVM

LIBER.

*

P A R I E S P A L M A T V S .

A R G V M E N T V M .

Quidam cui erat filius cæcus, quem hæredem instituerat, induxit illi nouercam, iuuenemq; in secreta domus parte seposuit. Is noctu dum in cubiculo cum uxore iaceret, occisus est, inuentusq; postero die habens gladium filij deixum in uulnere, pariete ab ipsius ad filij cubiculum uestigijs palmæ cruentato. Accusant se inuicem cæcus & nouerca.

Pro cæco contra nouercam.

I

I IUVVENIS innocentissimus, Iudices, uti uellet ambitu tristissima calamitatis, poterat allegare uobis amissam cū oculis cogitationum omnium temeritate: sed cum ostendere innocentiam suam moribus malit, quam aduersis, neq; pietatis, neq; cōscientiæ suæ grauē ferre contumeliā potest, ut parricidium non fecisse uideatur beneficio cæcitatatis. Quare non petit, ut miserum putetis, nisi & innocens fuerit: non petit, ut afflictū alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorem, quod patrem amisit, quam quod oculos. Aestimate iuuenem ijs moribus, quibus uidetem aestimaretis, uita, pudore, pietate. Quæ si omnia sibi, ut erunt promissa, constiterint, nullo terrebitur crimine. Nec quod sceleratissima foeninarū calamitatem nostram cruentato pariete imitata est, expauescimus. Quæ diligētia, quò sollicitior fuit, ne deprehederetur, hoc magis indicauit sibi oculos non desuisse. Gratias agimus, quòd nimium auidæ

audiae suspicionis argumenta in nostram transtulit partem: nō esse cæci scelus difficilius probaretur, nisi omnia sic acta essent, ut fecisse cæcus uideretur. Quare Iudices nō improbè sperauerim futurum, ut suspecta sint uobis, quæ tam inconsideratè facta sunt cōtra miseram cæcitatē. Primum quod spatium illud in gēs domus, quod in medio fuit, ita dijecto cruore satiatū est usq; ad cubiculum miserrimi iuuenis, tanquā planè timuerit parricida, ne nō deprehenderetur. Deinde sceleri nox potissimum electa, quo tēpore inueniri maritus sine uxore non posset. Tum in cæde, in qua nemo utitur ferro, nisi alieno, gladius adolescētis, ne argumentū deesset nouercæ, relictus est. Postremò peractū uulnere uno scelus, quod obijceretur manibus errātis. Et tamē contra tam multa incredibilia solū aduocat nouerca testamentum, uultq; illud esse precium parricidij, ut rerū intellectu in diuersum coactō, occisum eò probet patrē, quod nō meruerit occidi. Nos uerò istud (si crimē putatis) agnoscimus. Iuuenis hic patris sui heres solus est. Hoc testamentū, si uiuētē adhuc miserrimo sene notum esse in domo potuit, scitis, quis illi debuerit irasci. Nam quod inuisum fuisse filium patri iactat, crimen nouercæ erat, si cōfiteremur. Idq; probari ex hoc putat, quod secretum non filius accipit à patre, sed cæcitas. Quo loco dissimulare satis callidè conatur inuidiam suam. Pater qui filium cæcum in semota penatium parte sepouit, cripuit nouercæ oculis uoluptatem. Nāq; ista cum inuasisse uacuos penates uideretur, cum patri filium cæcum hoc esse crederet, quod orbitatē, excogitauit indulgentissimus senex, quemadmodum hic miser patri suo in eadem domo esset, nouercæ in alia, accepit secretū quod erat petiturus. Quod quo sit animo senis factū, potestis interrogare testamentum. Neq; ego grauisimum patrem suprema sua iuueni iactasse crediderim, ut heredē filium scriberet. nō est res quæ imputetur: istam magis oportet uel aliquo iudicio, uel suspitione muliebri arcana mariti deprehendisse, & statim omnibus nu-

ptiarum renunciaſſe pignoribus. Nam cum propter pecuniam
 ames, idē amoris & ſpei finis eſt. Habuerat adoleſcens gladiū
 in cubiculo ſuo ſemper, ſiue antequam in hanc fortunam incide
 ret paratū, ſiue quia cæcitat̄is miſeræ ſolatiū eſt habere rem
 uidentiū. Certe nunquam illū pater timuerat, nunquam nouer
 ca obiecerat. Palam poſitum eſt ſub oculis omnium tota domo no
 tiſſimum ferrum. Scitis quantum negligentius cuſtodiat ferrū bo
 na cōſcientia, quam etiā extra ſuſpicionem ſit res ſine uſu. In
 nocētia facit, ut ferrū ſubtrahi poſſit & uidentibus. Siue igitur
 aliquis ex ſeruulis corruptus eſt, præſertim in tam facili occa
 ſione, ſiue ipſi nouerca non defuit audacia ad ferendū, quod fa
 cere poterat & præſente priuigno, utiq; (quod dubitari nō po
 teſt) quod facit certum ſcleris autorem, mauult in cæde alieno
 uti quam ſuo gladio, quiſquis illum relicturus eſt. Reliqua iudi
 ces ſi fieri poſſunt, facta exiſtimate. Dicitur cæcus ſine rectore,
 ſine duce, ex illa penatium parte ſecreta, & penē ex alia domo,
 per inane longū, per tot offenſa limina, per excubantes ſeruu
 los erraſſe cum ferro, cubiculū deinde patris ingreſſus in neu
 tram deflexiſſe partē, ſed recto gradu ſicut ducere oculi ſolēt,
 ad lectulum acceſſiſſe leuiter, non in torum incidiſſe, non antē
 perueniſſe quam crederet. Vos Iudices criminum tumultum ex
 rerum fide ducite. Dormiens ſenex, quē cæcus percuffor qua
 reret, excitatus antē eſſet, quam inueniretur. Iungūt hiſ multo
 incredibiliora, ut occiderit patrē, pepercit nouerca, parrici
 dium autem uno ictu explicuerit: quod ferē uix etiā ijs contin
 gere ſolet, qui oculos manu ſequuntur. Nulla ergo luminū uir
 tus, ſed homo ferrū miſſurus in caſum, ſatis felix ſi percuiſiſſet
 quamcunq; corporis partem, in ipſam protinus animā incidit,
 & an morti ſatiſſe ciſſet, intellexit. Officium Iudices oculorum
 eſt renunciare manibus quid actū ſit, cæci percufforis una ſecu
 ritas fuerat ſæpius ferire. Negat præterea quicquā ſe ex hiſ no
 uerca ſenſiſſe, cum iuxta iacēret, nec explicat unde illud acci
 derit,

derit, maximæ signū trepidationis. Si & pater uno ictu perierat, neq; ista uigilabat, nunquā gladiū reliquit percussor securus. Reliqua iudices nimīū suspecta, improbè a simulata. Spatiosissimus paries & longissimū domus latus habuit notas sanguinis, quas reliquisse uideretur manus reuertētis. O quā bene quicquid uolunt imitantur oculi. Stueo (si qua est fides) omnia priuignum illa nocte fecisse. Dicitur ad uotū noueræ gladium in uulnere reliquisse, quem suum negare nō posset. Deinde per totum parietem quid aliud inscripisse, quā se parricidam sanguine patris usq; ad cubiculū suum perduxisse, & uīā sequētibus reliquisse? Hæc fecit aliquis negaturus? Gratulor tibi adolescens, si non potuisti parricidium illud admittere, nisi ut relinqueres argumentum cæcitatē, habuisti innocentiaē necessitatē. Causam igitur miserrimi adolescētis sic apud uos agere proposui, ut primū ipsum defendā quasi reus tamen sit: deinde cum esse securus de huius innocentia cœpero, tunc ingrediā noueræ accusationem. Spectabitis utrunq; suis moribus, suis causis: erit q; facilior uia uestræ religionis. Quā quā duos iudicia complexa sunt, uos tamen tanquā de singulis cognoueritis. Et primum sic agam, tanquam iuuenis habeat oculos, tanquam impetus eius nulla corporis debilitate frangantur. Interrogabo quid antè perditē, quid flagitiose, quid impie fecerit, per quæ se parricidam scelera promiserit. Innocentia per gradus certos ab homine discedit, & ne in maximis trepidet audacia, diu uires in minoribus colligit. Nemo inde cœpit, quò incredibile est peruenisse. Dicās necesse est quæ huic cum patre odia fuerint, quā uiolēta dissensio inter sacrorum infinita nominū pignora. Crede mulier etiā tua causa. Nam si facile est filio occidere patrē, facilius est uxori maritum. Loquar nunc de infirmitate miseræ cæcitatē. Temeritas omnis animorum calamitate corporum frangitur, & frigescent impetus mentium, quos nō explicant ministeria membrorum, ad solum se alligat destituta

mœrorem. Vultus ille perpetua nocte coopertus ac timidus nō
 cōcipit nefās, ad quod ducibus oculis peruenitur. Cogitat sem-
 per errare, & offendere, cogitat eundi redeundiq; difficultatē.
 Magna innocentiae necessitas est, neminem facilius posse depre-
 hendi. Semper se custodiunt miseri, ne esse miserabiles desināt,
 & quisquis amisit oculos, laborat, ne meritō perdidit. Quid
 aliud cecitas discit quā rogare, blandiri? Odium omne adiu-
 uant oculi, & hunc in pectoribus humanis furorem lumina ac-
 cendūt, nec leuis animis accedit insania, quoties quem execere-
 ris, aspicias. Cæcus miserior est quā ut inuisus sit, timidior est
 quā ut oderit. Præterea nocentibus liberis frequentissimās ad
 parricidium causas suggestit illud, quod uidebant. Vitijs enim
 nostris in animum per oculum uia est. Alijs tradidit in paren-
 tum sanguinem luxuria ferrum, luxuria uidentium crimē: Alijs
 meretriculæ immodica poscentis amor, cui renuciāt oculi. Cæ-
 cus infelix patrem occidit: deinae cui manū porriget securior?
 cuius humeris leuior incumbet? Quis contumelias seruorū ca-
 stigabit seuerius? quis calamitatem tam obnoxiam maiore reue-
 rentia proteget? Inter felices alius est ordo uotorū: cæcus filius
 optat superstitem parentem. Volo nunc scire quemadmodū di-
 cat explicitum tam difficile facinus. Cæcus parricidium cogita-
 uit. cum quo? cuius se commisit oculis, iturus per totam domū?
 quem ducem elegit ille, qui erat in cubiculo suo solus? Secum
 (opinor) secum deliberat. Sufficit sibi, cum homine expeditissi-
 mo loquitur. Cur enim socium conscientiae querat? omnia po-
 test scire. Primum uel nox quanta sit. Deinde prospicere solici-
 te, an omnis familia dormiat. Gradu suspēso ponere certa uesti-
 gia, & in omnē timoris sui partem sollicitū circumagere uultū.
 O quā parum est in metu ipsos etiam oculos habere. Ita non
 iste sibi dixit? Occidere quidem patrem uolo: sed quem sequen-
 tur hæ manus? Nocte solus egrediar, sed quando perueniā? Pu-
 tas nos iunctis habitare liminibus? domus inter patrem filiumq;

media.

media. Quantum erroris, quantum moræ, spatiū ingens, & uix metiendū? Cæcitas incōsulta quid agis? nox antè deficiet. Quid si deinde uterq; uigilauerit? quid si nouerca? Agè limē inueniā, cardinem sine strepitu mouebo, dormientis cubiculum intrabo, quiescētē feriam patrem, semel satis erit, nec nouerca uigilabit. Securus egrediar, sciente nullo reuertar. Vota sunt ista, sed oculorum. Cæcus desperaret etiam si tam multa nox polliceretur. Hoc loco quærā necesse est, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidium suo potissimum gladio uteretur. Nimirum illud in mentē uenit, quia erat relicturus. Nam si alienum, & ignotum in uulnere patris gladiū reliquisset, potuerat de percussore dubitari. Hic attulit suum, ut etiam si euasisset, tamē ferro suo tene retur. Cur ergo, inquis, gladium in cubiculo tuo habebas? quia habuerā semper, quia usurus illo non erā. Ferrum ergo parricidio meo tot ante annos præparauī, & secundum illum quē minabar patri, tandiu innocens fui? Ego eram ferro ac mente paratus, & tot abire noctes? Antè gladiū illum familiarē oculis tuis feci, antè omnibus seruulis notū. Pependit in cubiculo tanquam testis cōscientiæ meæ palam in medio negligenter, sic ut subtrahi posset. Non illū conscientia trepida uelauit: tam notus in cubiculo fuit, quàm cæcitas domini. Quisquis ferrum præparat sceleri, sic illud habet, ut possit suū negare. Ponite nūc ante oculos actum parricidij, deprehēdetis difficultatē. Dono illud, dum à suo limine egreditur, dum illos quos accepit à patre serulos fallit, ecce cubiculū senis inuenit aliquādo, ecce paries ille deficit, & percussoris manus subito destituit, cessere fores sine strepitu. Quid postea agit? Vtrū ipsum cubiculi parietē circuit, an se cōmittit in mediū? & per spatia tenebrarū armatam manum iactat? Ecce patris lectulū tenet, etiā dormientium anhelitus imminens audit, unde sciet quò dirigat ferrum, quē potius feriat ex duobus? Tentauit ergo uultus, & pectus obiectū, breuissimā perituræ animæ uiam quærīt, & quantus erit sopor

qui ista non sentiat? Dices, neq; ego sensi. Ideo intelligis quàm
 malā causam habeas, cuius & una, & incredibilis defensio est.
 Ita feritur in sinu tuo maritus, & tu nihil sentis? Ad latus tuum
 fata hominis peragūtur, tu taces tanquā te priuignus occiderit
 priorē? Ita nō ille percussus est homo, quē cæcus occidit? Te ue-
 rō (si nihil aliud) calens ille cruor deniq; suscitasset. Sed quàm
 manifesta est cōscientia, quæ te cōpellit ad hanc necessitatem, ut
 cum occisum à priuigno tuo patrē uideri uelis, cogaris dicere
 nihil sensisse? Sufficit, uicimus, innocētes sumus. Cum in eodem
 lectulo fueris, cum amplexa sis forsitan illū qui occisus est, tam
 incredibilē profiteris soporem? Cur ergo tu incolumis es? quæ
 tam iratis manibus sanguinem tuū fortuna subtraxit? Certe dor-
 miebas, certe nihil senseras. Ita priuignus te reliquit, qui depre-
 hendi timebat? Occidit ergo aliquis patrē, & nouercæ peper-
 cit? Maximum omnium nefas, fortiter fecit, minori sceleri statim
 par nō fuit? Omnia humana sacra cōfudit, uiolare non est ausus
 pectus odiorū? incredibile est, sine fide est, non occidere nouer-
 cam, cui imputes, quod patrem occidat. Quid ais adolescens?
 tu ne circa illū sanguinem defecisti? illa te blandius rogauit ani-
 ma? perdidisti ergo illud, quod nihil senserat, quod nox, quod
 silentium, quod tempus supererat sceleris alterius? Tu si facere
 parricidū posses, ideo patrem tantum occidisses, ut tibi & no-
 uercā liceret occidere? Non uideo cur, nisi uideri uelit relictam
 mulierē, ideo tantum ut uideretur illud nefas illa fecisse. callide
 satis. Sed hoc alio protinus argumento subuerteretur. Non est
 eiusdē consilij nouercæ parcere ut substituat ream, & gladium
 relinquere quo ipse deprehēdatur. Sæpius uti necesse habeo ar-
 gumento cæcitatē, & hoc etiam loco quo de illo uulnere dispu-
 tandū est. Mehercule si percussor intrasset, qui uideret, qui lu-
 men præ se tulisset: nō tamen tam feliciter librasset ictum: quem
 etiam si nullæ fallerent tenebræ, metus & conscientia magni
 sceleris testes incertum fecissent. Rarō contingit semel ferire
 carnifi

carnifici, quamuis componat ipse ceruicē, & exercitata manus homicidium nouissime uelut quoddam genus artis exerceat. Sic ergo librauit manum cæcus, ut ipsam protinus feriret animam? Ego mehercule etiã illud admiror, quod cum patrem uellet, nõ nouercam percussit. Præter animum nihil uirium habet parricidæ primus ictus: ille trepidat, ille cogitat, ille erubescit, ille est ab innocentia proximus, ille præstat hoc solum, ut sequens fortius feriat. Interrogare nũc uolo quæ iuueni causa fuerit, ut reliquerit gladium. Scilicet noluit nouercam suam infamari. Abstulit sibi omnem defensionem, & se parricidam confessus est, ferrum in uulnere reliquit. Si nondum occisum putabat, iterum feriret. Si iam perfectum nefas intelligebat, auferret indicium. Sed quid ego rem manifestissimã colligo? Si uultis Iudices scire à quo sit gladius relictus, cogitate cui expedierit, ut inueniretur. Sed paries usq; ad cubiculũ priuigni uestigio manus cruentatus est. Cogitate Iudices ante omnia, nõ esse incallidum hominem, neq; consilij iacentis, qui cæcus explicare conetur facinus etiã oculis difficile. Ille ergo nõ existimat cum manum cruentam parieti applicat, uestigiũ à se parricidij sui relinqui: cum dexterã, qua duce utebatur, ueste tergere, atq; ita abire sine uestigio possit, totum parietẽ cruentabat, & ubi aliquid de patre misero relinquebat, quid futurũ esset postero die, quantam expectaret inuidiam ad lucem, nõ cogitabat: sed disponebat indicium certum, indubitatum, sine errore, quod nouerca sequeretur usq; ad cubiculum suum, usq; ad limen ipsum. O admirabile casum, nec cruor antè deficit. Vtar hoc loco natura ipsius rei.

Palmatum sanguine paries inuentus sic est, totam manum explicuit, omnes digitos diligenter expressit. Totum ergo sanguinẽ consumeret intra prima uestigia. Pone enim manũ cruentatam, atq; adeo (ut istis etiã blandiar) madentẽ: pone mensurã itinerris, spatium parietis, diu enim in secretam domus partẽ reuertendum est: debet proxima pars à cubiculo patris habere plurimũ

sanguinis, sequens minus, tertia minimū, ultima nihil. Nā cruor
 quoties admotus est, trāsit, aut in manu tardè reptantis arefcit.
 Hoc quid esse dicamus, quòd circa cubiculum utrūq; sanguinis
 istius uestigiū quasi incipit: hinc est paries palmatus, & illinc?
 Quomodo pertulit manus quod relinquebat? nouerca istud, no
 uerca securis composuit oculis: illa miserum dextera sanguinē
 tulit, & manum subinde renouauit. Palmatus paries, habet di-
 stantiam, uacat aliquid loci, integrū ubiq; uestigium est, cæcus
 manus traxisset. Quæro nunc, unde tantum sanguinis in manu?
 Tunc enim ex omni uulnere cruor profluit & effunditur, cum
 ferri recentem uiam sequitur. At quoties eodem quo factum est
 cluditur telo, latet tota mortis inuidia. Præterea cum manus ex
 parte qua palmare uestigium potest, plicetur in capulo, & se-
 dum telū occupat, claudat, necesse est exteriore ut parte resper-
 sa sit. Tuus autem qui palmatus est paries, uestigium eius par-
 tis ostendit, ad quam cruor peruenire non potuit. Vestrum est
 nunc comparare omnia ista, perpendere. Cur prudentior sit iu-
 dex in deprehendēdo scelere, quàm reus in adnūttēdo, hoc esse
 in causa puto, quòd alter tantum pro se cogitat, alter pro par-
 te utraq; Tuitus sum adolescentis miserrimi causam, nūc inspi-
 cere uolo quanto certioribus argumentis nouerca teneatur.
 Transeo illum uulgarem & omnibus notum de comparatione
 personarum locum. Alius diceret maritum & uxorem nisi libe-
 ris initiarētur, non fortissimis corporū uinculis inherere. Ego
 illud potius dicam, decepta est mulier expectatio tua. Veneras
 quasi in uacūā domū, & sine hærede. Expectaueras, ut infelix
 iste iuuenis ab ipsis protinus nuptiarū tuarū expelleretur au-
 spicijs, extorrem & inopē summoueret pater blādo corruptus
 amplexu, & omnino summā calamitatē corporis occurrere de-
 licatis uxoris oculis uetaret. Inuenisti piū & deuotū unico se-
 nē, & de omnibus coniugis tui desperasti ob id affectibus. Mi-
 serrimus est maritus, quisquis inducit filio nouercā, quòd uxori

non

non uidetur utrūq; posse amare. Quæro igitur ante omnia, ubi occisus est maritus? In cubiculo suo, hoc paulò antè priuigno defendendū nō fuit. Occisus est in cubiculo senex. Ita ille percussor nō timuit uxore? Audeo secretum nuptiarum, & matrimonialis lectuli solitudinē occisurus intrare. Quem quærās? ubi relinquitur maritus ab uxore innocēs? Noctē autē ad scelus quis elegit? Nox tuū tēpus est, quid si accedit huic etiā sceleris occasio? Non uenire debes ad secretam domus partē. nocturna tibi penatiū sacra peragenda sunt? Tu non cogitas quēadmodū suspensa manu sonantē blāde cardinem flectas? Iaces secundū occasionē, & expeditū tibi in proximo facinus est. Non times, ne quis deprehēdat. Ipsi quoq; seruuli lōgius quiescūt, & præstatur grande secretū genio loci. Tibi quoq; ferire cum uelis, scire an dormiat licet. Nox, & ferrū, & securus maritus, quidnam isto declaratius scelere? Occisum esse miserū senē, cum tu uolueris, scimus. Quomodo tamē, inquit, gladius peruenit in meā potestate, qui priuigni fuit? Heremus, hic difficilis expugnandus est locus. Quis credat mihi, si dixero? gladium cæcus ille perdidit, perpetua nocte clausæ genæ nō custodierūt. Fingere nimirum ad tēpus uidebor, & rem nimū manifestam impudēter cōplorare. Scilicet semper isti apposita capulo manus, & diebus ac noctibus curæ. Nolo tanquā callido glorieris ingenio, nō accepisti trucē horridumq; latronē, nostri tibi occasionē præbere mores. Nā quòd uno ictu occisus est senex, ad te sufficio magis respicit. Tu præparare corpus illud ad ictus potes, dum uideris amplecti. Tu blāda manu prætentare pectus, ubi assiduo uisceris pulsū nō quiescat anima, ubi statim mors sit, ubi de spiritu sanguinis ictū explorare antè & cognoscere licet, potest & uno ictu mulier occidere. Venio nunc ad uestigia parietis cruētati, quibus te satis abūdeq; pressimus, dum adolescentē defendimus. Hæc sunt tamē quæ contra te reseruata sunt. Cū maritus tuus in cubiculo occideretur, sciebas nullū tibi relictum patrocini

trocin

trocinium, nisi aliquid cæcitati simile fecisses. Ideoq; sanguinẽ
 in illã partẽ induxisti, in quã quærì uolebas, ut postero die o-
 mnis inuidia sanguinis notas & uestigia preparata sequere-
 tur. Infãmas cæcũ, consilium ex calamitate sumpsisti. Sciebas il-
 lum nõ aliter, si dux defecisset, ingredi posse, quã si uestigia
 parietis perpetuitate dirigeret. Simulasti itaq; cæcitatẽ, & ne-
 quid sceleri impio deesset, mariti tui cruore liuisti. Omnia tibi
 composita atq; simulata sunt per ociũ & securitatem, tanquam
 scelus transferatur ingenio. Nunc enim tu innocens, quia priui-
 gni gladius in uulnere, quia paries cruẽtus: hoc sufficere utrũq;
 iudicio putabas? quã facili momẽto causæ fata uertuntur, quod
 fecisse etiã is scelus frequenter inuentus est, qui obijciebat. Sed
 causas, inquit, parricidij iste habuit, quẽ iratus pater in secretã
 domus partem relegauerat. Mulier illa forsitan ignominia feli-
 cioris uideretur esse priuigni. Cæcitatũs beneficium est, cum illi
 secretũ datur. O præclarã senis optimi singularemq; pietatẽ,
 quã blande ille seposuit miserũ suum, quã diligẽter uxoris
 gaudẽtis exclusit oculos? quã multo cæcum pudore donauit?
 Si felicior, inquit, essem, pater, ego tibi potius cederẽ domo to-
 ta. Nũc miser illam occupa partẽ, in qua nemo te uideat, in quã
 solus ego ueniã: sint circa te seruuli fideles, nõ gemitus tuos au-
 diat quisquã, non flebili mœrore pascatur. Nihil est quod te so-
 licitet conuersatione nostri. secretum quod cæcitati præstatur,
 ideo præstatur, ut minus oculi desiderentur. Aliquis odit filium
 cæcum, & hac tantũ ultione contentus est, ut illi assignet quie-
 tem, & sepositam, & meliorem domus partẽ? Ita ais, ego sic in-
 telligebã, quasi abdicaret, quasi expelleret. Iratus igitur senex
 tenet iuuenem suum uelut interiore complexu, & à limine ob-
 stat? Rogo, quod duos separat media domo, te integram, sanã,
 & illum infelicem cæcum, cõtumeliæ opportunum, iniuriæ fa-
 cilem, utrũ filio irascatur, an uxori? Nolo, inquit, iuuenis utaris
 amœna domus parte, ne hæc quæ nitidioribus tectis elaborata
 sunt,

sunt, pertineāt ad oculos tuos. Quis tam stultè irascitur cæco, ut putet illius interesse ubi habitare iubeatur? Te potius ille summouet, tuis inuidiā facit oculis, tibi dicit, Sufficiat, satis est, habes maiorem domus partem, absentem puta, misero in paternis ædibus aliquem angulū relinque. Pater, qui filio sub nouerca assignat secretam domus partē, confitetur uxori se abdicare nō posse. Transit ad aliud genus defensionis. Sibi causam cædis non fuisse, cum hic hæres inuentus sit omnium bonorum. Quis enim alius esse debeat, ut huic properandum fuerit ad hereditatem? Filius scriptus non timet poenitentia testamēti. omnium bonorū hæres relictus est. Non ergo irascebatur pater, cum daret secretam domus partem. Non possunt tibi diuersa prodesse: eadem obijceres reo, si exheredatus esset. Elige utrū uoles. Si sciuit se esse heredem, amare magis patrē debuit: si ignorauit, non habuit quod speraret ex morte patris. Reliquum est ut inueamur, ille qui perijt, ab utro magis uestrum desideretur. Te opinor hic grauius afficit dolor, impatientius hic luctus exanimat, tuq; obsoletam protinus nubem, & tempori accommodata lugubria flammeo reuertente mutabis. Hic uerò iuuenis, qui si fortunæ suæ mala cum præteritis comparet, cæcus cœperit esse nunc primum. Nam quid non miser in hoc sene perdidit? uiuebat illi magna pietas, aderant quocunq; iusserat de facie patris oculi, non illudere infelicibus tenebris cōtumaces seruuli poterant, nec (quod extremū cōtumeliarum genus est) ut dominum agerent, rogabant. Nunc quanta dii boni ludibria sunt incunda? luxere se pariter cæcitas & solitudo. Quid tibi nūc miserrime adolescēs hereditas prodest, quam tantū audis? quid enim circa te pecunia potest? quæ fruēdi uoluptates? quid aliud quàm spoliolorum facilis occasio? Quam bene ista omnia paterni oculi custodiebāt? quam facîle decipi, quam facîle denudari, quam citò sine labore falli potes, quam cito inops fieri? Morte patris exheredatus es. Quid nūc tibi nisi perpetuus imminet mœror, &

execrat

execratio uitæ? Miser post omnia & lacrymas perdidit, nec do-
lentē adiuuāt oculi. Incipit apud te gladius habere quod agat.
Querit ecce, querit miser ferrū. Nūc, inquit, huc redcite illud,
innocēs donec habuit meas manus tantū. Si mori necesse est, illi
potissimū incumbam. Hoc illa iam olim grauis & infelix anima
querebatur. Vbi nunc meæ uires? ubi impetus? ubi dextra tam
fortis? uno ictu puto ne me quidē ipsum mihi cōtinget occidere.

CAECVS IN LIMINE.

ARGVMENTVM.

Ex incendio domus adolescens patrem extulit. Dum matrem repetijt, &
ipsam & oculos amisit. Induxit illi pater nouercam. Quæ accessit quodam
tempore ad maritum, dixitq; parari illi uenenum, quod iuuenis in sinu ha-
beret, & sibi promissam dimidiam partem honorum, si illud marito porre-
xisset. Intrauit ad cæcum pater, interrogauitq; an hæc uera essent: ille nega-
uit: exquisiuit, & inuenit in sinu uenenum. Interrogauit cui parasset: ille ta-
cuit. Recessit pater, & mutato testamento, nouercam fecit hæredem. Eadem
noctē strepitus in domo fuit. Intrauit familia in cubiculū domini, inuenitq;
ipsum occisum, & nouercam iuxta cadauer dormienti similem, cæcum in
limine cubiculi sui stantem, gladium eius sub puluino cruentatum. Accu-
sant se inuicem cæcus & nouerca.

Pro cæco contra nouercam.

2

*cui pro mi-
nimo

SENTIO Iudices pudori iuuenis, *pro quo mi-
nimum est, quòd parricida non est, grauisimū ui-
deri quòd absoluendus est contra nouercā: & plu-
rimū cæco de reuerentia deperire uirtutū, cum
in patrocinio summæ pietatis aufertur quicquid aliū defende-
ret innocētē. Hoc primum itaq; publicis allegamus affectibus,
quòd pro se reus indignatur uti corporis probatione. Solus
omnium non remittit sibi, ut incredibilior sit in parricidio cæ-
cus, quàm fuit, cum uideret. Homo omnium quos unquam mise-
ros fecere uirtutes, innocentissimus, parricidium negauit, ante-
quàm pater occideretur: & ne quid hodiernæ solitudini præ-
stari putetis, fecit, quod est summum in rebus humanis nefas, ne
uel in alio credretur. Ignoscite per fidem, quòd indignatur se
iuuenis in honorem tantum calamitatis absolui. Filium qui pa-

trem

trem ex incendio sua cecitate seruauit, facinus est hoc tantū in-
 nocentem uideri, quòd illū nō potuerit occidere. Nam quod ad
 mulierem Iudices pertinet, quæ defendi non potest, nisi patrē
 cæcus occidit, tam impudentem delationis necessitatem malo,
 quàm si tantum negaret. Viderit qui fiduciam ueritatis putat,
 quòd cæco facinus obiectum est. Deprehensa mulieris audacia
 est, quæ nō potest nisi incredibiliū comparatione defendi &
 quisquis cæcum inuicē accusat, solus est reus. Aliæ Iudices esse
 debuerunt aduersus hęc debilitatē probationes. Cæcus in par-
 ricidio non debet suspectus fieri, sed deprehēdi. Quæso itaq; Iu-
 dices, ut hęc prima propter causam iuuenis putetis, quæ cōtra
 illum nimia sunt. Nihil magis debet esse pro cæco, quàm quòd
 aduersus illū fuerunt multa fingenda. Et constat de pietate, de
 innocentia hominis, qui expugnandus fuit parricidij similitu-
 dine. Cōgesta sunt aduersum miseram debilitatem ferrū, cruor,
 uenenum, & quicquid non potest esse negligentia, nisi nescien-
 tis. Nemo Iudices, nemo diligētior debet esse ad facinus, quàm
 qui parricidium potuit facere cæcus. Iuuenis iste de quo sum-
 ma in rebus humanis monstra finguntur, eius fuit erga parētes
 semper affectus, quē nefas est optare de liberis. Cū domus igniū
 septa uiolentia rapuisset miseris senibus omne præsidū, illa fe-
 sinatione qua fugimus, erumpimus, in medium cucurrit incen-
 dium In quāto tunc periculo fuit rerū naturæ pietas? Dum diu
 multumq; attonitus hæret, dum ad utrunq; respicit, ad utrūq;
 discurrit, penè infelicissimos parentes perdidit pietatis equa-
 litas. Ut demum miserimos senes cluserat iam propior ignis
 (audiat licet inuita pietas) patrē iuuenis elegit, & de pariter
 ardentibus uices disposuit affectus. Vix dum posito sene, cum
 illam quoq; miraremur explicitum, iterum flammæ aperuit, et
 undiq; cōcūctis incendiij redditus globis arserat iuuenis, si tar-
 dius perdidisset oculos. Facinus est existimare Iudices, nō hoc
 quoq; maximis contigisse conatibus, ut seruaretur & mater.

MUNUS

*Minus *Munus tamen in utroq; fecerat, nisi perdidisset oculos. Videantur qui filium in eo magis parente mirantur, in cuius salutem faciē uultusq; consumpsit. Patri praestitit cecitatem, qui amisit oculos, dum repetit quam reliquerat matrem. Non expectatis, certū habeo Iudices, ut excussem quod pater induxit caeco nouercam. Factum est eo tempore, quo constabat patrem filio senem soluendo nō esse. Contenderim quinimo iuuenis fuisse consiliū, ut pater cui matrimonium filiumq; abstulerat incendium, residua senectutis alia solaretur uxore: & ut domus quae cecū tantum habebat & senem, acciperet ex coniugio ministeria custodita. Facinus est Iudices, quod bonos priuignos nouerca facilius decipiūt, nec leuius oderūt. Quam multis insidijs, quam multis artibus patet cecitas innocentis? Mulier cui spem inuadēdae hereditatis praestabat debilitas priuigni, senectus mariti, intellexit hoc solū deesse sceleris occasione, ut prius infamaretur parricidij caecus. Viso igitur hoc, quod sibi iuuenis non uidebatur esse priuignus, uenenum quod in miseri sinu abdiderat deprehensura, nunciauit patri, tanquā parricidium pararetur. Et quia mendacium poterat facile nudari, si quem consciū nominasset, totam delationē sic ordinauit, ut sibi crederetur promissam dimidiam partem bonorum, si uenenum seni uoluisset ipsa porrigere. Videtis Iudices, qua praeparatione nouerca ad testamentum patris accesserit. Mulierem quam credit maritus noluisse partem bonorū accipere pro scelere, necesse est sic remuneret, ut faciat heredem. O quāto aliter probaretur parricidium, quod iam potest deprehendi. Mulier quae se dicebat in conscientia sceleris admissam, nō hoc primum exegit à patre, ut quæreretur quis parasset caeco uenenu, quis dedisset, unde maximum sciebat posse fieri quaestiois errorem, instituit ut innocētissimus iuuenis interrogaretur repēte, subito infamatur a uelut deprehēsi trepidationē, seu tacuisset caecus, seu negasset. Adductus ad filiū senex dixit iuueni, quicquid audierat. Nūquam

Iudices

Iudices, tam simplicis innocentiae fuit facinus actū negare. Non esset ausus iuuenis coram ea muliere mentiri, quae prodidit, & scijt ubi esset uenenū. Vt uerò sensit infelix instātem nouercā, postulantēq; ut sinus iuuenis exquiretetur, tunc uerò attonitus & haerens, & tota malorū suorū cogitatione cōfusus, intellexit hoc argumentū eius esse quae parasset, ut posset deprehēdi. Igitur propere, festinanter omnia membra pertractans, & mer sis in sinum manibus, dum cūcta suspicionibus, dum tactu iuuenis explorat, uenenum primus inuenit. Laudo Iudices innocētiam silentij, laudo fiduciam, quòd interrogatus cui parasset, non putauit sibi defendendum uenenū. Rem quinimo fecit eius, qui sciret patrē nō crediturū, & (quae maxima est innocētiae cōtuma cia) persuasionē senis nulla uoluit excusatione corrūpere. Nō fuit illud trepidatio, nō tacita cōfessio. Quisquis habet uenenū, habet & quod respondeat deprehēsus. Fecit post hāc senex rē hominis quē non mouisset, quicquid inuenerat. Non tor sit ministeria caeci, & de scelere in quo solus nocēs esse parricida nō poterat, non explicuit ordinē quæstionis, sed quod plus est, quā absolueret, remisit iuueni defensionē. Vtrū deinde intellectis deterrimae mulieris insidijs filiū paulisper uoluerit exheredatiōe protegere, & diligentius de patrimonio suo deliberaturus interrim captauerit, ut uideretur mulieris cupiditati iam nō obstare priuignus: an faciliū fuerit, ut exheredationē quoq; impetraret nouerca caeci ab homine, cui tam multa persuaserat, cogitationibus uestris relinquo. Hoc tantū dixisse cōtētus sum, Testamentū cōtinuò mutauit. Et ne quis miretur hanc festinationem, statim subsequutū est, ut periret. An interfuerit Iudices iuuenis huius, ut uiueret pater, qui iā alio moriebatur haerede, uos existimabitis. Certe non intersuit, ut occideretur. Facinus Iudices quod illa nocte in cubiculo nouercae, quod in lectulo factū est, domus tota persensit, nemo nō sibi uisus est iuxta fuisse. Excitari sola nouerca nō potuit illo in loco, unde uenerat fragor. Cō

b b

currit

currit familia quò sollicitos atq; trepidantes ducebat strepitus,
 quem sequebatur. Inuenerunt senē occisum, nouercam iuxta ca-
 dauer sic iacentē, ut statim possent interrogare quis occidisset.
 Nunciatū est deinde facinus & cæco. Inuentus est (quod inno-
 centiæ sufficit) non à scelere rediēs, stans in limine cubiculi sui
 animo quo discurrebant uidētes. Vt deinde ferrum iuuenis in-
 quireretur, exegit eadem utique, quæ postulauerat de ueneno.
 Quòd in lectulo gladius cruentatus inuentus est, non deprecor
 Iudices, quin contra cæcitatem non minus argumentum pute-
 tis, quàm quòd inueniri potuit uenenum in parricidij suspicio-
 ne. Gladius cruentatus nouissima probatio debet esse, non sola.
 Ignoscite malorū periculorum metus, ignoscite humana disci-
 mina. Defensionem iuuenis primū lacrymis genū tuq; prose-
 quimur. Perdidit infelix iuuenis patrem, perdidit & cæcitas il-
 lum senem, cuius oscula, cuius amplexū imponebat uulncribus
 oculorum, cui præstabat cæcus, ut uiueret. Misera ignorantia,
 misera debilitas, quòd te nouerca non sic potius decipere ma-
 luit, ut biberes uenenum. Facinus est Iudices cōparationem fie-
 ri, ut incredibile sit parricidium. Idem uos putatis efficere no-
 ctium merita, & affectus osculis blanditijsq; quæ sitos, quod na-
 talium pignorumq; reuerētias? Nullas ego facilius perire credi-
 derim, quàm corporum charitates. Et licet matrimonijs paula-
 tim reuerentia grauitatis accedat, possunt tamen distrahi facili-
 tate, qua cōeunt. Vxor est, quam iungit, quā diducit utilitas: cu-
 ius hæc sola reuerentia est, quòd uidetur inuenta causa libero-
 rum. Aspicimus matrimoniorū singula momenta rixantia, mu-
 tant quotidie domos, & per amplexus lectulosq; discurrūt. Pla-
 cet etiā post liberos alius maritus, & unde deprehēdas omnīū
 scelerum facilitatem, possunt non amare uiuentes. Quid si huic
 uxoriæ utilitati nouercale nomen adiungas? Mulieri quæ post
 liberos inducitur, matrimonij nō cōtingit tota reuerētia. Quā-
 to alios præstat affectus diligere uitæ lucisq; autorē? Liberi ac
 parentis

parentis non alius mihi uidetur affectus, quam quo rerum natura, quo mundus ipse constrictus est. Quisquam ne mortalium confodiet illud sacrum uenerandūq; corpus, quod potest ex ignibus rapi, pro quo bene consumuntur oculi? Non inuenio Iudices quemadmodum possit esse contra liberos salua reuerentia. Non est difficile, ut maritū uxor occidat: si nō est difficilius, ut filius patrē. Non est Iudices, quod putetis inter mulierem et uirum de scelere quæri: neq; est quod se nouerca sexus occasione tueatur. Maior est cæcitat̄ infirmitas. Sunt et fœminis ad scelera uires, cum habent causas uirorum. Quinimo si interroges, facilius hæc pectora metus, odium, ira corrumpūt: et quoniam non habent roboris tantū, unde uitia mentiū uincant, plerūq; facinus infirmitate fecerūt. Sanè tamē illis sceleribus sufficere nō possint, quæ discursum, quæ exigunt laborē. Quod uerō tam muliebri possis inuenire facinus, quam occidere hominē iuxta te iacentem? aggredi senem, qui se tuis crediderit amplexibus? cuius somnos ipsa disponas? ipsa custodias? Omnis alius percussor deprehēdi potest antè quam feriat, uxor nō sentitur, nisi dum occidit. Nō est Iudices incredibile, ut occiderit mulier hominem, quem dicitur potuisse cæcus occidere. Facinus est Iudices, si cæcos habere nō credimus, nisi necessitat̄ innocentia. Prima est infirmitas cæcitat̄, ut nolit. Fallitur quisquis hæc calamitatem non animorum putat esse, sed corporum. Totius hominis debilitas est oculos perdidisse. Et si diligēter actus intuearis humanos, ministeria luminum sumus. Cæcus non irascitur, non odit, non concupiscit. Et cum corpora nostra uigorem de luminibus accipiant, pereunt cum suis uitia causis. En ad quod erumpant manus, quam proxima quæque tandiu quærun, manus quæ sua quoque ministeria non explicant? Audebit quicquid corpus illud quod ad singulos sibi uidetur decidere motus? cui quicquid ante se est, donec exploretur, abruptum est? Facinus admittet, in quo nihil ipse facturus est? Facinus, quod totū

credat alij? Quid si cecitas sit, quā ficerint ignes? Nemo in incendio solos ex homine perdit oculos. Tunc facies sentit incendium, cū ambusti defecerunt gressus, cū opponi nō possunt pro oculis manus, & ad lumina nostra flāmas omnium membrorum uulneribus admittimus. Cæcum uel hoc faciet innocētem, quod licet uiribus, licet sufficiat audacia, nō habet persuasionē hominis, qui possit imponere. Nefas est Iudices hunc iuuenē reliquarum debilitatū ratione defendi. Quām incredibile est, ut occiderit patrē, qui pati nō potuit, ut perderet eum? Rogo quid opus gladio, quid ueneno parricidæ? quantulum fuit potius seruare matrē? Rapiatur ex parētibus illa infirmior, illa peritura: parricidiū sic facere potuisti, ut optimus filius uidereris. Quantū deinde putatis impatiētissimis affectibus accessisse post cecitatē? charior est pater, cū in locū successit oculorū, et tūc est infinita pietas, cū in illa debeas amare, quod feceris. Quid dicitis Iudices? trāsferet in facinus, hunc cecitatis suæ iuuenis fauorem, ad quē quotidie laudatura ciuitas coit, cui asident omnes liberi, omnes parētes, faciet se pietatis pariter & sceleris exēplū? Facilius est ut occidas patrē à quo sis ipse seruatus. Nullius unquā Iudices parricidij magis debuistis excutere causas. Cupiditas, inquit, iuuenē egit in facinus. Hoc si credibile, si uerū est, debet uideri, mulier hæres maritū, an patrē cæcus exheredatus occiderit. Habeāt sanē Iudices hāc nefariæ cupiditatis festinationē, quos uitiorū ardor, quos quotidie luxuria præcipitat. Quò cæco hereditatē uel innocentē? oculi sunt, oculi per quos paupertatem ferre non possumus, oculi tota nostra luxuria. Hi nos in omnia quotidie uitia præcipitant, mirātur, adamant, concupiscunt. Facilius impleas animi satietatē. Quò per fidē diuitias iuueni, apud quem omnium rerum diuersitas perit? Circundes licet hanc debilitatē fulgore, diuitijs, cæso tamen tunc magis cuncta desunt, cum cōtigerunt: nec inuenias debilitatem cui magis cum paupertate conueniat. Homo in honore parentū excecatus, pa

trimonio sub patre melius utetur. Et quod per fidem parricidij
 genus iuuenis elegit? Venenum, inquit, parauit. Cur per fidē, si
 sufficit ferro, facinus aggreditur, cui adhibere cōscium, cui præ
 stare debeat ministrum, cum maius habere possit in gladio par
 ricida secretū? An postea iuueni succurrit, quid possent facere
 manus, & se circa uenenū deprehēsa debilitas collegit in uires?
 Nemo Iudices, nemo nescit quemadmodum possit occidere. In
 tellexit Iudices nouerca quā incredibile esset, ut uideretur cæ
 cus parasse uenenū. Igitur adiecit tentatam se, ut illud ipsa por
 rigeret. Date per fidem Iudices operam, inuenite uerba. secre
 tō priuignus & nouerca de parricidio loquuntur. Ita se nō pu
 tat uterq; tētari? Quid cogitatis, quid dicitis Iudices? Nullū ne
 in tota domo quod corrūperet aliud parricida pectus inuenit?
 Difficilius hoc credas nouercæ, si te à nullo alio putes impetra
 turum. Non ergo iuuenis credit hoc omnes loqui cum patre?
 omnium blanditiarum primum esse sermonem? Nouercam ti
 meas* negantem. Non habet fidem ei credere parricidiū, quem ^{*uel non}
 scias proditurum, nisi impetraueris. Per fidem Iudices diligen
 ter attendite criminis diuersitatem. Tētatam se in parricidij con
 scientia mulier affirmat. Quis uerò dubitet, nunquā hoc pri
 uignum fuisse facturum, si habere consciū potuisset alium? At
 qui uenenum iam parauit, emit. Et cum hoc ipse facere non po
 tuerit cæcus, quis est iste, cui parricidij tantum instrumenta cre
 duntur? cur non idem porrigit seni? uel si non potest decipi ma
 ritus, nisi manibus uxoris, cur antè parricidium struitur quā
 sciat, an nouerca promittat? Nam quod uult uideri, pronissam
 sibi partem bonorum, non est argumentum, nisi & ipsum pro
 betur. Mulier quæ sollicitatur ad facinus quemadmodū sibi cō
 sulit, ne illam parricida decipiat? Et probationes prospicere
 debuit, seu factura quod rogabatur, seu proditura. Adde quòd
 neq; odit nouercā cæcus, cui parricidiū credit: neq; hæreditate
 corrūpitur, cuius cōtentus est parte dimidia. Nemo Iudices par

ricidium faciet, quo alius utatur. Exigo igitur, ut istud parricidium caeci tu socia, tu conscia manifestius probes. Quid opus est, ut iam uenenum iuuenis habeat? potius sermonibus uestris interpone testes, fac coram seruis loquatur, fac intersint amici, fac audiat pater. Facilimum est caeci decipere secretum. Vtere mulier homine qui se commisit oculis tuis. Vtere uerbis quae regis, manibus quae moues. Volo uenenu ipse proferat, ipse porrigat, uolo te rursus in facinus hortetur, uolo plura promittat. Parricidium caeci deprehendi potest, dum tibi fatetur. Sed, inquit, inuētus est tenens uenenu. Exiguum argumētum nouerca de magna facilitate fecisti. Non accusas caecum, sed ostēdis. Homo expositus ad omnem occasionem, ad omne ludibrium, quem tactus, quem proxima quaeq; decipiunt, quid refert, quid in sinu habeat ille, quem deprehendere possis, qualē relinquas? A quo modo nouerca digressa est, cuius ordinauit uestes, tetigit sinus, membra composuit, uenenum potest habere sic, ut nesciat: potest sic, ut aliud putet. Si mehercule uolueris, tenebit palam: si iusseris, accipiet coram seruulis, coram amicis: & si uenenu non dices, hauriet, bibet. Nullo magis Iudices argumēto potest innocentia caecitatis intelligi, quam quod uidetur iuuenis deprehensus. Si parricida est, & exquiritur, hanc saltem sibi praestabit dissimulationem, ne teneat uenenum. Neminem Iudices credo mirari, quod iuuenis interrogatus cui parasset, uerba non habuit. Non fuit illud patris indignatio, non fuit dolor, uenenum iuuenis expauit. Auferunt nobis uocem, quae fieri posse non credimus, & silentium est admiratio subita miserorum. Nescit tacere deprehensorum scelerum trepidatio, & statim respondet illa cum suo sibi scelere parata defensio. Tacere facilius est deceptis, quam deprehensis. Quid per fidem facere uultis iuuenem, quem de parricidio cōsulit pater ille seruatus? miror mehercule non dixisse, uolui, sum ueneficus, sum parricida, & inuidiā putarē, si confessus esset. Bene quidē quod nescit iuuenis, quem=

admo

admodum parricidiū neget, neq; habet illa deprehēsorū multa uerba. Venenum quod tenet cæcus, ipsius est, si illud excuset. Sed inquit, exheredatus est à patre. Poteram Iudices secretum hoc senis profundumq; uocare consilium: contra iuuenem tamen esse non debet, etiam ut de parricidio crediderit nouerçæ. Notum hoc Iudices ac uulgare facinus est, quòd plerunq; contra liberos amantur uxores, & sequentium matrimoniorum non aliunde, quàm de damno pietatis affectus est. Genus infirmisimæ seruitutis est senex maritus, & uxoriæ charitatis ardorem flagrantius frigidis concipimus affectibus. Quid, quòd necesse est impatientius amet maritus uxorem, qui sibi uidetur filium iam perdidisse? Facilimum est de cæco parricidium credere, cum hucusque erraueris, ut inquirereres. Volo scire Iudices, quid fecerit homo senex, qui parricidam filium sciat. Non culeum parat, non illud porrigit uenenum, nõ saltē abdicatione dimittit: testamentũ tantummodo mutat, & parricida sola paupertate punitur. Rogo quis præcipitat: urget? adeo ne non potest fieri idem postero die? grauius hoc faciet pater, si non præstitit uxori? Quid, quòd hoc ipsum tam placidè, tam quietè facit, quasi captet imponere? Quid dicitis miserorum parentum affectus? Exheredaturus filiũ pater non aduocat propinquos, non contrahit amicos, nullis lacrymis tabulæ, nulla uociferatione complentur. Nescis senex, quanta tibi opus sit ratione tabularũ, exheredas miserabilem parricidam. Nõ est Iudices quòd putetis, ideo nullum adiectum ad exheredationem iuuenis elogiũ, quia de scelere cõstaret. Nemo unquam ideo nõ obiecit filio parricidiũ, quia crederetur. Per fidem Iudices, duorũ, inter quos de scelere queritur, æstimemus mutato testamento proximam noctem. Iuuenis seu innocens, seu parricida est, adhuc in suo silentio stupet, nec facile dixerim, unde maior trepidatio, si alienum tenuit, an suum uenenũ. Nouerçæ rem inter manus habet anxia, trepida. Nihil est difficilius, quàm differre gaudia,

quod scias te non mereri: & filio se esse praelatam, nō est longa persuasio. Expectat nūc ut iuuenis agat causam postero die, ut credulum senem propinqui, ut ciuitas uniuersa castiget, & se nouerca sensit unius tantū noctis heredem, non creditur testamento hominis, qui eadē nocte, qua filium exheredauit, occiditur. Tractemus nunc Iudices ipsius sceleris comparationē. Cæcus ignorat, ubi iaceat senex, an iā quiescat. Et quā difficile est, ut credat illū, qui modo de parricidio suspicatus est, dormire patrem? Tu sentis quādo senem uicerit lassitudo curarū. Cæco quis renunciat, quod diei noctis uel secretum? Scis pariter an unā quiescentium fores uallauerit cura seruorum. Tu facere potes occasionem uxor & domina. Cæco fortassis ad aliud limen errādū est. Tibi hoc solū restat, ut ferias. Cæcus necesse est quietem patris ipsa corporū electione cōfundat. Tu iugulū, tu potes pertractare pectus, dum amplecteris. Nobis iterum casus redit, rursus incerta tentanda sunt. Tibi restat, ut statim mēbra cōponas, ut quiescas. Non sufficiunt facinus facturo sola cogitationes, & uix tam multa pariter sciretis oculi. Per fidē Iudices ab utro credibilius est occisum senē? à nouerca, quæ prospexit, ut alius possit esse suspectus: an à iuuenē, cuius inuidia periturus erat, etiā ut illum alius occidat? Intuemini per fidem Iudices procedentem parricidam. Quos nō ista uestigia frangant rum pantq; somnos? Vestigia plura semper errantium, quæ non ualent suspensis prætentatisq; gressibus librare corpus, & quia diu sunt incerta, nutantia, necesse est grauius premant solum, cui crediderint. Quantò ex hoc turbæ plus accipiat necesse est illa nocturni silentij quies, quòd ambulantis cæci nec manus cessant, præmittuntur, explorant, & adesse se nunciant? Illa per quæ complexus ueniunt, non sunt in potestate cæci, quibus toto se fateatur strepitu. Quicquid occurrit, nequaquam potest euitare cæcitas nisi offensa. Ut ambulare, ut ingredi nocte possimus, dies facit. Quā multa deinde supersunt, postquā ad
patrem

patrem peruentū est? Exploretur necesse est pariter iacentium prima diuersitas, uultus, ora tractentur, detrahantur uelamenta corporibus, queratur uulneri locus. Ita ex duobus neutrum excitat? Grauior semper dexteræ tractatus errantis. Paulatim deinde admonēdus est pectori mucro, & ne qua cōfundatur ignorantia nimium liber ictus, præcedat oportet gladium manus. Vnde tantum uirium cæco, ut in uno statim ictu mors tota peragatur? Incertum uulnus sit necesse est, cuius impetum non reagit oculi, nec possis custodire destinatum ferro locum, dum ad colligendum uulneris pondus, dextera redire permittitur. Virum deinde iuuenis post uulnus unū continuò fugit? Et quæ admodum scit, an facinus expleuerit? an potius expectat, ut de parricidio cadaueri credatur? Ecce iterum per eadem incerta redeundum est, omnia rursus periculose uenienti tentanda. Fidem uestram Iudites, ut nobis profit argumentum criminis nostri, cæcus si nec uenire, nec reuerti sine strepitu potest: neq; sic occidere potuit, ut deciperet nouercam. Te, te hoc loco mulier interrogo, quæ tam grauis quies, ut te mors tam uicina non excitet? Paruulis noctium turbamur offensis. Excitant nos exigui plerunq; motus, uox incerta, longinqua, & aliquando ipsum silentium. Illorum sanè iuxta te suprema non sentias, quos senectus languoresq; dissoluunt: hominis qui ferro occiditur, tumultuatur exitus, & similis est repugnantis. Quid quòd necesse est nulla mors inquietior sit, quàm quæ statim tota est? Nam quòd dormiens occisus est, nō est quòd sic æstimetis, tanquam per illā quietem transierit in mortem: sit aliquid necesse est inter soporem mortemq; mediū, nec potest iungi tanta diuersitas, cū sit somnus ipse pars uitæ. Non multū interest quietē nostrā ratio uitæ rūpat, an mortis. Homine qui dormiēs occiditur, ipsa mors excitat. Sanè non habuerit supremam uocem, habet utiq; palpitationes, habet motus, & quicquid totus lectulus sciat. Et quādo mulier seni tuo blandius implicita iacuisti? Siccine dormis,

quæ modo turbasti totam domum, cuius priuignus parricida,
 miser est maritus? Ecce uitalibus ruptis in amplexus tuos effun-
 ditur cruor, & fugiens per uulnus anima agitante se anhelitu,
 agit crebra suspiria. En iterum largus ille sanguis circa tuos du-
 ratur artus, stringeris deficientium rigore membrorum: non mo-
 ueris, non expauescis, sed dormis per tot diuersitates? Non relin-
 quitur, quid aliud simulare possit mulier, cui necesse est iuxta
 eum inueniri, quem occidit. Non est Iudices quod incredibile
 putetis, ut quis perferat dormientis simulationem, nihil est quod
 facilius humana calliditas possit imitari. Sic quidam cadauerum
 expressere pallorem, & contra uerbera, & experimenta telo-
 rum, mortium pertulere patientiam. Quanto facilius est simu-
 lare rem, cuius imitationi sufficit clausisse lumina, laxasse mem-
 bra, dedisse suspirijs modum, & anhelitus negligenter egisse?
 Inter dormientem simulantemque non est nisi conscientia. Nam quod
 ad tot uestigia, tot manus, tot proclamationes in eodem tenore
 durauit, nolite mirari, facilius excites dormientem. Et hæc est
 omnium natura rerum, nequid diutius perferas, quam quod imita-
 ris. Simulare somnum habet & hanc facilitatem, quod uidetur simi-
 lis excitato, qui deprehensus est. Quid hoc esse uis mulier, quod
 te non excitet res, qua domus tota turbatur? Illam seruilis negli-
 gentiæ quietem, illos sine curis, sine affectibus somnos, illos qui
 non statim primo timore profiliunt, fragor noctis agitauit. Quam-
 tus deinde fremitus discurrentium tota domo? Prima sunt eui-
 gilantium presidia clamores, nec potest quieta res esse noctis
 auxilium. Minore strepitu commota es, cum excitareris. Ecce
 cubiculi uestri fores trepidæ festinationis effringuntur impul-
 su: en lumen super lectulum ingerunt multe manus, & ad pro-
 stratorum corporum similitudinem cubiculum gemitu, uocifer-
 ratione completur. Tu iaces, & in cadaueris similitudinem usque
 resoluta es. Hoc tu quietem putas esse? Patientia est. Vestræ Iu-
 dices existimandum relinquo prudentiæ, strepitum quem in cu-
 biculo

biculo

biculo senis fuisse confessi sunt, qui illò potissimum concurrerunt, utrum putetis factum colluctatione morientis, an à peracta cæde referentis gladium mulieris fuisse discursum. An hoc quoq; inter artes nouerca, ut omnibus sceleris sui partibus senim quieteq; dispositis, ipsa ad excitandam familiam fecerit strepitum, cui hoc solum supererat, ut sic inueniretur? Frigor quo familia excitata est, si redeuntis cæci fuit, deprehensus iuuenis esset antè quàm gladium referret. Vt sciatis Iudices neminem fuisse in domo, quem nõ fragor ille cõfuderit, cæcus quoq; inuentus in limine est, sicut solet ultro citroq; commeari. Iuuenis si inter suum patrisq; cubiculum facile discurret, quid adhuc in limine facit? Euasit, effugit, gladium iam reposuit. Et quãto facilius est cæco simulare somnos, uultũ quietis imitari? Quod per fidem maius subitæ confusionis argumentũ est, quàm quod cæcus exiliuit, & stetit? Grauius necesse est expauescãt, quibus de solitudine sua non renunciant oculi: & quorum conclusus animus non exit in uisus, non habet unde timori suo par sit. Deprehensus est iuuenis ubi illum destituerat impetus timoris. Postest negligere cæcitas in cubiculo suo ducem, in quo dies omnes cunctasq; noctes agit iter, quod iam multis offensis, multis edidit erroribus. Extra limẽ cæcitas est, inde error, inde tenebræ. Nihil est innocẽtius cæco qui nec in scelere deprehensus est, nec in dissimulatione. Proclamat hoc loco iuuenis: Vt primum, inquit, mi pater fragor domus, & uelut tui cõfudere gemitus, iterum tanquam te rapturus exiliui. Tunc primum miser sensi facinus cæcitatís: steti, donec mihi nuntiareris occisus, & in illa discurrentium trepidatione tenui miser otium timoris. O si nomen aliquod paulisper accommodasset oculos, primus in cubiculum intrassem patris, inuenissem fortassis adhuc aliqua uerba morientis, loqui & interrogare potuissem. Tarda & trepida sunt officia seruorum. Ego te deprehendissem nouerca uigilantem. Sed, inquit, gladius cæci cruentatus inuentus est. Non est Iudices

dices cæcitat̄is audaciæ, de parricidio referre gladium, & homo cuius paulò antè exquisiti sunt sinus, non referret in cubiculum suum ferrum, quod non tegere possit, non abscondere, & tamen cruentatum sciat. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? Negat cæco subripi potuisse gladium mulier, quæ se quiete defendit. Et quanto facilius est somnos decipere miserorum? Grauior est quies, quibus ex lassitudine calamitatũ uenit. Cæco uerò facile est etiam uigilanti subripere gladium. Quemadmodum autem paratur argumentum? quædam facere non potest negligentia, & facilius est ut cæcitatem oculi imitetur gladium cruentatũ reponentes. Has tantũ causas habet qui occidit alieno. Sentio iandudum indignari miserrimum iuuenem, quòd argumentis, quòd probatione defenditur: reddenda sunt maxima uiro patrocina tam piæ cæcitat̄is, & agenda reliqua pars causæ admiratione. Intueri mihi Iudices uidcor expeditionis illius incredibilem nouãq; faciẽ. Vadit rapto patre iuuenis per ardentẽ crescentesq; flammã. Diciturum me putatis, ut euadat, ut fugiat? Properat miser, ut reuertatur. En mēbra cōtactu stringuntur igniũ. Pater tamen toto cooperitur amplexu, & ardentibus tunc quoq; penè luminibus, texerunt manus alterius oculos. Hoc me nũc putatis stupere, mirari, quòd huic iuuenis oneri per medios ignium globos, & ruentia tecta suffecit? Illud est cui uix habere possit mortalitas fidem. Visus est sibi fecisse rem facilem. Quãta dij deæq; pietatis audacia est, ire rursus in flammã, illò ubi patrẽ penè perdidideris. Iam non erat illud penetrabile, iam non erat domus, ubique tamen iuueni uidebatur ardere mater. Iam miser undiq; flagrantibus membris cum discurrentem clausisset ignis (quod solum supererat uirium genus) matrem quærebat oculis. Non fuit illud primum ignium perire lumina candentia, non protexerunt flagrantem sua membra faciẽ, oculi quærentibus matrem manus arserunt. Rursus infelix totum tactu perlustrat incendiũ, & unde maximus est col-

laber

labentium culminum fragor, illò debilitas tanquam inuentura reuocatur. Solus omnium seruatus est beneficio cæcitatís. Protrahatur Iudices, si uidetur, in medium reus, plurimum probationibus adijcere debent truces uultus, terribilis minaxq; facies. Hic est Iudices qui dicitur tota nocte discurrisse. Hic ille circumspèctus, hic ille felix parricida. Recesserunt cuncta debilitatis officia, & hominis qui circum genua uestra ducèdus est, non est qui dirigat gressus, non seruuli supersunt, non penates. Respondete per fidem, respondete mortales, utrum hic patrem occidit, an perdidit? Quid agis infelicissime iuuenis? rogandum est, neq; habes totas preces, perit ille uester ambitus, uestra miseratio: sed nefas est, ut reatus iste sentiat debilitatis aduersa. Nos agèdū iuuenis duc, imò nostris humeris, nostris manibus innitere, nos tibi preces, nos accommodamus oculos. Quid aduersaris infelix? Quid repugnas? Scimus te non rogare pro uita, sed dura miser, dura saltem, uiue dum uincas: decet te hic quoq; uirtutū tuarum cumulus, decet ut digneris moriturus absolui.

MILES MARIANVS.

ARGUMENTVM.

Bello Cimbrico miles Marianus Tribunum stuprum sibi inferre conans tem propinquum Marij occidit, reus est cædis apud Imperatorem.

Pro milite contra Tribunum.

3

ATIS dedecoris, atq; flagitij castra ceperunt, cum hæc furenti Tribuno mens subiecta est, ut in medio belli Cimbrici strepitu ante signa (tuis honos sit habitus sanctissimis auribus) iuberet prostrare gladio cinctum, & uim turpissimam ac nefariã tentaret inferre (ne quid aliud dicam) fortiori. Habet æternam labe illa memoria, & in exemplū, in quod facili mē uitia proficiūt, noua culpa pernotuit. Et licet impunita sit reo uirtus sua, tamen in hoc ruentis in deteriora seculi cursu, affirmo, plures erunt qui Trib. imitentur, quàm qui militē. Et si nihil minus conuenire uideatur

detur partibus aduocati summe Imperator, quam reo capite periclitati subsidiū miserationis auferre, memor tamē pro quo, & apud quē loquar, audacter, atq; ut spero, tutò profiteor militē tuū, quicquid afferat casus hodie, sub ipso fortunæ minātis ictu stare securū. Aut enim absolues tanquam innocentē, aut punies tanquam uirū. Fas est uita periclitari, qui natū se meminit lege pereundi. Neq; in militiam grauissimo asperrimoq; bello ita uenit, ut nesciret sibi mortē in procinctu habendam: neq; est tam imbellis, ut non forti pectore aduersa, dum nō inhonesta, toleret. Affirmo tibi C. Mari, non sic nuper repugnasset, si illum Tribunus uoluisset occidere. Neq; ignorauit quæ manerēt eum pericula, cū obscœnos furiosi corruptoris amplexus gladio diuelleret. Nec habeo sanē quid in milite præsertim tuo laudē, si pudicus est tantū, quia expedit: nec si sit uitæ cupidissimus, pœnitere eum facti sui potest. De interfectore corruptoris fortasse dubites: illud utiq; scio, de impudico milite nō deliberasses. Hūc uerò C. Mari (defendatur enim tā fortiter miles tuus, quam uindicatus est) nec si damnaueris, pœnitebit. Si fors ita tulerit, ibit ad pœnam pleno gradu, tam paratus mori pro pudicitia, quam occidere: laudemq; perpetuam fortissimi pudoris secum feret. Omnis licet delatorum uis ingruat, nunquam tamen effici poterit, ut miles tuus magis doleat, quòd accusatus, quam quòd appellatus est. Sed neq; hoc Roma parēs, nec signa militaria aquilæq; uictrices, nec tua summe Imperator diuina uirtus sinat, ut tua quoque sententia quisquam uir & Romanus, & miles nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est. Ecce cum maxime hoc agitur, ut inter Romanorum legionum manipulos scorta deligere, & ad stuprum trahere sacramento rogatos posthac liceat ex decreto tuo: nec pudet accusatorem apud C. Marium (quod exemplum diuinitus nobis datum uidetur, quid in homine uirtus possit) assidentibus Legatis, Præfectisq;, & istis illi prodigio dissimilimis Tribunis, toto armatorum

iudi

iudicio, obijcere militi, quod uir sit, tantumq; nõ durum ac ru-
 sticum, sed parum meretricijs artibus queritur educatum. At
 ego si qua est fides, pudicitiam in milite etiam laudare erube-
 sco. Fœminarum est ista uirtus. Aliter laudandus est uir fortis,
 idoneus bello, promptus ad pericula, præstantis animi: liberè
 dicam, dignior qui Tribunus esset. Hoc enim propinquo Mari
 non erubesceres. Pater huic emeritis bello stipendijs tum, cum
 tota subnixum Numidia fregimus Iugurtham, exautoratas ar-
 mis manus agresti labore subegit. Prædura priscis moribus ma-
 ter, frigoribus ac solibus perusta, & in plerisque ruris operibus
 marito particeps, affirmo, quam nemo appellasset impune. His
 ortus ipse procul ab omni cõtactu recesserat: pueriles quoq; an-
 nos aliquo semper opere durando, sequi pecora primò, arcere
 gregibus feras, aliquid semper audere maius annis. Ludus fuit
 rotare saxa, uibrare iactu sudas, saltus agitare uenatu, mox ui-
 gètibus lacertis humũ scindere, segnè futuris noualibus eruere
 syluam. Sic effectum est, ut (quemadmodum aliqui putant) pos-
 set citò militare. Interim ex ultimo litore Oceani, & dirempta
 frigoribus plaga, gens à rerũ natura bene relegata, stolidi ui-
 ribus, indomita feritate, insolens successu, nec minus animorum
 immanitate, quàm corporũ belluis suis proxima, Italiam inun-
 dauit. Nec tamen tantum ui sua, quantũ luxuria socordiaq; no-
 strorum ducum elata, dum nos in bello quoque uitia pacis se-
 quuntur, & delicati sumus etiam miseri, uasitatem agris, soli-
 tudinem iuuentuti, periculũ imperio, ac propè exitium attulit:
 apparuitq; nunquam Po. Rom. ad propulsandã perniciem ma-
 gis uiris opus fuisse. Itaque cum appareret soluta militiæ disci-
 plina, & non minor nobis pugna cum moribus esset, quàm cum
 hostibus: ad unicũ C. Mari cum uirtutis tuæ, tum sanctitatis se-
 ueritatisq; præsidium confugimus. Et mehercule festinarunt pa-
 rentes ad nomen liberos mittere, quamuis asperrimo bello, ue-
 lut occasionem complexi, ut sub te ponere rudimenta militiæ

contin

cōtingeret, cernere quotidie diuinæ uirtutis exemplum, te hortatorem operum habere, te testem. Et cum hæc cōmunis totius exercitus esset felicitas dux Marius, tamē (ô facinus indignum) plus reliquis cōsecuti uidebantur, quibus Trib. contigerat propinquus tuus. Quanta cura robora militū legeris Imperator, ut hostibus propè humanas uires excedentibus opponeres parem delectum, uel ex eo manifestum est, quòd cum scires non ex censu esse uirtutem, præterita facultatem cōtemplatione, uires tantum animosq; spectasti. Quid prodest? en quāta delectui tuo fit inuidia? diceris aduersus Cimbros puerū probasse. Sed neq; te militaris ætas sefellit: cuius certissima mēsurā est, posse fortiter facere. Neq; illa libido fuit saltem uitij usitata, quæ ad obscænos Veneris impetus formæ cupidine incenditur, sed quidam perditus contumeliæ amor ac summa flagitiorum uoluptas, inquinare honesta: hoc ipsum quòd primus ante signa procurrit, quòd ueteranos tyro præcedit, quòd redit, puluere & cruore concretus, istud istud quòd tam uir est. Vulgaria sunt irritamēta cupiditatis, forma, ætas: singularis res est fortis cōcubinus. Illas cicatrices, illa uulnera, illa tot eximiæ decora militiæ, quid exequar ultra? Imperator pudet me quod intelligis. Transeo oblatam nolenti munerum uacationem, & blandius quàm militiæ disciplina postulat adulatum militi Tribunum, imperatas asperrimas expeditiones, ut remitterētur, sæpe ordinis, sæpe affinitatis tuæ iactatam gratiam. Confitemur C. Mari, diutius uixit obscænus corruptor, dum ista miles non intelligit. Non audeo dicere Imperator, concipe animo temporis illum habitum, reforma cogitationes tuas, in alijs forsitan causis permittatur indignitatem rei oratione exaggerare, de iniuria nostra Latine quæri non possumus, parcendum uerbis est, inhibenda magna ex parte ueritas, præuaricandum mihi est, si pudorem habeo. Collatis cum hoste grauisimo cominus castris, cum totum bellum quodam genere ad pedem uenisset, & omnium mentes imminentis pu-

gnæ cogitatio impleſſet, circumſtrente undiq; barbaro ulula-
 tu, Romano militi pro uallo excubãti meretriciam obſcœnæ li-
 bidinis patiẽtiã aliquis imperat? Suum quiſq; habeat fortãſſe
 iudicium: mea ſentẽtia non ſatis pudicus eſt miles, qui armatus
 tantum negat. Hoc expoſitionis loco Imperator malo accuſa-
 toribus credas. Illi narrarunt rem uiro & Romano, & milite
 tuo dignam, tantumq; non ardorem luminum, horrorem capil-
 lorum, fremitũ indignationis ante oculos dicendo poſuerunt.
 Ad primum ſtatim obſcœnæ libidinis ſermonem, non aliter
 quã ſi in hoſtem claſſicum ceciniffet, gladium illum quem à te
 pro pudicitia noſtrarum coniugum acceperat, per pectus in-
 fãndi corruptoris exegit, & in latus ultra pedẽ. Si omnes mili-
 tes tales habemus, Mari, uicimus. Verebar equidem, ne fugandi
 corruptoris cauſa ferrũ ſtrinxiffet, & (quod accidere interim
 ſolet) dum alter reſſurum putat, alter percuffurum non pu-
 tat, tam honeſtũ opus caſus feciffet. Neq; enim (ut opinor) hoc
 quoq; exigendũ fuit, ut cum cæcus amentia corruptor per uul-
 nera ipſa rueret ad prendẽdos amplexus, miles etiam gladium
 reduceret. Ego uerò parum uiriliter iſtum indignatum puto,
 ſi in tanto dolore Tribunum potuit agnoſcere. Ipſe nihil excu-
 ſat. Percuſſi, inquit, gratia Marti ſignisq; : occidi, hauſi no-
 xium ultrice dextera ſanguinem, ſiue licuit, ſiue nõ licuit. Atq;
 utinam plures mortes cepiſſet, ut impurum ſpiritum renaſcens
 pœna torqueret. Parum ſeuere militarem redeũtib; ſupplicijs
 diſciplinam continemus, ſi Tribuno poſt hoc factum bene ceſ-
 ſit, quòd occiſus eſt. Reum ergo cædis non inficiatione defen-
 dam: uiro forti præſertim & innocenti nihil facere conuenit,
 quod negandum ſit. Non abnuo crimẽ, imò ſi accuſatores tace-
 rent, ipſe narraſſem. Objcite igitur, ſed, ut delatores decet, to-
 tum. Verecundiſſimum enim militem apud ſanctiſſimas Impera-
 toris aures minus pudet confiteri quã queri. Parum ne dede-
 coris ſubimus, quòd non de honoribus fortiſſimi uiri queritur?

cc

&, ut

& ut longissimè uota procedant, rem honestissimam militi fecisse impune erit. Damnetur etiam, & pudicitia supplicio pendat. Conuenite legiones, intendite animo sancto tracta undiq; auxilia. Lex dicitur castris, nec pauci sunt, qui hoc nolint licere, illud uelint. Non mehercule possum tenere, quo minus in accusatorè dolor meus erumpat. Quid dicis? Tu si tribunus esses, hoc fecisses? Si miles esses, hoc tulisses? Date præcepta, cõponite disciplinam. Miles hac cõtumelia percussus est, indignis uocibus contaminatus nihil amplius aget, quàm renuet? Et quis non illum inter prostitutos habeat, si commiserit, ut possit iterũ appellari? Neget tamẽ, & ultionem iniuriæ suæ differat. Ita puto, cum illuserit Trib. quaeretur. Inijcitur manus, & ab assignata statione miles abducitur, ut stuprũ patiatur. Vos interrogo accusatores, quid faciet? feret libidinosas manus uulnera sua tractantes? deponet arma, an reponet? Vir est enim, autorẽ habet, hoc primi ordines iubent: Aequum est Trib. militem parẽre, in diem sperare etiam processus potest. Pro hoc merito accipiet fortasse uicem, ordines ducet, & sub illo alij militabunt. Si hæc conditio causæ est, si defensio sui nõ permittitur, indicate, prædicite: si corruptorem non licet feriri, feret: nõ enim potest nuda manu repelli. mementote, corruptor armatus est. Implicitus tamen infando nexu, cogitate, quid sibi fecisset, utrum id si plura dispiciat, imò si uideatur, quò iustius queri possit, patiatur. Istud uerò flagitium in conatu pereat. Nam si libido ad motũ obscæni corruptoris procefferit, duo occidendi erunt. Liberè itaq; dixerim C. Mari, quam de fortissimo milite sententiam feras, magis tua interest. huius quidem gloriæ nihil plus adijci potest, quàm si pro re tam honesta moritur: hunc mirabitur sola uirtutum incorrupta testis uetustas. hoc factum patres liberis uel post pœnam præcipient. Tu cogita quid te sensisse homines sciant. Hoc exemplum in neutram partem potest taceri. Cogitare certum est id quenq; cum iudicat, probare quid in re simili ipse

ipse fecisset. Omnibus enim ad uirile robur per pueritiam iter est, & contra libidinem maturuisse non prodest. Recognosce incrementa tua, & honestam tantæ magnitudini memoriam pristinae tenuitatis. Sine dubio te ad tot Consulatus, & actos aut destinatos triumphos diuina uirtus tua susulit. Memëto tamë, & tu sub Tribuno militasti, nec ad hoc fastigiũ dignitatis tam breui tibi uenire contigisset, si serò cœpisses. Dicam nunc ego præcipuam semper curam Romanis moribus pudicitiaẽ fuisse. Referam Lucretiam, quæ condito in uiscera sua ferro poenam à se necessitatis exegit, & ut quàm primùm pudicus animus à polluto corpore separaretur, se ipsa percussit, quia corruptorẽ non potuit occidere. Si nunc placet tibi miles, quid ego Virginiũ narrẽ, qui filiaẽ uirginitatem, qua sola poterat, morte defendit, raptumq; de proximo ferrum non recusanti puella immerisit? Diuisit illi solum Appium, quem tabello populus Romanus secessione à Patribus, & propè ciuili bello persecutus in uincula duci cõggit: neq; ulla res tum magis indignationẽ plebis commouit, quàm quòd pudicitiam auferre tentauerat filiaẽ militis. Hæc sunt honesta, hæc narranda fœminarum exempla. Nam uirorum quæ pudicitia est, nisi non corrumpere? Non sit mihi forsitan querẽdum aduersis auribus, seculi in tantum uitia regnare, ut obscœnis cupiditatibus natura cesserit, ut pollutis in fœmineam usq; patientiam maribus, incurrat iam libido in sexum suum. Finem tamen aliquem sibi uitia ipsa exceperunt, ultimumq; ad hoc huius flagitij crimen fuit, corrupisse futurum uirum. Hoc uerò cuius dementiae est? in concubinatum iuniores leguntur, & in muliebrem patientiam uocatur firtasse iam maritus. Ego uerò gratulor militari disciplinae, gratulor opinioni castrorum, si huius mentis Trib. in hunc primum incidit. Ita ne tandem (iuuat enim uelut presentis insequi furorem) scorta tua stipendium merẽtur, & sub signis exoletos trahis? Ideo meretrices ab exercitu submouentur, intrare castra fœminis non

licet? Ita puto, non opus est. Militem, hoc est, plusquam uirum, iamiamq; in acie staturum cui pro uirili portione salutem suã patria commisit, appellas. Fortasse classico sonante, ideo stationes circuis, ideo uigilias ambis. En quem Trib. faceres, cū prætextati militabant? Non is profusus est furor? nõ manifesta dementia est? Vides munitum gladio latus, lorica ferro asperã, clausam galea faciem, & ad terrorem belli cristas minãtes, inscriptum in scuto C. Marij nomen, totum deniq; uirum Martio habitu horrentem. Hic tibi cultus prostituti uidetur? Appellabis de stupro? uim afferes? Quid deinde expectas, ut ille te Tribunum putet, cum tu illum non putes militem? Vacat enim uitijs nostris, & ad omne uotum fluente fortuna lasciuit ocium: aut in eo saltem statu resp. est, ut ad restituendam eam satis sit milites impudicos nõ esse. Non de prolatando tibi imperio res est, nec transmarinas (ut nuper) provincias petimus: de Italiae possessione certatur, pro aris focusq; constitimus, an hæc omnia igni ferroq; uastetur, an nobis caput barbarus hostis excidat, an Cimbricè loquendum sit. Vita omnium nostrum, & salus (pati nanq; aliud, ne sub hoste quidem uiri timemus) in ultimũ discrimen adducitur. Influxit Italiae inaudita multitudo, quam ne ea quidem potuit sustinere terra, quæ genuit: inusitata corporum magnitudo, mores etiam Germanis feri. Strage nostrorum campi latent: iam fugatorum Carbonis atque Syllani sub comparatione felix militia est. Iacet post amissum Scaurus exercitum. Seruij Manlijq; bina cum tot legionibus castra perdidimus. Gens maiorem terrarum partem uictorijs peruagata, tantum in Mario stetit. Libenter te Imperator interrogo, in hoc rerum statu tales milites habere malis, an tales Trib. In tanto belli discursu, ne concessæ quidem ueneri dares ueniam. Nam quo ad altiorem quisq; honorum gradum extenditur, magis in exemplum spectantibus patet. Cum alij excubent armati, alij claustra portarum tueantur, alij uallum fossasq; scutis innixi cingant,

cingant, cibum ipsum stantes capiant, Trib. inter scorta uoluptabitur? & has solas uigilias aget? ac ne ideo quidem breuent saltem frugalitatis perferet simulationem, ne hæc illum facere milites sciant? Agè porrò si uiueret Trib. & hoc ad te factum Imperator deferremus, circūstaret uniuersus exercitus, nec hæc militis cōtumeliam, sed militiæ putaret, quid ageres? quid constitueres? Beneficium accepisti Mari, beneficium, nō habes necesse propinquum tuum occidere. Nam si uere æstimemus, Imperium populi Ro. ad hanc diem militari disciplina stetit. Non enim nobis aut multitudo maior est quàm cæteris gentibus, aut uehementiora corpora, quàm uel his ecce Cimbris, aut maiores opes quàm locupletissimis regnis, aut mortis contemptus facilius quàm plerisq; barbaris causam uitæ non habentibus. Principes nos facit seueritas institutorum, ordo militiæ, amor quidã laboris, & quotidiana exercitatione assidua belli meditatio. Itaq; plura penè moribus quàm uiribus uicimus, cum captiuæ quoq; sanctæ habebantur, & contumelia etiã hosti aberat. Quæ omnia lōga superbæ nobilitatis intermissa luxuria tui nobis mores retulerunt. Dij profectò magnitudinem tuam curant Imperator ac dirigunt, qui tibi super cæteras laudes obtulerūt tam honestæ sententiæ occasione. quod miles fortiter fecit, si absoluis, tuum exemplū est. Nisi fortè hoc me perturbari putatis, quòd Tribunus fuit. Ideo hercule turpior, ideo morte omni dignior. Hæc enim conditio superiorum est, ut quicquid faciunt, præcipere uideantur, & perniciosissimus est malæ rei maximus quisq; autor. Quis continebit militiam? Quis castrësis disciplinæ præcipiet seueritatem? Quis te Imperator maioribus curis districto, delicta militū coërcebit? Tribunus corpus & peccatum corriget. Ad quem cōfugiam? cui querar? Sic est ut necesse habeamus ipsi nos uindicare. Tribunus fuit, & hic miles fuit. Tribunus. Hoc dicis, cui parère caligatū lex iubet, qui non solum militibus, sed centurionibus præpositus partem quandam

imperatorie potestatis obtinet. Ita opinor contra iura castrorum secerat miles, etiamsi tantum negasset. Nescit quod istius honoris fastigium, quæ potestas ordinis tyro est. Agè si ad te C. Mari aliquis impudicum militem detulisset, ferres dicentem, Tribunus me iussit? Quòd si par in utraq; parte delictū est, hoc tamen crimen militem saltē decet. Tribunus fuit. Vidcor mehercule Imperator oblitus mediocritatis meæ, cum uix unius defensionis sufficiam, quædā pro uniuerso dicturus exercitu. Omnes has quæ circūstetere legiones, florem Italiæ, ciuium sociorumq; robora una uoce proclamare apud tribunal existima, Nō ignominie Tribuni parere possumus: nemo nostrum recusat itinerum laborem, nec inuisum super arma fascem, non æstiuu solis ardorem, nec sub pellibus actam hycem, ferienda sit fatigato fossa, pro uallo portisq; uigilandum, fortiter ancipites inibimus pugnæ, uulnera laude pēsabimus, mors erit ignominia potior. Quicquid in pugna patimur, uirorū est. Imperet asperas Trib. expeditiones, si quo uertice montis hostis pellendus est, si inter infestos armatis saltus speculandum, sæuiat deniq; in terga uerberibus, exigat seruilcm plagarum patientiam, leno etiam seruis excipitur, fortasse hac lege captiuos uendes. Si meretricia imperatur necessitas, si aduersus obscœnam uim corruptoris arma tantum contumeliæ causa habemus, potius castra capiatur, et uim Tribuni interpellet Cimber. Nihil tale nouere Germani, et sanctius uiuitur ad Oceanum. Quid futurum est Imperator, si ad pudicitiam militum pertinet uinci? An ignoramus Imperator quanta quondam Pop. Ro. exarserit seditio, cum ex domo fœneratoris, addictus lacero uerberibus tergo prorupisset in publicum, et illas suppliciorum notas tulisse se quereretur, quòd uim corruptoris pati nolisset? Et ille tamen quanquàm hoc flagitium conatus in addicto ac penè seruo, et uix libero, uidebatur aliquatenus memor fuisse Romane sanctitatis, qui uim obscœnissimam non tentauerat, nisi aduersus alligatas ma-

nus. Eò tamē usq; Pop. Ro. uindicta processit, ut ardentibus bello finibus ad delectū nemo respōderet, nisi & pœna corruptoris, & abrogatione legis satisfactum esset. Nolebant militare, quāuis hanc iniuriā non miles acceperat. Quid de Fabio Eburno loquar, qui filium impudicum cognita domi causa necauit? Iam iam commilito quicūq; casus manet, etiam si te Imperator damnaturus est, habes solatium, satius est quā a patre occidi. At propinquus C. Marij fuit. Corruptitis iudicem, & animo alioqui leui gratiæ pondus imponitis. Propinquus tuus fuit. O rem omnibus narrandā, cum absolueris. Nam si quid tibi iudicādi fides tua causa facere permittit, cogites profectō, quantum tibi hoc ipsum apud æmulos, quos uirtutibus offēdis, alaturum sit inuidiæ, cum uideberis aut corruptorē militis iudicare innocentē, aut propinquum tuum etiā uindicare nocentē. Olim iam Imperator inter fulgentes uirtutes tuas liuor locum querit, & natura quidem omnibus nouitatis incremētis aduersa nobilitas, tuis tamen laudibus pressa, & obruta, rimatur occasionem criminum. Quòd si bene inuidiā noui, hoc quoq; tibi obijcietur, quòd saltem propinquus tuus peccauit. Quare abdicandus & ciurandus est, non tuus sanguis. Certe nihil minus committendum, quā ut ulciscaris flagitium in eo præsertim, qui apud malignos poterit uideri te permittente fecisse. An ille si unquam cogitasset se esse propinquum tuum, nō has uirtutes tuas, inter quas fortuna tua minima est, cū ei uelut propius contemplari licuisset, toto pectore haurire debuerat? non huic affinitatis suæ felicitati referre gratiam? Miles te melius imitatur. Quòd si post hanc mentem uiueret Tribunus, necessarium forsitan erat hac quoq; cū premi inuidia, quòd ista fecisset Marij propinquus, quòd ex ipsa stirpe uirtutum sustulisset se flagitij soboles. Nam cū bene sit liberata probro familia, quid attinget illud subinde Mario obijcere? Optimū fuerat non habuisse tam proximum, aut libenter perdidisse. Perorata Imperator,

ut mediocritas ingenij mei tulit, caussa, scio cōmendationis partes esse reliquas: sed has superuacuas facit sanctitas tua. Quid enim uerear ne noceat reo humilitas apud te, cui uel gravior potest esse nuda uirtus, apud quē maximum est ex se cōpisse? Comendem tibi ordinē caligati militis, quem uelut incrementorū tuorum natalem libēter ab alto respicis? Adhuc fōrtasse patritium ualuerit genus, sed ductū eius lōga serie dignitatis ordinē ipsa uirtutum conditione meliorē fecisti. Nondū potuit altius procedere uir adhuc huius ætatis. Tamen cum uirū fōrtē, cum dignū tuis castris, tuis auspicijs probarim, cōmendo tibi quicquid melius miles fieri potest. Hoc quidem profectō non expectas, ut in extrema actione miserabili fletu, & humili obtestatione uitam genu nixus petat: nec tu rogari ab innocēte exigis, nec uiro fōrti opus est precaria absolute. Vnū rogat, ut si quid de caussa illius dubitas, des dilationē usq; ad proximū præliū: pone in prima acie: pone ante signa (fōrtiter dixerim) non inter tyrones: ubi plus periculi, quō maximus hostium globus ingruet, spectā pugnātem. Affirmo tūc minus ignoscēs Tribuno. Liceat ire in acie, cōgredi cum hostibus. Si perire debet, rogat te Imperator miles tuus, opera mortis suæ utaris feliciter.

M A T H E M A T I C V S .

A R G V M E N T V M .

Vir fortis optet præmium quod uolet. Qui causas uoluntariæ mortis in Senatu non reddiderit, insepultus abijciatur. Quidam de partu uxoris Mathematicum consuluit: Is respondit uirum fortem futurum, qui nasceretur, deinde parricidam. Cum adoleuisset, qui erat natus, bello patriæ fortiter fecit, reddit causas uoluntariæ mortis. Pater contradicit.

Pro filio contra patrem.

4

POSITVS P. C. in ea cōditione tristissimæ sortis, ut nec morte dignus sim, nisi me parricidā putet is: nec præmio, nisi me innocentem, adeoq; ludibrijs miseræ sim diuersitatis uel necessitatis implicitus, ut impetrandum a uobis habeā odij mei fauorem. Quæso præter

præter omnia, quæ ante hoc tempus circa nos ordo prædictæ
 ueritatis explicuit, attulisse me credatis urgētium malorū pro=
 bationē. De parricidio uenit, quòd occidere me possum: de fa=
 to, quòd mihi non licet mori. Non solum Mathematicus seculo
 temporibusq; prædixit has manus, sed & ego me parricidium
 credo facturū: plus quàm responsum, quàm sacræ artis præsa=
 gium triste est, quòd mihi sic minatur animus meus. Non habeo
 infelix in cogitationibus meis, unde non timeā: & facinus quod
 sibi pro me pietas patris, quod singulorū innocētia rogat, sen=
 tio, patior, agnosco. Ne quis me tamen laborare putet miseræ
 persuasionis errore, accipite, cur non possim dubitare de fato.
 Parricidiū credit, qui facturū est: non timet, qui periturus est.
 Ante omnia igitur à grauitate publica peto, ne pro tota inno=
 centia mea cōtenti sitis hoc, quòd uolo mori. Nec quia uideor
 contēdere cum Mathematico, uincere necessitates, expugnare
 fatum, ideo mihi bene credi putetis & uitam. Aliud est facinus
 non esse facturū, aliud mori uelle ne facias. Quinimo (siqua est
 fides) hoc quod uos constantiam putatis, infirmitas est: quòd ad
 suprema confugio, animum meum noui. Nouissima uictæ mentis
 integritas est in mea potestate, breui non habebō nec mortē. Fi=
 dem uestrā P. C. nequid amplius de misera pietate speretis. Qui
 mori uolo, ne parricidiū admittam, non inuenio quemadmodū
 illud possim non facere uicturus. Nam quod ad patrē pertinet,
 qui me retinet uiuere nolentem, non miror, quòd adhuc recenti
 gloriæ uestræ gaudio stupet, & in opera mea totus oculis ani=
 mōq; cōuersus, parricidam non uidet per uirum fortem. Hic est
 animus, quo me quāuis denunciatum prædictumq; seruauit: &
 cum incertis adhuc dubijsq; uirtutibus præstitit, ut uiuerem,
 præstat meritis actisq; ne moriar. Nunc ille, quòd pietate, quòd
 uideor ipsius perire reuerētia, uocat parricidiū suum, & in ora=
 bitate, quā facere sibi uidetur, non remediū meum, sed suū spe=
 ctat affectū. Filius qui uult mori, ne parricida sit, aliter sibi ui=

detur remunerari non posse, quàm ut ipse moriatur. Meritò
 prorsus, meritò miserum senem tristes sollicitudines & præscij
 metus ad Mathematicū & responsa miserunt. Debui uir fortis
 nunciari, parricida prædici. Siue enim misera coniugis prodi-
 giosa fœcūditas tumultuosis pulsibus maritales inquietauit am-
 plexus, seu per anxias noctes dirosq; somnos feralibus senex
 imaginibus agitatus dicitur ad notissimū sacræ artis antistitē,
 non spes, nō auida uota, sed suspiria, metus & præsagiū magni
 nescio cuius incerti detulisse pallorē. Quid aliud hoc esse uul-
 tis P. C. quàm primam fatalis instinctus necessitatem? De partu
 uxoris non potuit nō interrogare, deinde non credidit. Referā
 nunc P. C. cuius artis, cuius fuisse dicatur autoritatis, quē putauit
 adeundū, qui sic timebat. Hoc quidē certum habeo, plurimis
 meruerat experimētis, ut ad illum uelut ad oracula deorū, ple-
 numq; sacro spiritu pectus, hominū sollicitudines metusq; con-
 fugerēt. dicitur inspecta totius ratione cœli, digestis syderibus
 in numeros, ad publici priuatiq; fati stupuisse cōspectū: & tan-
 ta prosperorū tristiumq; congerie magis ipso consultore per-
 territus, diu non cōmississe uerbis, quod uidebat. Sed ò uirū gra-
 uitatis antiquæ, dignumq; cui se fatorū arcana nudarent. Cum
 partus de quo querebatur, multa præstaret propiora prospe-
 ra, letos incipientes annos, non fuit cōtentus meliora edicere,
 sed (quæ certissima est uera proferentiū fides) quicquid depre-
 henderat, protulit in mediū, & proclamauit futurū uirum for-
 tem, deinde parricidam. Quis unquam P. C. fiducia maiore re-
 spondit? Cum summū facinus denunciaret, antè se dixit proba-
 turum. Fecerat profectò P. C. interrogando Mathematicū pa-
 ter rem non educaturi, si quid tristius comperisset, nisi hoc pri-
 mum de fato fuisset, ut uiuerē. Sed nec Mathematici fides circa
 momentum aliquem uic cessauit ordinē: non numerus se fellit, nō
 sexus in partu, non iuuenta, nō robur. Illa quoq; quæ uelut ex-
 trinsecus consentiebant, affuere responso, bellum, hostis, acies,

ad il

ad illam ipsam qua fortiter facere poteramus, etatē. Pater uerò periculi sui denūciatione non territus, arma mihi pater, prò tribus necessitas, arma ipse circumdedit, & suis ad pugnam manibus aptauit, tanquā Mathematico id iam credidisset. Quis miretur quòd responsum nō contēpserit, dum sperabat, ut fortiter facerem? Mori me non uult, & iam non superest nisi parricidium. O mors laudanda fortibus, expetenda miseris, nō recusanda felicibus, quantū te quæsiuimus in bello? Tuli enim (deos testor) in aciem, tuli non uirium iactationē, non gloriæ cupiditatē, sed, ut patriæ præstaret aliquid utilitas meci, ut hunc mihi deploratum spiritū, hoc destinatū damnatumq; corpus, publicarū utilitatū usus absumeret. Ibi miser primum didici, quā multa nescientes, quā multa faceremus inuiti. In medios hostium globos perditus pugnator exiliij, cessit acies. Densissima quæq; certamina solus inuasi, resistere nemo sustinuit. Obuijs ictibus membra nudaui, & ad incurrens ubiq; ferrum uitalia parata circumtuli, uacua circa me tela ceciderūt. Miserū me decepta cogitationis euentu, fortiter feci, dum mereor occidi. Recedite gratulationes, abite laudantes: nō circumeo templa, non reddo uota numinibus, ad parricidiū ueni. Quē ego paulò antè passus sum miseræ conscientia pudorem? Ad patrē arma nō retuli. Timui quinimo ne mihi dū reuertor, occurreret, ne in oscula mea plenasq; adhuc uictricibus telis manus incauto rueret amplexu. Quam tunc inter cæteras exclamations deducentis exercitus uocem, quod circumstantis populi murmur excepi? Magnum felicemq; me iuuenē, si subito morerer. Adiuuate dii pariter atq; homines, dum perire concupisco, dum uolo, miseremini, ne hunc ardorem fugientis animæ dilatione laxetis. Proclamo, testor, in nouissimo fati stamus abrupto, propè est, ut occidat patrem parricida prædictus, cum est mori paratus. Quid me pater adhuc detines? Quid moraris abeuntē? Melius quidem fuerat hūc spiritum aut in ipsa maternorū uiscerum sede cōprimere, aut,

ut pri

ut primum contactu suo cœlū terrasq; polluerat, festinata morte dimittere. Sanè tamē charitas patriæ priuatos uiccrit metus, & in honorē uirtutū scelera nutrita sint: quicquid est propter quod educari me tāti fuit, explicitū peractumq; est. Restat una pars fati ultimū solumq; facinus. Frustra me cōsolaris æquanimitate patientiāq; tua. Non idē utriusq; nostrū discrimen agitur. Tu mori periclitaris, ego patrē inuitus occidere. Hoc primum itaq; excuso uobis P. C. quòd præmiū peto, satis sit hæc nomen uiri fortis agnoscere, hucusq; autoritatē sacræ legis attingere, ut illā in aduocationē sacræ mortis adducā. Relatorum me putatis illa optionū uerba solennia, nō capere magnorum premia meritorum solas æquitates, tanta remunerandū benignitate, quòd fortiter fecit aliquis, quanta sollicitaretis, ut faceret? Nemini unquā minus soluendo ciuitas fuit: præstiti post quod mori continuò deberē. Sed securi estote de auiditate summæ potestatis: illud infinitū, illud immodicū, quod nobis uoluerunt licere leges, intra se consumit ille, qui meruit. Titulos, imagines, honores, seruate uicturis, mihi præstate salutē patris, innocentiam meam, temporum pudorem. Quæso ne mihi ideo præmium negetis, quia fortassis & hoc debeatis odisse, quòd fortiter feci. Extra inuidiā est optio, cum id exigā, quod impetrare potuissem, etiam antequam fortiter facerem. Nam quòd obiter optionis reddo rationem, quæso ne quis ideo me parū aut præmio fidere credat, aut causis, quia utriusq; iuris miscui preces. Ignoscite ardori perire cupientis, quod pariter imploro, quæ singula sufficere potuissent. Fidē quinimo uestrā, si qua adhuc lex est, quæ adiuuare possit mori uolentem, cōmodate, conferre: est utriusq; iuris & autoritas, quod in mea morte tribuatis. Præstate causis, ut moriar, præmio, ut sepeliar. Sentio P. C. hoc primum ab affectibus publicis petendum, ne quis mori me uelle non credat, quia potius ad causas ac uerba confugi, quia à uobis malui petere, quicquid ab his potui manibus accipere. Me-

rui, fatcor, malignas interpretationes, uir fortis ut morerer, à bello reuersus arma posui, populi fauorem, gaudia ciuitatis intravi. Sed siue hoc est sepulturae suae magna reuerentia, pesti- meq; additae pectoribus humanis infirmitates, ut esset, quod timeret, qui non timet mortem: siue decuit innocentiae amore pereuntem tranquillitas magna pereundi, ignoscite, quaeso, cunctationi, patientiae, morae. Si me continuo occidisset, tanquam parricida moriebar. Neq; est P. C. quod excludi praemium putetis contradictione patris. Eximus per magnorum operum reuerentiam de necessitate parendi, & aut interim nobis magna uenit contra nominis huius potentiam de uirtutum fauore libertas, aut obsequia peracta demum optione repetemus. Non est quod uos resistentis moueat autoritas: neminem inuenias mori uolentem, qui non habeat aliquam uentem. Ille cui praesto non sunt pignora charitatis, lacrymis tamen audientium, & consolationibus, & promptissima semper exhortatione retinetur. Parentibus uero circa liberos unus affectus est, fauere uitae, timere mortem. Non habet patientiam nec iustae orbitatis, & inter supplicia licet poenasq;, omnes tamen illis innocentes, omnes miseri sumus. Ego P. C. comminam hanc impatientiam senis accendo pietate, reuerentia. Fieri non potest ut se mori debere persuadeat patri filius, propter quem se uidetur occidere. Haecenus leges, haecenus merita uirtutum, ueniamus ad necessitates. Mori uolo, mori uolo ita, ut reddidi causas. Ita non ex hac destinatione sentitis, quicquid dici potest, quicquid dici non potest. Videritis, quid nos hucusq; protulerit, hinc incipit ratio. Quod uolo, fingite unum ex populo turbaq; petere ius praemiorum. Non debet hoc uetari, quoties habet causas: non potest, quoties non habet. Scilicet enim uerendum est, ne ad hoc incosulte, ne temere leuitas humana proliat: & credibile est, ut quicquid apud hominem pro uita dici potest, ipsa sibi uita non dixerit. Abite gratulationes, silete blanditiae, quoties iam putatis noluisse me mori? Primum hoc maximum, quod

quòd pro incolumitate hominis natura commēta est, ut periremus inuiti, & contra tot aduersos casus, patiētia nobis equanimitate succurreret. Inde est quòd inter luctus & desperationes foeda uiuacitate duramus. An uos me moueri non creditis quòd iuuenis sum? quòd modò uitae uoluptates, modò gaudia lucis ingressus sum? Quātopere mihi blanditur, quòd publicis ex acie reportatus humeris letitiā ciuitatis impleui? Quoties mehercule, hęc uulnera & rorantia hostili cruore arma complexus, animū supra necessitates erigo, supra fatū pono. Sed omnia mihi iam discussa, cōsumpta sunt, & honesta percundi ratione uicta cesserunt. Quid mihi amplius cum corpore, quod oderunt oculi sui, cum quo quotidie properans anima rixatur? Nō sunt mea mēbra, quae possim (uelut hostis alicuius) lacerare, cōfodere. Homini qui semel renūciauit rebus humanis, nō redditur uita, sed tempus: & ipsa cupiditas ratioq; percundi hoc ipso quo uetamur, accrescit. Felicior mehercule qui moritur antequam debeat, antequam uelit. Penē serò renunciat uitae, quisquis sic ad exitum peruenit, ut hoc illum facere nemo miretur. Ei tantū debet mors negari, de quo non sufficit hoc pœnae genus, ut ipse se potius occidat. Nam quòd lex iussit, ut moriturus redderet causas, quòd insepultum uoluit abijci, si sic properasset erūpere, ut non nunciaret hoc prius, non fateretur, fallitur quisquis idco factum putet, ut teneremur inuiti. Illa uerò nō timet percundi temeritatē, nec secretum doloris alieni libenter inquiri. Sciebat illos non aliter ausuros proferre causas, quos sceleris conscientia, quos maioris cruciatus metus in suprema cōpelleret. Igitur ne supplicia properato lucrarentur obitu, rursus in pœnam nocentis insepulti corporis reuocauit iniuria. Lex placida, mitis, causas mortis reddi uoluit, nō aestimari. Possum igitur p. c. publica quadā uoce generis humani respondere quarentibus causas mortis interrogatus, at ego difficilius reddere uitae. Quid iuuat ò misera mortalitas animā per tot annos (etiā si natu

si natu

si natura patiatur) per infinita temporū spatia tristissimo cor=
 poris retinere cōplexu? Si cūcta gaudia nostra, si uoluptates,
 & quæcūq; ex hac uniuersitate mūdi uel sollicitant aspectu, uel
 blandiuntur usu, diligenter excutias, tota uita hominis unus est
 dies. Humiles prorsus abiectæq; mentes, quas non implent hæc
 eadem, semperq; redeuntia. Ut qui honestis operatus artibus
 sciat, quis finis bonorum, quæ uera felicitas, nunquam sibi uide=
 bitur prematura morte periturus, & lucis causas ad animum
 mentemq; referentiū neminē quotidie uita non satiat. Relaturū
 nunc me putatis, quātō plura sint in hac æui breuitate fugiēda,
 comparaturū gaudijs proprijs metus, calamitates? Illa illa æsti=
 memus propter quæ fatiganus uotis deos, propter quæ breuē
 querimur ætatem. Nempe sunt uanitas, cupido, luxuria, libido.
 Non pudet propter hæc ferre debilitates, luētus, spatia morbo=
 rū, & cū liceat euadere, malle pati? Finge tibi uelut ipsam pro=
 clamare naturā, Receptus es in hoc pulcherrimū mundi rerūq;
 consortiū, & per succedentiū uices in ordinē mortalitatis na=
 tus, bona nostra uidiisti, admitte posteros, cede ueniētibus. Ne=
 scis te quantō diutius uixeris, tantō magis impatientiā parere?
 Quantūlibet prorogentur tēpora, iungantur ætates, quandoq;
 tamen non potest non exitu perire miseri, qui moritur inuitus.
 Miraris quōd suprema mea ipse præcipitem? Nunquid enim
 non hoc agunt singuli dies? Omnis nos hora per tacitos fallen=
 tesq; cursus applicat fato, & in hac turpissima perpetuitatis
 cogitatione districti, per exigua festinātis æui momēta præmo=
 rimur. Faciamus potius de fine remediū, de necessitate solatiū:
 exeamus sponte, cōsilio, pleni securitatis, gratias agētes. Solus
 uixit quoad uoluit, qui mori mauult. Indulgete quæso sæuæ tri=
 stesq; causæ, indulgete uirtutes, ut mori tāquam magno animo
 uelim. Ita non sufficit ad maturandos exitus quod fortiter feci?
 Infirmæ prorsus terrenæq; mentis est, ut numeretis annos: ego
 (quæ felicissima uel lassitudo, uel satietas est) uirtute consenui.

Quid

Quid adhuc inter accidentia fragilesq; casus ago? homo receptus in publicas gratulationes presentia humilitate decresco. Minores fiant necesse est diuturnitate, quorū initia cōfirmauerē successus, cū iam nec operibus, nec felicitati possit accedere. Cum fortuna ruere dementia est, & aetatem trahere pereuntem. Nullos ego senes degere turpius puto, quā qui fortissimi fuerunt. Vultis expectē, ut putres artus fœdet pudēda canicies, ut sanguinemēbra uacuata uix nitātur ad gressus, ut hæc laudatæ manus nec ad quotidianæ uitæ ministeria sufficiant. Quā miserū, quā deforme est meminisse quod fueris, referre cicatricū tuarum redundationes, & frigidā præteritorū memoriā, cum iam fidem membra non habeāt, supra sua facta rideri? Festinato exire de seculo debeo, dū alacre corpus, dum spiritus uiget, dum teneor, dum desideror: & hoc uolo deberi manibus meis, animo meo. Fauete dii pariter atq; homines, mortem uir fortis inueni. Est hæc communis mihi cum multis fortasse causa, sed ueniamus ad meā. Si mihi Mathematicus denunciasset damna mēbrorum, grauem corporis perpetuumq; langorem, ignosceres tanta mala uel incerta fugiētī. Plus est quod expauesco, quod timēo. Minatus est mihi manus meas, meos animos: nullumq; uoluit esse momentum, quo securus intrepidusq; requiescerē. Iussus sum uitam per anhelitus metusq; cōsumere. Quis inter hæc spei, quis consolationis est locus? Mori debeo tanquam nocēs, si Mathematicus uerū dixit: tanquā miser, si mētītus est. Quid, quod me futurum dixit parricidā? Ecquem mittamus in experimentū, cui credamus? Placet post futurorum incertam tractare rationem. quid ad diuersas suasiones, & ad loquacissima humanorum pectorum ingenia uariaris? Parricidium dictus sum facturus: si possum posthac uiuere, nō sum innocens, etiā si non fecero. Interrogare me hercule hīc libet uos omnes liberi, omnes parentes, quem mihi post hanc denunciationē assignetis animum. Homo sum cuius corpus iratum fortasse seculo numē,

uelut

uelut aptissimam facinori uidetur elegisse materiam, cui in primis continuo natalibus assignata est uirtus pariter & facinus, omnium incredibiliū diuersorumq; pariter capax, omnibus difficultatibus nouitatibusq; sufficiens, sceleribus miser, & sine morte sua nocens, in quo debeatis ipsas quoq; odisse uirtutes. Nescio quæ me prodigiosa feritas in patrem uelut telum aliquod casurumq; pōdus librat, impingit. Facinus me manet, quod cōtra fidem est, quod profuturū mihi negatur, & nolim, cuius nō tempus, nō locus, nō causa prædicatur. An mori debeā, uos æstimabitis; nō debui nasci. Sentit pater, quāta sit prædicti sceleris immanitas; & ideo tentat efficere, ut Mathematicam artem non putetis: ac modò contendit non esse fatum, & cuncta casu fortuitoq; decurrere, modò etiā ut prouidentia regātur, non posse tamen humana sciētia deprehendi. Dum utrūq; colligo, interim apud grauitatem uestram depono sensisse aliquid patrem, etiā cum metuit. Ego Mathematicū probaui dixisse, uerum ille credidit esse, quod dixit, uēturū. Casū ne tibi pater hæc diuersitas uidetur in corpus unum dissentientibus solidata primordijs, ut summo uertice locatus igneus uigor cūcta leuia calidi spiritus ardore suspenderet, profundus humor ad ima demersus, unde quotidie superpositi caloris alimenta traherentur, terrenū pondus in medio quāto superne spiritu, tāta penitus inanitate subnixum librata mole consideret, ut seculorum infinita series, per assiduas tēporum uices sua lege festinet? Quid hæc fulgentium siderū uenerāda facies? quòd quædam uelut infixæ ac coherentia perpetua semelq; capta sede collucēt, alia toto sparsa cælo uagos cursus certis emetiuntur erroribus? Ista credis passim fortuitoq; disposita? Rogo, qd melius ratio fecisset? Deus hæc deus fabricator operis uniuersi ex illa rudi primaq; caligine protractum posuit in uultū, digessit in partes. Postquam dederat uniuersitati parem dignamq; faciem, spiritum desuper quo pariter animaretur, immisit. Inde est quòd quicquid nascitur cōsociata

d d

numini

numini proprietate signatur, & in totam æui sui breuitatē conpositū firmatūq; sic accipit futura quasi uitam. Hæc credo pater terrori primis fuisse mortalibus, mox admirationem consumpta nouitate meruisse. Paulatim deinde quod stupemus, animus ausus diligenter attendere, in arcana naturæ sacrum misit ingenium, & assiduis obseruationibus notisq; redeuntibus latentium ratione collecta, peruenit ad causas. Miraris fatū hominis posse prædici? Defectiones syderum laboresq; narrantur, nuntiatur origo tempestatum, lassitudo uentorū, quod sidus immo-dicos Solis ardores, quod seueras minetur hyemes, quid significant sparsi longius crines, quid ardentius solito iubar, quid excussa flamma syderibus. Non inuenio quid possit esse certius ueræ artis ingenio, quàm dicere quid futurum sit, fieri deinde quod dixerit. Quod si esse artem mathematicam probant natura, ratio, experimenta, pater quoq; qui credidit consulendū, superest ut ostendamus uerū dixisse de futuris, quem de præteritis non possumus probare mentitum. Accipite primam certissimæ scientiæ probationem. Homo qui de partu consulebatur, non cōfudit turbauitq; responsum, nec per uarias ambages indeprehensibilem sparsit errorem: nihil ita locutus est, ut illud audientū interpretatio traheret dirigeretq;, quò mallet. At qui in eo tota ratio fallēdi est, non dare cōsulentibus, quod deposcāt, sed caligine magnāq; promissorū uarietate suspensos sic dimittere, ut quicquid casus attulerit, putent esse prædictum. An scilicet hæc fuerit ratio fingēdi, quò dicebat usitata, communia, quæ futura pater facile crederet, libenter audiret? Fortiter, inquit, faciet filius tuus. Rogo ubi magis desinit, qui mētitur? Sed quibus ille dij deæq; signis, quibus impletus est notis, qui de parricida dissimulare non potuit, cum quæreret pater? Artem tantum mirari me pater putas? Ego miror animum, stupeo constantiam. Erit, inquit, uir fortis & parricida. Rogo quæ ratio fallēdi est, ea dicere propter quæ nec prioribus debeat credi?

In parricida

In parricidio, quod prospiciebat Mathematicus, hæc sola ratio fuit mēdacij, ne prædiceretur. Fero tamen, ut quis in alijs cōsultationibus decipi possit aut errare, de futuro parricida nō magis Mathematicus potest, quā pater interrogare. Omnes, sicuti apud sacræ artis antistites satis cōstat, animæ proprietates, & futuras mentiū corporumq; formas ex illorū syderum qualitate, quibus in ortu suo cūcta gignuntur, accipiunt. Aliquis uagnuminimū errore perstrictus est, uitam trāsiget ille discursibus. Placida conceptum stella signauit, crit modesta lenitate conspiciuus. Ardens nascentis horā sidus accēdit, uiribus pariter moribusq; flagrabit. Languidi & iā uergētis in procliue mundi, hebescentibus tardior membris, similis senectæ iuuenta pigrescit. Iam si cui principalium deorum fulgor illuxcrit, in populi cōsurgit imperiū. Credo mehercule in illū natalem mōstri mei diem, iratorū numinum conspirasse uiolentiam, sedēq; prodigiosi spiritus collato pariter igne pressisse. Si uerum est post uetusta secula, & innumerabiles annos reddi rursus alijs corporibus animas, forsatis in me renatus sit aliquis ex illis, quorū scelere uiolatus dies mundum subito mutauit, quos per maria terrasq; fugientes, furiales faces, & ultricū dearū terror agitauit. Necessesse est ut maiores notas uentura promittant, quæ nō temere nascuntur. Sic futuras tēpestates, pelagi fragor, & consciuum nemoꝝ murrmur enunciat: sic periturorū fata populorum ardētes celo faces, & crinita syderū flāma præcurrit. Prædicebar bello, monstrabar armis, agebat ante se uentura feritas publicas calamitates, & omnium malorū cōsummatione parricida ponebar. At nunc ista putet aliquis fortuito, nō arte sentiri: possit fortasse casu euenire quod futurum sit, nō potest casu fieri quod prædictum est. Ecquando unquam pater explicuit manifestius ullius facti necessitatem totus ordo respōsi? Vir, inquit, nascetur. euenit. Educabitur, quamuis parricidiū prædictū sit. accidit. Perueniet ad iuuentæ robur. adoleui. Viribus erit conspicuus. & nū-

mis. Aderunt bella, uenerunt. Ibit in aciem te uolente, missusq;
 fortiter faciet, feci. Erit parricida, si uixero. Si pater tam secre-
 ta profundæq; artis ratio reddēda est, non ne habere tibi gran-
 de consortiū prædicti uidetur ipsa diuersitas? Virum fortem di-
 xit & parricidam. Vicina sunt hæc, etiam ut dissimilia: paria
 uiribus, etiam ut mente dissentiant. Quid enim me aliud notabi-
 lem fecit in bello, quam quòd non parco cædibus, cruore non sa-
 tior, exultans super stratorū corporum strages, palpitantibus
 adhuc cadaueribus alacer insisto? Virtutis sunt ista, cum hostis
 contigit. Pax est quæ nos deprehendit: & cū ista grassandi ma-
 teria consumpta est, in facinus necesse est ociosus ardor erūpat.
 Ecce iam Reip. præbita est quies, mihi tamē plurimum est cum
 gladio meo, totis diebus tracto ferrū, ad arma respicio, tela mea
 laudo, admiror, alloquor. Crede pater, & parricidiū tam facile
 est, quam fortiter facere, cū utrunq; de fato est. Sed quousq; ra-
 tione colligam, quod exitu iam probatū est? quod nullis Mathe-
 maticus dixit ambagibus, nullis dissimulari artibus potest? Par-
 tem respōsi futurā in alio opere iam uidisti, & quod præcipuè
 torquet animū, fides sceleris uirtus fuit. Explicata est autoritas
 responsi, cum de duobus prædictis unum factū est. Nec possis de
 ueritate dubitare, quoties cū incertis experimenta consentiunt.
 In respōso cui cuncta cesserūt, fieri nō potest, ut hoc solū falsum
 sit, quod nouissimū est. Nō potest, inquit, fieri parricidium. Vis
 mirer pater, si nō creditur futurū, quod etiam cum factū est, uix
 creditur? Falleris, si aduersus prædictas necessitates sufficere
 credis, quòd ego bonus filius sum, quòd tu optimus pater. Tu
 nō mereris scire, credo ego utiq; nolle me scire. Quid est ergo
 fatū, nisi quod fit, & non habet causas? Quemadmodū ergo, in-
 quit, istud uitari potest, si fieri necesse est? Scilicet hac sola ra-
 tione, ut mors inter facinus hominēq; ponatur. Vincitur pater
 fatū, si resistas: uincit, si cōtempseris. Ago quinimo gratias hoc
 solo nomine crudelissimis fatiis, quòd maximū facinus nō in pri-
 ma

ma eui mei parte posuerunt, quòd præmissæ sunt antè uirutes, magnorūq; operū prior ordo defluxit. Potest puto caueri parricidium quod & prædicitur, & nouissimum est. Fingamus pater Mathematicum de hac sola uitæ meæ parte mentitum, quid tanti est, ut credam ista, & uiuam? Occidi pater non potest. Sed quid refert, si difficultas ista nō est salua animo meo? Excedit omnem calamitatem, innocētiae suæ non credere, diebus ac noctibus timere, suspectum habere animū suum, calumniari manus, incusare uisus, & parricidalem agere cogitationem. Maior mihi ratio moriendi est, si parricidium fieri non potest, & ego me credo facturum. Quē tu mihi pater imperas laborē, quàm asperam exigis patientiā? Horreo oscula tua, ne seniles artus nimīū grauis amplexus elidat. Non sustineo eosdem expetere conuiuius, ne quos porrexerim cibos, uenena fiant. Timeo eiusdē peregrinationis adire comitatum, omne fugio secretū, ne quid fortuna, ne quid afferat casus. Quousq; timebitur animus? Mors mihi præstare potest, ne parricidium faciā, mors ut uidear nec fuisse facturum. Sed me infelicē, quàm multa sunt, quæ timere debeam, etiam contra animum meum? Vnde scio, an expulsus me repētē sensibus meis aliqua magni discriminis imago raptura sit? Profilibo fortasse tanquā sequar classici uocātis instinctum, tanquam me ruentis patriæ fragor & uociferatio captæ ciuitatis exciuerint. Me sanè interdium custodire possum, sed unde scio, quid afferat nox, casus, error? Mathematicus hoc nō futurum dixit, ut uellē, sed ut occiderē. Tu quoq; pater quantō grauius passurus es ex ipsa dissimulatione cruciatus? Felicius prorsus est, palàm occidisse quē timeas. Cū bene in oculis meis amplexibusq; requiescas, subeat necesse est tacitas cogitationes prædicti periculi metus, & licet cōponatur ad fortē superbāq; constantiam, naturalis tamen hominis infirmitas potest tam percussorem timere, quàm mortē. Explica nos pater tam misero tristiq; complexu, & lōgissimas sollicitudines breui recide patien-

tia. Minus indignū est ut moriar, si innocens futurus sum: quā
 ut uiuam, si parricida. Denuncio tibi pater, & de suprema ne-
 cessitate confiteor. Iam non sunt mea potestatis hæ manus, non
 regere dexterā, non retinere sufficio. Venit ille nescio quis ar-
 dor, nō sentio, non intuentur oculi. Tunc omnia incipio scire,
 cum gesta sunt. Quid, tu me lacertorū uiriumq; beneficio stra-
 uisse nuper hostes putas? Quantum dicuntur narrasse captiui?
 nescio quem in me monstrosi uultus horruere conspectū, non te
 la iaciebā, non iaculabar ictus, furialibus miser facibus ardebā,
 & pectus istud non lorica, non ferrum, sed diri serpētium clau-
 serant nexus. Non fuit illud pugna, nō acies: in bello parricida
 uincebā, excefferunt opera mea humanarū uirium mediocritatē:
 quicquid factum est, rabies fuit, insania fuit. Prædico, prote-
 stor, non ego parricidium faciam, non ego fortiter feci. Quod
 si ulla ratione casū ue effici potest, ut prædicta non fiant, fidem
 uestrā P. C. ut mihi potius innocentia, quā fato debeat, ego
 dicar expugnasse constitutionem, fregisse uincula necessitatis,
 mea pietas, mea laudetur integritas. Dij non sinant, ut inter me
 responsūq; discernat exitus. Mathematicum uincere malo,
 quā reprehendere. Quid nunc agam P. C. quemadmodum me
 uir fortis ad preces, quēadmodum parricida componā? Dicam
 miseremini? dicam succurrite? Sic rogari cōtra mortē solet. No-
 uo mihi inauditoq; opus est ambitu malorum. Nisi morior, peri-
 clitor. Ideo uideor causas reddidisse, ut contradiceret pater: &
 si bene noui malignas interpretationes, non exitum captasse di-
 car, sed excusationē. Explicate per fidē miseri pudoris æstum,
 nunquā uidebitur mori uoluisse parricida, si uixerit. Ad tua
 nunc genua porrigo optime pater has ad scelus tantum fortes
 manus: per ego, si fas est, quicquid feci, per hanc ipsam mei cha-
 ritatē, qua me nondum timere cœpisti, miserere, filium pietate
 pereuntē ne uelis exitum facere parricidæ. Præsta mihi pacien-
 tiam, qua me modo bello credidisti. Finge nos in ipso prosperi

Martis cecidisse complexu, confectumq; magnis uulneribus ca-
 dauer efferrī. Relinquo tibi pro me omnes parentes: hunc quo
 nos retinere uoluisses, in suprema mea transfer affectum, tuis
 manibus compone corpus, extrue rogos, funeri iusta persolue.
 deinde cum iam nouissimis osculis, supremoq; discedens satia-
 tus funeris amplexu, tunc te fas est sublatis ad coelum manibus
 proclamare, Mathematice mētitus es. Reddidimus causas per-
 egimus preces, reliqua uos manus, uos adiuuate ciues, non ut
 liceat mihi mori, licet istud etiam ut negetis. Vir fortis cōmen-
 do uobis exitum meum, si nō continuò letale uulnus impressero,
 si non cum sanguine totam animā properans istus egresserit ad-
 iuate dexteram, deprimate telum, & ante omnia detinete pa-
 trem. Nescio quā longē manum sparsurus sit fugientis animæ
 dolor, quò cadat extractus mucro uisceribus, in quem se colla-
 bentis corporis ruina præcipitet. Vultis scire, quantum de-
 beam timere uicturus? Metuo, ne patrē, dum morior, occidam.

A E G E R R E D E M P T V S.

A R G V M E N T V M.

Liberi parentes in egestate aut alant aut uinciantur. Quidam duos filios
 habebat, frugi, & luxuriosum. Peregre profecti sunt, capti à piratis: luxu-
 riosus languere cœpit. Ambo de redēptione scripserunt. Pater uniuersis ho-
 nis in unum redactis profectus est. Dixerunt illi prædones, non attulisse il-
 lum nisi unius pretium, & eligeret utrum uellet: ægrum redemit. Qui dum
 reuerteretur, mortuus est. Alter ruptis uinculis fugit. Alimenta poscit pa-
 ter, contradicit filius.

Pro patre contra filium.

§

V A M V I S Iudices in tanta malorum continua-
 tione iam potuerim nihil ex accidentium meorum
 nouitate mirari, nullūq; mihi reliquerint impatien-
 tia genus aduersa, quæ de solatijs remedijsq; cre-
 uerunt: confiteor tamē hoc solū me prospicere nullo metu, nulla
 tristium recordatione potuisse, ut post piratas, orbitatē, famem,
 hinc quoq; calamitatibus nostris pōdus accederet, quòd reuer-
 sus est filius meus. Viuebā miser, ut hunc uiderē, solaq; supersti-
 tis expe

dd 4

tis expe

tis expectatione suspensus, auidissimam moriendi cupiditatem contentiosa medicitate fallerã. Pudet persuasionis, redisse se iuuenis affirmat, ut uindicaretur morte fratris, ut patris orbitate gauderet: nec intelligit maiorem se factis meis auctoritatem hac indignatione conferre. Nunc magis sentio, quantũ facinus fuerit ægrum non redimere. Queritur se relictum, qui potuit eadere. Vtcũq; igitur Iudices poterã redemptionis illius reddere de presenti iuuenis impietate rationem, & mihi crudelitas ista præstabat, ut filium uiderer elegisse meliorem. Non utor tamen occasionis huius inuidia, nec quicquid miseræ pietatis impatiẽtia feci, querela malo defendere. Ego uerò tunc non mores liberorum, mêtēsq; tractaui, nec mihi in illa tristissima conditione succurrit de cõparatione consilium. Sola, quid facerem, necessitas, sola iuuenum meorum aduersa suaserunt. Ex duobus liberis neutrũ magis amat, qui redimit ægrũ. Illud planè Iudices ultra omnẽ malorum meorũ fateor esse tristitiam, quòd hac asperitate iuuenis, hoc inopiæ squalorisq; despectu famã optimi fratris inceffit. Hominẽ qui piraticum carcerẽ, qui prædonum uincula discusserat, decuerat, ne uoluisset aliter reuerti, ex quo se nobis tanto uirium labore restituit: poterat eius quoq; admirationem mereri, qui pretio paulò antè cessisset. Dij immortales, quã laudem, quẽ gloriæ fauorem impluerat, si pasceret patrẽ, redemeret fratrem. Relaturus uobis Iudices ordine malorum meorum euentũ, quem nemo tam crudelis, nemo tam sæuus audiet, ut me non pascat, hunc ante omnia qui se queritur in fratris cõparatione dånatũ, secreti doloris indignatione cõuenio. Quid agis impotēs, superbe? Tu nescis utrũ fuerim redẽpturus ex duobus sanis, ex duobus ægris. Habui enim Iudices, filios diuersissima mentium corporumq; qualitate cõpositos: & sicut mox probauit sæua captiuitas, in totam dissimilitudinẽ uitæ quoq; genere diductos. Hic nanq; robustus ac patiens, non molliri prosperis facile, non accidētibus frangi, & quem de uoluptatum gaudiorumq;

rumq; contemptu scires parem quandoq; fortunis, traxerat ex firmitate mentis magnam protinus in membra constantiam. Ille uerò pariter in lætitiā metusq; resolutus, alienus à curis, sollicitudinibus impar, delicatus, impatiēs, & iam similis ægro. Sed apud patris affectus, hæc ipsa liberos dissimilitudo iugebat, & erat quædam in inæqualitate charitatis æqualitas, quòd hūc serio laudatūq; semper, illum iam quadā miseratione diligerem. Quid profuit indiuidua pietas? Erat etiā me nolente manifestū utrius magis colloquijs, magis lætarer aspectu. Velit nolit Iudices ipsa quoq; querela iuuenis, quid de patris fateatur animo, probat. Irasci quòd nō sit fratri prælatuæ ægro, impatiētia est hominis, quò magis ametur. Accipite Iudices maiorem pietatis æquè probationē: filium nec peregre dimissurus elegi, iunxi fratrem, aptaui comitem, & utroq; patris latere nudato uisus sum mihi magis habiturus utrūq; mecū, si pariter essent. Hanc apud me iuuenem æqualitatem etiam in calamitatibus fortuna seruauit. Vterq; captus est, ambo de redemptione scripserūt dissimiles licet. Iterum tamen & inter aduersa persuasionem charitatis inuenio. In captiuitate cōmuni, puto, minus sperauit ille de patre, qui languere cœpit. Tu mihi nunc impotentissime iuuenis, tu quæso responde. Quid aliud facere debuerit pater duos redempturus? Cūctas facultates in pretia collegi, rus, seruulos, penates, & omnia utiliora properanti festinatione parētis addixi, & ultra quàm nō potest excogitare summus affectus, nihil senectuti meæ, nihil dubijs casibus (prò incōsulta pietas) nihil neq; illi reseruauī, quē redemissēm. Quantum Iudices ad piratas tulerim, scire potestis ex hac fame. Fuerit pretium licet exiguum paruumq;, dum totum: fingite quālibet diuitē, quālibet pauperē patrē, nemo unquam plus pro liberis dedit, quàm qui sibi nihil reliquit. Vtrum ne igitur Iudices nemo mortaliū habet pretium plurium liberorum? An piraticæ feritatis ingenium est, in captiuorum taxatione solos æstimare redimentes?

Dij immortales, quàm arrogans me pirata, quàm superbus excepit. Parū, inquit, attulisti senex, languet alter. Quid ergo à dijs hominibusq; merui, quòd mihi non redditurus utrunq; non ipse potius elegit? Sæuus & humani doloris artifex, negauit à me duos posse redimi. Deinde ut hoc tristius, ut difficilius esset, redditurū se dixit, utrū maluisssem. Vides iuuenis quātū pietati meæ testimoniū reddiderit ipsa crudelitas. Conditio nō ponitur nisi duos redēpturo. Expectatis, certum habeo Iudices, ut in tristissima necessitatis positus abrupto, ad agrū cōtinuò prope-
rauerim. Quis non putet audita conditione uincula me statim detraxisse languenti? Oderitis licet confessionē meam, deliberaui. Tenuit inter illos inexplicabiles doloris æstus, per quàm longum pietas misera consilium, & quod nunquàm satis manibus filij, nunquàm satis excusabo conscientie meæ, non statim mihi ille deficiēs unicus fuit. Dissimules licet orbitas, ego mihi plurimum morbis, plurimum uideor adiecisse languori cunctationis mora, et sensit infelix quid in electionis huius necessitate fuerim neutro languente facturus. Tandem quod solum habebat ambitus genus, desperatione præualuit. Accepi, fateor, illum, qui solutus quoq; nō sequebatur, quem non gaudium redemptionis, non lætitia prælati, non hortantis erexit patris amplexus. Si esset in rebus humanis ulla clemētia, merueram etiam de piratis, ut mihi duo redderētur. Utinam Iudices iuuenis illius uita præstaret, ut uideretur nō periculi miseratione, sed charitate prælatus. Me infelicem, quòd bonam habeo causam. Explicuit iustitiam comparationis, qui decessit etiam redemptus, & in perituro filio nihil aliud electum est. In quo fui miser famæ periculo? Filius meus languore defunctus est: tamē pater occiderat, agrū si reliquisset. Videram cōtinuo Iudices in carcere illo quantum promitteret constantia hominis, quem nō captiuitas, non expectatio patris, non fratris fregisset infirmitas. Nec immerito de fortissimo iuvene cuncta speraui, si fuisset ad omnes conatus ex-
plicato

plicato languente liberior. Tandem miseros fortuna respexit,
 & puto contra prædonum commenta feritate ipsa consensit, ut
 nobis quem negauerant, nõ abstulissent. Non quidem mihi Iu-
 dices arrego tẽporis illius prouidentiam, nihil me fateor fecisse
 cõsilio: potest tamen utriusq; iuuenis exitus necessitatibus meis
 assignare rationem. Perijt, quem redemi: reuersus est, quem reli-
 qui. Inuenisse te putas iuuenis patrẽ cibos & alimẽta poscentẽ?
 Querebam precium tuũ, testor clementiam mitissimæ ciuitatis:
 hæ preces, hic rogãtis ambitus fuit, Misere mini, date stipes, in-
 dulgete, conferte, repetendus est ille, qui redimi maluit fratrem.
 Sed & hac te decebat reuersum proclamare uoce, Erige uultus
 pater, attolle tristissimã faciẽ, uindicati de seuisimis prædoni-
 bus sumus, duos redemisti. Alimẽta posco. Poterã nõ adijcere fi-
 liũ pater, sed mẽdicus hominẽ, sed iuuenẽ senex. Quis enim ma-
 gis ex ipsis rerũ natura sacris uenerandisq; primordijs descen-
 dit affectus? Quid etiã inter liberos ac parentes tam cõmune,
 tam publicũ, quã ut alicuius famẽ proximus quisque depellat?
 Voluit nos ille mortalitatis artifex deus in cõmune succurrere,
 & per mutuas auxiliorũ uices in altero quẽcunq; quod pro se
 timeret asserere. Nondũ hæ charitas est, nec personis impensa
 reuerentia: sed si miliũ accidentiũ prouidi metus, & cõmunium
 fortuitarum religiosus horror. In aliena fame sui quisq; misere-
 tur. Sic cibos obsidio partitur, sic inopiã pariter nauigantium
 frequenter unius alimenta pauerunt. Hinc & ille uenit affectus,
 quod ignotis cadaueribus humũ cõgerimus, et insepultũ quod-
 libet corpus nulla festinatio tam rapida trãscurrit, ut nõ quan-
 tulocunq; ueneretur aggestu. Parẽtibus uerò liberi nõ præstatis
 alimenta, sed redditis: quantò, dij deãq; breuiora, quantò mi-
 nora pro tot infantia, tot pueritia sumptibus, tã uarijs uel ab-
 stinentissimæ iuuentutis impendijs? Si mehercule hoc quoq; offe-
 cij genus natura permitteret, bene pro deficientibus aliquid &
 uita uestra deperderet, iterumq; ex illa, quam traxistis anima,

portio

portio breuis in suum rediret autorē. Vultis scire quantus no-
 mini nostro debeatur affectus? quanta ueneratio? Non est bene-
 ficium, quòd pascitis: sed est facinus, quòd negatis. Liberi parē
 tes alāt. Pudet sacrorum nominum, pudet religionis humanae.
 Hæc ergo lex erit? quid imprecer homini, qui primus fecit ut
 pietate iuuaremur? Liberi parētes alant. O crudele factū. O nū
 quā tristior fames: ita pascit ille, qui cogitur. Nō meruisti, in-
 quit, accipere. Discede pietas, quiesce paulisper: infirmitas re-
 muneranda sit. Primū lex seuerissima est, ut fortius alimēta po-
 scantur. Perdiderūt pulchritudinē sanctitatēq; naturæ, qui pu-
 tant illis parentibus iura succurrere, quibus apud liberos salua
 est de mutua charitate reuerentia, collisis prospexere pignori-
 bus, & inter tam uenerabiles affectus hoc quoq; dignū prou-
 dētia fuit, ut aliquid & odia præstarēt. Querere, irascere, &
 ideo iuberis. Expectandū est uidelicet, ut liberorum parentūq;
 concordia præferat totius merita uitæ, & ut pietas, natura, san-
 guis accipiāt quotidie tanquam amicitia nexū: & ubi nos pro-
 meruimus obsequijs, adulatione, patientia, natales ortus, & pi-
 gnora prima perierunt? Si uultis Iudices, ut huic nomini salua
 sit in omni personarū diuersitate ueneratio, bonum patrē filius
 alat, lex malum. Non faciam hanc contumeliam rerum naturæ,
 nō faciam legi, ut excussem uel pessimum patrem, ut sacro nomi-
 ni tentem gratiam petere de uenia. Sim licet crudelis ac seuus,
 filium tamen diutius amauī. Clauserim paternos penates, de tes-
 tamēto, de spe successionis expulerim, onerauerim uinculis ma-
 nus, foedauerim membra uerberibus, persolui gratia nō potest
 nec mala patri. Arrogans, impotens sum, nolo quotidie mereri
 quicquid mihi deberi cœpit primo die. Facilis, mitis, indulgēs,
 uocabula sunt ista minoris affectus, propter hæc aleretur ami-
 cus, pasceretur extraneus. Vestrū quinimo crimen est, quòd in-
 terdū aliud sumus, & unū manifestum est, diuersitatē nostram
 uenire de moribus liberorum. Nō inuenias asperum patrē, nisi
 iam

iam peccatis ætatis. Quid ais? rigidus, immitis sum: ideo pasce, tantum pasce, non ultra malo pro reuerentia nominis nostri. Quicquid præstatis, inuiti: & cum alitur pater, quem quereris indignum, accipere mihi uidentur omnes parentes. Si uis, affertum debes: sin minus, necessitate seruitutem, patientiam. Non tanquam pater alitur, qui tanquam bonus amatur. Sepone iuuenis, differ querelas, tunc irascèris, tunc obijcies mihi, cū prosperitatum, cum secundorū officia deponam. Non talis ad tua genua prouoluor, ut extimèdus sim. Nulli malus est pater, cū esse cœpit infelix. Aspicias collapsum, & ex omni calamitatū genere miserū, & ultra, quàm accidentium mensura non exit, in orbitate medicum. Riget squalidi capitis concreta canicies, uigor pristini uultus uacuis luminibus intabuit, & per obstantiū criminum illuuiem tenuis arentium iactus oculorum. Hæret astricta nudatis ossibus cutis, & in fame sua homine consumpto iam mēbra sine corpore. Iterum bonus sum, in pristinam religionē de calamitatū horrore restitutor. Adeo ne nō habent hæc ipsa supplicia pœnas, quòd posco, quòd rogo, quòd mendicus sum filij mei? Et quàm multa dii deaq; non possunt pro nobis impetrare leges? Quantò plura sunt, quæ negantur, cum præstant inuiti? Non exigo, ut tuis manibus porrigas cibos, ut consoleris, ut foveas: proijce quod rapiam, abijce quod colligā. Genus ultionis est pascere, neq; misereri. Si tamen Iudices fas est impietatis huius ullas accipere causas, & filium qui nō alit, putatis reddere posse rationem, æstimate per fidem, quod sit facinus illud, cuius ultionem debeat exigere aliquis de fame patris. Captum me, inquit, nō redemisti. Quis non putet queri de filio patrē? Quenquam ne dicentem feras, nihil tibi debeo, quia mihi uitæ lucisq; beneficium semel præstitisti, quia hunc spiritū, hoc corpus non ex indulgentia tua rursus accepi? Iniquissima magnorum conditio meritorū est, si quicquid nō fuerit adiectum, de prioribus perit, & pessimo exemplo gratiam præteritis auferunt reliqua cessantia.

cessantia. Non redemi, non tamen ideo minus est, quòd in hũc te diuinorũ humanorumq; conspectum de nostra protulimus anima. Maria terrasq; & infatigabiles siderũ cursus, & cuncta sacro fulgore lucẽtia nos, ut fruereris, ostendimus. Has quas subtrahis manus, hæc uerba quæ negant, de meo spiritu, de meis uisceribus hausisti. Gaude potius, exulta quòd tibi patris asperitas præstat boni filij iactationẽ. Solus habet, quod imputet patri qui queritur, & pascit. Quàm multa Iudices huic querele respondere poteram, propter quæ filiũ salua pietate nõ redemissem? Quis nõ acciperet excusationẽ, si dicerẽ? Impediit quamuis properantẽ senectus, inopia, languor, precium non tam festinanter inueni. Explicare nõ potui navigationem, iuuenibus quoq; fortibusq; difficilem. Solus ac senex non illa qua sperauerã prosperitate, dixi? Per quos metus, per quæ peregrinationis incerta properaui? Remoue iuuenis indignationẽ, nihil plus pro filio factum est, quem recepi. Non fortunam tibi debeo, sed affectum: non exitum, sed uoluntatem. Pro duobus precia cõtra xi, pro duobus maria conscendi, pro duobus genua tenui. Rogo uter magis amaretur, si mihi piratæ duos reddidissent? Agẽ tu nunc iuuenis ad faciendam inopiæ patris inuidiam (si uideatur) exclama, Famẽ obtendis, ad quam luxuria prodigarumq; uoluptatum continuatione uenisti, exhaustisti senex census in precia meretricum: quãquàm & huic iubetur necessitati pietas uestra succurrere, & lex quæ inopem, quæ patrem nominare contẽta est, filium non remisit ad causas. Quid uerò si in educationẽ, in discursus, in precia uacuatus sum? Excedit omnẽ scelerum comparationẽ patrem mendicum facere, nec pascere. Tentat Iudices hoc, quòd non est redemptus, ampliare alia iuuenis inuidia. Fratrẽ, inquit, mihi prætulisti. Fateamur paulisper hoc crimẽ, agnoscamus hoc nefas. Impudentissime generis humani, tu non feres, ut frater tuus uel magis ametur? Vides enim, prælatus est tibi nescio quis affectus, possident charitatis tuæ locũ pignora

de mi

de minoribus sumpta nominibus. Illum nempe, cuius æquè spiritus de uisceribus his trahebat ortum, qui patrem uel solus implet. Pessimus est mortalium qui amari fratrem suum sine sui charitate putat. Tu custodies, utrum frequētius osculer, utrum stringam magis arctiore complexu? Non est hoc impatientia, nec circa patris affectus sacra de pietatis cōtentione rixa. Eum tantum fratrem putas amari magis, quem non ames? Falleris iuuenis, longeq; te ab intellectu rerū naturæ seposuit praua persuasio, qui putas ex pateruis affectibus filio perire, quicquid in altero de necessitate præponderat. Par est in omnes liberos, eademq; pietas, sed habet in aliquo plerunq; proprias indulgētiae causas: & salua charitatis æqualitate, est quiddam per quod tacito mentis instinctu singulos rursus tanquam unicos amemus. Hunc primus nascendi locus, illū gratior præfecit infantia: aliū letior uultus, & blādior osculis amplexibusq; facies, quosdam magis seueritas probitasq; commendat, in quibusdam diliguntur impatiētius calamitates. Et damna corporum debilitatesq; mēbrorum notabilius miseratione complectimur. Salua est tamen uniuersitas, cum quicquid in alio cessare creditur, in altero restituit alter affectus. Securus sis, nō intercidunt ista, nō pereunt, sed inuicem uincūt, præualēt, cedunt. Filio non potest præferri nisi filius. Blandiar Iudices paulisper calamitatibus meis, & sic agam tanquam apud piratas inuenerim utrunq; sanum. Attuli sine dubio pretium duorum, sed utrunque prædo non reddit. Offert electionē, suadete quid faciam. Quid dicitis? Ista pietas est, abire, discedere, irasci scilicet, queri, & inuidiā facere piratis. Vos interrogo liberi, uos parētes, Nō ergo facinus est, idco neutrum redimere, quia utrunque non possis? Egregia pietas æquare liberos iustitia desperationis, & ex hoc quòd succurre re non contingit duobus, orbitatem facere totam. Tu uerò senectus accipe quicquid datur, accipe quicquid offertur, dū hoc saltē seditati libet, anteq̃ in patientiā tam seua decrescat immanitas.

Interim

Interim multa possunt afferre casus, sperare licet, repete sperare pater, fortassis euadat. Quæcunque explicari coaceruatione non possunt, per partes uicesq; seruantur: & facilius est diuisa subtrahere, quorum magnitudo laborat in solido. Quântum intelligo Iudices, filius cui profuturum non erat, ut eligerem, hoc solum ferre non potest, quod redemptus est frater. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? Obijcit mihi, quod ullum de liberis meis potuerim facere discrimē. Deinde queritur, non se potius electum, & cum fratri præter eiusdē nominis par ac simile consortium reuerētia quoq; languoris accesserit, indignatur apud affectus patris non eam præualuisse partem, in qua tantū filius erat. Non inuenio Iudices, quemadmodum effugere potuerim criminis huius inuidiam, si hunc potius recepissem. Patri, cui utrunque pirata reddere nolebat, redimendus fuit aut æger, aut neuter. Quid quod, inquit, etiam luxuriosum prætulisti? Parce iuuenis maledictis, parce conuitijs. Reliquistis hæc nomina, domi erunt ista uitia, domi erunt istæ uirtutes, sed cum fueritis reuersi. Interim nihil aliud estis quàm fratres, quàm liberi mei, duo captiui, ambo miseri, & diuersitas uestra de calamitatum societate consumpta est. Vides quàm nefas sit alterum ex uobis mihi esse uiliore: piratarum nõ interest, uter eligatur. Dignum hunc dereliquisti, luxuriosum redemisti. Comparatione uestri iuuenis circa patrimonium, honores uel contenderes, & ego proclamabo, uicisses. Sed uentū est illuc, ubi nõ probitas, nõ mores æstimatur, & de corporibus sola taxatio est. Vnde tristes toleraret casus, ferret sordes uinculorum, piraticā famem iuuenis, quem torquere solebat nostra frugalitas? Vnde in illa solitudine carceris duret animus cõuictibus semper comitatibusq; letatus? Expecta tu, quem decet honesta patiētia, laudabilis labor, qui tibi difficultatum reddis ipse rationē. Tu differris, luxuriosus redimitur. Quid uis? Prætuli illū, de quo soli tibi querebar, quem cum uellem castigare, reprehendere, te solebam laudare,

mirari

mirari. Exaggera quātum uoles uitia fratris, luxuriosum, perditum uoca, dum scias te sic magis probare non animum fuisse patris, sed de calamitate rationem. Ille elegit, qui recipit antè meliorē. Sed parce quæso iuuenis aduersorum interpretationi. Non est electio alterū recipere, cum precium attuleris duorū: discrimen illud non ego, sed pirata cōmentus est. Quicquid inter uos in alterutro fecero, affectus est, quo duos amo. Et homo apud quem filius sola præualuit gratia calamitatis, non fratrē tibi prætuli, sed quod in te fratri prætulissim. Consiliū hoc putas fuisse patris? Fortunæ est, qua capti pariter estis, qua decubuit alter, qua nō conualuit redemptus. Cum propter duos uenerim, quòd in altero mihi pirata concessit, idem est ac si mihi neutrū reddidisset. Sed quousq; facti mei dissimulabo rationē? Aeger electus est, respōdete nunc, si uidetur. Luxuriosus, perditus fuit. Parcamus quæso memoriæ, reuereamur suprema cineris: pœniteret me fortasse, si uiueret. Iterū ac sæpius (quod necesse est) ipsa criminis mei uoce defendar, ægrū redemi. Non habent profectò, nō habent discrimē liberi, nisi de calamitate: & inter homines, quos natura pietatis æquauit, differentiā nisi de dolore nō explices. Non cum usu nunc uestro, nō cum moribus loquor. Ille anhelat, illius sunt lassā suspiria, ad illū serius ueni. Exco gita sti rursus fortuna, quod supercresceret charitati, quod posset sacris nominibus accedere. Hic solus maior affectus est, quam filios amare, filij misereri. Me quidem Iudices si quis interroget, cōditio illa non fuit uera, non simplex, habuitq; piratica feritatis ingenū. Aegrum mihi nō licuit relinquere, licuit eligere. An fas fuisse credis, ut iuxta moriturum tu redderis, & homines eius immanitatis, ut possent liberos cū patre partire, paterentur eum sibi relinquere, quē periturum ex hoc probabant, quòd illum pater non eligebat? Tentata est misera pietas, & placuit hoc quoq; addi calamitatibus nostris, ut oneraret pudore conditionis partes non habētis. Cum in comparatione

sani eger offertur, ideo ponitur ut eligatur. Superest, nisi fallor, Iudices, ut cum sibi prælatum fratrem queratur, existimetis utri tunc magis debuerit pietas nostra succurrere. Est quidē Iudices humanæ infirmitatis ista natura, ut ex omnibus accidentibus grauißimum putet quisq; quod patitur: & cum aliena cogitationibus, nostra dolore tractentur, necesse est apud impatientiam suam uel minora præualeant. Languor est tamen, languor, cui meritò cesserint cunctæ calamitates, in cuius comparatione consolari se potest genus omne miserorum. Stringat licet manus seua captiuitas, profunda carceris nocte mēbra claudantur, datur tamē colludere catenis, artus extrahere nexibus: & habet aliquid æquanimitatis, cū pœna sua posse rixari. Sæuiunt regna tormentis, bella uulneribus, sed leuius afficit, quicquid uiribus feras: & cum in plenum adhuc sanguinem aduersa ceciderunt, repugnantis roboris colluctatione uincuntur. Quos cruciatus compares, quem dolorem, cum penitus uisceribus immissa tabes cotidie aliquid ex homine præmittit in mortē? cum cibos, haustus, & omnia blandimenta uitæ fames fastidit, & poscit? desiderare assidentium officia, dehinc ferre non posse? grauari quos appetieris attactus? per totum cubile corpus uelut super ardentem exagitare flammam? Lux fatigatis luminibus grauis, uox sola de gemitu. Cum ex duobus captiuis languet alter, una est inæqualitas patris, eligere sanum. Retuli Iudices usq; adhuc in penatibus suis iuxta parentes propinquosq; languentem. O carcer, o morbi, quem uos non facitis ægrū? Et nō ille carcer quē seueritas legum, quem potestatum iustitia commenta est. Non possunt humani metus, humanarum cogitationum ingenia satis abundeq; concipere quæ uidi. Iacet sub immense rupis abrupto tristis, & ultra naturalem profundæ caliginis noctem mersus piraticis artibus specus, quē tota circumfusi uastitas maris, & undiq; minantibus scopulis illisa tempestas terrore ruituræ molis euerberat. Horrent cuncta crucibus,

squal

squalent circumiecta naufragijs, nullus nisi in supplicia mortesq;
 prospectus, & ad infelicium captiuorum metum præmissus de
 simili exitu dolor. Spiritus solus intus uiuit, quem uinctorū tra-
 hunt redduntq; gemitus, quem tot contulere languentes. Hoc
 erat, ubi iacebat æger, illud tot annorum ex quo cœpit pirata
 grassari, idem cubile. Corpus quod grauaretur a sidentium se-
 dulas manus, iacet inter uincula, quibus instringat adhuc recen-
 tem pirata captiuum: & quamuis tenuata de nexibus membra
 labantur, rursus in modum stringentiū tenent, quæ nullo suspen-
 sa nisu uelut uictō homine sederunt. Qualis erat ille sub ferro,
 cuius exangues manus uix leuia uelamenta transferrent? Quis
 inter complorationes gemitusq; somnus, quem uix silētia soli-
 cita præstarent? Ad quæ colloquia tristitia respiraret? Vndiq;
 pares similesq; miseri, & ueteribus captiuis adiectus cotidie
 nouus aliquis impatiens. Compara, si uidetur, huic ægro capti-
 uitatem tantum tuam. Tu quereris, quod cibos pirata non præ-
 stet: ille remittit oblatos. Te nuda humus, nudum cubile frāgit:
 ille ad singulos ardētis corporis motus in sua uincula uersatur:
 & quocunq; membra lassata dolore transtulerit, in supplicium
 redit renouata patiētia. Breuiter seuißimi languoris definiēda
 mensura est. Non potest ex illo sanari, nec quem redemerit pa-
 ter. Insta nūc, si uidetur, ac subinde iuuenis interroga, cur ægrū
 potius elegerim. Reddi à me posse rationem cur hoc fecerim,
 putas? Ego uerò non possem, nec si te redemissem. Quid enim si
 respondere iubeas orbitatem, cur in exequias totos egerat cen-
 sus? Quid sibi uelit ipse ille funebrium longus ordo pomparū?
 Cur super flagrantēs iaceant rogos? Cur ardentium non diuel-
 lantur amplexu? Et ego dico, proclamo, fateor, erroris aut de-
 mētiae furor est, cū feceris. Hoc est ergo, inquit, quod de te præ-
 cipue queror, moniturū mihi prætulisti. Quæso iuuenis, ne no-
 bis putes tantum inesse feritatis, ut illum potuerimus existimare
 moriturum. Vis non sperem uicturum filium, quē tunc primū

aspicio, complector ægrum, quem pirata non recusat sibi relin-
 qui? Si persuasionem patris interrogas, quicquid est quo miser
 torquetur, afficitur: non languorẽ credo, sed impatientiã, desi-
 derium, dolorem. Hominis qui apud piratas languet, unum re-
 medium putes, ut redimatur. Sed non est, quæso iuuenis, quod
 hoc patrociniũ de tam calamitosa pietate concipiam, ut dicã,
 uicturum putavi. Exaggero quinimo inuidiã criminis mei. Re-
 demĩ fateor illum, qui dilationes, qui moras ferre non poterat,
 in quo mihi pirata uendebat breuia oscula, paucos dies. Si me-
 hercule uterq; fuisset æger, illum redemisset, qui prior lægue-
 re cœpisset. Si duos pariter naufragia raperent, illi porrigerem
 manum, quem iam mēbrorum contentione lassatũ fluctus hau-
 rirẽt. Si uulneribus confectos remisisset acies, properantius ei
 clauderem plagas, per quẽ animam largior sanguis egereret.
 Ignoscite dij pariter atq; homines, non possum de liberis, pos-
 sum eligere de miseris. Gratias quinimo Fortunæ, gratias ago
 quod adhuc æger sentit, intelligit. Alio qui cadauer acceperã,
 & precia duorum pro funere tantũ, supremisq; persolueram.
 Nescis quantum pudori, quantũ adijciat affectibus meis inter
 tam impares æquata conditio. Aeger qui tantidẽ est piratis, plu-
 ris est patri. Velis tamẽ nolis infelix senectus, fatendũ est quod
 merito, quod summa pietate factũ est, quã difficile fecerimus.
 Quæ tunc mihi cogitationes, quis tẽporis illius animus fuit, cũ
 inter duos liberos incerta miser electione discurrerẽ? Hũc diu-
 tius osculabar, illum putabã desperatione moriturũ. Lacrymas
 ad languentẽ gemitusq; transtulerã, & tu mihi uidebaris futu-
 rus æger, quoties catenas tuas soluturus inuasi: sed mihi com-
 mendabat relictum, quod te prætulisset. Quã frequẽter iam
 laxata misero uincula rursus imposui, dum mihi tua potius sani-
 tas placet? Dissimulare nõ possum cõditionis illius secretas dif-
 ficultates. Redimi debebat æger, ego te uolebam. Ponere uos Iu-
 dices uelut in illa necessitatis meæ præsentia uolo. Ecce infelix
 ad pri

ad primum aspectū patris conatus assurgere, illas pallētes foradibus manus paululum tanquā amplexus erexit: nec usq; in ceruices meas spiritu iam deficiēte perlatas, in suum miser iterum cubile deiecit. Totus ille circa nos carceris populus obticuit: & ne colloquijs nostris terribilis catenarum stridor obstreperet, lassatos artus in sua tenuere patientia. Ego serius, grauis, hinc, si uidetur, incipiam, luxuriose meruisti. Ignorat profectō paterni doloris æstus, quisquis solatium putat, ut de languente filio queratur, ut moribus mentiq; maledicat. Abite uirtutes, ignosce probitas, charior est ex liberis ille, qui moritur. Mihi uerò fateor hinc aliqua languente filio uenisse solatia, quòd uixit infelix, quemadmodū uoluit, quòd fuit hilaris ac læta breuis ætas. Crede iuuenis, & pro te iam maluissem, ut luxuriosus esses. Cui tu tempori, cui dolori rigorem ultionis, frontem castigantis iniungis? Impatiētissima res est perdere filiū, cui uidearis irasci. Corruptū me precibus putatis ambituq; lacrymarū? hoc uicit æger, quòd nō rogabat. Absidebam misero, dimittebat oculos, interrogāti responsū de lacrymis tantū gemituq; reddebat, agebat me deliberante iam uictum, cum repentiē miseræ manus uelut recidentis amplexus posuit in sinu meo. Et cū lassasuspiria per arduos anhelitus egestis sæpe uisceribus, cum diu collatis uterq; singultibus miscuissemus lassas sine uoce lacrymas, tandem spiritu uix in paucissima uerba collecto, Tibi quidem, inquit, gratias ago pater, quòd redempturus utrūq; uenisti. Non adeò tamē sensus meos languor hebetauit, ut exitū conditionis huius ignorem, ego luxuriosus, ego perditus, nūc uerò super infamiā nominis huius immorior. Utinam hoc saltē mihi serò facta præstarent, ut residuum laborātis animæ in tuo poneremus amplexu. Sed si mora est longior properantibus expectare pereuntem, ite superstites, ite felices, has tantū reliquias commendate piratis, ne mersus profundo, proiectus in fluctus, exitum faciam hominis, ad quem non uenerit pater. Vnde enim

sperare possum, ut reuertaris, ut facias? Tunc super abrupta uerba tota defectione cōticuit, strictisq; uitalibus circa dolorē suū mēbra riguerunt. Exclamaui, fateor, Quid agis infelix? cur desperatione collaberis? Attolle paulisper oculos, cōfirma, dura, te frater elegit. Visa est post hanc uocē meam pacta conditio, continuò pirata detraxit catenas, uincula laxauit. Vultis elegisse me negē? Vultis in lucē diemq; productus carceri suo redatur eger? Ego uerò non habui uerba, quibus me deliberare, quibus nolle contenderem. Vultis scire quid pater, quid pirata præstiterit? Ego duos redemi, sed alterum accepi. Vt scias, inquit, ægrum redimi nō debuisse, defunctus est. Crudelissime generis humani, qui nos putas preciū tuum perdidisse, audi quam multa nobis in morituro filio pirata reddiderit. Frater ille tuus inter uincula catenasq; deficiēs, respirauit aliquid in toro, tandemq; liberas uinculis manus per totius lectuli spatia iactauit, post impias carceris sordes illum cum ferali ueste squalorem exiit, paulisper eger uidit propinquos, adlocutus est amicos, mandauit, exegit: & quamuis suprema sorte collabēs, prius tamen lucē coeli libera satiatus est. Contulit mihi grāde uelit nolit fortuna in orbitate solatium: filium, qui relictus mea fuit moriturus inuidia, non occidi, sed perdidit. Quid ais iuuenis? Ita si moriturum filium redimere non debui, non sufficit hæc tibi de me pœna, quòd ille decepsit? Irasci patri tantū fortasse fas esset, si uiueret frater: tunc alimēta quærēti respondere posses, posce prælatum. Quantum intelligo, qui de mendicitate patris inuidiaris, ægri es redempti iuuenis inimicus. Nescis quid sit inuidiā facere patri. Melior erat tua causa, si mei misereris. At quando, dij de æq; alius fuit ille infelicissimi iuuenis affectus? Nuncio enim, & audiente, & tota ciuitate teste proclamo, tibi gratias agebat ille, dum moreretur. Credo mehercule hoc miserum dolore consumptum, quòd sibi uidebatur precium suum mihi perdidisse. Non aliter igitur quam si te præ sente deficiet: Per il-

lud, in

Iud. inquit, frater optime natalium nostrorum sacrum uenerandumque; consortium, per socias peregrinationes, per aduersa communia, per hoc quod et tu languere potuisti, si te uel tua quandoque uirtus uel satietas secunda praedonum piratico carcere emisserit, commendo tibi senem, quem facimus uterque medicum. Testor immortalia numina et infernarum sedium deos, pascere patrem, si te redemisset. Ego tamen, inquit, tibi debeo quod reuersus sum. Non quidem quicquam uelim iuuenis de uirtutum tuarum admiratione detractum, audias tamen necesse est in hac pietate uerum. Euasisse te putas ingratus? Dimissus es. Mea pietas istud, mea fecit electio. Unde enim euenit quicquid ante captiuitas tua praestare non potuit? Iacta quantum uoles effractum carcerem, ruptas catenas: uis scire quid negligentes fecerit securosque; piratas? Acceperant precium duorum. Intelligit Iudices et ipse iuuenis, non esse se calamitatum nostrarum iustitiae parum, et sic agit, tanquam alere non debeat. Itaque transfert in hoc defensionem, ut posse se neget. Quid dicitis Iudices? Feretis hoc dicentem iuuenem corpore atque aetate robustum? Non habes opes, sed membra, sed uires. Nam neque ego laborem, nec difficiles posco conatus, contentus sum iuuenis, ut uelis. Cibos me poscere putas? Humeros posco, quibus incumbam, manus quas eliso pectori apponam, sinus in quos egeram exhaustarum reliquias lacrymarum, ut sepelias, ut haec cum miseri illius membris ossa componas. Non aliam metaem quaero, sed filium. Quid quod nec graue longumque; summae pietatis exigimus officium? Non diu uiuerem, etiam si me duo pasceretis. Securus sis, breui te gemitus mei liberabunt, assiduis planctibus euerberata uitalia. Quid me remittis ad turbam? Quid facis rursus omnibus grauem? Consumpsi fletus, clementiam ciuitatis exhausti. Non alit populus hominem, quem pascere filius debet. Quid sibi uult haec aliena calamitatibus nostris, aliena uirtutibus tuis, iuuenis asperitas? Abstulisti mihi malorum quoque meorum uerecundiam. Quicquid faciebam, mendicitas est, ex

quo reuersus es. Durat in suscepto rigore iuuenis, & ad misericordiam non memoria fratris, non patris contemplatione deflectitur. Exclamaret alius hoc loco, ex tua fide dignus quidem eras impotentissime generis humani, quem in tormenta mea doloremq; redeuntem uincula rursus ac pœna carceris exciperet. Et insultes huic confessioni licet, allegare non possum. Quid mihi miseras ultiones, quid triste monstratis auxilium? Faceret hoc pater, qui redimere nolisset. Agè nunc uiuacissima senectus: redeamus ad preces, quod solū uis paternæ pietatis agnoscit, hîc quoq; rogemus. Per ego te iuuenis illos meos de quibus nunc quereris, annos, per expertos tibi notosq; humanorum accidentium casus, per infelicis illius manes, cui nec hoc saltem contigit, ut te reuerso, te presente moreretur, pascere nunc quòd te redimere uolui, pascere quòd fratrem tuum redemi. Non ego lassitudinem tuam posco: Nunquam ocium meum, nec ut ipse securus quietusq; transigam diem, tuis operibus manus, tuis laboribus assigno sudorem. Iungamus mutua pietatis officia, par flebile, par omnibus ætatibus nominibusq; reuerendum. Est nobis negotium cum ciuitate mitissima. Quantò libentius dabunt, cum uiderint pariter unaq; miseros mutua sustentatione connexos? Et ego quidem rogabo qui soleo, sed in tuos sinus populus congerat stipes. Quicquid preces, quicquid impetrauerint lacrymæ meæ, accipe, tuere, dispensa, pro tua fama, pro tua sum pietate sollicitus. Ego mendicabo, tu pasces.

CORPORIS PROIECTI,
seu Anus cæcæ.

ARGUMENTVM.

Qui in calamitate parentes deseruerit, insepultus abiiciatur. Qui habebat uxorem & filiū, captus à piratis scripsit domum de redemptione. Uxor flendo oculos amisit, filius retinēte matre profectus uicarijs manibus redemit patrem. Idem in uinculis decessit. Abiectus in mare, & appulsus ad litus patrium, est eiecū. uult illum sepelire pater, mater prohibet.

Pro patre contra matrem.

6

Et si

ETSI Iudices in hac cōditione fragilitatis huma-
 nae, in qua nemo propè mortalium impune uiuit,
 hæc omnibus natura est, ut sua cuique calamitas
 præcipuè misera atq; intoleranda uideatur: inter
 omnes tamè hoc constet necesse est, infelicitatem meam tantum
 ceteras supergressam, ut prorsus hæc sit, quæ fieri debeat usq;
 ad cæcitatem. Quid enim passus sum tam leue, ut non compara-
 tio mei felices aliorū etiam miseras faciat? Graue est à piratis
 alligari magis dicat hoc qui sciat, quàm citò capti moriantur.
 Alligatus sum, sed tamè miser magis queror, quòd solutus sum.
 Indigna est impietas in suos, quæ quanta uersetur in hoc iudi-
 cio, uidetis. Sed mihi hoc querendū est, quòd me & uxor nimū
 dilexit, & filius. Quid ego putarem in rerū natura posse repe-
 riri, quòd orbitate acerbius uideretur? Non cōtingit mihi, quòd
 ceteris miserrimū est, filium efferre. Parum est quòd iuueni sin-
 gularis exempli causa mortis sui, & tam pretiosa redēptus ani-
 ma, senex odiosus morte filij mei uiuo. Parum est quòd mihi lu-
 ctum meum fluctus nūnciarunt, & aliud agēti patri subito ad-
 littus orbitas appulsa est, quòd miserrimum iuuenē toto iacta-
 tum mari, etiam si nemo interpellasset, serò sepelirem: adhuc su-
 premo prohibeor officio, & ne quid solatij contingat, perdo
 etiam matris misericordiam. Inijcit errāti corpori manum mu-
 lier & piratis, & tempestate crudelior: atq; ut accedat dolori
 meo cumulus, quæ hoc facit, uxor mea est. Ne quis tamen erret
 ignotus, non est filij mei nouerca, sed mater. O facinus, ô cladi-
 bus nostris mutata natura. Mater ignem ultimū filio negat, &
 mulier quæ maritū quoq; suum debilitata desiderat. Quis hoc
 de ista credat? Filium non flet funditus euersa: fulmen hoc gla-
 diumq; non sentit. Comparete dolorem, quantò minore causa
 excæcata est. Huius iudices pœnæ ab ipsa morte repetite cri-
 men. Ego sum, ego & allegaui filium meum & infamaui, & ne
 non accedat grauißimi doloris comes pœnitentia, in illū mor-

tiferum carcerem merſi. Quo fato parentes miſer ſortitus eſt, ut illi uitam pater, ſepulturã mater auferret? Nam ut pietatem filij mei ſemel indicẽ, patrẽ redemit. Si quòd ego redierim, uxor irasſcitur, reddat rationẽ, cur acceptis literis meis fleuerit. At qui miſerrimus iuuenis quomodo magis temperare potuit officia? Lex parentibus in calamitate ferre opem iubebat, uterq; parens erat calamitate deuinctus: unus autẽ ſuccurrere utriq; non poterat: inuenit tamen ingeniola pietas, & utriq; ſubuenit diſpendio ſui. Ipſe uenit ad patrem, me remiſit ad matrem. Hoc ſi defendendum eſt, agnoſco partes meas, cauſam planctibus agã. flere enim certẽ per legem licet. Alioqui diu laudare non expedit, diligenter defendere contrarium eſt actioni noſtræ, ut impetremus. ſunus moramur, dum nos litigamus, dum circa cadauer noſtrum orbi rixamur, dum agitur cauſa deſuncti, dum ſepulchro lege præſcribitur, dum dantur legitima decentibus tempora, putreſcit interim corpus, nec totũ in ſicco iacet. Cadauer ab incurſu auium ferarumq; tantum miſerantium corona cuſtodit. Conuenerunt etiam alieni plorantes. totus in ſpectaculum populus effuſus eſt, & ignoto quoq; corpori publicas humanitas quaſi quaſdam fecit exequias. Deſlent omnes homines, dolent, plurimorum tamen illa uox eſt, Iuuenis inſepultus iacet. Miſer, nec patrem habet fortãſſe, nec matrem. Iam hominis figuram uetuſtas penẽ conſumpſit. Iam lenta tabes in terrã defluxit. Iam ſoluta cute oſſa nudantur. Quamlibet dura curis animo, non ferres tamen iſta, ſi uideres. Sed audire certẽ potes. Ille eſt filius noſter, cuius ſpes ipſas amauiſimus, quẽ apud omnia templa & ſurdos uotis deos ſuperſtitem precati ſumus, à quo ſepeliri optauiſimus. Ille amabilis infans, ille blandus puer, ille iuuenis etiam ante hoc crimen piſſimus. Ille dum par fortuna parentum fuit, propenſus in amorem tui. Mentior, niſi cum peregrinatio mea nos diduceret, maluit eſſe cum matre. Me per omnia maria uolitantẽ, ut plus filio relinquerẽ, circumuenit ſe-

uius

nis ipso mari latrocinium. Describã nunc ego pendentem flu-
 atibus carcerẽ, & catenas macie mea laxatas, & detritam late-
 ribus meis consciã malorum carinam, & obrutam perennibus
 tenebris feralis loci cruentam cæcitatẽ? Ista uerò, si quid pudoris
 habeo, tacenda sunt: alio qui quis mihi ignoscet, quod uicarium
 accepi? Etiam scripsisse pœnitet. O litera fletibus tremula.
 O parũ alligatæ manus. O delenda uxoris oculis epistola. Cur
 indicauit, cur scripsi, quod uxor ac filius ultimũ legeret? Ut in-
 certum sit, utrum me carius redimãt, an lugeant. Cognita clade
 rarissimi uxor exẽpli, & prorsus talis filij mater totos effleuit
 oculos, fontemq; illum perennium lacrymarum tantum cæcitas
 cludit. Si non tenuisset, filium uicerat. Continuus inde planctus,
 incredibilis mœstiria, assidua lamentatio fuit. Iuuenem nescio in
 me magis, an in te futurũ impium, si non redemisset, quem tu sic
 desiderabas. Ergo profectiõnem apparat, ut quoniam reddere
 matri nõ poterat oculos, redderet uirum oculis chariorem. Sed
 uidelicet est quedam ultima calamitatũ rabies, & nouissimè in
 furorem uota ipsa uertuntur. Retinuit iuuenẽ, & epistolis meis
 legem opposuit. O uana figuratiõnes, & pectora hominũ alto
 errore confusa. Nemo illam non putabat timere de filio. Itaq; iu-
 uenis quod ad solatiũ pertinere credidit, cõmendauit amicis cu-
 stodiam matris, substituit uici curæ suæ propinquos. Neq; enim
 aliter usq; ad reditum meum cæca uixisset. Quicquid humana
 ratio ualet, contulit. Si potuisset redimere oculos matris, qua
 pietate fuit, uicarios suos dedisset. Ipse profectus est solo comi-
 tatus animo, nec se putauit ire sine precio, quamuis ad piratas
 ferret inanes manus. Dicat aliquis, adeò domi nihil reliqueras,
 adeò longa ætate sic uixeras, ut ne preciũ quidẽ tui paraueris?
 Si hoc ita esset, testor deos, de redẽptione literas non misissem.
 Fuit unde redimi possem, Iudices, fuit: sed illud totũ filius matri
 reliquit. Nauigat ergo per horridos fluctus, & gemetia litto-
 ra, & spumãtes scopulos, & quacũq; miser relatus est, inauspi-
 catum

catum metiens iter, prorsus ominosè retentus, peruersis etiã uo-
 tis, qui optaret alligari à piratis, quos uitare quoq; miserũ est.
 Querit hæc omnia impius ille filius propter parètes, quod non
 præstitisset frater fratri, nõ uxor uiro. Quid differimus ultra?
 nõ pater filio. Dij immortales, cœli, maris, inferorum præfides,
 uni mihi adhuc omnes male experti, uos tamen solos habeo tes-
 tes, quòd inuitus redemptus sim. Miserrum me, periit qui scie-
 bat. Nam ut primum peruenit iuuenis ad piratas afferès redē-
 ptionis meæ se preciũ, è ferali nauicula auidus exiliit, uicarias
 oblaturus manus, strauit se ad genua singulorum, & ut cupidi-
 tas fecerat blandũ, obsecrauit omnibus precibus, miserabili plã-
 ctu, & lacrymis penè maternis: nemo unquam sic ut soluere-
 tur, rogauit. Nec sanè difficile fuit impetrare à piratis captiui-
 tatem, maior illi pugna mecum fuit. Non dignũ illud spectacu-
 lum latronibus erat, cum pater, filiusq; de uinculis cõtenderèt,
 & sibi quisq; carcerẽ uindicarèt. Ego iam usu defendebã meũ,
 & in his annis iam maturam mortem asserebam. At ille cõtã,
 Ego te in calamitate deserã? Ego alligatũ relinquam? Et quo-
 modo ad matrẽ redibo, quæ misera desiderio tui dies noctesq;
 fletibus iungit, quæ uiuere sine te nõ potest? Non dicebat tamen
 omnia: & cum assiduos planctus & irrequietas diceret lacry-
 mas, adijciebat, iam penè cæca est: fortasse si redieris, uidebit. In-
 summa non recedo. Fas est mihi etiam inuitis parentibus piẽ fia-
 cere. Non recedo, si perseueras: demus piratis lucrũ. Aut uica-
 rius ero, aut comes. Quantum inter hæc fleuit, quandiu cecidit
 oculos suos. Si perseuerassem, duos excæcaueram. Obstupuerũt
 pietate tanta etiam latrones, & per immobiles antè uultus fle-
 tus cucurrit. Non tenuissent fortasse iuuenem, nisi redempturos
 parentes talem filium credidissent. Ipse in se transtulit ferreos
 nexus, & hilarior alligatus est filius, quàm solutus est pater. Su-
 premum tamẽ, & nefas in æternum, me iam catenatis manibus
 amplexus, postquam mei cura discesserat, Matrem, inquit, tibi per

per hæc merita commendo. Tu illam tuere, defende, ama, ne relinque, sic paria faciemus. Illic tu eris uicarius meus: si hæc feceris, non irascetur mihi fortasse mater, quòd ab illa recessi. Sic in nauē filij mei male permutatus uector imponor, & quā uisum oculi dederūt, ad piratas è puppe prospecto, curua littora, & remēs sum syderibus fretū, & turritos urbium scopulos retrolego. Miserum me, quādiu à piratis etiam nauigatur. Mandata tamen tua fili perago, a sideo, sustēto. Imò mehercule tu a sides fili, tu sustines, propter quem mihi etiam huius propensior cura est. Dum recedere ab uxore nolo, filium nō redemi. At illum interim quotidie situs carceris strangulat, insidūt ossibus catene, exemplum seculi in myoparone moritur. Mater iam satis est, habes pœnas super legem, sepelissent talem uirum etiā ipsi piratæ, nisi eos conscientia scelerū, metusq; pœnarum ab omni litore arceret. Quod unum poterant, secūdis proiecere uētis. Excepit mitior matre tēpestas, & (si quæ dici potest calamitatum felicitas) prospero cursu cadauer tantum nō ad ipsa maiorum sepulchra depositū est. Narretur res seculo nostro diuersa, et nescio utra parte mirabilior. Filij corpus matri maria retulerunt, mater mari. Magnam quidem partem agnosco culpæ meæ. Ego uxorem adduxi, & ne miserā dolore fraudarē, ipse meis humeris aduersariā meam usq; ad littora tuli. Et sanè aduersus eum prima uerba orbitatis, animo ea æstimantem fefellerunt. Quis autē non dolentis affectum putasset, cum diceret defuncto filio mater, Quid enim nauigasti? Quid maria ingressus es? Quid piratas petisti? Nam illa quidem uulgatissima orbitatis uox est, Fili cui me reliquisti? Etiam cum tota super corpus incubuit, amplexam putauī. Etiam cum iniicit tollentibus manum. Et hoc inquam solent facere matres, ut funus morētur. At ista legem recitat, & in cadauer filij perorat. Tace, tace misera, ita tu istud optasti? Sola scilicet calamitatibus nostris adhuc defuit culpa, ut cum seuitia nimie quoq; felicitatis turpis sit,

proced

procedat inauditū antea monstrum misera, crudelis, siquid irati dii reliquerunt, si quid infelicitas oblita est, suis manibus perdere cupiat. Detracta est fortunæ inuidia, quando suo quoque iudicio mater post amissum filium parum misera est. Lacrymas ipsas nouissime perdo, inanis domi libitina plangitur, derisus designator redit, refertur rogas. Inter hæc omnia non gemitus ullus matris, non lacrymæ, non questus. Putes appulsum ad litus aliquē esse piratam? Vnde hunc illi animū? Si mala sua ideo non sentit, quia non uidet, & hoc boni cæcitas habet, eruat aliquis oculos meos. Sed tenebræ corporis affectibus nō obstant. Est ne hæc uxor mea? est ne ille filius noster? Liceat dubitare, si fieri potest, & sanè uix iam dignoscebā, speciem uetustas reliquit: sed attritæ manus, & tumida uestigia uinculorum, & restis longæ captiuitatis macies, infelicia argumenta, consentiunt. Miserum me, certus luctus est. Filium agnosco, uxorem non cognosco. Ergo quoniā de iure longior pugna est nobis, festinandum est, sint primæ precum partes. Adeste uniuer si utriusque sexus parentes, dum matrem in exequias filij rogo. Per matrimonium te uetus, & per mutuā charitatem, quæ utriusque nostrū magno cōstat, adiicio per cōmune pignus, per annos pariter actos & beneficio filij plures, per meum in te obsequiū, iam mei miserere, cuius soles. Crede mihi, hoc quod patior, carcere peius est, captiuitate crudelius. Mea ista pœna est. Quid tibi tantum mali feci? Quid offendi? Certe ego te nō reliqui. Iam si totū asfectum in hunc consumpsisti uirum, & omnis per oculos misericordia effluxit, tulerit sanè filius noster meritò pœnas, dederit spiritū supplicio, nihil de præteritis loquamur, quod postulat Cicero etiā ab illo crudelissimo Siciliae tyranno, mors sit extrema malorū. Quod quidē cum permissum non esset, pernoctabant ante ostiū carceris, precio redimētes sepeliendi potestate. Quid tandē hoc M. Tullius patres matresque promeruit. Tu uende saltē, quod sub Verre crudelissimum fuit. Certe ego

filium

filium redimā, nec mihi precium diu querendum est, habeo manus. Nihil moueris nunc, & debilitatē tuam iactas? Singulare foeminae exemplū ostendi, narrariq; desideras, sepulturam filij maritus à te impetrare non potuit. Vade hercule, si libet, & corpus in fluctus repelle. Aut si parum celebri loco uidetur abiectum, iniice manum, & ne minus te satiet alienū ministerium, ipsa potissimū trabe, alteram manum cadaueri impone, altera duc quā frequentissimum rotis iter est, & nigra limo uia. Proterat miserum onustum uehiculum, & sanctissimum pectus ungule rumpant. Ipsa quoniam defeceris oculis, elisum caput, & oppressa pōderibus praeordia manibus tuis pertracta: si quidē audeas, istis etiam lacera dentibus. Litigamus, consistimus, in diuersum abinus. Nempe cum uiceris, omnia paria habebimus praeter animum. Non sepelies? uide quaeso, uide ne dum litigas, arenam fluctus aggeret, iniiciat humum misericors populus. Obstas? si cuius clementia tumultum fecerit, effode: & cum talis sis mater, aude indignari, & exclama, Magis amauit patrem. Cruces succiduntur, percussos sepeliri carnifex non uetat. Ipsi piratae nihil amplius quam projiciūt. Mater (quanquam hoc nomē profanari nefas est) si perseuerat esse filij sui nouerca, ut hac crudelitate uideatur digna, quae orbitatem suam non intelligit, si ultra hostium affectum, qui caesos acie saepe tumularūt, ultra tyrannos, ultra latrones parum habet non sepelire, nisi aliorum quoq; officia praeciderit, & tantū non petita ex fluctibus aqua restinguit ignem, si adeo non genuit filium, sed effudit, & illo infelici partu ingratiū uteri pondus exposuit, licet imputet nobis ut uolet, quod tueri non potest, singulare mariti desiderium, dicam tamen, quod sentio: excusatius odisset uirum quam filium. Quanquam in hoc mutuae charitatis affectu paria fecimus: illa oculos propter matrimonium neglexit, ego filium: uicem caecitatis orbitate persolui: tamen, quod inter haec quoq; mala priuatin doleā necesse est, omnem illam quam contraxerat, perdit opinionem

opinionem. Iam inimici mei triumphant, iam passim loquuntur, illa exempli mulier, illa seculi decus, uirum redinū noluit, nec filium sepeliri. Equidem Iudices ut sentio, neminem non mortaliū fauere hominis sepulturae conuenit, quia haec una res est, cuius exemplū ad omnes pertineat: ideoque non nisi ab ultimo paricidio exigitur poena trans hominē. Etiam si qua sunt iura quae obstant, si tamen angustus saltē detur accessus, per quē intrare humanitas possit, uera clementia occasione contenta est. Siue omnis in defunctis sensus perit, & ad operiendam foeditatem subtrahendamque dolori materiam mortui uiuētium causa sepe liuntur: seu cum ad infernas sedes anima migravit, unus hic luciduis honos, & suprema face (ut uates ferūt) petitam ulterio-
ris ripae stationē contingunt, quae uera esse & credo miser, & opto, cito iturus ad filium. Certe rerum natura ut in generādis alēdisque hominibus quae necessaria erant, ex se ipsa prospexit: ita cum rursus opus suū resoluit, corpora nostra quam primū reducere ad principia festinat, ut desertis etiā locis circa cadauer tracta imbribus terra concrefcit, aggerant puluerem uenti & liquefacta multa die membra paulatim humus bibit, etiam si nullus operit. At ipsa longo tēpore in terrā ossa desidunt. Nobis uero aduersus exanimēs genuit non solum miserationē, quae cogitationi nostrae subit, sed etiā religionē. inde ignotis quoque corporibus transeuntium uiatorum collatitia sepultura, inde iniecta ab alienis humus. Facinus indignū, cum haec ita sint, sepultus esset filius meus, nisi incidisset in matrem. Et haec Iudices non ideo ego dico, ut affectu iura corrumpā, neque uobis praecipio, sed aduersariae exprobro. Legem quidē istam quidni horreat, cum id unum miserrimo iuueni sit obiectū, quod in calamitate, non deseruerit patrem? Sed quatenus luctus nostri in ius uocantur, & flenti disputandum est, & orbitati suae mater irascitur: superemus, quam exorare non possumus. Ecquādo duorum hominū miseriora uota uidistis, ut de his pater si uicerit,

filium

filium suū efferat: mater si uicerit, abijciat? Quæ tamen lex est?
 Qui parentes in calamitate deseruerit, insepultus abijciatur.
 Omnis nobis in hac prius causa Iudices de scripto & intellectu
 legis contētio est, utrum ius uerborū ambiguitate, an uolūtatis
 fide staturum sit. Pars enim aduersa id nititur, parentē fuisse in
 calamitate, eā quæ deserta sit: cuius rei pœna est abijci insepul-
 tum. Quid tum fuerit in causa, quid sit postea consecutū, quo-
 modo legē intelligere cōueniat, subterfugit dicere, neq; à uesti-
 gio scripti recedit, sed nuda recitatione contenta est. Nos neq;
 omnibus personis, neq; omnibus cæcis scriptam esse legē, & iu-
 ueni iustas ac necessarias recedendi causas: & cui rei semper ius
 satis plenum est, bonum animum fuisse, postremò non hoc esse
 differere contēdimus, atq; eò causam dimittimus, ut nō sit ab-
 soluendus adolescēs, nisi etiam laudandus. Qui autē dubitat an
 scripti uoluntatē sequi conueniat, is mihi uidetur quæstionem
 tentare, incertus qua de re. Ideo pauciora adijciam, quòd nobis
 quoq; (si ita pergitis) afferet quandam cauillationē ista sermo-
 nis ambiguitas. ac uideri poterit omnē actionē partis aduersæ
 prima statim recitatione subuertere. Nam lex cū dicit, qui parē-
 tes in calamitate deseruerit: rursusq; cū dicit, insepultus abijcia-
 tur: non utiq; id significat, ut nō liceat eum sepeliri, postquam
 proiectus est. Quare aut mihi quoq; permittite sic agere, quo-
 modo uolo, aut quod magis uestrā religionē decet, indignā san-
 ctissimis auribus uerborū captionē, ex utraq; parte præcidite:
 & cum filium singularis exēpli probauero, fortiter sentite nul-
 lam unquā à maioribus nostris pœnā scriptam esse pietati. Atq;
 in eo quod primū posueram, non ad hanc rem pertinere legē,
 non diu uersabor, neq; dubitatione, quam non habet, afferā mo-
 ram. Neq; enim puto, si ætas impedit infantē, ualetudo ægrū,
 R. P. Legatum, dux militē, nihilominus obstricta crudelitas nō
 accipiet rationem necessitatis: & cum semel apparuerit patere
 in eiusmodi causis defensionem, potero planē esse securus: nec
 ff timebo

timebo, ne teneri uideatur filius meus, si nō potuit omnibus succurrere, dum in ipsa lege occupatus est. Pater alligatus est, mater cæca est, unus utriq; filius, magna locorum distantia. Habet lex in medio debitorē. Duc ad utrum mauis, ad utrunq; nō potes, nisi hęc conditionē misero imponimus, ut quicquid fecerit, proijciendus sit. Si exierit mater, sepeliri uetabit: si remanserit, pater. Non dubito fore dubium, quin ius in hac lege fuerit & mihi, nisi forte (ut omnia ini que iniusteq; cōquiritis) hic quoq; unius occasione uerbi aliud putatis iuuare parētes, aliud nō deserere. Id est, de hoc dubitare uultis, utrū parentibus ubiq; ferri oporteat auxilia, ut ego existimo: an uerò nō mereatur adiutoriu, nisi qui præsente filio miser est. Nam si deserere in calamitate, nihil aliud putamus esse quàm à misero discedere, duo simul scelera permittimus. Primum illud, ut etiā qui aderit possit impune nihil præstare: si quidē absolutus est hac lege, qui secundum miserū stetit. Quo quidem modo non adiutores calamitosus parētibus filios damus, sed spectatores. Dehinc accedit illud uel grauius, quòd cum rerum necessitas quotidie nos diuidat, si quædam fortuna parentes nos deprehenderit, quamuis exiguo diuisus spatio impune opem non feret, non succurret, ut hac saltem se calumnia defendat, Non reliqui, non abscessi: neq; pede, quod aiunt, uno à parente discessi: solutus erit omni auxiliandi necessitate, quādo uestra interpretatione absentia impietatis occasio est. Hoc uoluisse legum latorem putamus, ut natus ex nobismetipsis in rebus aduersis præsidium parenti labore atque præstantia solueret, lucis usuram ubicunque, nisi fortè non sumus parentes. Quid est ergo non deserere? Opem ferre, nō desesse. Omnia hæc eò spectant, ut auxilio liberorum tuti sint parentes. Quod cum ita sit, tam ad me lex ista pertinuit, quàm ad matrem. Duo unum uocabamus, uideamus quòd ire debuerit. Poteram quidem fortiter dicere, pater iussi. Hoc nomen omni lege maius est. Tribunos deducimus, candidatos ferimus. Ius nobis

mita necisq; concessum est. Si non fecerit quod iubeo, non deferā
 illum ad sepulturam. Necesse habuit parère. Non deseruit, sed
 abductus est. Crede non contemptu tui uenit in carcerem. Sint
 sanè iura paria, sedeatq; medius inter duos filius, Iudices, non
 cōparabo personas, quamuis apud omnes gentes plus iuris ha-
 beat pater. Sit sanè natura cōmunis: nō imputabo, quòd nomen
 dedi, quòd familiā, quòd impensas, quòd dū illa acquirō, captus
 sum. Non indulgētiæ discrimen excutiā, de qua iam lite cōces-
 sum est. Fuerint quidem ista faciēda, sed ego ius meū reprimō,
 inter duos parētes cæcus affectus est. Exorabit, qui prior roga-
 uerit: Tempore certe uinco, antè miser esse cœpi. Tu adhuc in-
 tegra es, ego iam alligatus sum. Tu sana in domo, ego iā penè
 defunctus in carcere. Tibi adhuc non opus est filio, ego iam ro-
 go. Nempe calamitas tua nata est post epistolam meam: nisi te
 flentē consolari filius uoluisset, ante cæcitatē tuam exisset. Noli
 mirari, si te gratia uinco, antè exorauī filiū quàm tu rogares.
 Si quisquam figuratiōe quadam in hac malorum conditione
 iudicem ponat, fortuna quæso absit, cuius tanta calamitas fuit.
 Abstulerat quidem tibi oculos nimius affectus, & de quinque re-
 rum sensibus pars una cessabat, & tenebras etiā salus lumini-
 bus alternans continua nox duxerat. Maius est tamen malum
 quod sic fletur. Nam ut meritò queri possit ablatas uidendi uo-
 luptates, impeditos rerū actus: tamē si nō iniqui Iudices sumus,
 nec ambitiose miseri sunt, qui mederi possint, referā, non solum
 qua uincēda mihi, sed magis etiā qua consolanda es. Nam quā-
 do omne tormētum corporis abest, dolor membrorū, qui totam
 cogitationē in se rapit, feliciter cessat, superest ut cruciet nimiū
 otium & assidua quies, res si nō sint necessitate iucunda. Nam
 uisus damnū sarcinū reliquæ uoluptates, odor, gustus, tactus,
 auditus: quibus tametsi deesse summam fatendum est, non est ta-
 men maximæ calamitatis loco numeranda parum plena felici-
 tas. Domus certe propria, lectusq; genialis, conuentus propin-

ff 2 quorum

quorum, sermo amicorum, ipsa (quòd rarò contingit) honesta
 calamitas, & in quacunq; fortuna beata libertas, tot uoluptates
 obruere possunt unum dolorem. Nam lucis desiderium si malis
 meis compares, etiam delicatum est. Non enim aliquid rerũ na-
 tura genitura est spectaculo nostro nouum, ac nõ quicquid spe-
 ciosissimũ pulcherrimumq; uisuri sumus, uidimus. Nempe quo-
 tidie nox oritur, & æquam temporum portionem inuoluit ob-
 scuritas, & ex parte sui ipsa quodã modo cæca natura est. Cui
 alienis oculis uti licet, audire, imperare, cuius ministerijs officia
 non desunt (non enim defuerunt) nisi se erigit, & fortuna sue
 rationem reddit, miser non est, præsertim in tam bona cæcitatibus
 conscientia, animi uitio miser est. Non debet dolere quippiam,
 qui potest gloriari. quanquam cuiuslibet & quacunque causa
 hunc incursum passe, leuius est tamẽ malum sceminae. Nõ enim
 nauigatis, non legationem obitis, nõ frequẽti peregrinatione
 uariatis aspectus: non militaris uos, non forensis ratio deducit.
 Alio qui semper estis intra domum, uno plurimum in loco, leui-
 bus officijs affixæ. Tuum quidem affectũ si bene noui, nulla ma-
 gis causa cæcitatem doluisti, quàm quòd ad redimẽdum maritũ
 ire non posses. Hæc tua calamitas erat, æstimemus meam. Nulli
 quidem grauior uisa est tibi, audi tamẽ quàm multa in illis epi-
 stolis non scripserim. O fili, in quibus te malis reliqui? Iam illa
 principalis ac maxima dono deũ concessa libertas, nec homi-
 num solum, sed ferarum uolucrumq; sensibus fixa, & ingenta,
 primum spoliũ fuit. Me ipse perdidisti, teneor uenale mancipiũ,
 & ciuis Romanus merces fio, & libertatem senex dedisco, &
 natus ingenuus uenire opto. Minimum est, quòd habitamus in
 fluctibus, hyberni nos feriunt uenti, non statio, non sedes, non
 quies, sed quod malorum meorũ maxima portio est, tam miseri
 sunt etiam domini mei. Sed citò prætereunda est memoria, pro-
 pter me uxori grauis, mihi propter filium. Trãseo hirsutos ho-
 stium uultus, & immaniũ barbarorum feros fremitus, tantumq;
 mihi

nūhi quotidie esse metuendum, quantum pati captus à uiolēto
 pirata potuisset. Nihil est desiderio suorum grauius, timui ne
 quē ex meis uiderē. Nihil tēpestate minacius, quotidie naufragiū
 optaui. Nā mortē cōfitebor, senili inertia una causa minus
 cupiebā, ne defunctum nemo sepeliret. Quā uestem relictam ca
 ptiuo putas, nisi quæ præda nō erat? quales epulas cibosq; præ
 bent, qui ipsi rapto uiuunt? Nam illa quidem satis digna quis
 dixerit, udum carcerē, & inundatam sentina nauiculam, & im
 positum nuda trabe irrequietum latus, reuinctas post tergum
 manus, alligatos, tãquã esset quā fugeremus, pedes? Solæ in car
 cere tenebræ iuuabant. Sæpe de auribus questus sum, quæ sonū
 flagellorū, gemitūq; caesorū, quamuis impexis obruta comis
 acciperēt, dura metus sui exempla. Miserū me fili, nempe mor
 bo peristi. Compara terram mari, domum nauī, lectulū carceri,
 libertatē seruituti, desiderium oculorū totius corporis damno.
 Quò nos longius ducit calamitatum nostrarum misera conten
 tio? Cæci tamē litigare possunt, captiui nec uiuere. Verum hæc
 etiam si in æquo ponerentur, tum multum in alteram partē de
 buissent habere momenti, quòd plus mihi poterant prodesse
 quàm tibi. Ei labori incumbere oportet, ubi affectus promitti
 tur: Stulta cura est, quæ spem non habet. Ego redimi poteram,
 tu sanari non poteras. Qualiscunq; ista calamitas inemēdabilis
 cecidit, non remedium accipere, nō uicarium potest. Assidisset
 scilicet lectulo inefficax sedulitas, & acceptis epistolis meis iu
 uenis filius nihil aliud quàm cū matre fleuisset. Quia profectus
 est, alterius tantum parentis calamitas emendata est. Si reman
 sisset, & matrem cæcam haberet, & patrem captiuum. Adijcio
 quòd tibi nō necessaria filij præsentia fuit. Assidere enim, cibos
 ministrare, manum porrigere quilibet poterat. Mentior, nisi
 factum est: me ab illis captū, tam dura cōditione uenalem, quod
 utiq; in confesso est, nemo alius redemisset quàm filius meus. Et
 ego sic ago, tanquã hæc tantum filius propter me fecerit, quan

quàm in hoc litigatu quodãmodo tibi ipsa excidisti, & quan-
 quàm id agas, ut merita tua iniuria uincas, & quanquam nouũ
 induisti rigorẽ, non prohibeo tamen testimoniũ: ad redemptio-
 nem meam filiũ ipsa misisti, cum sic plangeres, cum mortẽ pre-
 careris, cũ te omni uiduatam uoluptate clamares, cũ sæpius ge-
 meres captiuitatẽ meam quàm cæcitatẽ tuã. Non erat illi fer-
 reum pectus, nec cor silice concretum, ut hæc pati posset æquo
 animo. Tu filium prima docuisti sibi nõ parcere, potius quàm
 plus flere, potius quàm ipsam rescindere cæcitatẽ. Profectus est,
 maritum tibi reddidit. O crimẽ graue. Si hoc antè fecisset, uide-
 res. At retinere nõ potuisti. Non dicam tibi, habet pietas impe-
 tum suũ, nec ullum dominũ nouit affectus: nec ille te potuit reti-
 nere, ne fleres. Audi quod est uerius, aliud putauit. Nõ erat cre-
 dibile obstare te redemptioni meæ. interpretatus est maternum
 metũ, & maris domui nostræ male experti periculũ credidit,
 timēs ne si tibi paruisset, nemo nõ uos putasset colludere. Cate-
 rum me poterat nõ redimere, cũ tu clamares, Cæca sum, oculos
 desiderio uiri perdidisti, solitudinem ferre non possum. Ita ille ad
 redemptionẽ meam excusatius profectus esset, si me minus de-
 siderasses? Dubitabitur an tua causa fecerit? & filium & uirum
 habere non poteras, reddidit tibi quẽ magis amabas. Si ste iam
 lacrymas, maritum reducem & incolumẽ accipe. Quid irasce-
 ris? Quæ tãta mutatio est? quis hoc crederet? Quereris discessis
 se quem odisti, cum eum redisse nolis, quem diligis. At qui si (ut
 suprã probauimus) is parentes in calamitate deserit, qui opem
 non fert, & (ut nunc ostẽdemus) optimus filius corpore suo ad-
 iutoria matri redemit, profectò opem tulit: id est, non deseruit.
 Nam si, ut antè dixi, ne uestigio quidem abiisse à miseris licet,
 ne ipsorum quidem causa qui adiuuantur, discedere fas erit: nec
 cibos saltẽ petere, aut alia usibus necessaria parare continget.
 Si uerò dum adiuuatur parens, nihil refert ubi sit ille, qui adiu-
 uat, quia præsens cura exhibetur, quicquid tibi ego præstiti,
 ad auto

ad autorem muneris, id est, redēptorem meum trāsferēdum est. Non assedi, non consolatus sum, non ministravi, non tuli, non deniq; totus tibi rediui. Verum fatendum est, si desertam te putas, mea culpa est. Sed iam tempus est ista quæ non excusata debent uideri, uerū pulchra atq; magnifica, animo maiore defendere, & cum iudicium agatur exempli, tandem causam suā intelligere. Hoc saltem habebis miserrime fili, quod honoratis cōtingere funeribus solet, defunctus laudaberis. Omnia licet huc reuocemus præterita, & ad canēdas unius laudes uniuersorum uatum scriptorumq; ora consentiant, uincet tamē res ista mille linguas, ipsamq; si sit aliqua corpore uno, facundiam materia superabit, etiam si nihil dixerō, nisi quod obiectum est. Lucem libertatemq; patri filius reddidit, & (quod antè inauditum est) magis me amauit quàm uellē. Ingressus est maria, in quibus iam minimum periculi tempestas habet, & quod inter ista difficilimum est, amore mei uicit etiam matrem suam. Tace nefaria lingua, ergo tu ista laudas? Obtulit se captiuitati: quia sciebat graue esse alligari, malis patris successit. Subit libēs pœnam pietas etiam scelcribus grauem. Tu melius uxor, quæ facturum retinebas. Comparetate nunc, si quis patrem per hostes solus tulit, qui cum uententia in patrē tela excepisset, simplici tamē morte defunctus est. Vnū legimus, qui uicarias pro patre non quidē piratis aut in mari manus obtulerit, sed ubi redimi posset. Me miserum, dicendū est quod hoc ipso admoneor exēplo, in honorem pietatis etiam dānati sepeliuntur. Hæc alij laudāt, ego queror. Te quidem iuuenis omnia secula loquētur, & admirabile exemplum tenaci memoriæ traditum, in ipsa astra sublimem pēnata uirtus feret. Sed mihi ista laus tua carē constat. Non erat satius lectulo matris incumbere, & in huius ministerijs deditū securacocia impendere? Soli tibi cōtingerat, ut posses patrem excusare, non redimere. Me interim, ut cœperat, tabes lenta consumeret. Me quæ debebat sola, senem mors redemisset, & cum exanime

corpus in fluctus esset abiectū, si contigisset similis tempestas,
 quod æquius erat, tu me filii sepelisses. Fecit te ingenitus ho-
 nestis animis gloriæ amor, spes tibi perpetuæ laudis imposuit.
 Vbi uirtus? ubi pietas? peristi miser, & male audis. Nō moriēti
 pater affedi, non ægri caput molliori sede cōposui, nō fatigatū
 latus mutauī, nō spiritū excepī. Absens, extinctus, euersus, mor-
 tem tuam inueni. Nemo ægro uincula laxauit, nemo manus fer-
 ro sordidas ad accipiendos remisit cibos. Tantū catenarum
 causa solutus es neglectus, despectus. Quid? uilis senis uicarius
 inter tot ardentissima febrium desideria, non habuisti, quem po-
 sceres: quomodo te uincula composuerāt, iacuisti: matrē, patrē,
 propinquos tantum cogitasti. Nunquid indulgeo mihi, quod te
 puto exspirasse in carcere meo? Nondum matri satisfactum est.
 Quoniam pœnas à cadaueribus exigis, audi sequētia tempora:
 mors ipsa filij tui naufragiū fecit, per tot fluctus uolutatum cor-
 pus intumuit, tot illisum scopulis, tam spatiosis tractum arenis,
 nunquā tamen infelicius, quā cum uenit in terram. O quā
 graue est mori: quantō grauius, quod ego uiuo superstes filij
 mei? Viuo omnibus dijs hominibusq; , sed ante omnes mihi &
 inuisus, & infestus, & uxoris quoq; pietatem perdo. In funere
 filij diuortium fecit. Video hæc rerū naturæ bona, quæ filio ab-
 stuli. Omnis me ætas mei admonet luctus: senectus, ad quam nō
 peruenit: misera pueritia, quam nunc transiuit: adolescentia, in
 qua periit. Super sum, ut, si felicissimè cesserit, rogū meū uideā,
 & edaces circa corpus filij mei flammās. Si hoc non cōtigerit,
 nigrū cadauer & deforme etiā ignotis spectaculum. Inter hæc
 mala, credet is, puto, si dixero, uellem oculos non habere. Quid
 nūc amplius? Ad te uxor preces conuertā irritas, male tentatas?
 Tu uerò perge, & bono tuo utere, felicē te, quod in hac fortuna
 irascaris. Ad hoc cōfugiendum est. Per communes casus, per ca-
 lamitatem meā, humanæ calamitatis exemplar, ita uos cōiuges
 uestræ ament, non sic desiderent, ita hoc orbitatis meæ ultimum

exemplum sit, ita uobis habere tam pios filios nõ necesse sit, mi seremini. Si uicariũ accipitis, me proijcite. Non inuidiosæ pre ces sunt, nihilominus impero. Non læta sententiam uestram se- quetur gratulatio, nõ ad tẽpla deducar, sed ad sepulchra. Etiã cum uicero, flendũ est. Si uerò uincimur, ibo in littus miser, plã tibus aues abigam, aut me corpori filij mei uelut tumultum im- ponam. Iacebimus duo insepulta cadauera: me feris obijciam, aut circa singulorum domus ad genua prætereuntium ibo, & recepto tam miseris more, supplex non cibos petam, non sti- pem, medicabo terram, & collatas miserantium manu glebas: aut (quod certè licet) filiũ in mare proijciam. Iam crudeles a- qua, & ueti male secundi reddo uobis uestrum beneficiũ. Ferte quò libet, ad barbaros licet, ad hostes licet, ad piratas. Fortasse aliquis iubebit sepeliri, certe (quod sciam) nemo prohibebit.

TORMENTA PAUPERIS.

ARGUMENTVM.

Liberum hominem torqueri ne liceat. Pauper & diues inimici. Pauperi erat filius. Nocte quadam pauper cum filio reuertebatur. Interfectus est adolescens. Offert se pauper in tormenta, dicens à diuite cum interemptum. Diues contradicit ex lege.

Pro paupere contra diuitem.

7

SENTIO Iudices plurimum detrabi calamitati bus meis miserationis, quòd ad uos detulisse uideor nimũ fortem dolorẽ, & tristissimæ orbitatis mihi quoq; accessisse nouitatẽ: quòd cum aduersus me tam grauia, & crudelia deposcã, patior inuidiã hominis exi gentis aliena tormenta. Non possum tamen uel in nobis approbare quid patiar, quòd mihi nõ est relicta miseri patris infirmi- tas. percussorẽ filij mei uidi, & miserior sum, quàm si nescirem, quis occidisset. Fateor igitur Iudices, ipse miror unde ad hoc probationis genus repente confugerim. Veneram tanquam nunciaturus indubia, manifesta: nec alium expectaueram publi carum suspicionum de filij mei morte consensum, quàm si per-

ff s sufforem

cussorē uidcretis omnes. Hic hic ut torquerer, inueni. Postquam
 satis non uidebantur explicare uerba quos uideram, confugi
 ad fidem doloris. Quid faciam, si temeritates quoque nostras con
 scientia reorum non potest pati? Intellexi miseratione factum,
 qui ut torquerer exegeram, ex quo me diues nō putat aliud in
 questione dicturum. Neque ego Iudices quenquam uestrum dubi
 tare crediderim, ex qua conscientia, qua trepidatione descen
 dat, ut quis torqueri nolit inimicum. Quos nunc putatis crucia
 tus diuitem pati, quem dolorē, quod hoc mihi negat? quā uel
 let ideo tantum filium meum non occidisse, ut mihi posset indul
 gere tormenta? An hoc creditis Iudices diuitem facere legum li
 bertatisque respectu, et reum pro exemplo esse sollicitum? Ille ue
 rō nunc laceratur, et sic magis nostro dolore fruitur. Opere
 precium est inimico negare tormenta, cum feceris, ut uelit ipse
 torqueri. Illud igitur a uobis Iudices infelicissimus omnium mor
 talium peto, ne cum inaudita, incredibilia passus sim, misereri
 uelit corporis mei: crudelius et indignius est, quā torqueri,
 non impetrare tormenta. Est aduersorum meorum et ista noui
 tas, quod necesse habetis ea mihi ratione succurrere, qua odisse
 tis alium: nec quicquam est homine infelicius, pro quo tormēta
 sunt. Percussorem a me filij mei uisum esse cōtendo. Facinus est
 hoc uos non deprehendere, si mendacium est. Facinus hoc me
 non probare, si uerum est. Quod ad me quidem Iudices perti
 net, orbitatis meae repeto presentiam, et noctem illam rursus
 ante oculos meos cogitationes reponunt. Iam mihi uideor et
 in tormentis esse confessus. Filium Iudices habui sicut erecti ac
 sublimis animi, ita qui nondum suos haberet inimicos, et quem
 nemo adhuc nisi causa tantum mei doloris occideret. O paren
 tum misera conditio, quā nouis inusitatisque patemus insidijs?
 Nos exasperamus, nos offendimus, inimici tamē liberos nostros
 oderunt. Quis hoc unquam Iudices simulatum timuisset inge
 nium, ut eodem aliquis excogitaret animo, et quod parcat, et
 quod

quod occidit? Reliqua Iudices non debebam nisi in questione narrare. Felices illos in mei comparatione patres, qui periisse liberos suos nuncijs credunt. Ego sum inaudita malorum nouitate percussus, cuius unicus ideo tantum occisus est, ut uideret. Reuertebamur nocte pariter, sicut omnia nos uitae ministeria iungebant, & homines quibus non seruos prestabat fortuna custodes, tuebamur pauperem mutua pietate comitatum, inuicem sustinentes, inuicem nixi, nec nisi magna percussoris diligentia se paraudi, cum diues medio noctis horrore stricto mucrone profligit, & stupentibus attonitisque miseris confodit illum fortiorum: illum, qui fortassis aliquid in mea morte fecisset. Confiteor Iudices, nihil tunc oculorum meorum diligentia, nihil egit cura miseri patris. Percussor uoluit agnosci. Vos nunc ciues, uos omnes humani generis affectus, miserrimus interrogo pater. Suadete quid faciam. Hunc quem uidetis circa me sanguinem, de filij mei uulneribus accepi. His manibus labentis unici membra sustinui. In oculis adhuc uultus illius morientis haerent, auribus uerba super cadauer habita inimici exultantis. Fidem tormentorum, quousque percussoris filij mei conscius ero? Aperite pectus istud, & totum de uisceribus meis latronis egerite secretum. Vidi, & mihi non creditur. Vidi, ita possim & in tormentis idem dicere. Aut si compono, si fingo, urar, lacerer, & non probem. Si uidetur, torquendus sum Iudices, ut hoc desinam dicere. Nec me Iudices fallit quam molem accusationis etiam in manifesta ueritate susceperim. Diuitem detuli reum pauper inimicus, occisi pater, & postulo ut mihi credatur testimonium in mea orbitate dicenti. Itaque non deprecor quo minus mihi uelit irasci: donec probem, torquete tanquam mentientem. Lex, inquit, liberum hominem torqueri uetat. Per fidem, Iudices, quis non hoc cum respondere credat, cuius tormeta poscuntur? Nemini Iudices credo dubium, legem quae torqueri liberum hominem uetat, hoc prospexisse tantum, ne quis torqueretur inuitus, et iura quae nos a seruilium

uiliū corporum conditione secernunt, impatientiæ tantū succurrisse nolentium. Omnium beneficiorum ista natura est, ut non sit necessitas, sed potestas. Quicquid in honorem alicuius inuentum est, desinet privilegium uocari posse, si cogas. Cuncta si uidentur iura percurrere, nusquam adeo pro nobis sollicita lex est, ut quod prestat, extorqueat. Dedit cæco talionis actionem, non manus recusantis impellit: iniuriarum cædis agere permisit, sed non cogit inuitos. Adeo penè leuius est ultionem perire quam potestatem. Genus seruitutis est coacta libertas, & eadem iniquitas quicquid de inuito homine facias. Vis scire quid lex ista prospexerit? Non exigo, ut torquearis. Quam multa dii deæque; non minus sunt iusta, quam lex exigit, quarundam inuidia rerum, ut uinci se magnitudo patiat, & quicquid accidisse mireris, tantumdem poscit in ultione nouitatis. Filius in conspectu patris occisus est, torquete securi, nihil iniquius fieri potest. Ignoscant persuasiones, si facinus istud omnium illicitarum rerum consumpsit inuidia. Et unde tormentis salua iustitia est, plus est de quo queritur, quam quomodo querendum. Nullum debet inimicum uideri genus probationis esse, quod solum est. Et quicquid potuit prodesse seueritati, nunquam nocuit exemplo. Sufficit libertatis reuerentiæ, quod torquetis inuiti, quod contra me non alius inuenit. Liberum torqueri non licet. Hoc est Iudices propter quod filium meum diues coram me non timuit occidere. Filium igitur meum in conspectu meo occisum esse contendo. Quid dicitis? Ita non erat contra proclamationis huius fidem, si nunc agere possem quietum modestumque; miserum? Vultis cum hoc uiderim, tantum testimonium dicam? Mirum hercle, si scindo uestes, nudo corpus, ignes, flagella depono. Insaniam necesse est pater, cum solus hoc sciat. Fallitur Iudices quisquis hoc quod postulo, contemptum, quisquis audaciam uocat. Filius urit, exagitat, & inter tormentum fugio dolorem. Si mentientis est uelle torqueri, inuenite quid facere debeat, qui uerum dicit, & non probat. Mentiris, inquit.

Bene

Bene quòd & tu fateris nō esse mihi sine quæstione credendum. Et quas per fidem mendacio meo causas diuus assignas? Ignoro percussorem. Deinde te potissimum de quo quererer, elegi. An scio, & simulatibus nostris occasionē orbitatis indulgeo? Decipi me non potuisse manifestum est. Filius meus cum pariter rediremus, occisus est. An dignoscere percussorem nocte non potui, cum percussor potuerit eligere, fugere? Quid ais? Iuuenem meum alius occidit, & tu mihi solatium ultionis imples? Te accuso scilicet, ut interim nescio quis ille fugiat, euadat. Quod tu mihi genus furoris assignas, ut maximi sceleris ultio pereat falsæ accusationis incerto? Homo qui me uidisse contendo, cū occideres filium meum, nisi de te uindictor, non reliqui mihi, ut hoc de alijs probarē. O te extra omnes humanorum pectorum affectus inimice sepositum, nunc qui me putas posse mētiri. Perdidisti infelix illum chariorem pauperibus affectum. Succurrere mihi putas, quòd aliquando dissedimus? Falleris, deciperis. Hominis cuius occisus est filius, unus inimicus est. Sanè possit aliquis hęc doloris dissimulationem mēdacio perferre uerborum, torqueri uolo. Nihil est tanti nisi uerū: uidelicet inter ignes, ac flagella sufficit mihi, si dixero: hic est inimicus animæ, qui nobis subinde maledixit, hic ille cōtumeliosus, ille impotens. Ego nescio an mihi possit in quæstione sufficere, quòd uidi, & quòd inimicus me cōtendit ideo uelle torqueri. Tormenta postulo. En ad quod confugiat homo, qui se sciat posse mentiri? Nulla est ratio quæstionum relicta mortalibus, si adiuuant cōtra ueritatem: & sublata est de rebus humanis necessitatis huius utilitas, si uiam tuetur ultro, explicatq; fingentibus. Hucusq; durant artis ingenia mortalium, ut sit aliquis secreti firmitate compositus, hominem tamen ultrà non sequitur animus. Non uacat asserere, quæ finxeris, tunc cum uix prodest & uerum fateri. Et nemo non contra id torquetur, quod dixit ante tormenta. Non refert, cuius ad equuleum nominis persuasionem, quas silētij afferas causas.

In quæstionibus tantum corpora sumus, & nemo non contra aliquem torquetur affectum. Exigam quæstionem, aut recusam? Quid interest tormentis breui futurus similis homini, qui fateatur inuitus? Nouum Iudices inauditumq; rebus humanis aperitur exemplum. Nemo unquam ideo torqueri non debuit, quia mentiretur. Sed si fas est Iudices dubitare de fide quæstionum, alius debet esse suspectus, ille scilicet in quo seruilium peccatorum recessus, in quo uerniles excutiuntur artus. Quoties tortori est rixa cum membris, tum cruciatus agnoscit assiduis supplicijs durata patientia: & homini non est noua res dolor corporis appliciti, quod scissa lacerataq; ueste primū ferre non potest pudorem, quod nescit ad flagellorum uices membra cōponere, nec ullo uerbera frangit occursu. Nos inquam sumus, quos leges superuacuum putauere torqueri. Vnde nobis inter ista secretum? In tormentis libero homini opus est patientia, ut uerum dicat. Sed, inquit, ideo torqueri non debes, quia exigis, ut torquearis. Aliud sunt inimice tormēta, aliud uelle torqueri. Felices illos qui recusare uoluerūt. Meretur clementiam & fauorē quisquis ad illa tremēs exanimisq; perducitur, quē uix à genibus tortor abducit, cui iam scissas quoq; difficile possis eripere uestes. Ego quēadmodū uultis deprecari, qui uideor prouocasse tortorē? Ille ille sine ulla miseratione laceratur, cui ad singulos ictus dicitur, ipse uoluisti, quem non decet rogare, qui creditur fingere proclamationes, simulare gemitus, de quo primū uidentur uindicāda tormēta. Non inuenio Iudices, quid sperare possit, qui mentitur, & exigit quæstionē. Homini qui uult torqueri, diu nō creditur, nec uerū dicenti. Nec est Iudices quod putatis ad eō mihī tristissimā orbitatē omnes humanorū peccatorū rauisse sensus, ut non intelligā petere me, quod diues possit euadere, & penē magis pro percussore torqueri. Sed quid me facere uultis? Nō debeo uideri posse mētiri homo, qui cū filius meus occideretur, interfui. Veritati tantū præsto patientiā, exigo quæstionem,

stionem,

sionē, in qua quid dicturus sim, nescio: quid debeā dicere, uidi.
 Scio, uultis post hoc argumētis, suspicionibus agam. Breuiora
 tormēta sunt. Non inuenio Iudices, cur renuat tantopere diues
 questionem, postquam supersunt adhuc incerta ac dubia. Faci-
 nus est tamen me non torqueri, si mihi torto utiq; credendū est.
 Quousq; me crudelissime mortaliū metus simulatione deludis?
 Ego magis qui postulo tormēta, timeo: ego qui nihil facere po-
 tui, cum uiderem. Suspecta tibi est nostra patiētia. Vides enim,
 hortatur nos contra dolorē primæ robur ætatis, solidū plenūq;
 corpus. Quam facilis, quam expedita res est torqueri miserum?
 Afferro ad questionem iam planctibus membra liuētia. Quantū
 animæ, quātum sanguinis orbitas traxit? Quantō imbecilliora
 sunt hæc quotidianis lamētationibus euerberata uitalia? Quic-
 quā ergo fingere potest hic pallor, hæc macies, & iam torto si-
 milis infirmitas? Adijce quòd nihil minus in quæstione diu possis
 dicere, si mētiaris, quàm quòd oculis scias: et breuissimū cōfessio-
 nis est genus dixisse, quòd uideris. Felices dices quos tortor in-
 terrogat, qui non habēt in sua potestate credētes. Impatiētissi-
 ma res est posse cū uelis, desinere torqueri. Quin potius, inqt,
 probas? Fiduciam hominis, qui scias hoc me uidisse solū. Sine du-
 bio diues multa te poterāt argumēta cōuincere, si deferret alius:
 & eras manifestissimus reus, si mihi percussor quærendus esset.
 Quis enim credibilior in cæde pauperis, quàm diues inimicus?
 Aut de quo facilius cōstare posset scelere, quòd causam non ha-
 bet nisi de sola ultione? Non inuenit multa uerba, uidisse. Nec
 mihi debet perire probatio ista, quia poteras & accusari. Exi-
 git probationes, cum facinus sic disposuerit, ne possit probari.
 Quē mihi nox testē, quos præstare potuit oculos nuda semper,
 incommitata paupertas? Tibi seruus à conscientia sceleris summo
 uēdus fuit: & ista ratione quis interesset, quē putares posse tor-
 queri? Et totū facinus in has angustias redigesti, ut illud soli sci-
 rent, qui faciebant, & cui non crederetur. Nunquid dubitaretis
 querere

querere, si alius sciret hoc scelus? Facinus est ideo filij mei peri
 re uindictam, quia pater uidi. Ego uerò Iudices & ex hoc quòd
 recusat diues questionem, partem probationis impleui. Accusa
 toris tormenta nunquam timebit reus, nisi de quo credi potest
 & ante tormēta. Cur, inquit, si mihi causæ sceleris similitates no
 stræ erant, non te potius occidissē? Vere crudelis, ego te hoc
 maximè argumento percussorem probo, quòd mihi pepercisti.
 Tuum fuit hoc inimice commentū, occiso filio seruare patrem,
 Parcendi tamen mihi uel hæc fuit ratio, quòd defendi non pote
 ras, si duo perissemus. Audire mehercle mihi uideor illas cogita
 tiones, illa scelerum secreta cōsilia: Quid mihi cum uulneribus?
 quid cum cruore consumptæ, & iam penè abeuntis animæ? Oc
 cidatur potius ille iam iuuenis, iam inimicus, de sene uindicia
 tis me patris oculi. Vis mirer quòd me nolueris occidere? Que
 ri mehercule te puto, quòd in senectute magni doloris uita bre
 uis est. Pepercisti mihi, quo modo excogitat artes detinere sup
 plicia, & de pereūtibus magis sæuitia eruitur dolore suffēso.
 Agnosco noctis illius inimicæ clementiā, quòd me torqueri non
 uis: ex hoc euenit, quòd neq; occidisti. Tētat Iudices efficere di
 ues, ut incredibile uideatur quòd occisum ab eo contendo filiū.
 Dicturum nunc putatis, magis interesse securitatis, ut quis faci
 nus sibi tantūmodo credat, & id tutius esse inimico patre, quàm
 conscio. Plus est quòd affirmo. Filium in conspectu patris occi
 dere, sic operæ precium est, si illud ipse facias. Perdit plurimam
 de sceleribus uoluptatem qui mādāt, & minus gratiæ rebus ex
 nuncio uenit. Occidet alius te iubente, sed uulneribus illis non
 fruuntur oculi: sed plus est, ut singultibus abeuntis animæ, ut
 cruore satieris, ut collapsum palpitantemq; uideas, ut me uiden
 te. Conuenit Iudices quòd ipse diues hoc fecit, & quòd ego ui
 di: ratio sæuitiæ est, ut aliquis corā me occidatur, propter quē
 occiditur. Fidem uestram Iudices, ne me ideo non putetis uidis
 se, quia nihil feci. Seruulorū iste liberorumq; dolor est, occiso
 homine

homine statim scire quid faciat, exclamare, procurrere, fidem
 deorum hominumq; testari, postea cum lacrymis uenire. Vultis
 percussorem inuadam? Vultis fugiētem sequar? interim de-
 ficientē quis excipiet? cui se morientis imponet infirmitas? Scis
 profectò percussor facinus ordinare, disponere: filium occidere
 coram patre, secretum est. Misere mini Iudices igitur, ut hinc
 quoq; uelit existimare diuitis conscientiam, quòd contentus
 est, ne de scelere quærat: non habet fiduciam hominis, qui me
 sciat mentiri: & quod non minus debetis attendere, quàm si fateretur,
 nō putat sibi saluum, ut iterum neget. Dissimules licet,
 non est innoctiæ metus cum timentur aliena tormenta. Quid
 ait diues? Orbitatem meam in tale genus usumq; cōuertet, si pa-
 terni doloris autoritas facinus impingit alienum? Deinde non
 ipse affers equuleos, non ipse disponis ignes. Diceres mhercule
 te uelle torqueri: ego scindo uestes, tu intremiscis: ego ad fla-
 gella nudo corpus, te facit pallor exanimem: ego equuleos, ego
 posco flammæ, tu non habes in meo dolore patientiam. Rogo
 quid aliud faceret, qui occidisset? Quid nunc agam miser? gra-
 tiam confessionis ante tormenta consumpsi. Scio quantò credi-
 bilius fuisset, si hoc statim inter ignes, inter flagella dixissem, et
 multum de autoritate primæ proclamationis amisi. Non est ta-
 men quòd superuacua putetis esse tormenta, quāquam dixerim
 quicquid sciebam. Habeo adhuc ex illo multa referre secreto,
 quæ argumenta faciet dolor. Non refert an me uidisse dixerim,
 tormētis hoc probaturus sum, debuisse mihi credi ante tormē-
 ta. O quantopere nunc inimice torqueris, quòd te coram iudi-
 cibus interrogo, quòd hoc nō potes mihi fateri. Sed si bene gau-
 dij tui perspicio secretum, non putas te negare quia uidi. Arro-
 gantissime percussorum euasisse te putabas, quòd illud duo tan-
 tum sciebamus? Meis, meis hoc ignibus nega, & dum me per
 singulos artus tortor interrogat, perfer saltē non credendi pa-
 tientiam, cum ego me uidisse proclamē, tu nullam afferas inno-

centiæ probationē. Non potes aliter absolui, quàm ut illud ego negem. Nec tamen Iudices putetis solo me calamitatum ambitu petere quæstionem, dabo propter quod torqueatis irati. Filiū meum illum singulis uobis uniuersisq; laudandum, iuxta quem felix, iuxta quem arrogās eram, occidit. Mea nimia libertas, ita ego te non equuleo efferam, non super ardentem eximam flammam? Nunc me uindicas, nunc tueris. Modo coram me filiū meū diues occidit fiducia tui. Concurrite omnes liberi, omnes parētes, urite, lacerate hos primū patris oculos, distrahite has manus, quæ nihil pro pereunte fecerunt, hoc corpus, hæc membra, quæ de complexu latronis uulnera nulla retulerunt. Siue hoc pœnam, siue uultis esse clementiam, debeo tam miser esse dum probo, quàm cum uiderem. Miserum me, si fas est in quæstione mentiri. Sine dubio diues hoc captauit recusando quæstionem, ne crederetur. Sed dura parumper anime, uidisti. Nunc infelix ad nos miseros pietas redi, quod fieri in ipsa orbitate non potuit, & uires quas improuisus abstulit dolor, probatio restituet. Cum flammis urentur nuda uitalia, nox illa occurret: cum mēbra fidiculæ flagella laxauerint, rursum ante oculos sit morietis unicus uultus, hæreant uerba percussoris, madata pereuntis. Filium spectasse morientem longa præsentia est. Nescis infelix senectus, quanta tibi opus sit ueritatis cōtentione, ut pœniteat diuitem, quod non duos occidit. Iam nunc tamen uobis Iudices infirmitatē meam allego, cōmendo. Si me fortē fidiculæ flagella mutauerint, ego tamen uidi. Si uocē in equuleis ignibusq; perdidero, ego tamē uidi. Si totus undiq; dolor pariter admotus occiderit, ego tamē uidi. Alioqui nisi hoc animo meo, nisi licuerit oculis, morerer hoc dolore, quo puto me posse torqueri.

GEMINI LANGVENTES.

ARGUMENTVM.

Gemini quibus erat pater, & mater, ægrotare cœperunt. Consulti medici ei dixerunt eundem esse languorem. Desperantibus reliquis promisit unus se alterum sanaturum, si alterius uitajā inspexisset. Permittente patre exer-

cuit

cuit infantem, & uitalia inspexit. Sanato uno, accusatur pater ab uxore ma-
la tractationis.

Pro matre contra patrem. 2

QVAMVIS Iudices plurimum infelicissimæ ma-
tris aduersis miserationis abstulerit, quod ex duo-
bus liberis pari desperatione languentibus alter
euasit, & plerisq; maximum dolorē prima fronte
tractantibus uideatur auiditas gaudiorū, ut modo ad to-
tius or-
bitatis redacta patientiam, iam nō sit unius salute contenta: nō
possumus tamen affectibus uestris non hanc primam tristissimæ
calamitatis allegare mensuram, quæ ex ipsa quoq; solatij sui
conditione descendit. Minus misera, quereretur de marito, si
sanari nec ille potuisset, pro quo est frater occisus. Nunc inse-
lix par non est dolori, nunc non inuenit ulla solatia, ex quo sibi
uidetur filium perdidisse uicturum. Super impatientiā tristissi-
mæ orbitatis increfcit, quod intelligit illum non sine sanitate
fuisse languorem, nec persuaderi misera potest perituro labo-
rasse fato, in quo inuētum est quod sanaret alium. Captet licet
crudelissimus senex parricidij immanitatem metu maiore prote-
gere, non inuenio unde colligi possit utrunq; fuisse moriturum.
Ex duobus ægris nō perijt, nisi qui occisus est. Ante omnia igi-
tur illud à uobis infelicissima mater petit, ne maximi sceleris
ideo decrefcant inuidia, quia pati uidetur & reus ex orbitate
tantundem. Non perdidit filiū, quisquis occidit. Explicat à do-
lore patrem, quod sibi uidetur fecisse rem maximā, & in locū
inuenis amissi substituit de uanitate solatium. Alia est, alia con-
ditio matris, quæ medico non credidit, apud quam seuisimæ
conditionis immanitas fidē non potuit impetrare tentandi. Pro
utroq; timuit, pro utroq; sperauit. Facinus est eum maioris pie-
tatis uideri, qui de morte filij putauit alterius uel certa salute
transigere. Sic debetis odisse patrem, tanquam duos occiderit,
cuius non interfuit uter occideretur. Est tamen sanctissimi Iudi-

ces quod de crudeliſſimo parricida queri poſſit nō ſola mater.
 Adiecit humanis calamitatibus ipſam ſanitatē, & morborum
 languorisq; uiolentiā medicinæ conceſſit. Filium occidit (ſi
 ipſi creditis) fortāſſe moriturum, & hominē cuius charitas de-
 buerat ipſa deſperatione creuiſſe, in hoc ſolum impendit, ut tan-
 tundem ſuperreſſet incerti. Non exonerat Iudices immanitatem
 ſeuiſſimi patris, quod hac ratione credidit de languente filio.
 Rem inauditam, rem facere crudelem. unam rationem habet, ſi
 ipſe ſanetur. O triſtior indigniorq; ſemper meſſura calamita-
 tum magna felicitas. Hunc cine fecit exitū illa modo ciuitate to-
 ta conſpicua mater? ille indiſcretus ab utroq; latere comitatus?
 ille gaudentium dulcis error oculorum? Quid mihi mortē nun-
 ciatis unius? Perdidit miſera geminos. Paſſi ſunt enim languo-
 rem miſerrimi iuuenes, ſine dubio pariter unaq; nō fraternita-
 te, non anime corporumq; conſortio, ſed conditione fragilita-
 tis humanæ, qua ſic extranei quoque duo languere potuiſſent.
 Non negauerim morbum grauem, & parentibus utiq; metuē-
 dum: de cuius tamē adhuc, ut parciffimē dixerim, remedio que-
 reretur. Quid refert an medici cōſenſerint utrunq; periturum,
 cum eundem dixerint eſſe languorē? Maniſteſtum eſt de duobus
 non dixiſſe uerum, quos de altero conſtat eſſe mētitos. Iam ta-
 men Iudices, de tam perditā prononciatione nō querimur, quod
 ægros quos ſibi uidebātur explicare nō poſſe, parentibus crea-
 diderūt. Innocētior eſt ſimplicitas deſperare, ſi remedia nō no-
 ueris, & hanc ignorantie malo prohibitē, ut languorē quē ne-
 ſcias, tantum neges poſſe ſanari. Maximi tamē uirorū, & qui-
 bus artis ſuæ ſoluendo non ſit humanitas, ſi ſciebant hoc genus
 curationis, & illud nō indicare uoluerunt. Vultis & illos men-
 titos breuiter probem? Deſperauerunt de languore, cuius reme-
 dium (ſi patri creditis) aliis inuenit. Siue enim Iudices uaniſſi-
 mus neſcientiū uidit hanc patris in periculo liberorū rigidā ni-
 miamq; patientiā, & hominē in filiorum languore ſolicitū de
 remed

remedio generis humani: siue captauit ex hoc uultu quandã ar-
tis mutationem imitari, quãdo sanare non poterat, & ignoran-
tiã pudorem tegere magno tentauit incerto: siue ut aliud uide-
retur dixisse quã reliqui, uerba desperationis incredibili ua-
nitate uariauit, magnaq; miseros parentes ambage suspendens
tutissimũ putauit promittere, quod deberet nemo experiri, cau-
sas quidem se dixit ignorare morborum, sed salutem spopodit
unius, si licuisset alterum occidere, lacerare, perspicere. En cui
pietas patris, cui credere sollicitudo debuerit, dixit se scire re-
mediũ, quod nesciebat. Vultis intelligere Iudices nihil impatiẽ-
tia charitatis fecisse patrẽ? Non retulit ad matrẽ, adacta est à
morte filij uel sanitate discedere. Non propinquos cõsultuit, nõ
amicos, sed sua tantũ persuasione, mediciq; cõtentus, quod no-
centius est, quã si ipse occidisset, alterutrũ potuit eligere. Di-
cat nũc parricida, quid fecerit illud, quòd etiã de similibus tam
paribus ægris in alterũ desperatio illa præualuit? Si medici nõ
interfuit, uter occideretur, cõstabit uiuere utrũq; potuisse: si in-
terfuit, constabit non eundẽ fuisse languorẽ. Qualis fuerit illa
curatio, quid passus sit iuuenis in morte, qua medicus paraba-
tur, omniũ cogitationibus liquere crediderim. Ideoq; parcimus
auribus matris. Breuiter tamẽ longæ crudelitatis explicãda se-
uita est. Ex omnibus quæ pertulit, leuissimũ fuit, quòd occisus
est. Non est quòd ueniã tristissimæ curationis paret, quòd ui-
detur in alio fratre explicata promissio. An alterũ medicus sa-
nauerit, fortuna uiderit: quod negari nõ potest, alterũ medicus
occidit. Erũpit hoc loco mulier infelix, & tota libertate pro-
clamat. Redde mihi marite filiũ, quẽ tibi pariter medicoq; cõ-
misi. Hic est ille uester insanabilis, recipe quem mihi credidisti,
hic ille moriturus, hic quẽ permiseras medico, si maluisset occi-
dere. Vide quid profecerint anxia uota pietatis, sollicitæ pre-
ces. Dum iam frigidi pectoris calorẽ superpositis reuocamus
nberibus, dum frigentia mēbra cõtinuus osculis, & spiritu tre-

pidæ matris animamus, dum labātes oculi ad nostras exclamations nostrosq; plāctus admissa paulatim luce laxantur, dum multa mentior, multa promitto, & fratrem dico sanatum, respexit ad uitam, cōualuit, euasit. Non tamen iacto pietatē, non arrogo mihi prosperæ curationis euentū. Quid hūc sanauerit, uis scire breuiter? quod potuit utruq; sanare. Pudeat uos ò iura legesq;, quòd miserrimi sexus dolorē his clusistis angustijs. Ita maritū quòd occisus est filius, mala tractationis uxor accusat. Perdidērūt legis huius autoritatē, quæ ad illas uxorias querelas matrimoniorū solent deferre delicias. Ego illā datam miseris tantum matribus puto potestatem, ab iniquo cōiuge explicare diuortium: & cōtra maritales tuetur iniurias, ubi nolis prestare patientiā. Illis succurrit, quas nefās est ab uiro discedere, quas in pessimi coniugij durum perpetuumq; complexū, cōmunium pignorum nexus arctauit, quæ malos maritos pariter, & patres nec relinquere nec ferre sufficiūt. Facinus est ideo euadere maritū, quia damnaretur, si de illo minore dolore quereretur. Itaq; impudenter facit, quòd pro detracto matrona cultu, negatoq; comitatu, fastiditis noctibus, pulsataq; facie, filium cōplorat occisum. Sileo adhuc illa, per quæ parricidij creuit immanitas. Occisum filium obijcio, putate luxuriosum, perditū, nocentem: fingite hoc patrem ira, indignatione fecisse. quātum facinus sit filiū occidere, nemo magis fatetur, quā qui uult uideri se illud fecisse pro filio. Ecquid iudices, uel ex hoc totus animus mariti, tota tristissimæ coniugis calamitas perspicitur potest, quòd se negat matri communium liberorum debere rationem? Placet ergo mortales, ut de hominibus in quos plus ex harum sanguine, ex harū transit anima, non habeant partē, nisi tantū doloris? Solos ergo cōmunicabit misera plāctus, & ab omnibus consilijs, quibus ordinatur iuuēta, uita disponitur, extranea uolūtate, uilitate seposita, circa mærores tantū lacrymarumq; consortiū orbitate iūgetur? Si me hercule fas est existimare utri

plus

plus parenti debeat ex liberis, nō improbe totam potestatem sibi vindicabit affectus, quæ decē mēsis antē uestrā incipit diligere notitiam, & cum uos patres gaudiū primum faciat oculorum, antē sunt cōscientia matres. Facinus est ideo tantum illis minus licere, quia minus facere sufficiūt. Vos estis qui crescētes adhuc in peregrinationes, qui iam adultos in castra magnorum parentū uanitate dimittitis. Erubescitis desiderijs tanquam infirmitate, & unde uelocissimus transitus est in rigorē, liberos uultis amare patientiā. Quam multa ideo tantū de filijs facitis, quia licet, & frequētius potestatis uestræ iactatione, tanquam aliquo grauitatis genere delinquitis? Non habet orbitas uestrā lacrymas, super ardētes rogos tenetis incōcussam rigidamq; faciem, itis obuiā cōsolationibus, & quod omnem modū feritatis excedit, captatis in magna calamitate laudari. Quicquā ergo erit quod de cōmunibus pignoribus, nō pari mente, pari impatientia, uel si necessitas postulet, pari rigore faciatis? Mali tantū patris interest, ut matri minus liceat. Sanē cedat uobis circa reuendendas communium pignorū mentes sexus infirmior, uos mores, uos uitæ genus, uos matrimonia, cæterosq; actus uestra persuasione firmetis: nūquid arrogās consortiū, nūquid impotēs societas est, liberos cōmunes esse languentes? Si quis imò pudor est, cede nunc tota potestate matri, illius sit in ægri toro proximus locus, hæc adhibeat fomēta, porrigat cibos, si quid impatiētia, si quid flagrantium uiscerū possit infirmitas, mater neget, mater indulgeat. Illas quas immodicus ardor discutit uestes, hæc super fatigatos reponat artus, illa iactatas toto lectulo manus sedulo cōtineat affectu. Frustra captas uideri ultionem magnæ charitatis, ab omni cura ratione sepositus. Cum circa curationes liberorū nō cōsentiūt parētes, curationis est culpa, nō matris. Quid quod filiū occidit innocentē, cui nihil obijcere, nihil poterat irasci? Filiū (si ipsi creditis) pro fratre mori paratū, cuius suprema ferre nō poterat. Nouū Iudices, et incognitū rebus

humanis audite facinus. Iam parricidii pietas, charitas, & im-
 patientia orbitatis admittit. Malo odium, querelas, execratio-
 nes, quàm ut quis liberos affectu quo seruantur, occidat. Quid
 refert an per hoc alterius filij anima redimatur? Si parricidium
 fas est ullas accipere causas, filius propter se tantum debet oc-
 cidi. Adijcite Iudices immanitati, quòd occidit ægrum. Omnibus
 equidem mortalibus maiorem crediderim de languore uenire re-
 uerentiã, & illorum quoque quos inter supplicia pereuntes audio
 spectamus assensu, iuxta ualetudines tamen morborumque uolen-
 tiam quodam innocentie fauore miseremur. In carceribus, & in
 illa profunda nocte pœnarum irreligiosius ille anhelis pectoris
 pallor inspicitur, nõ sic confundunt obuios grauioribus catenis
 colla stridentia & diutino squalore cõcreta facies: ut ille quem
 ad singulos conatus, gressusque labentem uix trahit impellitque;
 longus ordo uinctorum, & inter tot destinatos, totque perituros,
 omnium tamen in se retorquet oculos unus æger. Quid ais? tu illum
 quem nunc nefas est castigare, reprehendere, cuius auribus par-
 cere debuerunt scæuora uerba, si quid negares, uidereris occide-
 re, ferro, uulneribus aggredieris? Nõ potest hinc tibi uenire de-
 fensio, ut hoc sis pro alterius salute cõmentus. Inter duos libe-
 ros pari desperatione languentes da bonum patrem, nõ præpon-
 derabit alterutrum, non eliget, sed ut incertum orbitatis euadat,
 ipse morietur. Tentat hoc loco Iudices crudelissimus senex ex-
 cusationem temeritatis suæ de medicorum trahere cõsensu. Despe-
 rauerat, inquit, de duobus. Sed ut incertum orbitatis euadat, sepo
 paulisper immanitatem patris, qui credidit, & de arrogan-
 tissimæ persuasionis hominibus queri, de totius generis huma-
 ni nomine uolo. Quam multas artes misera mortalium sollicitudo
 fecisti? Fato uiuimus, læguemus, cõualescimus, morimur: medici-
 na quid præstas, nisi ut iuxta te nemo desperet? Dicturum me
 putas, non credo renunciantibus, non accedo cum deserunt, re-
 linquuntque languentes. Ego uerò medicis non credo speranti-
 bus.

bus. *Aspicite maiorem partem generis humani, & si me interrogetis, illam robustiorem, illam adhuc in prima rerum naturæ ueritate uiuentem, nullos artis huius nouit antistites, nec minus tamen bellorum uulneribus, morborumq; medetur incurfibus, non disputationū uanitate solerti, sed experimentis, & inuicem per similes dissimilesq; casus obseruatione ducente, tradita ratione succurrit. Non medicina sanat, sed quicquid uidetur sanasse, medicina est. Quo uultis animo feram, quod ars (quantū dicitis) inuenta pro uita, si dijs placet, autoritatem formamq; captat, ut longè uentura suprema prospiciat, ut adesse fata denunciet, quæ nec timentur, & maxima scientiæ pars esse cœpit sanare non posse? Quisquam ne ab homine, qui adhuc loquitur, spirat, intelligit, sic recedet, quemadmodū relinquitur ex anime corpus, & ibi finem uitæ putabit, ubicunq; scientiæ subfiterit infirmitas? Si fragilitatem mortalitatis, incertosq; uelimus æstimare casus, tantundem periculi habet omnis æger. Iniquissimum est desperationes uocari, quoties remedium medicina non inuenit, & angustias siue artis, siue mentis humanæ, ad inuidiam referre factorum. Nihil magis interesse omnium puto, quàm ut spes pro homine tam lōga quàm uita sit. Vnde putatis inuentos tardos funerū apparatus? Vnde quod exequias plantibus, ploratu, magnoq; semper inquietamus ululatu? quid quod facinus uidetur credere tam facile uel morti? Vidimus igitur frequenter ad uitam post cōclamata suprema redeuntes. Pleriq; conualuerunt negligentie bono, quosdam explicuit quicquid alios fortassis occideret. Hos indulgentiæ temeritas, illos adiuuit desperationis audacia. Datur fortassis huic arti perस्पicere morbos, profutura meditari: sed unde sciet, quantum inter uiscera, latentesq; pectoris sinus, unicuiq; animæ natura cōcesserit? quam proprietatē spiritus, quam corpus acceperit? Non tam uariæ mortalibus formæ, nec in uultibus nostris sedet tanta diuersitas, quāta latet in ipsis dissimilitudo uitalibus. In enarra-*

bile, indeprehensibile est, quicquid nos alimētorum uaria cōm-
 pago formauit. Et prout in nos plura seu rariora de terrenis
 seminibus cœlestibusq; coierūt, ita uel duramur tacita ratione,
 uel soluihur. An desperantibus credi debuerit, uos æstimabi-
 tis. qui negauerūt egros posse sanari, nec in hoc probauerunt,
 qui euasit, nec in illo quem non languor occidit. Iustas meher-
 cule haberet mulier causas querelarum, si noua incognitaq; ra-
 tione uel utrunq; seruasset. Nunquā ex magno uenit affectu
 incredibilia uel profutura tētasse, & in re quæ plus de incerto
 habet, temeritas experimenti solam probat desperationis auda-
 ciam. Quid refert cuius sit conditionis æger, quantum adhuc
 spei, quantum uideatur habere de uita? Sacrosancti sint paren-
 tum metus. Dij non sinant, ut ex liberis uilior incipiat esse pe-
 riturus. Medici desperauerunt. Quid istud ad patrem? Spera-
 tu, iube sperare matrem, tuis potius affectibus, tuis crede uotis.
 Et hoc de parricidij facilitate est, circa filiorum languorem ad
 desperantes potius accedere. Fidē habes hominibus, quos men-
 tiri alius affirmat, contra quos iterū credis uni præsertim. Pes-
 sime herclē de tua feritate sentirem, si in quacunq; filij curatio-
 ne non adhiberes propinquos, non interrogares amicos, non
 respiceres ad matris animum: non hanc primam impatientiam,
 non hunc consulis timorem. De nullo filio minus debet soli sibi
 permittere pater, quā qui uidetur utiq; moriturus. Fratres,
 inquit, & gemini erant, ideoq; credibile est illis eundē fuisse lan-
 guorem. Rogo quis in ullo mortalium ferat ignorantiam pari-
 ter & affirmationem? quisquis nescit quod genus lāguoris sit,
 non potest scire an idem sit. Nihil iudices in rebus humanis uo-
 luit esse rerum natura tam simile, quod non aliqua proprietate
 secerneret. Quid refert an ex iisdem prima illa duorum corpo-
 rum animorumq; compago seminibus oriatur? Sibi quisq; fir-
 matur, sibi quisq; cōponitur, & duo plures ue fratres nascun-
 tur fato singulorum. Hanc ipsam uidi indifferētiam, quam mi-

rantur

rantur occurfus, ſtupent ciuitatis oculi, parentum tamen agni-
 tio dignoſcit, ſeparat notitia nutricum, & fallentibus notis, eſt
 ruruſus quod faciat ipſa ſimilitudo diſimile. In plerique; quãuis
 ſit indiſcreta facies, inuenitur tamen aliuſ oris ſonus, habitus,
 inceſſus: ſed ut ipſa conſentiant, diuerſa mens, contrarij mores,
 & uita genera rixantia. Quid quòd non eandem eſſe naturam
 geminorum probat etiã fortuna diſimilis? Hunc percuſit pau-
 pertate perpetua, illum inſperatis opibus excoluit. Illiuſ per ti-
 tulos & honores, illiuſ per ignobiles obſcurasq; ſordes totam
 duxit ætatem. Simile eſt, quicquid accipiunt ex homine gemini:
 diſimile, quicquid ex fato. Nec enim tam pariter in lucẽ de ma-
 ternis exiluerẽ uiſceribus, ut illos eadẽ origo ſignauerit. Quã-
 tum putas interfuiſſe tẽporis, dum primum uteri pondus egeri-
 tur, dum parumper exonerata uitalia altero ruruſus homine la-
 xãtur? Breue fortaſſis exiguumq; uidetur mortalibus oculis, ſed
 ſi terrena mẽte perſpicere uelis orbis huius uãſtitatẽ, ſcies mul-
 tũ eſſe, quod inter duas trãſcurrat animas. Voluitur ſuper nos
 hæc cœli ſyderumq; cõpago, & ſol præcipiti per procliue de-
 curſu, totiuſ diei noctiſq; breuitate emenſus oriẽtis occidẽtiſq;
 curſus, diuerſorum ſyderũ in primo ſtatim ortu rotato ſe ruruſus
 axe cõſequitur. Hoc tu paruũ credis eſſe ſpatiũ, quod diuerſis
 pariter rebus impletur? Quantum inter illa tranſcurrentis ho-
 re momenta naſcitur, perit. Igitur quando unquã peregrinati
 ſunt unã, militauere pariter? quid non diducti ſeparatiq; fece-
 rũt? quãdo illos languor, quando ſuprema iunxerunt? Et quã-
 doq; ſit neceſſe eſt aliter, ex geminis quòd pariter languerunt,
 non ſic accidit quomodo fratribus, ſed quomodo duobus. Non
 eodẽ fato languere geminos, quemadmodũ uultis, breuius pro-
 bem, quã quòd nec uterq; occiſus eſt, nec uterq; ſanatus. Sed
 fingamus hoc eſſe uerũ, quòd deſperauerunt medici: relinque
 nobis pater innocentiam calamitatis, ſalua ſolatia ſint de libe-
 ris, quos tibi uideris nõ perdidiffe niſi fato. Quis ex parentibus
 neſciã

nescit hac se mortalitatis procreare lege? Sed indigni exitus su-
 pra orbitatē sunt. Ideo magis flemus illos, quos bellarapuerūt,
 hausit incēdium, naufragia merserunt. Fortius feras inter asi-
 dentium manus, inter suorum officia labentes, cum se inuicem
 oscula, cum se satiauerē sermones, cū data suprema mandata
 sunt, & se scit pietas omnia fecisse pro uita. Igitur uerum dix-
 rim, illos mori credimus, hos perire. Non inuenio quemadmo-
 dum excusationem pater de consensu possit accipere medico-
 rum. Hoc est quod omnem comparationem feritatis excedit. Fi-
 lium pater propter hominem, quem non putauit posse sanari
 occidit? quod tu monstri portentiq; genus es? habes parricidij
 patientiā, non habes orbitatis. Ita demum potēs ferre filij mor-
 tem, si facinus adieceris. Tu occidis, quia desperauere medici.
 Quererer mehercule si reliquisses, si quid de continuatione cu-
 ræ sollicitudo laxasset. Nihil ergo plus facies, quā illi qui nūc
 plures fortassis circumeunt aegros, quos detrahit, quos auocat
 alia curatio. Filios saltē committe uel matri, de fortuna quera-
 tur, dijs faciat inuidiā. Mulieri quæ ferre nō potest, quōd uide-
 ris desperasse, nunquam ex hoc rationes reddas, quōd occide-
 ris. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? tentat pater, ut &
 huic rei credatis, quod desperauerunt omnes, & quōd sperauit
 unus. Nostræ quidem querelæ sufficit nō cōuenisse medicis: &
 cum inuentus sit, qui contra sensum desperantiū genus aliquod
 sanitatis afferret, fas erat Iudices ut adhuc inueniretur alius
 qui letiora, utiliora promitteret. Hoc nunc me queri putatis,
 quōd in re, de qua credere nec omnibus debuisset, accessit uni.
 Non interest an supersit remedium, quod tentare nō debeas: &
 ubi tantundē periculi speres, quantum desperatio habet, melior
 exitus est, qui facit miseros innocentes. Quid inuidiā prioribus
 medicis paramus? Nemo magis desperat, quā qui se negat
 nosse languorē. Quid agis pater? Ita tecum quisquam sic audet
 agere de duobus filijs, tanquā de duobus aegris? Tu ex geminis
 alterum

alterum occidendū dabis? Non ferrem, si separare expositurus auderes, si cōtentus esses educaturus altricrurum, non ferrē à piratis captum filium alterius uicaria seruitute redimentem. Tu de orbitate facies uices, & casum singulorum per utrunq; diffundes? Parricidium uocarē, si promittente medico quòd sanaret unum, posses eligere periturum. Penè crudelius est geminos diuidere quàm perdere. En sciētia cui debeat credi: negat se scire causas lāguoris, deinde promittit quicquid licere nō deberet nec intelligentibus: Occidam, inquit, deinde sanabo. Memineris pater in hac cōditione prius esse, ut occidas. Non est tanta pietas seruare filium, quātum facinus occidere. Tu nunc hoc putas profundæ artis esse secretum? Verba tantum desperationis inuoluit, & homo cautissima uanitatis captat illā nouissimā circumire breuitatem. Vides quanta promissum suum experimentumq; caligine medicus inuoluerit? nunquā cōstabit, an fuerit lāguore moriturus æger, qui aliter occiditur. Nō noui, inquit, languoris genus. Post hāc uocem mehercule non deberes committere ægros, etiam si uellet experiri potionis haustus, ciborū fomentorumq; nouitates. Nescio, inquit, sed si permisseris alterius aperire uitalia, pectus effringere, remediū fortassis inueniā. Iam excusatus es medice matri, sperasti ne tibi crederetur. Dif-fero paulisper quòd de fratribus, quòd de geminis, quòd pater hoc facit non consentiente matre, publico potius mortalitatis contendo nomine, non debere genus istud curationis admitti. Actū est uelut de genere humano, si nobis pro salute ægri opus est morte hominis alterius: & penè ratio sanitatis intercudit, si cōsumit medicina tantundem. Ego quenquam dicentem feram, ut inueniam ualeitudinis causas, date mihi aliud corpus, alia uitalia, occidā, deinde salutaria quærā, profutura meditabor? Ita non facilius est nosse languorem? Quæ hęc est impudentia crudelissimæ utilitatis? Aegrū placuit occidere, ut inueniretur cur nō debuisset occidi. Nullum sanctissimi Iudices natura morbo-

rum

rum genus solis uisceribus abscondit, & quicquid causas ualitudinis de uitalibus trahit, in corpus emanat. Inde pallor, inde macies, quòd ad interiorem dolorem superposita consentiunt. Non inuenio, cur hominem uulneribus exquiras, cur remedia quoq; uitalibus per corpus immittas, & in latentes meatus per hæc quibus tegimur, medicina descendat. Cur ergo non eadem ratione languor admittit intellectum sui, qua sanitatè prodit? Abditos profundosq; morbos aut citatior clausit sanguinis cursus, aut crebrior anhelitus laborantis animæ indicat. Crede de his ante omnia sensibus, oculis tuis, & ipsos de quibus agitur, modò singulos, modò pariter interroga, cui potissimum parti graue tacita pestis pondus insederit, unde prorūpat in gemitus conscius dolor. Medicus qui per hæc non potest inuenire languorem, nō inuenit nec remedium. Quid si aliquid sanato medicina potest præstare rationis? Sufficit quòd aliquādo iam facta ex unius hominis inspectione, ad totius intellectum natura medicina profecit. Quid allaturus huic ægroto est, quod nō tot seculorum, tot languentium experimenta deprehenderint? Vis tu potius hac audacia, qua secreta languoris exquiris, remedia tentare? Breuior uia sanitatis humana, propior nostræ salutis utilitas est. Si uiscerū nimius ardor stricta circa se mēbra durauit, adhibe remedia laxantia. Si fluitat nimis æger laboribus, præstò sint, per quæ pressis clusisq; uenis in nouas uires corpus arefcat. Si parū prodest abstinentia, rursus ciborū qualitate foueatur. Si spiritus receptis premitur alimētis, ad puriores meatus ieiunio fameq; tenuetur. Contigit tibi magna experimētorum materia medice, ægri duo, & languor idem. Non est opus ut expectes quando super unius hominis patientiam explicet profuturorum magna diuersitas. potes experiri pariter eadem consentanea, diuersa, pugnātia. Nulla ratio est uulnerum, sanguinis, supremorum. Quemadmodū sanari debeat alius æger, scire nō possis, nisi ex altero sanato. Quid quòd etiam ut idem

fit ualeitudinis genus, necesse est tamen duorum corporū diuer-
 sitate uarietur? Nunquam in alienis uisceribus inuenias totum,
 quod de altero quæras, & alius languor est, alius æger. Cur ma-
 ximum nefas alterius filij salute defendis? Homo in quo sola
 queritur causa languoris, propter medicum occiditur? Adijce
 quod nec deprehēdi ex non sanato potest ullius causa languo-
 ris, quicquid nos in uitia morborū à naturali sanitate commu-
 tat, facit aut nimij sanguinis pondus ex astuans, aut superfluēs
 calor, aut naturalē modū humor exundans, aut spiritus per ta-
 citos meatus nō solita laxitate discurrens. Quid horum, si uita-
 lia ferro uulneribusq; resecentur, saluum potest esse languēti-
 bus, cum compressi spiritus laborē protinus ille reserati pecto-
 ris meatus emittat, sanguis iisdem pariter deprehēdatur, egre-
 diaturq; uulneribus? An fas putatis, ut suam seruet uiscera nu-
 data faciem? ut nihil perdat ex priore natura illud pectoris ui-
 tæq; secretū, cum admisit oculos? Plurimum in nobis etiā timo-
 re mutatur. Quantū affert sollicitudo, gaudiū, dolor, & aliquis
 subitus affectus? Quoties dum ad curationē preparatur æger,
 dum cōponitur ad sua remedia corpus, medentiū manus anima
 destituit? Iam uerò ad singulos ictus, & lōgissimas uulnerū mo-
 ras quantū ex toto homine cōuertitur clamore, gemitu? Necesse
 est omnes perire, quibus continetur uita, causas, quoties uita
 ipsa cōsumitur: & cū homine qui propter intellectū languoris
 occiditur, ipse quoq; paulatim languor emoritur. Differ saltē
 pater hāc crudelitātē: quicquid ex filio facis, facies ex cadaue-
 re. Si potest deprehēdi languor, cū occidit, facilius cum occide-
 rit. Interrogare mehercule hoc loco libet, utrum ne periturum
 pater, an medicus elegerit? Negauit sua interesse, quē occide-
 ret: hoc si alter perisset, probauerat utrūq; fuisse periturū: cum
 cōualuit, probat utrunq; uicturū. Ad seuisimā curationem po-
 tuit ægrū facilius mehercule explicare, si esset unicus pater. Suffi-
 cit ergo cōparare, decernere, num iterū ille tibi pretiosior, ille
 melior

melior incipiet esse uicturo. Vbi est impatiētia patris, qua uix
 dimittitur cadauer in rogos? qua corpus exanime detinetur an-
 plexu? Dij immortales quā scua, quā crudelis est ipsa cun-
 ctatio, dum deliberas, dum unūquēq; detractas, parriciū in
 utroq; consumis. Duorum utilitate fit, ut ex fratribus possit al-
 teruter occidi. Nunquā Iudices res tam horribilis, tam inaudite
 feritatis admissa est. Filiū pater propter eum occidit, quē etiam
 ipsum poterat occidere. Trāsfert Iudices reus in medicum ele-
ctionis inuidiā. Ille, inquit, estimauit, ille decreuit. Ergo mani-
 festū est non parē fuisse languorem. Ex duobus ægris plus ha-
 buit spei, propter quē debuit alter occidi. Recede paulisper mu-
 lier infelix, filij tui nobis referēda curatio est. Felices ægri qui
 lāguore moriūtur, qui supremos anhelitus inter suorū ample-
 xus, inter suorū alloquia posuerūt. Ut erat iuuenis primo ipso
 cōparationis incerto, mox electione cruciatus, abacta est à peri-
 turo prima mater, & modo sedula ministeria seruatorū repente
 mutata sunt in mortis officia. Detrahūtur tremētibus uelamēta
 mēbris, & ut grassaturas manus totū corpus admitteret, nuda-
 tur miserabilis ac desfēda macies. Toto deinde tēditur thoro, et
 ad immobilē rigidamq; patientiā per omnia lectuli spatia du-
 raturus exponitur. Accipit carnifex ille telum, nō quò dextera
statim totum uulnus imprimeret, sed quod leuiter paulatimq;
descendens animā in confinio mortis ac uitæ librato dolore su-
sponderet. Hæc exhortatio, hoc fuit perituri iuuenis alloquium:
 Fortiter dura, patiēter admitte, sanabitur frater. Non est quòd
 exanimeris metu, dolore deficias. Caue uiscera exclamatione
 ne lasses, anhelitu gemituq; cōcutias, ne remedium pereat alie-
 num. Passus est miser discurrentem per omnia reserati pectoris
 improbum uagæ artis errorem. Contentū fuisse medicum toto
 homine discurrentem primo putatis aspectu? Egesta sæpe uita-
 lia, pertractata, diducta sunt: fecerunt manus plura quā ser-
 rum. Stat iuxta medicū pater apertis uisceribus inhians, stillan-
 tem

tem animæ sedem cruentis manibus agitantiem: ne festinet, hor-
 tatur: iubet altius diligentiusq; scrutari, interrogat, dubitat, cõ-
 tendit, affirmat, & accipit de filij morte rationem. At mulier
 infelix clusis aduoluta foribus, cruentumq; secretum toto cor-
 pore effringens, uelut super busta, tumulosq; clamabat: Audi
 miserrime iuuenis, si quis adhuc tibi superest sensus, exaudi, nõ
 permisit hoc mater, crede orbitati meæ, crede lacrymis, nec fra-
 ter hac uellet ratione sanari. Inter hæc reficiebatur miser hau-
 sibus, detinebatur hostilibus alloquijs, comprimebatur resi-
 duus cruor, cludebantur aperta uitalia. Nemo unquam tam no-
 ua pertulit commēta seuitiæ: tanquam sanaretur, occisus est. Ite
 nunc & querite, an potuerit medico sanante uiuere, qui tan-
 diu uixit, dum occiditur. Vos tunc putatis illius tantum languo-
 ris medicum quæsisse causas? quæsiuit quicquid nesciebat, &
 usus occasione rarissima in omnem uoluit proficere nouitatem.
 Dij immortales quantum infelix iuuenis animæ, quantum san-
 guinis, quantum habuit ex uita, qui pertulit ordinem longissi-
 mæ curationis? Vix ægrè misero licuit mori, uix à cruciatibus
 suis anima dimissa est. Inuentum putatis esse languorem? Inuen-
 tum est illum potuisse sanari. Agedum commento tuo senex su-
 perbus exulta, habes quod liberis, quod parentibus, quod impu-
 tare seculo possis, fecisti medicum parricida meliorem. Libet
 mehercule intueri par illud: ægrum uidisses, hominem qualem
 non salutare medentium manus, non ars inuenta pro uita, sed di-
 ri ferarum rabidiq; morsus, & auium fames satiata destituit,
 hinc alium in nouas uires recēsq; robur reddito uigore surgen-
 tem. Vultis scire Iudices, unde uenerit tanta diuersitas? Illum pa-
 ter curauit, hunc mater. Quantum, inquit, misera pertuli labo-
 rem, dum tam magnam foueo tristitiam? Nõ fuit mihi rixæ cum
 morbis, nec cum repugnantis ualetudinis rigore contentio: to-
 tus in lacrymas mæroremq; resolutus oderat lucem, respuebat
 cibos, fastidiebat haustus, & uitam parricidij pudore fugiebat.

h h In

In omni proclamatione gemituq; frater, ille diebus ac noctibus cogitationes, ille torquebat oculos. De quibus tu ægris impotētissima medicina mentita es? Non fuit, non fuit solo languore periturus, quem non potuit nec mors fratris occidere. Quid igitur, inquit miserima fœminarum, sæuissime senex ex hac recodatione tristissima orbitatis ad hos uultus, faciemq; conuertaris? Sine dubio filius est, & post grauissimas denuntiationes redditus uitæ. Sed ignoscat naturæ pietas, non est solatium matri unus ex geminis. Felicior ille dolor est, qui transigi saltem cum oculis potest, renouatur, accenditur, & in his uultibus illum quotidie putat uidere pereuntem. Sed & ipse gaudio redditæ uitæ letitiâq; nō fruatur, nec se credere potest charitate prælatum, quem medicus elegit. Sentit infelix cuius orbitatis unicus sit, quibus lacrymis perfundatur oscula, quàm magnis profundisq; suspirijs concutiantur amplexus. Misera uerecundia sanitatis ingrata, pretium sibi uidetur fratris occisi. Conuertitur hoc loco Iudices mulier infelix, & uelut ad quandam præsentiam amissi iuuenis, Siue, inquit, tandē securitate mortis explicitus, in aliquo sedis æternæ pudore requiescis, siue exclusus ac uagus, & inter fabulosa supplicia metuendus adhuc laceratione, per stupentes horrentesq; manes umbra discurrens, audi miserimæ matris iniquissimam complorationem. Non quidem licuit mihi in illud cubiculum conditorium tuæ mortis irrumperere, nec super charissima membra prostratæ meis uulnera tua tegere uisceribus: quod solum tamen potui, corpus quod medicus, quod reliquerat pater, hoc sinu misera collegi, ac uacuum pectus frigidis abiectisq; uisceribus rursus impleui, sparsos artus amplexibus iunxi, membra diducta composui, & de tristi terribiliq; facie tandē ægri cadauer imitata sum. Hoc est tamen quod de tristissima orbitate præcipuè ferre non possum, propter fratrem uideris occisus, nec tamen unquam constare poterit, an tu sanaueris fratrem.

Gladiæ

GLADIATOR.

ARGVM.

Abdicare & recusare liceat. Pauperis & diuitis inimicorum filij iuuenes amici erant. Filius diuitis, cum in piratas incidisset, scripsit patri de redemptione. Illo morante profectus pauperis filius cum amicis apud piratas non inuenisset, quia lanistæ uenerat, peruenit in ciuitatem, in qua munus stabatur, sub tempore ipsum, quo pugnaturus erat diuitis filius. Pactus est cum munerario pauper adolecens, ut uicarijs operis redimeret amicis. Petijtq; ut si egeret pauper pater, alimenta ei præstaret. Ipse in pugna occisus est. Diuitis filius reuersus egentem inuenit pauperem: palam cepit alere, abdicatur.

Pro filio contra patrem.

9

NEMINEM unquam iudices intra tam breue ætatis suæ spatiū plura terra mariq; perpeffum, quàm quæ proxima peregrinatione uel tuli, uel timui, uel uidi, facili, ut opinor, fides est, cum ex omnibus quos nouimus mortalibus unus nominari me miserior possit, quem infelicem ego feci. Tamen in hac quoq; omnia excogitantis in me fortunæ uolentia, cōfiteor nunquam huic me concepisse animo metum, ne post redemptum per alienas manus filium displiceret patri meo misericordia. Illas uerebar magis iam non tacitas uulgi opiniones, quibus crudelitatis atq; seuitiæ reus peragor apud plerosq; sanctos & graues homines. Nondum excusare potui, quod redemptus sum. obijcitur mihi orbatus senex, & ille qui mihi modò saluo filio etiam contra diuitem steterat, amissis in uno iuene omnibus bonis inimicæ domus supplex. Licet enim totas aduocemus in odia fortunæ uires, & egentem unum senem uniuersa gratiæ mole calcemus, confitendū est tamen, plus amici nocuimus quàm inimici. Quin ipsa prorogata quotidiana stipe infelicis animæ uidetur quodammodo maligna clemētia. Quod enim beneficium est, efficeret ut uiuat orbis? Vnum tamen uel grauius crimen infelix hæc abdicationis meæ fortuna defendit, quod uix ad sustinēdum spiritum sufficientes cibos, prorsus tantum mortis impedimenta,

bh 2 auras

auara manu dedecrim. Puto iam ignoscetis omnes, si plus praestare non potui inuito patre. Quanquam Iudices oboritur animo meo nonnunquam & illa suspitio, quod patrem non alimenta uni seni parce uiuere assueto, nec liberaliter data, nec diu dada, in offensam mei compulerint. Quantulum est enim facultatibus diuitis, quod sub patre sanè tenaci filio familiae superest? Ac si foret maius fortè momentum: quis tamen parens tam durus est, ut propter aliquam impensam carere filio uelit, quod ipse celatus sit, quod non suae misericordiae pauperem commiserim, non rogauerim, praesertim qui quicquid unquam petij à patre, exorauit? Sed neq; hæc ultimo fulmine castigari meruit in differendis precibus uerecunda cunctatio. Qui dum tempus opportunum, faciles aditus, hilariorem animum capto, interim uolui superesse, cui ignosceret. Neq; inficior tamè fuisse me lentio-rem quàm oportuit, tametsi hoc praecipue habere uideor patris simile. Sed si ulla emendatio poenitentia est, hic in publico uobis adhibitis rogabo. Non ego æs alienum luxuria contraxi, nec profusus in uitia fortuna nostra male usus sum. Redemptionis meae precium debeo. Si impetro, intelligam uerum esse, quod quidam opinantur, ambitiosum patrem publicare uoluisse domus suae misericordiam, ne uiderentur pauperes tantum uitam inimicis suis dedisse. Si perseuerat, ut porrectos egei cibos mea fame rependat, & expulsus omnibus bonis filium similem faciat inimico, uereor ne iniquis existimatoribus inexpiable illius & saepe reprehensi odij culpa uideatur penes patrem, qui tam facile irascitur. Verum enim sic placet, fortunæ magis moribus disfidere, quàm suis. nam & paupertatis est proprium, quando alia deficiunt, exercere libertatem, & dum contemptus fama uitatur, potentiores uel ambitiose offendere, & nacta bonam conscientiam magna fortuna indignius imparem aduersarium patitur. Ergo conseruit, ut solet, casus duratura longius à paruis inijtis odia, dum contumeliam humilitas facilius intelligit,

dignitas

dignitas grauius. Neq; ulla fuit æmulatio (quæ enim esse inter
impares potest?) sed fãto quodam similis ex diuersis causis con-
tentio. Hic irascendo pertinax erat, ille* incendendo cõtumax. *in cædendo
Quamquam nisi ultimam exprimere confessionem uidi utique
placuiſſet, multa iam pridem signa dederant ueniæ, finemq; pu-
gnæ petentis. Nam quò pertinuiſſe credimus, quò pauper ado-
lescens relictis omnibus, solum me quem coleret, quem amaret,
elegerat? Sine dubio à primis ætatis annis iunxerat nos ille po-
tentiſſimus amor puerilis, dum aut nulla erant inter parentes
odia, aut à nobis non intelligebantur. Post diductas tamen do-
mos perseuerauit, imò impẽsius laborauit. Et siquid mihi in eo
perſpectum est, nihil horum fecit inuito patre. Quantum intel-
ligere potui, pauper sine dubio pudore cedendi, ne dånasse cau-
sam suam uideretur, simul quò nulla ipsi dabatur gratiæ uia,
stare uisus in suscepto circuitu, tamen quosdam molliores tenta-
uit aditus, & dum firma tandem pax interpretaretur, filium no-
bis obsidem dedit. Ac ne meus quidem offendi uisus est pater,
certe nunquam reprehendit, nunquam prohibuit, nec clam feci,
nec contumacem aduersus patris imperia unquam fuisse me uel
ipse rerum declarat ordo. Nam quamuis infestum latronibus
mare iussus intraui. Neq; dissimulauerim magnas fuisse causas
patri, cur hoc mihi imperaret, quod ipse facere non potuerat:
ego etsi nesciebam, nõ interrogauit, satis plena ratio fuit patrẽ
uelle. Felix nauigantium cõditio, qui procellas modo & seuos
tempestatis incurſus, & albentes fluctibus scopulos, aliãq; peri-
cula tantum maris pertulerunt: ego miser naufragis inuideo, ca-
ptus barbaris manibus, nec tam nexu catenarum uinctus, quàm
pondere, inundatum carcerem tuli, & uincula macie laxaui.
Quis nõ ignosceret omnibus, qui post hoc exemplum nauigare
timuiſſet? Ego qua una spe misera trahebatur anima, literas de
redẽptione scripsi patri (testor deos) soli. Quid enim sentire ui-
derer de parẽtis affectu, si hoc incolumi redẽptionẽ ab alio pe-
tiuiſſem

tiuiffem? Nam quod unum mihi secundum patrem fortuna ui-
 debat parasse praesidium, hoc sperare in illa sorte non poteram.
 Quid attinebat amico scribere, quem sciebam non habere, unde
 redimeret? Nunquam ne mihi dabitur liberum tempus conque-
 rendi apud patrem de amicis suis, qui proficisci uolentem reti-
 nere tentarunt, qui pie festinationi attulerunt moras? Profectus
 esset tamen uel inuitis omnibus (quis enim non hoc praestaret fi-
 lio pater?) nisi quod interim amicus anteceffit. Illum non pericu-
 la maris, non infesti latronibus sinus, non uicinum meae fortunae
 documētū prohibuit. Minus haec miror de amico: illud est quod
 pensari nullis beneficijs possit, proficiscentē non retinuit pater.
 Imo siquid in subsidia uitae seposuerit parca frugalitas, id omne
 in impensas itineris contraxit et contulit. Infelicissime senex, sic
 egere coepisti. Dicam nunc ergo per quos iuuenis praestantissi-
 mus nauigauerit fluctus, quos accesserit scopulos, quantos lu-
 strauerit sinus? Faciliora ista putant, qui nunquam nauigauerunt.
 In omnia praereps, sine respectu sui, quae iam tū apparebat uitae
 non parcere, adiit, explorauit, et tamē ille quoque qui tantopere
 festinabat, sero peruenit. Audite, audite Iudices nouam captiui
 querelam, iam miser apud piratas non eram. Alebat deuotū cor-
 pus grauior omni fame sagina, et inter debita noxae mancipia
 contemptissimus tyro gladiator, ut nouissime perderem calami-
 tatis meae innocentiam, discebam quotidie scelus. Haec tamen o-
 mnia sustinui, tuli: adeo difficile est etiā sua causa mori. Et iam
 dies aderat, iamque ad spectaculū supplicij nostri populus conue-
 nerat: iam ostentata per arenam periturorum corpora mortis suae
 pompam duxerant: sedebat sanguine nostro fauorabilis domi-
 nus, cum me, cuius, ut interiecto mari, non fortunā quisquā nosse,
 non natales, non patrē poterat, una tamen res faceret apud quos-
 dam miserabilem, quod uidebar iniquē comparatus. Certa enim
 arenae destinabar uictima, nemo munerario uilius steterat. Fre-
 mebant ubique omnia apparatus mortis: hic ferrū acuebat, ille ac-
 cende

cēdebat ignibus laminas: hinc uirgæ, inde flagella afferebātur,
 omnes piratas putares. Sonabant clangore ferali tubæ, illatisq;
 libitinæ thoris ducebatur funus ante mortē. Vbiq; uulnera, ge=
 mītus, cruor, totū in oculis periculum. Si quid est in me abdicā=
 tione dignū Iudices, unū crimen agnosco, quod in hæc amicū
 meū misit. Est quidem felicibus difficilis miseriarū uera æstima=
 tio, figurare tamē potestis qui tunc animus mihi, quæ cogitatio
 fuerit. Nanq; & natura redit in extremis tristis præterite uo=
 luptatis recordatio, & mihi cum generis cōscientia, cū fortunæ
 cōsciū aliquando fulgor, cū liberales artes, cum omnia quondā
 honestiora munerario meo, domus, familia, amici, cæteraq; nun=
 quā uidēda in ultima mortis expectatione succurrerēt tenētī
 seruilis arma, & ignominiosa morte perituro, tum (si ulla mi=
 seris est fides) quod horum omnium ignari agerent propinqui,
 nihil peius de fortuna mea suspicantes, quā quod scripseram:
 illud tamen grauissimū, quod patrē qui tandiu nō ueniret, captū
 puabam. Ergo tota cogitatione intentus in mortē, expectabam
 cruentum illum confectorem. Quis enim dubitet, quid futurum
 fuerit, si ego pugnaſsem? Ille quoq; occisus est, qui inter nos, ut
 apparet, fortior fuit. His cogitationibus attonito, & in mortē
 iam penē demerso, inopinata subito amici mei species effulsit.
 Obstupui, totūq; corpus percurrit frigidus pavor, neq; aliter
 quā si uana obijceretur oculis imago, mente captus steti. Vbi
 primū lux redijt, laxatumq; est iter uoci, Quid tu, inquam, quo
 casu peruenisti huc miser? Nunquid & te uēdidere piratæ? At
 ille cōplexus ceruices meas, effusus in pectus meū lacrymis solu=
 tus, & intercepto propē iam spiritu, sero, iam trepidāte me, pri=
 mā uocē, & diu solā edidit, Satis uixi. Ut uerō causas itineris
 reddidit, & uenisse se ad redimendū indicauit: Et unde inquam
 tibi pecunia? nisi redistis in gratiā, & te pater meus misit. Au=
 dite gentes, audite populi, non solita iudicium nostrum corona
 circūstet, sed si patitur natura rerum, totus ad cognitionē talis

exēpli orbis circunfluat. Tacete priora secula, in quibus tamen
 à primordio generis humani, paucissima amicitiae paria admi-
 rabilia fecerat longa tēporibus nostris fides intercepta: quic
 quid historiae tradiderunt, carmina sinxerūt, fabulae adiecerūt,
 sub hac cōparatione taceant. Quis crederet (si dubitari posset)
 inter duos amicos, quorum alterum immunem malorum omniū
 fortuna fecerat, alterum piratis ac lanistae tradiderat, meliorem
 cōditionem fuisse captiui? Si diues essem, inquit, pecuniam pro
 te attulisset. Quod unum pauperibus praesidium est, manus ha-
 beo, has piratis daturus fui, has pro te in pugnam uicarias da-
 bo. Ignosce pater, quod nimia cōtentione affectus penè tibi or-
 bitatis uulnus impresserim. Testor deos nō per me stetisse, quod
 uiuo. Neq; enim ita me effererat ludus, aut in tantum durae-
 rat animum cædis longa meditatio, ut eum amicum uellem occi-
 di, qui pro me mori poterat. Vindicabā mihi fortunam meam,
 & adhuc necessitatis gladiator depugnare etiam uolebam, neq;
 ullis precibus poteram euinci: quanquam se non superfuturum
 alioqui minabatur, idq; unum affirmabat interesse, utrum uica-
 rium mallet habere mortis, an comitem. Non uici. Quid igitur
 actum sit queritis? Duxit me ad munerariū Iudices. Quas
 ego illius preces, quam pertinaces lacrymas, quam miserabi-
 lem obtestationem uidi? Nemo unquam sic rogauit missionem.
 Transferuntur in illū detracta corpori meo arma, & male apta
 tis insignibus festinatum par producitur. Quid me admonetis
 supremarum amici mei precū, quibus hac alimēta caro empta,
 inopi patris senectæ petita? adiutorium hoc ad causam putatis?
 Me pudet, quod rogatus sum. Per hāc, inquit, mihi lucem ulti-
 mā, per notissimā amoris nostri fidē, nō sinas medicare parentē
 meū. Sustineas, adiuues, praestes affectū: si mereor, tu sis illi uica-
 rius meus. Nec plura dicendi tēpus fuit: iamq; suprema per ga-
 leam dederā oscula, digressisq; in diuersum ministris permissus
 Mars erat. O quam sollicitus spectauī, q̄ attonita mente, quam
 simili

*simili corporis motu. Quoties ad infestum mucronē, quasi ipse
 peterer, me summissi? Quoties ad conatus erectus sum? O misera
 cogitatio, o crudelis natura metus, meritò tu amice pugnare ma-
 luisti. Facinus indignū, illum animū, illum ardorem non cōtigis-
 se castris, nō bellicis certaminibus, ubi uera uirtus, nulla pugna-
 di lege præmiū scribitur. Qua ui præliū inuaserat, iratus etiā-
 num tanquam aduersario meo, ad omnes impetus excipiebatur
 callide ueterani gladiatoris astu, omnes conatus cōtra se erāt.
 Nec difficilem tamen sub illo præsertim autoramēto habuisset
 missionē, sed noluit gladiator uiuere. Igitur iam nudum corpus
 uulneribus offerens, ut totam propè mercedem semel solueret,
 stans perijt. cui licuit in patria, in domo, inter propinquos, se-
 curo cōsenescere æuo, cui trāquillam sine reprehensione agere
 uitam, iacet cōfectus uulneribus, & primo iuuetæ flore fraudan-
 tus perijt miser fāto meo. At ego qui debebar illi fortunæ, quem
 mors sibi destinauerat, emissus ludo nocentior, quàm uenditus,
 etiam uiatico illius infelicis reuertor. Placeamus licet nobis for-
 tuna nostra pater, pauperi soluendo non sumus. Si qua est fides
 Iudices, pudet me contrā indicare mea beneficia, nec uideor uo-
 bis rationem posse reddere, quòd mihi tam parū obijciatur. Re-
 demptoris mei patri in pretiū meum orbo, egenti, quid præsti-
 ti? Quod pirata capto, quod lanista gladiatorī, exiguā stipem
 & cibos semper petendos. Quantulū enim dari poterat, quod
 non sentiret dominus tam curiosus? De hac re consedistis, hoc
 cōcitauit istam iudicij scenā, panis datus mēdico, & dilata hac
 impotentiae nostrae opinione uidebamur amicos ferro occidere,
 inimicos fame. Computemus totam istam meae luxuriae impen-
 sam, audite summā, & miramini, si hos sumptus ne diuitiae qui-
 dem sustinēt. Tanti constat patri captiuitas mea, cum tam carē
 redemptus sim. Quo tandem patereris animo, si delicatus ado-
 lescens præsertim splendidis opibus, uel ex ætate mores, uel ex
 fortuna traxissem, & tempestiua cōuiuia, & perwigiles ludos*

aduocata sodalium turba, solutus atq; affluens agerē, tantumq; impenderem, quantum non posset te ignorante consumi, quæ tamen ipsa boni patres libenter annis remisserunt, cum abdicatione dignum putes, & ultimo patriæ potestatis fulmine coercendum, quare mendico seni porrexerim, ut parcissime dicam, quod illi filius misit? Non redempta meretrix, nō egestum cōiuijs fœnus, non lenonū parasitorumq; chara adulatio in crimē uenit, cibaria senis nempe unius ætate ac malis confecti. Hoc diuitias tuas cōcussit, hoc fundatam paternis auitisq; opibus domum exhaurit. Si tam auarus es, computa, adhuc de alieno uixi. At hæc fortasse quæ circumstat iudicium corona, & omnis ignara causæ turba, magnum nescio quod & portento simile crimē expectat. Abdicas me pater tam citò? Modo tibi ex illa funesta peregrinatione insperatus reuertor, unde ut uenirem, uix optare potuisti. Nulla adhuc pro reditu meo soluta sunt uota, non percussæ dijs immortalibus hostiæ, redemptori certe gratiā nō retulimus. At ego expectabā, ut desiderio incensus affectus uix posset expleri, ut post infāustam profectiōē uelut obiurgatus tanto periculo, nunquā me post hoc saltē peregre dimitteres. Vix salutatis laribus expellor, & apud plerosque dubitari potest, an admissus sim. An hoc agis, ne quid tibi præstitisse uideatur, qui me redemit? Sæuus enim credo & impius, & (quod maximum omnium uitiorum signum est) ingratus beneficia patris non æstimo. Fortasse cui uitā debeam, nescio: nulla est apud animum meum memoria meritorum. Miserum me quod non possum tantum soluere, quantum accepi. Quanquā causas abdicationis pater altius repetit, & ultra peregrinationem meam inquirat, idq; ratione duplici. Primū ut reum, quia premere atrocitas criminum non potest, turba confundat: deinde ut grauius uideatur iudiciū patris, cum is damnet, qui soleat ignoscere. Cur, inquit, cum ego inimicum haberem pauperem, tu amicum filium eius habuisti? Volo Iudices omīssa omni contentio-
ne scili

ne scilicet sic agere, peccaui, ueniã peto, & errare hominis est,
 & ignoscere patris. Duxit me similis etas, euicerũt officia, ce-
 pit fides, amantẽ odisse non potui. Nihilominus satis abunde q̃;
 pœnarum est, & si pietatem tuam bene noui, plus quã uelles,
 datum est. Quantumlibet peccaui, quid amplius iratissimus
 dominus exigeret? Ludo tibi satis feci. Nullum ne cladibus meis
 finem dari placet? Parum est quod insanos pertuli fluctus, &
 seuis tempestatibus commissus, arbitrio uentorum pependi? Pa-
 rum est quod in nefarias latronum manus præda perueni, &
 (quæ ultima malorum etiam seruorum conditio est) sine exce-
 ptione uenalis? Inde me si uoluisset, emere potuit inimicus. Pa-
 rum est quod me diu piratæ in carcere retentum, quia redem-
 ptorem illis diuitem promiseram patrem, in ludum uendiderũt
 tanquam decepti? Quod quotidianæ pugnæ meditatione tã diu
 mori didici? Quod compositus, armatus, inductus perieram, si
 melior amicus fuisset, nisi me noua uelut in portu adoptata tẽ-
 pestas, paternis laribus extorret, & necessarij quoq; uictus in o-
 pem, circum ad alienas mitteret domos? Pudet enumerare cala-
 mitatum mearum gradus, piratam lanistam, patrem. At qui pars
 ista criminis Iudices mei non defendi meruit, sed laudari. Neq;
 enim reperio, quid in rebus humanis excogitarit natura præ-
 stantius amicitia, quid cõcordia contra fortunã maius auxiliũ.
 Nam primum præter cætera animalia induit nostris pectori-
 bus quãdam societatem, quæ mutuo gaudere congressu, con-
 trahere populos, condere urbes edocuit: & cum mentibus no-
 stris uarios imposuerit motus, nullum profectò meliorem bene-
 uolentia tribuit affectum. Quid enim foret humano genere feli-
 cius, si omnes esse possent amici? Non bella, seditiones, latroci-
 nia, lites, cæteraq; mala, quæ hominibus ex seipsis nata sunt, for-
 tunæ accessissent. Id quia nimium deo uisum est, at certe hone-
 stis conuenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam referre,
 omnibus temporibus, omnibus gentibus præcipuũ, & quodam
 modo

modo sacrum fuit. Neq; enim nisi optimis mentibus contingit, ut aut sic amare sciant, aut sic amari mereantur. Hoc ego crimē expauescam? Scires quantopere gloriarer pater, si cum amico ego redissem. Nisi forte similitudine flagitiorum ductus, turpime coniunxerā iuueni, quæ uita sine dubio nomen amicitia nō accipit, tametsi ad paria ducente natura uitia conuenerūt. Obijce mihi amicum, & habes maledicēdi materiam, gladiator fuit. Quare amicus illius fuisti? Ita opinor, pœnitet. Effert te lōgius dolor, & nimia cōcitatūs ira, quō progrediare nō respicis. Non sentis pater hoc te mihi obijcere, quōd uiuam? Quisquam de illa amicitia queri potest præter pauperem? At ego inimicum habebam illius patrem. Decuerat quidem similitates, quas maximi omnium mortalium esse uoluere sapiētes, in his desinere in quibus nascerentur. Nam sic quoq; immodicas serit discordiarum fortuna causas, etiamsi non hæreditaria subeamus odia, ac diutius inimicitia maneat quàm inimici. Tamen si quid aduersus te ipse commisit adolescens, sit hostis & meus. Si innoxius & omni uacans culpa charitatem mereri cupit, si nullius me amici filius ualidius amat, quī tandē uis pater respuam, & iratas obijciam manus? Tu quoq; non odisses pauperem, si te amaret. Inserit tamen se, & beneficijs certat. Noras adolescentem omnia ultro præstantem, & sic me amabat, quamuis tu esses inimicus patri. Adijce, si tanta in adolescente indoles fuit, quantam nulla unquam cognouere secula, si fides antiquissima, & cum deorū cœtu permixtis inaudita temporibus, si me semper habuit chariorem spiritu suo, etiam ne despicienda mihi rarissimi boni occasio fuit? At ego perpetuam quandam mihi gloriā reor, quōd ille cœlestis animus me potissimū quē amaret, elegerit, quōdq; ego sim probatus tanto iudice. Me quoq; igitur feret fama pergētes, & amici laudibus illustrior uiuā. Credet aliquis idem me pro illo fuisse facturum. Cur cum inimici nos essemus, uos amici fuistis? Aliud hoc loco crimē agnosco. Peccauimus enim fateor, peccau

peccauimus, quòd cū amici essemus, uos inimici fuistis. Hæc Iu-
 dices diutius exequerer, nisi absoluta essent ipso iudice patre.
 Lōgū iam istius criminis tēpus est, nūquā obicit, nunquā ex-
 canduit. Et quid hoc inter nos pater cōuenit? nisi longiores re-
 petis offensas. Apud malignos uidearis me iratus nō redemisse.
 Sed si quid antè cōmisisse odio tuo dignū, potuisti me redēptū
 non recipere. Manifestū est ergo te patiēte, id est, te uolēte ami-
 cum mihi fuisse iuuenem. Et sane non solus in hac fuisti senten-
 tia, idem filio permisit & pauper. At qui si pars hæc causæ, quæ
 confessione longi silentij absoluta, hodie in accessionem crimi-
 nis alterius deducitur, potest apud uos impetrare ueniam: faci-
 lior certe sequētū ratio est. Ille enim sanè fuerit inimici filius,
 hic iam est amici pater. Nec ignoro Iudices quàm male ista de-
 fensio de humano genere mereatur, si adeò nihil est per se mi-
 sericordia, ut nisi ulterior aliqua necessitas pudori uim fecerit,
 pro summo crimine damnanda sit minus necessaria humanitas.
 Ergo si alienum & ignotum, tamen (quæ publica omnium mor-
 talium, quippe sub uno parente naturæ, cognatio est) hominem:
 cibo fortè iuuissem, pœna dignum uideretur seruasse perituram
 animam, & ignouisse rebus humanis, & respectu communis
 omnium sortis, uelut adorato numini, stipem posuisse fortu-
 næ? Si hoc crimen est, laudetur ergo crudelitas, nihil habeatur
 piratis Lanistisq; prudentius. Ferantur sanè profutura humano
 generi duo exempla intra tam breue tempus, propter misericor-
 diam alter abdicatus, alter occisus est. Quod crimen si fatēdum
 sit, non animum mihi ipse finxi, aut mea potestate regitur affe-
 ctus, in arbitrio formantis more omnium naturæ cōpositus, cum
 crimine meo natus sum. Nam siue cœlestis prouidentia, siue ir-
 rationabilis casus, siue assignata siderū cursu nascentibus nobis
 necessitas multa uarietate pectora nostra distinxit, nec minus
 numerosas animorū quàm corporū dedit formas. Sunt quorum
 mentes etiam nocentū supplicia cōfundant, qui ad omnium san-
 guinem

guinem palleſcant, ignotorum quoq; miſerijs illacryment. Sunt
 contrà qui ne ſuorū quidem miſereantur. Mihi mite pectus, &
 mollis affectus ad omnem calamitatum cōſpectum trenat. Noli
 me exiſtimare mea fortuna pater, nō habeo gladiatoris animū.
 Utinam quidē mihi cauſa permitteret ſic gloriari, iuuenis cōce-
 ptus ſplēdidis parentibus, cū ſolū tam ſpecioſæ fortunæ credere
 fructū poſſe prodeſſe, & cōtra uarios mortaliū caſus quaſi por-
 tum benignitatis aperire, concupiui quandā humanitatis ciuicā
 gloriam, periturum hominē, ſiue illo naufragio eiectus, ſiue ſpo-
 liatus incēdio, ſiue exutus latrocinio erat, naturæ patriæq; re-
 ſtitui. Paria tecum facio R. P. quæ propter me unicū ciuē perdi-
 deras. Hæc me magis decet impēſa quàm uestis, quàm argentū,
 quàm ubi laus emitur. Vbi enim pecunia melius poni poteſt, q̄
 ubi ſcenus bonitatis extēditur? Magna cōſcientia eſt felicitatem
 meruiſſe. Ignotus ſanè ſit et alienus: quid fuerit antè, nō quero,
 poſt hæc erit amicus. Et hercule quò quiſq; plus poteſt, quoq;
 latius patet ad fortunæ incurſus, hoc magis cogitare debet, atq;
 reſpicere, quātum in nos fortunæ regnū ſit, quàm inſtabili ſede
 humana cōſiſtant. Non me aurata laquearia nec radiantibus mar-
 more columnæ, nec graues cruſtæ fecerint immemorē fragilita-
 tis. Multa ſæpe & locupletibus accidunt, ſæpe in inum ſumma
 decidunt. Ego uidi pauperē auxilia diuiti ferētem. Sed ſanè ſu-
 perbius eſtmet miſeris longa felicitas, & alienū caſum faci-
 lè deſpiciat ſecurus ſui. Ego quoties auxilia calamitatis petere
 aliquē uideo, nō poſſum nō moueri fortuna mea. Succurrit mihi
 cōtinuò tempus illud, quo ipſe clementiā optabam. Ignosce pa-
 ter, ſi penitus animo meo hic inſedit affectus: amare miſericor-
 diam miſer cœpi. Sed inimicus, inquit, meus eſt. Nā quis nos tan-
 toperè laudaret pater, ſi hoc amico præſtaremus? Hæc eſt cele-
 brāda uirtus, hæc animi ſuſpiciēda moderatio, uincere iram, &
 inter ſimultates quoq; meminiffe hominis. Ut Fabio Maximo
 immortalē attulit laudē ereptus ex hoſtiū manibus inimicus, ut

Tibe

Tiberiū Gracchū admirata ciuitas est, Scipione in carcerē duci prohibito, te quoque similis animi magnitudo memoriæ dabit. Tuis enim opibus uiuit inimicus. Quicquid est istud quod senex inops ex nostra domo accipit, si nō irasceris, tu præstitisti, tibi hoc pulchrū atq; magnificū est. Nā ego si quid in patrē seruatoris cōfero, non sum laudāndus. Neq; expectaueris hoc loco pater, ut illa dicā: Semper odiorū honestus occasus est: & dum similitates nihil aliud habēt quā nocēdi cupiditatem, speciosa in melius animi mutatio est cū exēpli honore, iūctæq; ex hostili penē concursu in affinitatē manus. Vnde tantū misero boni, ut inimicus sit? Aspice solū, egentem, senē, omnibus præsidijs destitutum, non ne contumeliam fortunæ tuæ facis, si hunc odisti, & adhuc tuā putas interessere, ne uiuat? Nulla tibi contingere maior ultio potest, quā si talis est, ut illius etiam nos misereamur. Magna mehercule iam de uetere æmulo pœna superest panem eripere mendico, & grauissimæ per se fortunæ manu pōdus imponere. Age si perisset, cadauer calcasses? Fera mehercule generosiores iacētes trāseunt, & reseruati hostes restitutæq; urbes maiora causæ exēpla sint: quod scio, uictis etiā gladiatores parcūt. Post orbitatem, post egestatē, quid amplius potest pati, nisi quod optat? Vltior ne tibi aliqua ultio quærenda est? aut aliquid rerū natura peius capit? Quis nō te omnium mortaliū in humanissimū putet, si hoc aduersus inimicū tuū saltē optasti? Si mehercule inexpiabiles odiorū causæ, & cōpositis quoq; fabulis ulteriores inimicitia fuissent, ausim dicere, si propter illum liberos perdidisses, accipienda tamen erat à fortuna talis satisfactio, certe ad uitandā insolentiæ opinionē, quæ ferē immeritam quoq; patiētia carpit, ne uagaretur per urbē inuidiosus mēdicus, & calamitatis autori causas uulgus regereret odiorū. Nescio quomodo omnis pro laborāte fauor est, nec ulla perpetuā gratiā seruat, nisi modesta uictoria. Nostra potissimum clementia sustineatur, ne illius alij misereātur. Facilis, ut animaduerte-

re uos

re uos spero Iudices, defensionis meae cursus est: antequam incipiã habere causam nimium bonam, hinc iam conscientia trepidat, & ratio uelut inter binos deprehensa scopulos, cum aliud obijciatur, aliud defendendum sit, haeret indubio: cum beneficijs meis computare non audeo. Cognouistis expositionem causae, quanta quaque excedentia fidem adoleſcentis optimi merita narrauerim: haec mihi omnia sine dubio ille praestitit. Si quid interest, debitor delicatus sum. Quid in hac parte defensionis agam Iudices? Dicam, referre gratiam beneficijs uolui? Ita ne tandem aliquis medicare amici patrem aequo animo uisurus fuit? At ille me redemit, cui nihil retuli. Dicam me moueri supremis amici mei precibus? Egregia uero comparatio. At ille mihi praestitit, quod non rogavi. Vtrum me uertam? Tanquam honestum defendam factum, an tanquam necessarium? Alterum absolui facilius potest, alterum laudari rectissimum, opinor, ueritatis interest. Audi pater, alimeta ista quae donata egenti putas, quanti illi constant. Si accepto captiuitatis meae nuntio nullis precibus adductus, nullis epistolis uocatus adoleſcens ad liberandum me uinculis piratarum profectus esset, quibus tamem meritis pensarem, cum id mihi praestitisset, quod ego tantum a patre speraui? Intrare maria praesertim tam recenti documento timenda, & latrones ultro quære, & cum praeter uicarias manus nihil esset, nauigare uoto captiuitatis, quis posset alius quam qui paratus esset pro amico mori? Magnum hoc per se ac seculo nostro uix credibile Iudices, illud uero omni praedicatione maius, ad redimendum me profectus est, cum medicaturum patrem suum sciret. At qui sperare poterat futurum, ut sine ullo periculo suo redimeretur nihilominus amicus, cum haberet diuitem patrem. Sed noluit ipsum itineris apparatus, & ne qua periret redemptionis hora, praiceps cucurrit. Pro fidem deum hominumque, quemadmodum ad redemptionem amici festinat, etiam cuius pater letus est. Terentium, quem inter caeteros captiuos secundo Punico bello Scipio Africanus uinculis exoluerat

exoluerat, memoria tradidere maiores, in signe receptæ libertatis pileo testantem in triumpho ducis esse conspectum. Et ille quidē maioris momenti accessione publicam senserat felicitatē, priuatim tamen debere se putauit uictoriæ beneficium. Quid me facere conuenit, qui per maria latrocinij infesta solus petitus sum, qui lucem, libertatem, denique quicquid patri debeo, non ignarus, ut primo natalis horæ tempore, sed uidens sentiensq; acceperim, nec solum donatus his bonis, sed summis periculis liberatus sum? Non ne me ex amici fide natum, & tenacioribus beneficiorum uinculis fatear esse constrictum? Miserrime, amice fidelissime, ingratum me moriendo fecisti. Et quantum est quod adhuc loquor de mea infelicitate, de piratis? Leuis est ista fortuna, hæc etiam nunc recepit morā, solent expectare latrones redemptorem. In ludo sui, qua pœna nullam ulteriorē scelera nouerunt, cuius ad comparationem ergastulū leue est. Hoc si scisses pater, affirmo, promitto, cuius pietatis es, nemo te antecepsisset. Illa, certum habeo, expectas ut dicam, morabar inter sacrilegos, incēdiarios, & quæ gladiatoribus una laus est, homicidas inclusos turpiori custodia, & sordido cellarū situ. Iamq; in eam ueneram fortunā, ut me uictum recipere nō posses, uictorem nolles. Aderat hora supplicij mei, qua nusquam morandum, iam præbendus erat iugulus, & fundenda uita cum sanguine. Neq; enim dubitare de euentu licet, exemplar fati mei uidi. Si me ab his imminentibus malis pecunia redemisset, beneficium tamen potius dicerem magis æstimandum esse quam precium. Sed apud malignos interpretes posset uideri uel spem secutus aliquam uēturi temporis, uel præsentis uoluptatem. Hoc admirabile: & uni tantum pietati referendum est, dedit beneficium quod nunquam reciperet, & cum amicum quem redimebat habiturus non esset, nihil aliud emit quàm honestam mortis conscientiam. Transtulit ergo in se fortunam meam, subiitq; non solum fortiter, sed etiam libenter id, quod mihi miserū pu-

ii tabat.

tabat. Res dictu incredibilis, gladiator dimissus, redemptor occisus est. Recepit pectore aduerso ferrum, ut quasi quam emittebat animam, in meum pectus transfunderet, & hoc uno tristis occiditur, quod amplius amicum uisurus non erat. Eant nunc antiquarum conditores fabularum poëtae, & se ad exhortandam amicitiae fidem magna quaedam composuisse carminibus putent, si dixerint aliquos per maria terrasque asperiores fortunam amicorum tantum secutos, aut principem Graeciae uirum in ultionem interfecti amici inauspicata bella gessisse. Nam inter fratres quoque illa maxime admirabilis, tamen alterna mors est. Vna fingitur coniux, quae iam perituri uitam mariti uicaria morte sua redemit, adiciturque miraculo fabulae, fecisse hoc eam quod non praestitisset pater. En indubitabile seculi decus, & factis maius, ut moreretur pro me amicus, suum reliquit patrem, meum uicit. Et sane quid profuisset festinatio patris, etiam si ad redimendum me prior forte uenisset? Hoc me precio nemo alius redemisset. Neque uero plurimum fuit praestitisse mortem, namque interrim specioso titulo bene uita praesatur: illud uero existimo grauius, nomen gladiatoris accipere, subire dominum lanistam. Minus te amice laudare, si uicisses. An ille animus rediret in cellulam, ferret saginam, magistrum, personam denique sceleris? Mea depugnasti causa, tua peristi. Haec tamen omnia ultimae fortunae nomina, ut mihi detraheret, induit sibi. Venit in arenam homo, nec sceleratus, nec infelix. Ecquando Iudices hoc audistis? Bonitate sua gladiator factus est. Utinam Iudices haec quae illi speciosa sunt, tam honesta essent & mihi. Quoties ad infelicissimum respexi senem, cuius orbitate uiuo? cum confectum cladibus, & tantum poenae suae residuum considero, uerum fatendum est, pudet me precij mei. Video senem meliore sui parte praesepultum, omnis etiam spei superstitem, orbem, destitutum. Illud tamen solatium est, quod nisi talem amicum habuissem, haec de te dicrentur. Huic patri inuidiosa quaedam, opinor, & quae beneficio mortis pensa

tur, criminosa liberalitas contigerit egentibus. Alioquin duo egentes, & circa omnium uel ignotorum domos stipem rogabimus pariter. Si quis grandis natus patris est, miserebitur senis: si quis iuuenis filius, miserebitur adolescentis. Fortasse proderit mendicaturus mihi, quod ipse aliquando egentem pauperem alui. Accipe satisfactionem in quacunque parte rerum naturae et amice charissime, non excidere mihi tua mandata, fortuna defecit, opes auferuntur. Quod unum mihi relictum est, in polliceor patri tuo uicarias manus. Quid uis porro faciam? Agrestia opera delicatior aggrediar? hoc a fortuna non didici: & quotidiani questus operis duobus egentibus non sufficit. Miserum me, si exoluere fide uolueris, fortasse mihi in ludum reuertendum est.

SEPULCHRUM INCANTATUM.

ARGUMENTUM.

Malae tractationis sit actio. Quae amissum filium nocte uidebat in somnis, indicauit marito. Ille adhibito mago incantauit sepulchrum, Mater desijt uidere filium. Accusat maritum malae tractationis.

Pro uxore contra maritum.

10

QUAMVIS Iudices inter eos qui liberorum mortibus destituti, cuncta uota, & preparatas spes in senectutem ante se egerunt, id fere acerbissimum certamen conflictationis oritur, ut unusquisque; luctibus ac lacrymis suis credat accedere quandam dignitatem. si miserrimus esse uideatur: haec tamen foemina neque noto, neque publico genere miserabilis, non impudenter inter ceteras matres, quae aut unicos, aut iuuenes pios filios perdidit, eminere & occupare quandam merentium principatum differentia nouae calamitatis affecta, quae sola omnium supra fidem infelix in uno filio iam alteram patitur orbitatem. Priorem quidem illam ut communem ceteris, & fato accidentem, fortius utcumque tolerabat. Nam & de filio nihil aliud perdiderat misera, nisi dies, nec iam timebat ne ille, quo fruebatur, mori posset. Planctibus, lacrymis

ii 4 crymis

crymisq; penè improbe dixerim, parcius utebatur, nec sibi per
 mittebat dolor lugere uenientem. Nunc destituta solatio, per-
 suasione fraudata, dū non putabat perisse, quem poterat uide-
 re, eripuit ingrata filio alterum titulum. Miser ille nisi tenere-
 tur, iam ad patrem uenisset. Tantum misera petit, ne minus per-
 didisse uideatur, quàm ipsa desiderat. Non inani persuasione,
 nec cogitationibus ficta lugentis umbra ueniebat, nec agitabat
 incertos leuis imago somnos, ac ne confusi quidem tristi cinere
 uultus, & infernū fauilla caput noctibus suis obibat, sed filius
 erat qualis aliquādo & iuuenis, & pulcher habitu, nec aspici
 tantum uideriq; contentus, uerū si quid desiderio creditis mise-
 ræ, quæ solam uidit, amplexus, & oscula dabat, & tota nocte
 uiuebat. Multū perdidit mater, si cōtingebat hoc illi, nō minus
 si uidebatur. Nunc tenebras inanes, & longas oculis flentibus
 noctes, iuxta somnū mariti peruigil, & tantū deserta metitur.
 Non desiderio fictus, aut fucatus habitu, nec ut somniorū uani-
 tate conspicitur, sed experta nō totū mori hominem, illud quod
 nec flammis uritur, nec cineribus extinguitur, nec urnis sepul-
 chrisq; sacris premitur, expectat. Nunc ista carcere obseratam
 animā, & repugnantē magico iuuenē cogitat ferro. Infelicissi-
 ma omniū mater plus aliquid esse quàm umbram filium putat,
 postquàm potuit includi: nec sua tātummodo pœna proprioq;
 supplicio deserta cōsumitur rescissa orbitate: uel magis crucia-
 tur, quòd non licet filio uenire cupienti. Nunc barbaro carmi-
 ne grauem terram totis noctibus pulsat, & impositum sibi se-
 pulchrum, quod nō possit euoluere, quæ solebat ipsos discute-
 re inferos, umbra miratur. Miser quem non tantum uerba clau-
 serunt (nam forsitan per illa pertransisset) sed uincula ferrea,
 solidi nexus ad mortem reduxerūt. Quomodo tenetur infelix,
 qui ne propter hoc quidem uenit, ut queratur? Misereor fœ-
 minæ, cuius inuidiæ totū facinus ascribitur. Maritus sic filium
 inclusit, tãquam se inquietari mater ista quereretur. Igitur Iu-
 dices

dices nemo miretur, si ad tam crudelem, ac tam immitē patrem umbra nō uenit. Sciebat ubi lacrymas, ubi posset inuenire singultus, à quo magis desideraretur. Nanq; isti ferreū pectus, & dura præcordia, nec sunt de orbitate sensus. Quid enim inhumanus patre, quid inueniri truculentius potest? Inuidit matri, ne filio frueretur: nec hoc ideo fecit, quia uidere ipse malebat, ne uiuentem quidem adhuc & incolumem tam blāda, tamq; debita pietate prosequeretur, ut defuncto seruaturus affectū, etiā sepulti pater uideretur. Tanto magis effusa mater, & suis ac paterni uicibus occurrēs. Hæc pallidior ad metus, ad uota promior, non diebus secura, non noctibus. Et ille miser intelligebat utri promptior ex parentibus, & facilior esset affectus. Itaque ab huius osculis, ab huius fœminæ ceruice pendeat. Et quia longū est officia præterita debitæ pietatis agitare, illo ipso languore quo filius caducū illud & fragile corpus amisit, quā perditē mulier, & usq; in exemplum, modò super ora pallentis infelices lacerabat oculos, nunc siccata frustra ubera querebatur, nunc superstitem cædebat uterum? Notabat hæc ille desiciens, mandabatq; morti suæ, cui periret. Vbi sunt qui citò iubent stare lacrymas, quibus non placet longum agere mœrorem? Retulit umbra gratiam matri. Scio, intelligo, cum intergentes cadauer iacet medium, & cum omnes uidetur remississe curas, tunc sentit, & intelligit, & inter suos iudicat. Moneo te orbitas, moneo effusius fleas, effusius efferas, nunquā perisse credas. Filij sui umbra cui non apparet, irascitur. Iam gelidi piger corporis sanguis omnes in mortem strinxerat uenas, & nutantium fulgor extremus uanescebat oculorum, & iam desperantibus medicis crediderat pater, adhuc tamen sperare mater uidebatur, & quamcunque corporis partem osculis misera tepefecerat, illi uitæ calorem redisse clamabat. Oderat ignes, oderat rogos, reponi corpus, & seruari membra cupiebat. Et nunc infelicem magis matrem pœnitet, quod sepul-

tus est, qui poterat reuerti. Scitis ipsi quo exequiarum die labore extracta sit, quandiu filium tenuerit allambentibus flammis. Vnde enim speraret, ut postea uidere cōtingeret, ut extra orbitatē haberet oculos? Iam magū misera querebat, ut umbra euocaretur. Reliqua, mater infelix, tu ad iudices referre debebas, & nisi orbitate, nisi lacrymis uox mutaretur in gemitus, noctes tuas quantò melius tuo ore lugeres? Ego utcunq; poterō perferam. Satiare misera, satiare saltem memoria dici illius, quo exequias unici duximus. Iam plāctus, inquit, lacrymasq; consumpseram, & tenebras ueluti perpetuas uenire gaudebā, iam fatigata propinquorum officia defecerant, iam plangorem familiæ altus sopor uicerat. Rogo nequis tam cōtumeliosus sit in matrem, ut per quietem cōtigisse filium dicat. Vnde misera tunc, unde somnus? Nihil de te marite nihil queror. Satis magnas dedisses pœnas, si totis noctibus mœcū flere uoluisses. Vis disses utiq; non, quemadmodum tenues rerum imagines solent cogitationibus accipere corpus, cū uanæ absenti animo cogitationes finguntur: sed ipsum filium, qualis blandissimus erat: & si admittatur, uidebo. Subitò ante me diductis constitit tenebris, nō ille pallens, nec acerbo languore cōsumptus, nec qualis super rogos uidebatur & flammās, sed uiridis, & sanè pulcher habitu. Nescio ubi totam reliquerat mortem, nō igni torridæ comæ, nec fauilla funebri nigra faciēs, nec uix bene cinere composito ambrae recentis igneus squalor. Proclamaret mater infelix, etiam si talem uidere desisset. Primo tantum stetit, & se permisit agnosci. Ego tunc plurimum stupui, non ausa oscula dare, non iungere amplexus: infelix primam perdidit noctem, dum timeo, ne fugeret. Hanc tu marite persuasionem putas, & uanum animi mei lugentis errorem? Quicquid est in filio, plus apud matrem fit, cum desinit. Vis deniq; scire, quid uxori tuæ detraxeris? ex defuncto filio non habet aliud, quod speret. Iam nox altera aderat, & primis statim tenebris præsto filius erat.

non ille ut pridie procul, & tantum uidendus, sed audacius, & propius, & ad matris manus tanquam corpus accedens. Nec iam nisi cum luce certa, fugacibusq; sideribus, inuitus ille uanescebat ex oculis, multum resistens, sæpe respiciens, & qui se promitteret etiã proxima nocte uenturum. Iam mœrori locus non erat, mulier filium nocte uidebat, die sperabat. Quid attinet singula referre? Nullis, inquit, destituta sum tenebris, donec scelerata tacui. Satiabar osculis, satiabar amplexibus, & colloquebar, & audiebam. Misera plus perdidit, si nemo credit. Iam cœperam tuam quoque marite crudelis agere causam, rogabamq; iuuenem, ut paternis oculis quoq; letus occurreret, & tibi in grate dimidia nocte cedebam. Iam miser & ille pollicebatur: hæc me fiducia perdidit, ut cõfiterer. Rogo quid tã muliebri, quid tam maternum fieri potest? Gaude, inquit, marite gaude, filium fortasse nocte proxima uidebis, illum quem crudelibus flammis exuisti, ex quo cineres, & ossa super sunt, iuuenem uidebis, & fortẽ etiã die speres. Ego certe totis noctibus mater sum, uideo, fruor, iam & narro. Exitum paterni affectus queritis? Filium uidere timuit. Sic magum protinus nescia matre, cuius horrido murmure imperiosisq; uerbis dii superi manesq; torquẽtur, excogitator iste mortis alterius aduocat, non ut exorati manes diducerẽtur, nec ut euocata nocturnis ululatus undecunque umbra properaret, sed tanquam parũ sepulchra premcrent, & tumulorum leue nimis pondus esset, filius, inquit, meus non satis periit, adhuc fulgore siderum fruitur, & nocte nostra. Nam cum dies occidit, imponit morti suæ finem, domũ repetit, & maternos territat somnos. Inueni aliqua, inueni uincla uerborũ, sed arte tota, sed labore toto. Magna tua gloria est, si retines filium, qui redit etiã à morte ad matrem: Noxiũ sepulchro circũdatur carmẽ. Tunc horrentibus uerbis urna præcluditur, tũc primũ miser filius mors, et umbra fit. Ite nũc, & putate uana fuisse matris solatia. Filiũ ista si cogitatio-

nibus & inani persuasione uidisset, adhuc uideret. At quæ supplicia sustinuit infelix illa statim nocte? Iam totam domū ac familiam quies prima sopiuerat, & tacentibus tenebris uenerat tempus dulcissimum matri, iacebat hæc insomnis, inquieta, cum diceret, Iam statim apparebit, iam statim ueniet, nunquā tamen tardius uenit. Miseram me fili, proxima nocte iam ueneras. Ecce iam medios sidera tenent cursus, indignor, irascor, ita demū mihi satis facies, si apud patrē fuisti. Miseram me, iam maligna mundus luce clarescit. Quādo uenies? iam redire debebas. At postquā alterā tertiamq; noctē deserta uanis questibus dixit, tū tristiora lugubria, tū squalidæ magis placuere uestes, tum repetitis sanguinauere plāctibus iā cōualescentes lacerti. Nihil est infelicius matre, quæ perdidit aliquid in filio, postquā extulit. Cū uerò cōperit noctes suas iuuenis necessitatibus magicis excātato perisse feretro, quantū illa præfixū clausumq; tumulū nudis cecidit uberibus, quo fletu sepulchra perfudit, quo gemitu audientē forsitan, & exire cupiētem frustra uocauit animā? O natura crudelis, plus magū posse quā matrem. Vbi sunt qui acerbis mortium necessitates, & ferrea iura factorum, & inuictas nec ullo mœrore mutabiles inaniū leges querebantur umbrarū? Filium tuum mulier infelix nō imposta inferis clusere turre, nec spissa perpetuæ noctis caligo compescuit, non fabulosa uatibus palus multumq; celebrati curuato igne torrentes: hæc permeabat, hæc omnia nocte transibat, leuioremq; mortem suam fecerat, quā si peregrinaretur, & abesset. Et nunc minus mali pateretur, si non sentiret. Ille qui non uenit in quendam carcerem translatus à tumulo, patitur ueneficia uitæ. Magnæ sunt ergo umbrarū catenæ, & quāquam uolatilem uagamq; imaginem morti stringunt, atq; alligant, tanquam reum corpus animam. Ferro uerò ac lapidibus arctare, & ut solent bellicæ robur accipere portæ, ipsam umbram iam catenis alligare, iam claustris, non dico crudele est, porten

portet osum, nefarium, utiq; si hæc faciat, qui sensurū filiū cre-
 dat. Et nūc illos miserrima mater in corpus putat & in mēbra
 descēdisse mucrones. O' mage saue, crudelis, ò in lacrymas ar-
 tific nostras, uellem non dedisses tam magnum experimentum.
 Irascimur tibi, & blādiri necesse est. Dum cludis umbram, in-
 telligimus solū te esse, qui possis euocare. Videtur itaq; mulier
 infelix à dignitatis dolore secedere, quòd tam uxorias in fòrum
 querelas, & tanquam delicata matronæ desideria pertulerit.
 Non enim uestes, nec aurū, nec ambitiosos querit ornatus, cō-
 tenta est orbitas sordibus suis. Ac ne pellicis quidē dolore com-
 pellitur, nec tacita gaudia mariti, impatiētia & muliebri uani-
 tate cōplorat. Sed nec relictum torum desertumq; geniale ue-
 lut cōtempta uilitas uxoris ulciscitur, alia longē, alia de nocti-
 bus cura est. Ne timueris, quæcūq; est dignitas, est magni dolo-
 ris: nihil queritur misera, nisi par orbitati, nisi matre dignum,
 quod publicos cōsumat oculos, quod ignotas quoq; exigat la-
 crymas. Quantam enim à marito acceperit iniuriā, scire uultis?
 Sola mater filiū perdidit, nec potest inuidiā facere morti. Antè
 itaq; quàm sciatis Iudices, quis dolor, quis ue mæror, quæ tan-
 ta impatientia eruperit, ut mulier aliquando dulcium oblita te-
 nebrarum, clarum nitorem publicæ lucis, & diem etiā domi in-
 uisum, in fòro, interq; leges notabilis & sepulchris abstracta
 pateretur, certum profectò habetis neq; audaciā, neq; impudē-
 tiam, nec uanitatē unquā querelas habuisse miserorū. Quàm
 uerum est quicquid exclamat calamitas, nec ab infelicibus ficti
 temere exeūt gemitus. Mulier quæ sanguinātes ad Iudices por-
 rigit lacertos, quæ scisso laniatoq; uultu, quæ liuidis profertur
 uberibus, magno dolore cogitur, ut hoc potius agat, quàm ci-
 neres osculetur, quàm cōpicctatur urnam. Grauis testis quere-
 le orbitas est. Et antequàm ad genus illatæ iniquæ iniuriæ ue-
 nio, cur marite, quæ ex te filiū perdidit, quicquā potest queri?
 Crudelis orbitatem feris adhuc alio dolore, tanquam parū desi-
 deria

deria conficiant, quæ de unico gerit, non pateris animam uacare lacrymis suis tu, qui sinum debes, qui colloquia & amplexus. Quam misera est quæ queritur, & de solatio suo non coniugis desiderijs large indulget, nihil asperere, nihil cōtra uoluntatem. Habet priuilegium suum mater infelix, molles manus, & mitia fomenta magnis uulneribus admoueat. Quæ se adhuc secari plaga permittit in summo est. Viri forsitan quo modo fortior sexus sit, & cōtra dolorem quàm imbecillis animus magis pugnat. Itaq; totum istud lugere scœmineum est: & simul ac orbitas imbellis pectus inuadit, animus ille qui luctus suos sequitur, incipit indulgētiam sentire lacrymarum. Fidem tuam marite, cōiugi flere liceat, satiari gemitu, orbitati permitte quandiu uelit flere. Odi patrem, patrem, qui cum filium & ipse perdidit, putat nimis lugere matrem. Quid ergo queritur, inquis? Hoc primum, filium non quomodo debes scelerate desideras. Magno animo orbis es, loqueris fuisse mortalem, & interpretaris nihil superesse post flammas. Flet iuxta latus & plangit uxor, tu siccos oculos habes. Illa totis noctibus funebres exercet ululatus, tu graues somnos ac placidā quietem. Pater crudelis, pater immemor, quid uis tibi amplius obijciamus? Ex quo perdidisti filium, nunquam sic desiderasti ut uideres. Quid quòd eripuisti matri solatium, puta uanum & superuacuum? Nolo iudices, nolo corripias: scires, quantum esset hoc, si tantundem doleres. Res indignior non est, quàm quòd tibi de eo postulas credi, quod nō uidisti. Indulge sanè uanæ rei, ignosce, libenter se orbitas decipit. Magnas calamitates uana ratio sustentat, quòd indulgent mala persuasionibus suis. Quicquid ad miseros pertinet, crudelius eripitur, quo minus est. Clamat itaque, clamat mater infelix, si mihi aliquem imaginē filij mei, uel paruuli, uel iam adulti, uel nouissimā iuuenis auferres, iniicerē tamen misera tanquam corpori manū, illam similitudinem flens tenerem, illos oculos, illam gratissimā faciem, & ritus oris expressos

pressos & adumbratos artificis manu uultus. Sed illum perdi-
 di, unde imago, unde similitudo, unde solatium. Fili plus hodie
 amisi, quam cum elatus es. Post mortem te tuam uidi. Si meher-
 cule notas in corpore unici uestes subtrahere tētares, dicerem,
 succurre solatio meo. Hęc omnia apud me filij mei membra
 sunt, ego osculabor, amplectar, flebo supra. Non est ratio for-
 tasse. Ideo quicquid rationem uicit, affectus est. Nihil est scele-
 ratius prudenti orbitate. Leuia, inquit, leuia loquor. Ego filiū
 meum uidebam. Quæ nam istum fortuna, quæ indulserat condi-
 tio naturæ? Non excludebat orbitas oculos tuos. Eras iam con-
 secuta mater, ut iuuenem die absentem putares. Maximam per-
 didit mors acerbiter, si possis uidere quem amiseris. Videre
 ergo tibi cōtingebat ò mulier uultum, habitum, corpus, ince-
 sum. Non crederem, nisi te perdidisse sentires. Tempora ergo
 cum morte diuiseras, & superstate filio fruebaris omnibus te-
 nebris. Quantum perdidideris, hinc æstima, hoc tibi si non conti-
 gisset, nō eras tam improba, ut optares. Aliquis (ò pietas) sepul-
 tus & conditus, ceteri corporis cinis & fauilla, tamen corpus
 sumebat in nocte, & ad solita uiuentis membra reuocatus præ-
 bebatur se matris oculis, qualē non crederes recessurū. Nec queri
 de luce poteramus, quantum licebat, aderat. Videbas ergo mu-
 lier ac præsentia fruebaris. Videbam, inquit, & fruebar. Et ad
 quem pertinebat rogo, etiam si decipiebar? Sed quid ego utor
 testimonio tuo? Mago credo & tunc uidisse te filium, & nunc
 nō uidere. At tu misera nihil crudelius ex marito timebas, quan-
 ne tibi non crederet. Nemo, inquit, oculis meis fidem detrahat.
 Fili indulgentissime adolescens uidi te, nec semel uidi. Certum
 est, fixum est, eripi non potest. Quatenus impius pater & hoc
 tibi auferre conatur, ut te uenisse non credam? Nec illud garru-
 la, nec uana uoce uulgauit: uenire te nulli indicauit, nisi qui de-
 beret optare, ut hoc posses. Patri tantum tuo, patri (ignosce de-
 cepta) confessa sum, dum interrogo an te & ille uidisset. Itaq;

das

das mulier infelix graues nimiasq; pœnas: effecit magus, ne filium uideres, & solum apud te reliquit, ut meminisses, quod uideras. Totū tamen illud solatium tuum refer misera, si potes, & primū confitere simpliciter, an soporis pondus illud, & nesciæ quietis uanitas fuerit. Apud me quidem satis misera, satis eras mater infelix, etiam si tale somnium perdidisses. Misrere, inquit, melius de affectibus meis sentias. Non ego fatigata planctibus sensi uenisse noctem, uidere filiū peruigiles meruisti oculi, sed primū dū metuo, umbra processit subitò: dii boni quod ego gaudium, quam uidi felicitatē? Cōstitit ante me filius meus, discussit tenebras, ita dimittatur aliquādo. Profilui protinus, et accessi, uultus, comas, ora perspexi, meus erat. Quam letum se, quam hilarem offerebat, quomodo persuadebat mihi, ne crederem morti? Scelerate nescis pater, quam similem uiuenti filium cluseris. Circumbant totum corpus oculi, nō inueniebam, quid ignis egisset. Subinde dicebam, hunc ego extuli, hūc rogo imposui, ex hoc ego cineres et ossa collegi? Si talis est, quid habeo quod lugeam? Perisse filium meum hoc uno intelligebam, quod illum non poterā & patri ostendere. Confitebor, primā tamen nec ego credidi nocti, & tanquam uictis irascebar oculis, & erubescēbā misera, si quies fuisset. Ecce iterū iuuenis, ecce iam quotidie uenit. Quid habeo quod imprecer? Verum est utique, quod semper est. Nouissimē non tanquam umbra ueniebat, sed asidebat, sed amplexus dabat. Ego sentiebam & recipiebam. Quotiescunq; domus fuerat grato sopore prostrata, aderat ille, quales humanis se offerūt oculis propitij dii, quale latissimū numen est, cum se patitur uideri. Sicut omnis religio templorū, omnis religio lucorū, cum tacuere mortalia, & profani procul errauere sedibus totis, solitudine frui, & de suis dicitur exire simulacris: ita iuuenis meus noctibus totis agebat filiū, & paterna domo ac penatibus suis fruebatur placidus ac mitis & matri propitius: ut numen & deus dilabi sideribus, & uenire

de liq

de liquido puroq; aëre uidebatur. Quid imprecer sceleratissimo patri? umbrā probare uoluit. Misere mihi Iudices, ut hoc facinus, quibus debetis, accipiatis animis. Maius parricidio, maius quam si filij sepulchrū funditus eruisset, & sacratos morte lapides, etiā cineres & ossa religiosè quiescentia fracta sparsisset urna. Aduocatur homo, cuius ars est ire contra naturam. Qui simulac ore squalido barbarum murmur intonuit, fallereq; coëgit superos, audire inferos, tremere terras, ut experimentis loquentiū fama est, constitit iuxta tumulū miserrimi iuuenis mors certior: Nunc opertæ, inquit, arcana mea tenebræ adiuuate me digna, nunc omne per unū numen, & religio, quæ isti irrogo, propius adeste, succurrite. Magis mihi laborandū est, quam cum sidera mundo reuelluntur, cum iubetur hyberni flumiorum stare decursus, cum potētioie carminis ueneno uicti rūpuntur in mea instrumēta serpentes. Custodiendus est iuuenis, assignandus est inferis, & densioribus trās fuga claudendus est tenebris. Quantò facilius opus erat, si reuocaretur? Mox in ipsam dicitur incubuisse pronus urnam, & inter ossa & inter cineres uerba clausisse. Hoc tamen subinde respiciens cōfitebatur, repugnabat umbra. Itaq; carminibus nō satis credo, præstigamus omne tumuli latus, & multo uinciamus saxa ferro. Iam bene habet, expirauit aliquando, non uideri, non progredi potest. An mentiar, scies proxima nocte. Omnes mehercule parētes utiq; qui liberos perdiderunt, ire in istos oculos, in ista ora debebant. Tu sic filiū tuum clusisti, tanquam nocentes ad inferos reuocari soleant animæ, quæ inter languentium familiam, & tristes penatium morbos uagæ errantesq; magica uanitate captantur? Laqueo ne uitam damnatus eliserat? Noxiū per sua viscera exegerat ferrum? An ex consciētia uenena præsumpserrat, nec recipiebat se, nisi carmine inclusus? Quando domū tuā funereus & squalidus, quando te terruit? Crudelissime omnium pater, de filio tuo malā umbrā fecisti. Quas nunc putas uxoris

miserrī

miserrimæ esse cogitationes? qua materna uiscera persuasione
 torqueri? Nūc filius meus illic unde uenire cōsueuerat, iacet stri-
 ctus, alligatus, impatiēs. Queritur solito terrā grauiorē, utiq;
 cum sentit uenisse noctem, quando umbræ feliciores dimittūtur
 ad matres. At uerò si qua inter manes colloquia sunt, & esse cre-
 do, nō deest qui iuueni meo dicat, Quam uilis tuis fuisti, qui li-
 benter te perdiderūt? Quid illa mater, ad quā ire cōsueras, has
 tibi catenas, hæc uincula pro merito reddidit? Infelicissima om-
 nium mulier, & si magus etiā recedat, hoc periclitatur, ne fi-
 lius se putet uenisse ad inuitā. Agit iam hoc loco nobiscū mari-
 tus grauius, altius, sapientius, ut homo sine dolore. Negat ullos
 esse manes, contendit omnia perire cum corpore, nec remeare
 uiuētes à cinere sensus, nec tam uideri imagines hominū, quā
 cogitari, & oculos luctibus credere. Quod si ita est, magum ad
 quid aduocauit? Pessimus parētum, qui dum liberos suos sepe-
 liant, flere contenti, ut obiter ab rogo siccis oculis reuertātur,
 negat ad manes, negat ad umbras peruenire quod plāgas, affir-
 mat perire lacrymas, affirmat perire singultus. O sceleratum
 hominē, quisquis luget & timet, ne hoc perdat. Vana ergo sa-
 pientes persuasione frustrati, qui constare homines & perfici
 corporis alimentis animæq; dixerunt, corpus caducū, fragile,
 terrenū, ut sicca humidis, calida frigidis, resolutis astricta pu-
 gnarent, partim aut doloribus affici, aut nouissimis annis, aut
 senectute dissolui. Animā uerò flammei uigoris impetū peren-
 nitatemq; non ex nostro igne sumentem, sed quò sidera uolant,
 & quò sacri torquentur axes, inde uenire unde rerum omnium
 autorem parētēq; spiritum ducimus: nec interire, nec resoluī,
 nec ullo mortalitatis affici fato: sed quoties humani corporis
 carcerē effregerit, & exonerata mēbris mortalibus leui se igne
 lustraucrit, petere sedes inter astra, donec in alia fata seculo
 pugnāte transmigret: deinde prioris corporis meminisse. Inde
 euocatos prodire manes, inde corpus & uultus, & quicquid ui-
 demus

demus accipere, occurrere suis imagines charas, aliquando et
 oracula fieri, et nocturnis admonere præceptis, sentire quas
 mittamus inferias, et honorem percipere tumulorum. Rogo cum
 filius perit, non ne satius est hoc credere? Tuæ tamē, inquit, hoc
 quieti præstiti, ne attonitis agitata terroribus, sollicitas semper
 ageres, suspēs asq; duceres noctes. Ita parricida cōmune facinus
 fecisti: et imputas quod filiū uidere desimus? Somnū enim an-
 tē petebamus, et placidū soporem, crudelis. Nunc inquieta, nūc
 attonita mater est, nunc perdidimus noctes. Umbram ne tu filij
 rē formidolosam, rem plenā putasti esse terroris? Quid illa læ-
 tius facie? quid illo blandius uultu? quid magis adulatur oculis?
 quid possunt uidere libētius lacrymæ? Non magis metuenda est
 umbra filij quā cadauer. Neesse est ut mors horrida fiat alie-
 na. Sed aliæ forsitan animū imagines territant, et tūc inferi uo-
 cātur, cum ignoti sunt. Itaq; prudenter si tantū ad suos ueniūt.
 Sceleratus ille, ille impius, quicumq; defunctū filiū uidit, et me-
 minit quod elatus est. Terrebaris, inquit, et sollicitis noctibus
 laborabas. Ita ne es marite crudelis? Tu cluissēs filiū, etiā si ad
 te ueniret? Nec magus, inquit, inclusit umbram, sed persuasio-
 ni tuæ succurrit: ideoq; putas nō uenire illū qui nec antē uenie-
 bat, quia nec factū est aliquid in quo auocareris. Hoc ipso inci-
 pit mater sibi gratulari. Ita nō tenetur, inquit ille, nō premitur,
 nullo carmine, nullo inclusus est ferro. Remouete ergo omnia et
 interrogabo. Ego autem scelerata tam citō credidi, ita non ille
 ad me ueniret solutus et liber? non ad hos oculos, non ad hos
 properaret amplexus? Quando enim me iuuenis ipse nisi flen-
 tem, quādo non liuidum pectus et sanguinātes uidit lacertos?
 quando non erubuit matri fecisse terrorē? Arte cluditur miser,
 arte retinetur. Quid uis carmina tibi amplius præstent? effece-
 runt quod promiserant. Desinis erubescere iam quod filiū non
 uides? At tu cuius in legēs dij superi, manesq; torquētur, qui no-
 cturno terribilis ululatu profundū specus et ima terrarū mo-

ues, modo seruientium reuocator animarum, nunc idem crudelis & inexorabilis custos, aliquando preces & matris admittite. Paciscere quanti libet, totos lugentis posce census, non ut labores, nec ut horridum carnem exerceas: sed ut ferrum tuum refigas, ut uerba tua resoluas, ut nihil feceris, dimitte tantum, & euocasti. Nihil ipse crudeliter, patri scio paruisti, sed & huic ius etiam lacrymis, planctibus huius indulge, consule famam tuam. Execrabilem te magis facies & inuisum, si facilius de filio exoraris, ut includas. Nec tu marite, nec tu timueris, ne ultricis umbræ uanis exagitere terroribus, ullisq; imaginibus, hinc securam dabitur quies, scit ad quã debeat uenire dimissus. Iuuenis piissime, iuuenis indulgentissime, nunquam matri tuæ umbra nec manes, si modò ueneficū pondus & terroribus omnibus uerba grauiora mago patiente discussis, ad me, inquit mater infelix, ad meas noctes, ad meas lacrymas, ad illos uiuentis mihi semper amplexus miseræ propera. Scio quid mihi nocuerit, scio quid me torserit. Fruar, & tacebo.

D I V E S A C C U S A T V S proditionis.

A R G V M E N T V M .

Pauper & diues inimici, utriq; terni liberi. Bellum incidit ciuitati. Diues dux creatus, profectus est in castra. Rumor ortus est ab eo prodi Remp. Processit pauper in concionem, & accusauit diuitem prodicionis. Absente eo populus lapidibus liberos eius occidit. Reuersus diues est uictor à bello. Petit ad supplicium filios pauperis. Pater se offert. Contradicit diues. Erant enim leges, ut proditor morte puniretur, & calumniator idem patretur, quod reus, si conuictus esset.

Pro diuite contra pauperem.

II

XPECTAVERAM quidem, ut de inimici mei supplicio non quæreretur, nec me decipi posse credideram in ultione, quam mihi debeat ciuitas tam liberi doloris. Sed quatinus eò malorum nouitate perueni, ut in uindicta primum mea consulere leges ac iura uelletis, quæso ne quis prodesse pauperi uelit, quod nec defendi potest

potest sine genere pœnæ. Plus meretur pati homo, qui (si ipsi
 creditis) debet occidi. Hoc est quinimo Iudices, quod supra om-
 nnes calamitates meas ferre nō possū, uidetur sibi satis uixisse
 pauper, postquam occidit liberos meos. Operæ preciiū putat co-
 ram impatientia mea felicē consummare patrem, & gaudiorū
 suorum satietati hoc quoq; adijcit, ut orbitatē meā liberis suis
 relinquat. Fidem uestram Iudices, ne pereat, quod ultioni meæ
 cōtingit, bonus pater. Actū erat de solatijs meis, si liberos suos
 pauper mallet occidi. Illud planē Iudices etiā in hac pauperis
 impudentia miror, liberos meos pudore deceptæ ciuitatis occi-
 dit, deinde me crudelē uocat. Paruulos suos ostēdit, allegat, tan-
 quam non ego potius querar hoc de quo quam patre fieri, nec
 intelligit, quātū debeat ad impatiētā nostri doloris accedere,
 si passus sum quod & in ultione miserū est. Facinus est Iudices
 quēquam calamitatum suarum inuidiam pati: sic ultionē meam
 debetis aspicere, tanquā & liberos suos pauper occiderit. Nec
 me fallit Iudices plerosq; credere, callidissimū pauperē nec mo-
 ri uelle, & hoc quod nudat iugulum, pectus opponit, artes esse
 pro uita. Sed ego illū non credo mentiri, ego qui scio, quid ma-
 luissē. Nunquam hoc aduersus nos excogitasset, nisi impatiē-
 tissimus pater: & hanc pœnæ meæ suppliciorumq; nouitatem
 de sua pietate commētus est. Nihil magis de inimico efficere ue-
 lis, quā quod ipse ferre non possis. Habet hoc mali Iudices
 principū innocētia, quod inimicos esse nobis, nisi postquam no-
 cuerint, nescimus, & tūc omnibus patemur insidijs, quoties nos
 odit inferior. Homo qui omnem aduersus superiora rabie de sui
 utilitate sumebat, qui genus libertatis putabat odisse maiores,
 nulli charitati, nullis implicitus affectibus, quod humilis, quod
 esset abiectus, in furorē se magnæ colluctationis exercuit. Pri-
 mo se meū dixit inimicum. O dii deaq; cuius ego monstri artes
 pertuli? in cuius feritatis colluctatione durauī? Inimicum habui,
 neq; occidere cōtentum & mori paratū. Grati as ago ciuitati,

k k

quod

quòd in illis necessitatibus, in quibus nihil adulationi, nihil præstatis obsequijs, laudatus sum testimonio periculatorū. Bellum mihi fatumq; publicæ sollicitudinis credidistis. Sed neq; ego re melioris ducis facere potui, quàm quòd sine liberis meis profectus sum, non reliquisset illos dux proditurus. Non puto Iudices adhuc quæri, unde illæ falsarū sollicitudinum fabulæ repente proruperint, quis primus trepidæ ciuitatis aures rumore cõpleuerit, cum uideatis quis sic egerit, ut crederetis. Vidit hanc inter metus uestros occasionem, & quia semper apud sollicitos in deterius prona persuasio est, abusus est hoc, quòd poterat uideri timere uobiscum. Igitur homo qui nullum consciū meum, nullum mihi crimē obiecit, de mendacij magnitudine fidem ueritatis captauit. Ciuitas deinde cui accusator proditam se esse persuaserat, fecit quicquid de me facere potuit. Liberos meos, quos inimicus tota sua concione monstrauerat, occidit genere, quo pereunt nocentes. Feretis me Iudices liberius aliqua dicentem? Rem pessimi exempli passus eram, etiam si prodidissem. Scio uos Iudices hoc loco mirari innocentiam meam. Ut primū enim mihi calamitates meas nuncius in castra pertulit, non arma proieci, non stationes uallumq; descriui, totam orbitatem meam in bella conuerti, tanquam liberos ibi perdidissem. Si unquam Iudices in me habuissent profanæ cogitationes locum, si patriam odisse uel pro liberis meis possem, proditorem me feceratis. Neesse est Iudices hoc primum reuersus exclamem, Ita pauper etiam nunc liberos habet? Adhuc inimici mei plena domus est? O miseræ cogitationes, o decepta solatia. Sic ego reuertebar quasi uindicatus. Quas ego legionum uestrarum indignationes, quem fortissimi exercitus compeosci dolorē, dum omnibus promitto liberos suos, dum minus pro uindicta mea puto, quicquid ipse fecissem? Congerantur iam licet aduersus omnium mortalium nocentissimum cuncta supplicia, ego tamen maximum ultionis meæ solatium perdididi, quòd pauperi uos potius

potius debueratis irasci. Quoniam igitur adhuc cum paupere legibus ac iure consisto, liberos eius in supplicium patris peto. Quid satis imprecer homini qui fecit, ut quisquam deberet sic uindicari? Calumniator, inquit, idem patiatur. Permittunt mihi Iudices calamitates meae queri de hac lege, tanquam parum nobis in ultione prospexerit: contra nos inuentus est uindicta modus, quo non debeamus esse contenti. Quisquam ne mortalium idem uocat facinus & poenam? Tantum ne doloris uenire de supplicijs, quātum de calamitatibus putat? Nescit profecto, nescit quātam patiētiam pater moerori, quātum animo membrisque rigoris inducat, quod patiaris agnoscere. Innocentia opus est, ut miserum faciat dolor. Constet licet utrinque mortium numerus, totidem nobis ultio cadauera assignet, plus tamen est de innocentibus. Et quicquid patiuntur deprehensi, licet solatio idē sit, aequitate minus est. Ut idem sit supplicium nocentis & facinus, una ratione efficias, ut illud ferre non possit. Frustra aestimatis quā crudele, quā seuum sit quod petimus, in quantum excesserit usitata genera poenarū. Explicata est Iudices, explicata legis inuidia, cū quis quod patitur & efficit. Quid quod hoc solum est poenae genus, in quo non debeat nocens nisi de se queri, & tanto minus habeat esse miserabilis, quanto maior est quod patitur inuidia? Quid aequius excogitari, quid iustius potest? Grassatus aliquis est ferro, praebeat & ipse ceruices. Misceat noxiū uirus, refundatur in suum facinus autorem. Oculos rapuit, effodit, reddat de sua cecitate solatiū. In nullo mortalium perferre possum sceleris sui impatientiam. Breuissima est iustitia uindictae, cum facinus mensura poenae est. Et si naturam ultionis inspicias, optime uindicatur quisque quomodo miser est. Fidem uestram Iudices, ne ideo tantum putetis iustum, quod exigit reus, quia ego recuso. Nō ferretis me pauperis mortē petētē, si liberos suos obtulisset. Ex omnibus tamē quicūque incognita, inaudita passi sunt, nullos hac lege magis uindicādos puto, quā

quorū liberos aliquis occidit. Quid mihi pro hoc redditis le-
 ges? ubi respiro? ubi claudio gemitus? unde sumo solatiū? Bene, be-
 ne admones dolor, illos, illos liceat inuadere, qui nūc magis a-
 mātur, quos orbitas nostra cōmēdat. Sic quoq; circūscribimur,
 nisi totidē sunt, nisi illis par est ac similis etas, & ante omnia
 optimus pater. Deceperas, me fortuna, deceperas, si mihi tam
 grāde fecisset facinus homo, qui liberos nō haberet. Quid quòd
 ex omnium scelerū comparatione nihil est detestabilius homini-
 bus, qui leges ipsas faciūt nocentes? Vestro mehercule nomine
 calumniātibus debetis irasci, quorū nefas nō potest nisi per iu-
 dicum facinus imponere. Actum est de rebus humanis, si de cri-
 minibus nostris tātundem mēdacijs licet: nec ullus innocēs huc-
 usq; felix est, ut diligentē fingentiū par sit. Quēquam ne mor-
 talium in re quam finxerit, quam cōposuerit, inuenire aliquid
 quod potest probationē uocare, & facinus explicare facilitate
 uerborum? Magis oderis mendacium, cum simile uero est. Quo-
 ties manifestum est aliquem perisse sine causa, calumniantibus
 irasci debeas, ut possis illis ignoscere, qui crediderunt. Adijcite
 huic execrationi, quòd calumniatus est in bello, quòd de prodi-
 tione, quòd de duce, quòd hęc omnia fecit inimicus. Nō est qd
 se publico tueatur errore, nec in excusationem afferat, tanquā
 crediderit & ipse fingētibus. Nemo sic decipitur, ut de inimico
 suo mētiatur. Rumor, inquit, fuit te prodidisse. Bene admones.
 Hunc primum calumnie tue obijcio rumorem. Quis enim iudi-
 ces nesciat hanc famę esse naturam, ut sit primo unius hominis
 audacia? De nulla re locutus est continuò populus, nec quic-
 quam adeò subitò statimq; notum est, ut in illo pariter omnium
 sermo consentiat. Quam non possit mouere ciuitatem, quem
 non replere populum, si quod omnibus nobis narres, in nullo
 non cōtu loquaris, & de re quam tum maximeingas, iam di-
 cas esse rumorem? Quanta tibi deinde mentiendi materia de
 periculorum nostrorum occasione succurrit? Nihil est tam ca-

pax malignitatū sermonumq; quā bellū. Quid interest unde
 sumpserit rumor ortum? Quod negari non potest, tu cōciona-
 ris, accusas, tu crimē de fabula facis. In rumore, cuius probatio-
 nes, cuius argumenta non habes, calumniæ genus est primum
 credere. Sed, inquit, mori debeo, quia lex qua te accusaui, hoc
 proditorem pati iubet. Poteram quidem breuiter respondere,
 legem quæ calumniatorem idem pati iubet, eius pœnam exige-
 re quod fecisset, non quod facere uoluisset. Fingamus enim
 non hoc pauperem captasse quod accidit, cui debet imputari
 exitus, qui de calumniæ tuæ fluxit errore? Vultis scire Iudices
 aliud quæsitum quàm quod lex qua mori iubet? Accusauit me
 eo tempore, quo nō poteram damnatus occidi. Dic nūc, nō ego
 effeci, ut occideretur liberi tui, & aude ciuitatis illud uocare fa-
 cinus. Non tamen ullis efficies artibus, ut non potius miserear
 reip. meæ, nō minus et illa facinus est passa quàm pater. Coacta
 est liberos Imperatoris uincētis occidere. Fallitur Iudices quis
 quis ullum facinus in rebus humanis publicū putat. Persuaden-
 tium uires sunt, quicquid ciuitas facit, & quodcunq; facit po-
 pulus, secundū quod exasperatur, irascitur. Sic corpora nostra
 motum nisi de mente nō sumunt, & otiosa sunt membra, donec
 illis animus utatur. Nihil est facilius quàm in quemlibet affe-
 ctum mouere populum. Nulli, cum coimus, sua cogitatio, sua
 mens, aut ulla ratio præstō est: nec habet ulla turba prudētiam
 singulorum, siue quod minus publicos capimus affectus, siue ne-
 gligētior est qui se non putat solum debere rationē, & multi-
 fiducia facimus omnium. Quam non possit Rempub. turbare,
 confundere, si quis repente proclamet, Prodidit uos Imperator
 uester, addixit, & nunc ille liberos habet? Si mehercule post
 hanc inimice uocem templa monstrasses, sacrilegum continuō
 flagrasset incendium: si cōuelli simulacra uoluisses, fecisset o-
 mne de numinibus suis facinus audacia. Vis scire tuū esse quic-
 quid ciuitas fecit? Gloriareris illo, si prodidissē. Nō est Iudices

quòd uos à grauitate iustitiæ dolor ultionis abducatur, quòd mortem suam inimicus offert. Non petit illud, nisi quisquis ipse nõ debet occidi. Seposita igitur paulisper lege mei doloris, hoc tantum ab affectibus uestris omnium mortalium nomine peto, ne cui nocenti pœnæ præstetur arbitrium. In finitam Iudices sceleribus aperitis audaciam, si pœnam licet eligere cõdemnato: nec iam ullam mortalium innocentiam trepidatione contineas, si patitur deprehensus quisque quod ipse maluit. Leuat omnes cruciatus, omnem dolorem, præparata mentem composuisse patientia. Fallitur quisquis humana tormenta sola nominum atrocitate metitur. nulla pœna est, nisi inuito. Non habemus ullum, nisi ab impatientia dolorem, et ut aliquid crudele, sæuum sit, metus facit. Supplicium quisquã uocat ad quod prosilitur, quod exposcitur, quod circa se non habet moras? Illò per fidem, illò trahite damnatos, quò non sequantur. Tunc est pœna, cum periturus trepidat, hæret, cū restringit supremo uincula conatu. Volo perituri prius uidere pallorem, audire gemitus, uolo circumspectat, uolo queratur. Fidem uestram Iudices, ne nocētibus supplicij sui cõtingat electio. Minus iniquum est ut euadat nocens pœnam, quàm ut cõtēmnat. Mortem uero damnatis quisquis præstat, indulget, nec sunt alia beneficia pœnarũ. Fallitur quisquis illam uelut omnium suppliciorum summã putat. Occidi non est pœna, sed exitus. Neq; enim habet impatientiã aut dolorem, quod possis aspicere quasi fatum. Quòd si liberos relinquant, imò si serues, quàm felix exitus est plenusq; lætitiæ? Lucrifacit mortis atrocitatẽ, quisquis laudatus occiditur. Me, inquit, occidite. Nõ habet liberos inimice, nõ habet, quisquis hoc te uelle miratur. Sæue, crudelis, ego tibi permittã mori? Ut quid iam mihi melius optem? Vides quantum feceris nefas? Idem pro liberis meis offerre non potui. Tu uero paruulos tuos tene, ut in isto potius moriantur amplexu. Tu nunc quoq; non euades, non effugies. Quacunq; te duxerit orbitas, sequar: effundam, si quod

si quòd paraueris uenenum, subtraham omne ferrum, incidam
 quoscūq; strinxeris nexus, ab omni reuocabo præcipitio. Etiã
 occisis liberis tuis, non idem patieris inimice, nisi uixeris. Nec
 uereor Iudices, ne putetis utriusq; nostrum orbita e simili esse
 ratione tractandam. Admouebuntur ecce cõtra lacrymas meas
 liberi, quos nemo noscet. Patris innocentis occisi sunt paruuli,
 quos nunc circa templa ferretis, circa quos se celebraret uestra
 letitia. Facinus est Iudices minorẽ esse transactarum mortium
 miserationem. Non inuenio quemadmodum liberis prodesse de
 beat odium patris. Perierunt etiam illi quorum nec pater debe
 bat occidi. Me miserum, quòd sic quoq; multa habiturus es, quĩ
 bus ego qui uindicabor, inuideã. Osculaberis antè perituros,
 alloquẽris, accipies suprema mandata, & moriturum te conti
 nuò promittes. Exonerabis gemitus tuos, cum eorũ sepulchra
 numerabis. Siccabit oculos, quòd meam nunc quoq; respicies
 uacuum domum. Me miserũ pauperis tantũ solatium futurum
 est, quòd pares sumus. Quid quòd in ipsa cõparatione mortis
 non idem patientur liberi tui? occidentur uno fortassis ictu, &
 erit ultio manibus contenta carnificis. Paruulos meos occidit
 quicquid fuit tota ciuitate telorum, omnis sexus, omnis etas,
 omnis infirmitas. Nihil est crudelius morte hominum, quos
 populus occidit: & solus hic exitus est, a quo non est nec ca
 daueribus salua reuerentia. Hoc me nunc complorare tantum
 putatis, quòd non sum liberis meis antè satiatus? Miser ego nec
 ad cadauera accessi, non in sepulchra maiorum meis manibus
 intuli, nec licuit super ipsa corpora proclamare, nõ feci. Qualẽ
 ego illũ patria perdidit diem, cũ duces ab explicito bello reuer
 tuntur? Non me letæ cinxere legiones, non effusi obuiam ciues
 triumphali circa currus meos exultauere letitia, sequebar ca
 ptiuos meos tristior, uictor mœstus undiq; claudebat exercitus,
 occurrentium lacrymæ propinquorum & erubescens cir
 ca me populi timida solatia, O successuum quoque nostrorum

miseram cōditio. Ergo ego uictoriā meam nō narrabo sine fletu, nemo amicorū propinquorumq; coram me de bello meo loquetur? Nihil est crudelius calamitate, quā gaudia reducunt. Quoties redierit ille letus uobis in supplicia mea dies, lugubres mihi ferte uestes, renouate seruuli planctus, parate solatia propinqui. Nulli liberi impatiētius desiderātur, quā qui propter patrem uidentur occisi. Sed uerum Iudices fatendum est, timeo mehercule ne par solatijs meis non sim, ne me iste quo pro liberis irascor affectus, in media ultione destituat. Sed adiuuate, mi seremini propinqui, adiuuate amici, & si fortè defecero, tu ultionē meam popule cōsumma. Timeo mehercule ne cum carnifex propius accesserit, subito proclamem, iam malo patrē. Sed si quis est pudor, oculi differte lacrymas, abite gemitus, horridum, trucē debeat præparare & miserum. Deprehende igitur omnium mortaliū callidissime hunc, quē simulas, quē nūc imitaris affectum, tunc sciemus quo animo rogaueris, ut potius ipse moreris. Sed si bene noui capax omnium malorū scelerumq; peccatus, inimice uiues & libenter, & fortiter, & quasi uindicatus.

PASTI CADAVERIBVS.

ARGVMENTVM.

Cum ciuitas fame laboraret, misit ad frumenta Legatum, præstituta die intra quam rediret. Profectus ille emit, & ad aliam ciuitatem tempestate delatus duplo uendidit, & duplum frumenti modum comparauit. Illo cessante corporibus fuorum pasti sunt. Reuersus ad præstitutam diem Reipublicæ læsæ accusatur.

Pro ciuibus contra legatum. 12

QVAMVIS Iudices innumerabiles me indignādi causæ initio statim actionis strāgulēt, quia nec dicere uniuersas semel possū, nec gregatim erumpentes differre gemitus (leuior est enim dolor qui disponitur) primū tamen ille sibi asserit locū, qui est ex hoc iudicij tempore, & tam lentæ uindictæ dilatione ortus animi mei propè dixerim furor, quòd hominē tam sceleratū, ut nos quoq; fecerit

fecerit nocētes, legibus accersimus, quòd defendi patimur, quòd ut puniatur, precamur, quòd damnatus quoq; uel morte defungetur, quam nos in illa funestissima fame, dum sepeliri licuit, optauimus: uel exilio, quod hic quanto opere contēnat, apparet, qui tam lente in patriā reuertitur. Quanquam de quo exilio loquar? Quātalibet ignominia dimittite domo notatū, habet quòd eat. Non publicis manibus exeūtem discerpimus? nō (quoniā semel consueueramus, & bona fide ferarū esse ciuitas cœperat) hic primus nobis ex tam tardo cōmeatu placuit cibus? Sic enim istum laniari, sic confici, sic consumi oportuit iure nostro. Quis credat? ego me ab hoc abstinere potui, cū & esurirē & irascerer? Sed frumēto occupati sumus, nec quicquam aliud uidemus. O quanta es fames, quæ tam grandē iram uicisti? At ego etiam si talis ultio cōtigisset, si me à nefario grassatore reipublicæ nō lingua, sed dentibus uidicasset, nihil tamen iræ, nihil uindictæ præstiterā, hoc & meis feci. Aestuant adhuc intra pectus sepulta uētribus nostris cognata uiscera, & tumescere intus atq; indignari uidentur, & sera pœnitentia redundant. Iam enim uacat nobis lugere, iā cibos nostros efferimus, uiscera cremamus: nam cætera nobiscum sepelientur. O fames inaudita, in qua leuius est, quòd esurimus. Ignoscite tamē uiolati manes meorum, hic uos alloquor, ignoscite quòd ora temerauimus, quòd ab homine desciuimus. Non ut infelicem animam sustineremus, non ut inuisum spiritum produceremus, fecimus: una causa mortem distulimus, quòd si expirasset, idem timebamus. Et ego quidem me consumptis excuso, qui mihi ipse irasci non possum: at ipse interim stat, ut uidetis, lōga uia sāginatus, & satur, atq; abundans publico commeatu, ad mentionem ciborum nostrorū plenum fastidio uultum trahit, & exangues ac pallidos ad calculum uocat, quasi ego non cōfitear illum etiā nimium multum attulisse. Tam pauci, rari per uias interlucent, & quamuis odio euersoris nostri euocatus ē latebris suis populus, subsellia nō implet.

plet. Pauci sceleribus pasti, alienis mortibus salui, quò d' uiuunt ipsi sibi rei, graues, ægra et tabida membra in publicū protulerunt. Hæ sunt ciuitatis reliquæ, quas uidetis. Sic tabuimus, ut miseri nec uiuos habeamus, nec mortuos. Hic est populus, hæ uires, hæ spes, hæ opes. Nisi tandem ad uadimonium legate uenisses, non multorum dierū cōmeatum habebamus. Quò nunc tantum frumenti? quò classē comēatu grauem? Multum hercule negotiatione tua actum est. Frumentū habeo, populū non habeo, nusquam opus est, iam licet uēdas. Dum tu salutis publicæ nundinator proximum quenq; emptorem dimittis, dum aut funera nostra uendis, aut scelera: dum populo tuo fame moriente alienæ ciuitati legatus es factus, nos interim cibos ex malis inuenimus, & fames se ipsa paut, & miseriæ nostræ crudeles factæ sunt. Patiamur te defendi, si absolui saltem nos possumus. Hæc nunc Iudices ego solus queror? ad me magis pertinet? aliquid proprie passus sum? non cōmunem dolorem accusator habeo cum iudicibus? Quisquam in hac uindicta alteri cedit? non publica inopia, non totius populi mēdicitas una fuit? Nisi quia funestas epulas, & nefarios inuenimus cibos, non putamus famem fuisse. In omnes gentes, in omnia uentura secula proscripti sumus, omnes hæc prodigia narrabunt, omnes execrabuntur, nisi qui non credent. Famem ipsam infāmauimus, & (quod miseris ultimum est) miserationem quoque perdidimus. Adhuc tamē una defensio fuit, quòd uidebamur in hæc omnia istius opera impulsī. Si hic innocens est, nostra culpa est. Etiam ne publica mala narrabo, & miserijs nostris cōuitium faciā? Exhibunt uerba? subsequetur sermo? non alligabitur lingua? Planè nihil non possumus. Exploramus ordinem cladis nostræ, & simpliciter omnia indicantur. Decet ista nostro ore narrari. Sed nouimus, & nimium meminimus, iudex doceri non debet. opinor, reo indicanda sunt, qui d' malis publicis absuit, qui hoc certe maximū debet patriæ suæ beneficium, quòd d' fame solus dimissus est.

sus est. Audi itaq; audi, frumentū istud quod lucrificisti, quanti nobis constet. Aliquis fortasse Iudices muratur, etiam si huius feralis anni fructus cessauit, quod tamen illa superior longi temporis beata fecunditas tabuerit: & secum iste dubitat, quid sit in causa, cur ciuitas opulenta quondam, nihil frumētī nisi in spe habuerit. Sic fit, ubi uicinis ciuitatibus uēdimus, & undecunq; offulsit lucrum, sine respectu salus publica addicitur, in uacua possessionē fames uenit. Etiā si quid residui erat, ut carius quidam uenderent, ad annonæ incendium suppressum est. Testor tamē conscientiam uestram, nō sumus questi quādiu duplo emebamus. Non enim uulgaris illa labes frumenti fuit, qualis nec alijs ab agricolis accusari solet perfidia terrarum, & ingratae messis irritus labor. Noua & inaudita, abomināda lues, quæ nihil homini reliquit præter hominē. Aut astricta citra conatum sata sub ipsis tabuere sulcis, aut leui rore euocata radix in puluerē incurrit, aut perustis torrido sole herbis moribunda seges palluit. Nullus imber sittiētis soli puluerē terfit, nulla supra arētes campos saltē umbra nubīū pepēdit. Calidi spirauere uenti, maturitatē præcepit æstus, etiā sicubi forte ieiuna herba solū uicerāt, uanis tantū aristis spem fefellerūt, & inanes culmos tristis agricola iactauit uētis nihil relicturis. Leuia queror, prata exaruerūt, perierūt frōdes, germina nō exierūt, nuda terra & rudes glebæ, & aridi fontes erāt. Nisi hæc omnia inter sciētes dicerē, poterā uideri falsò questus de hoc anno, quo tātum frumenti uendidimus. Utinam saltē nobis rudem uictum syluæ ministrassent, & carpere arbusta, cōcutere quercum, legere fraga licuisset, & quæcūq; primi mortales ante traditos diuinitus mītiores cibos cōtra famē obiecerūt, pesti fer annus reliquisset. Nō erā delicatus. Sed ò tristis recordatio, funesta necessitas, nihil habuimus quo uiueremus, præter famē. Nec tamē in totū queri de numinibus possumus, maria certe secunda experti. Si uoluisset seruare legatus diē, quē illi felicitas temporis dederat, potuit nobis

nobis frumentum bis afferre. Vt primum tanti mali sensus in ciuitatem percrebruit, cum iam urgente inopia quotidie malum arctius premeret, & presente fortuna prior tamen esset futuri metus, apparuit nullum ex propinquo esse praesidium, cum finitimas quoque ciuitates incendium nostrum adussisset. Erat quidem aliquid in uicino adhuc frumēti, sed iam nemo uendebat. Ergo ut uidimus salutē publicam trans mare petendam, se in curiam quisque cogit. Vt arma bello, ut aqua incendio inclamari publice solent: ita uno quodam consensu non aetatibus expectatis, non honoribus, pariter retulimus, probauimus, decreuimus, pedibus manibus iuimus in sententiam necessitatis, nec ordo nos officiorum moratus est. Legationē multi pollicebantur, nec innocentiae iste beneficio uel autoritatis meritorumque respectu electus est, una causa nos mouit, quod se citò rediturum pollicebatur. Pecuniā sine numero infudimus, frumētum sine modo mandauimus, quantum potuisset, afferret, festinaret modò. Hoc una uoce supplices acclamabamus, ac ne moraremur, ne hoc quidem diu rogauimus: una tantū uox fuit, quā iste pro quodam praedicio amplexus est. Nihil agis afferēdo frumentū, si post illū diem ueneris. Nostris manibus legatum in nauem tulimus, ac ne quid morae esset, pro sua quisque portione etiam commeatum dedimus, retinacula incidimus, & littus ingressi classem publicis manibus impulimus. Inde fugientia uela longo uisu persecuti, facilem emptionē, secundos uētos, placidum mare, non secus ac si ipsi nauigaremus, precati sumus. Quis credat hoc de tam miseris? Omnia à dijs impetrauimus: scilicet unum superest, ut pro aliena ciuitate uota soluenda sint. Citò peruenit, citò emit, citò redijt quò uoluit. Quid prodest expectare? Alia ciuitas prior est, & sanè religiosus legatus diem expectat. Nos interim coacta primò ex agris pecora diripuimus, & ne uenturo saltem anno prospici posset, non reliquimus qui ararent boues. Iam seruis fugas imperauimus, iam procumbentes ante li-

mina

*mina principum pauperes in ipsis precibus expirant. Ploranti-
 bus liberis legatum promittimus. Iam tantum sibi quisq; cura
 est. Nihil tamē horum etiam nunc in inuidiam legati queror,
 adhuc prior cursus est. Haecenus nostra mala tulimus, in reli-
 qua legatus nos uicarius dedit. Si quicquā tibi humani sangui-
 nis superest (nisi nimia saturitate alienae fortunae cogitatio exci-
 dit) respice patriae casum, respice necessitatem grauissimā. Mi-
 seri te misimus, expectant pallidi, exāguesq; ciues tui, & quic-
 quid extremi spiritus adhuc superest, spe tui trahitur. Figura
 tibi exesos uultus, decrescētē populū, iam prēmortuas uires,
 nec quicquam horū potes ignorare, si quid tibi credimus, fame
 laborantem ciuitatem uidisti. Festina, dum supersunt, quibus le-
 gationem renuncies. Festina, dum mori ultimum est, frumento
 digni sumus. Quid in nos conuertis etiā alienae ciuitatis famē?
 Quatenus nobis computandum est, propter te duplum mali tu-
 limus, tu super frumentū publicum stertis, & omnes maris cir-
 cumuectus oras, littora portusq; cognoscis. Tu inter duas ciui-
 tates fatorum arbiter, alienae conditor, tuae euersor, salutem no-
 stram peregrinis admetiris, & secunda tempestate in patriā fe-
 rentes habens, cōtrarios uentos exoptas. Nos per arētes effusi
 campos morientium herbarum radices uellimus, eò quidem
 fortius, ut si fieri possit, in uenenum incidamus, subcūtes insoli-
 tos cibos. Et sicubi fortē uberius paulò pabulū cōtigit, de pa-
 scuis rixa est. Amaros fruticum cortices, & ramorū male aren-
 tium pallidas frōdes decerpimus, morbida quicquid fames coe-
 git, corpus admisit. Iam passim moriuntur: pestilentiumq; more
 pecudum subinde aliquis ex populo in ipsis pascuis procūbit.
 Crebrior quotidie interitus, & latior strages, & me miserum,
 iam fames desinit. Quos tester deos? Superos ne, quos per tan-
 tum nefās fugauimus? An inferos, quos nobis permiscuimus? An
 nostram malam conscientiam, omnia nos antē fecisse, quae nemo
 praeter nos fecit? Pecora cecidimus, campos euulsimus, syluas
 destruxi*

destruximus, nouissimè nihil relictum est præter esurientes, & mortuos. Si qua est fides, libenter hanc partem accusationis subinde differo, adeo ubi tantum nefas narrandum est, etiam exigua temporum lucra sectari libet, & necesse est reo indicare, qui a malis publicis abfuit, quàm multis non ad diem uenerit. Ignoscite dii hominesq; sceleri quidem ultimo, sed tamè quod fecisse miserrimum est. Non habitant unà pudor, & fames, & cum semel intrarit impotēs domina, feras etiā & ingētes belluas subigit. Terram moriētes momorderunt. Memetipsum, si nihil fuisset aliud, comedissem. Sed confitendum est, legati beneficio non defuit. Postquam omnē patientiam uicerat ignea fames, postquam spes quoq; quæ miseris ultima est, omnis abierat, & frumentū toties sibi frustra promissum animus iam ne cupere quidem audebat, subiit furor, & alienatio mentis, & tota sui arbitrij fames facta est. Animus malis dirigerat, os insolitis cibis stupebat, feris inuidere cœpimus. Primo tamen furtim, & intra suas quisq; latebras admisit hoc monstrū, & si paulò citius uenisses, potuisset hoc negari. Si quis ex strage corporū defuerat, sepultum putabamus, nec tamen indicauit quisquam, nec apprehendit aliquis. Nemo ut hoc faceret, exemplo impulsus est, se quisq; docuit, omnes scire cœpimus, postquam omnes fecimus. Quoties tamen antequam inciperē, in portum cucurri, quādiu in altum intentus, si quæ essent in cōspectu naues, oculos fatigauis? Tibi legate tempus differre facile est, qui tuam tantū partem non uendidisti. Tu quem habeas diem uideris, ego septimū expectare nō posū. Ergo rabidi super cadauera incubuimus, & clausis oculis, quasi uisus cōscientia acerbior esset, tota corpora morsibus cōsumpsimus. Subit interim horror ex facto, & tedium ac detestatio sui, & planctus. Sed cum ab infauis fugimus cibis, urit iterū fames et, quod modo ex ore proiecimus, colligendum est. Nunc mihi illa foeda uidentur, nunc abominanda, laceri artus, & nudata ossa, & abrepta cute intus caui per-

ctus.

Etas. Nunc occurrūt effusa præcordia, & liuida carnes, & ex-
 pressum dentibus tabum, & exhaustæ osibus medulla. Quan-
 tum enim corporis fames relinquebat? Nūc illud horreo tem-
 pus, si quando aut manus incidit, aut facies, aut aliquid deniq;
 quod hominem propria nota signat. Nunc cibi succurrūt, quos
 imponere in mensam non ausus sum. Confitendum est enim, de-
 uorauimus homines, & quidem auide, qui diu nihil ederamus,
 & tamen cœpisse difficilimū fuit. Postquam ius factum est, post-
 quam nemo erat in ciuitate quem confiteri puderet, tum uero
 iam in posterum prospicimus, & funera horreis condimus. Re-
 tro aguntur exequiæ, aut citrà, aut ad rogos pugna est. Hæres
 cadauer cernit. Nouum & incredibile, nisi nossemus, nostrum Cerno.
 habuimus, sine rogis pestilentiam. Mortui ratio non constitit.
 Perisse ciues scio tantū, quia inter uiuētes nō uideo. Aegri asi-
 dentes timent, & labētem animā supremis domesticorū o-
 culis reducebāt. Primo tamē nihil rogabant suos, nisi totam sepul-
 turam. Vt maior urgere necessitas cœpit, beneficium factum est
 expectare dum moritur. Nemo adeo affinis fuit, nemo tam con-
 iunctus, quo pietas abstineret, nostros comedimus, nostros. Nā
 si alienos uellemus, nemo audebat, nemo cedebat. nihil est tamē
 quòd indignari uelitis, narraui uobis lucrū uestrū. Frumētū du-
 plo uēdidimus, et callidissimus legatus uicina ciuitati imposuit.
 Plena nunc horrea, bonæ rationes, onustæ naues sunt, & quòd
 magis gaudeamus tanto bono, pauci sumus. Nam quòd ad tem-
 poris excusationem pertinet, nihil est opinor quòd aestuet, in
 desertum non incidit populum, nec sanè fuit cur festinaret, etiā
 nunc expectare poteramus. Sola est nostra ciuitas quæ fame pe-
 rire non possit. Disimulaturum me putatis istius patrociniæ?
 Confiteor, uenit ad ultimum diem, attulit frumentum, gratule-
 mur, quòd iam nulla ciuitas fame laborat. O si uires sufficerēt,
 latera durarēt, aliquid ex aridis diu faucibus residuæ uocis exi-
 ret, quāta indignatione opus erat, ubi pro omnibus dolēdū este

Quod

Quod cum ita sit, uniuersi qui a sumus, proclamemus, hæc tota
 concio in unam uocem cōsentiat, non esset tamē futura par cri-
 mini inuidia. ut omnes accusemus, quota pars queritur? Secum
 quisq; reputet, quæ tulerit, quid admiserit. Planē immanis bel-
 lua est, & nō tantū necessitatis causa per nefas pastus, qui quod
 comederit hominē, non irascitur. Succurrite dolor & feri uo-
 mitus, & ultrix pœnitentia. Ades lōgi ieiunij imperiosa neces-
 sitas, et uos intus implicitæ, si quid potestis, admonete animæ, &
 à ferali uentre prorumpite, dum commissum nefas deuoto capi-
 te expiamus, & quasi lustrata urbe feralem uictimā uiolatis ma-
 nibus mittimus. Decēt nos tales hostiæ, in iudicium perduxim
 blicū scelus, & infamata ciuitati quæro uelamentū. Nemo non
 commisit aliquid, habetis tamē, si uultis, unum, & pro omnibus
 nocentem. Reip. læsæ accuso. Mirari uos certū habeo hanc uer-
 bi segnitiem, cum ciuitas tota consumpta sit, cum populus in se
 tabuerit, quo perstricta tantummodo patria, & leuiter (quod
 aiunt) manu offensa intelligi possit. Sed ferenda est, ut in cete-
 ris hæc quoq; rerum naturæ iniuria, quod non tam immanibus
 factis paria uerba accōmodauit, & fames nostra, fames dicitur:
 & cibi nostri, cibi uocatur, & Resp. nunc læsa. Nec scilicet ni-
 si peracto legitimo ordine reus punietur. Omnia rogo scrupu-
 lose agantur. Videte ut iure irascamur, qui contra ius uiximus.
 Imò etiam, si libet, defensionem audiamus, & iam nūc nos mo-
 retur. Neget læsam Rēp. quia plusquā læsa est. Nō enim discus-
 sos alicuius operis angulos, nec recisas lucorū frondes, nec pu-
 blicarū adiū dispersos parietes obijcimus. Ac si uidebitur, adij-
 ciet forsitan nō esse Remp. quæ perierit. Id enim superest, ut iā
 hoc nomē extinctum audiamus. Præcedet eousq; fortasse, ut esu-
 risse nos neget. Nō inficior autē parū proprie hoc legis uerbo
 nefas istius signari non posse. Maiores enim ne lædi quidem
 Remp. impune uoluerunt, ideoq; existimo etiam hoc esse com-
 prehensum. Nemo autem uerebatur, ne absolui posset crimen
 lege

*lege maius. Quid quòd actionem Reip. læsa tentat in legē malē
gestæ legationis deflectere? Eligat reus crimen, hoc est noxius
cruccem optat. Non sustineo iudices in tanto animi motu argu-
menta conquirere, nec impetus iræ meæ in digitos descēdit, hoc
tamen scio, non cadit in formulam publicus dolor. Nec si ad eò
iudicibus quid passi sunt exciderit, ut has ferant cauillationes
nō diluentes crimen, sed differētes, populus quoq; impunitū ne-
fas sine lapidibus præteribit. Nō præscribes. Te accusare malē
gestæ legationis possum. Agè porrò, si occisos obiecero homi-
nes, non tu es causa mortium? Si uiolata sepulchra, nō propter
terogogos fraudauimus? Sed Legatus fuisti, quod tamē ipsū quid
est aliud quàm Remp. tractare? Rem autem qui male agit, ut ar-
bitror, lædit. An existimas hanc legatis dari peccandi licētiā,
ut quæcunq; scelera in eo officio commiserunt, cū his omnibus
hac una lege decidant? O nimium inuidēdam huius legationis
conditionem, si tibi & famem remisit, & legem. Sed errauerim
sanè, & quia nullum in foro nostro iudicium fuit, desuetudine
ipsa iura exciderint, quomodo legem meam effugis? Nam nisi
malis stupeo, duo sunt omnino quæ in eiusmodi crimine queri
soleant, An læsa sit respublica, an ab eo, qui arguitur, læsa. In
quibus si quid tibi fidutiæ fuisset, non à criminibus crimina ap-
pallares, nec ad alteram pœnam trās fugeres, sed te ab hac quæ
intēditur, tuereris. Dico læsam esse Rempub. Oratiōe hic opus
est, aut reliquorum more accusatorum hoc nunc mihi quæren-
dum, quomodo res uerbis aggrauetur. A deo infirmata est cala-
mitatum memoria, quæ si posset excidere, non tamen narranda
solum nobis, sed ostendenda erat ruina publica. Agedum, si ui-
detur, extra portas prospicite squalida arua, & spinis obsitas
segetes, & semesos arborum truncos. Viduis cultore agris, er-
rant à fame nostra innocentes feræ, inanes uillæ sunt, & deser-
ta horrea in ruinam procūbunt. Nullus inuersis aratro glebis
campus uiret, nullum solum opere renouatur. Iam & in sequē-*

tem annum famem timeo. Redite in domos uestras, uidebitis noxios focos, & ignes tabo cadauerum extinctos, & tecta mortibus graua. Cum maxime inferimus in tumulos ossa insepulta, ducimus opertas exequias, & ad sepulturam residua conferuntur, tandem cadauera igni permittimus. Vbi uero uniuersas familias fames extinxit (quae pars maxima est) inanes domus situm ducunt, iacent relictæ sine hærede sarcinæ. Inuenitur tamè interim clusa domo cõditus dominus, si cuius mors famè euasit, quæ rimantes non inuenere proximi, qui inter suos ultimus decessit. Quò uos mitto? Ipsam intuemini concionem, unius deficientis speciem tota ciuitas habet, cauum macie caput, & cõditos penitus oculos, & laxam cutem, nudos labris tremètibus dentes, rigentem uultum, & destitutas genas, & inanes faucium sinus. Prona est ceruix, tergum ossibus inaequale, infernis imaginibus simile, foeda etiã cadauera. At si quis talis non est, cõfiteatur se usque ad saturitatem comedisse. Sua quisque cõsulat misera præcordia, suum uentrem conscientia grauem. Dic nunc Legate, innocens sum, quòd ad illum diem ueni. At ego propter te nocens sum, quòd ad illum diem uixi. Quæ comparata nobis mala nõ delicatas lacrymas habet? Aliquem populum hostilis exercitus intra portam cogit, solet uenire ultima obseßis inopia, sed eueri certe licet. Victor captiuum aut occidet, aut pascet. Tormeta quidam piratarum tulerunt felices, quibus contigit innocetia. Mors certe hominem exiit, ut ibi poenam querat, ubi sensus doloris nõ inueniat, nempe tamè cadauera feris obijciat. Circudati sunt quidam flammis ipsa tamen poena habuit sepulturam. Nos incendij cinerem perdidimus, nostra etiã ruina tabuit, nostra mala non latent, nõ ignis defunctos cremauit, non fera lacerauerunt, nõ aues attingerunt, & tamè cadauera mortibus annumerare possumus. Citra spe cõualescendi afflicti sumus, imò etiã citra uotum. Grauior in dies facti poenitentia est, pudet uitæ, lucè ac sidera intueri non audeo

*audeo, quotidie felices mortuos clamo, & male consciētiae fam-
 cibis agitated nihil fortunatius in aeterna sede utcunq; cōposi-
 tis puto (adeò mors placet) iam etiā cibis nostris inuideo. Præ-
 terita differo, ipsa ex nimia cupiditate nocet abundātia, deside-
 ratos diu cibos auide haurimus, & lassam famem saturitate strā-
 gulamus. Morimur adhuc etiam frumento tuo. At qui cæteræ
 Reipub. partes, quæ sunt ad usum populi cōparatæ, & leuiore
 cum dāni sensu pereunt, & facile remedium accipiūt, cum re-
 parari possit amissum. Opera restituā, ærarium replebo, naues,
 arma reficiam: hic uulnus altissime penetrat, hic ipsa uitalia se-
 rumpunt, ubi populus ruit, ubi continuis funeribus omnis sexus
 atq; ætas semel sternitur. Exhausta est ciuitas, & desolata do-
 mus, triste florentis quondam fortunæ indicium, laxi muri. Quam
 multi in ciuitate nostra perierint quæritis? Minima quidē por-
 tio superest, sed etiā ex hoc intelligi potest, esurienti populo sa-
 tis fuerūt. Plurimum tamē interest quomodo perierint. Felix pe-
 stilētia, felix præliorū strages, deniq; omnis mors facilis, fames
 aspera uitalia haurit, præcordia carpit, animi tormentum, cor-
 poris tabes, magistra peccandi, durissima necessitatum, deformis-
 sima malorum. Hæc ad humile opus nobiles manus mittit, hæc
 alienis pedibus mendicātes prosternit, hæc sæpe sociorum fidē
 fregit, hæc uenena populis publice dedit, hæc ī parricidium pios
 egit. Adhuc tamen unum uidebatur remedium non expectare mor-
 tis diem, & tabescentem quotidie spiritum superuenientibus ma-
 lis subducere: nam in fame nemo quidem mortis immunis est.
 At non tua culpa fames cœpit: Sed uulneratum iugulasti, titu-
 bantem strauisti, fumantem incendiisti. Ne quid inique faciam,
 diuisa sunt mala. Primam famem fortunæ imputo, ultimam tibi.
 Moram tuam itineribus separo. Deniq; ex eo inopiā tibi obij-
 cio, ex quo propter te tuli. Itaq; caritas annonæ, rarum frumē-
 tum, cædes ac direptio pecorum, fuerint fortunæ, fuerint an-
 ni, fuerint temporum. Aliam cōditionem habent ciuiū mortes,*

& cadauerū dira laceratio, & peiores inopia cibi. Hæc fames
 iam tua est. Puta me in præsentī nihil adijcere nisi hoc unū, tar=
 dius quā potueras uenisti: nondum tibi obijcio duplicata tem=
 pora, nec remensum toties mare, nec graues ancoras: nondum
 tantam moram, quanta legationi satis esset. Si innocentes esse=
 mus, populum septem diebus perdidisses. Angustos humani spi=
 ritus terminos fames fecit, morimur, deficimus: festina miseri=
 cors, omnes excipe auras: etiam si tota secundis flatibus tetēde
 rint uela uenti, tamē remis adiuua, salutem publicam uehis, spi=
 ritum populi tui reportas, omnium nostrum in ista classe nau=
 gant animæ. Iuramus per tuum reditum, effusi per gradus tem=
 plorum uota suscipimus, tēdimus manus, nam quas feriamus ho=
 stias non habemus. Quid spem publicam ad ancoras alligas? nō
 stat interim dies, & plenis uelis mors uenit. Festina, merita tua
 non conditores equauerint, non ipsi dii plus præstiterint. Tibi
 nos, tibi liberos nostros, tibi quicquid homini iucūdu est, tibi
 debemus quicquid uicinæ ciuitati præstitisti. Nō dico illa quæ
 poterā, puta cæculus imber in naues ruit, classis inter fluctus la=
 tet, nec inter canentes collisarū aquarum spumas uela dinosci=
 mus, egerit ex fundo arenas mare, micant ignes, intonat cœlū,
 scissis rudentibus tempesta sibilat, deniq; sidus hybernum cō=
 ditur, tu tamen per seuera, frumētum uehis, nihil horum necesse
 est feliciter nauiganti. festina. Quererer, si naues commeatu tar=
 dasses. dum uelocitatis ratio haberetur, malletm accipere dimi=
 dium. Non delicati sumus, non luxuriæ queritur abundantia,
 sed unde spiritum sustineamus, unde mortem differamus in præ=
 sentia quantulumcunq;. Si plus opus fuerit, redibis. Siccæ fau=
 ces sunt, æger anhelitus os tendit. Iam frustra in sinu parentū
 liberi plorant, & nondum editi conceptus intra uterum famem
 sentiūt. Iam nemo diues est. Auras captamus, & rore uescimur,
 & iam sperare tormentum est, quotidie uires deficiunt. Iā non
 imue in littus, sed redimus, in editis scopulis populus sedet, dū
 naues

aues expectat, in pascua non redit. Aquas ingredimur, & u-
 us aspectantium rictus est, & cum defecerunt omnia, expirat.
 Te, te expectantes intentis oculis morimur, in mare mortui ca-
 lunt. Quoties sole percussa nubes refulsit, nauē putamus, quo-
 ies fractus uēto fluctus incanuit, uela interpretamur. O mobi-
 es miserorum spes, ad unaquæq; solatia, ab uno quoq; quomo-
 do nutant? Hæc certe nauis est, ecce uela panduntur, propius ap-
 pellitur, & accedendo crescit, nostra est, suos in utranq; par-
 tem uentos habuit, nostris uotis gubernati flatus sunt. Hæc di-
 cimus, at illa interim transuolat. Fletus inde & desperatio, &
 lucis odium. Nihil enim grauius quàm destituta spes torquent.
 Ne interrogare quidem licuit, aut quærere, nemo applicabat.
 Ergo incerii omnium rerum pependimus, nihil quisquã cognō-
 uit. Saltem si scire licuisset ubi frumentū uēdidisset, ipsi petisse-
 mus. Iam quomodo ad singula momēta tēporū mutabātur ani-
 mi, bene est, serenus sol occidit, purus se dies tollit, ad nos uenti-
 ferunt, iam ueniet. Pendet interim fames, & illud quod iandiu
 cogitat, differt, ita tamen ut subinde cōputet, quot dies ad mor-
 tem supersint: nam quid profecit? Meministis, cū contrarij uēti-
 flare cœpissent, & in altum fluctus à terra uolarent, quanta cō-
 ploratio, quanti planctus fuerint, retinebitur, stabit, laborabit.
 At, si dijs placet, legatus noster tum maxime bene nauigabat.
 Nos in hac fortuna, in tam graui casu, in eiusmodi cogitationi-
 bus sumus. Tu sinus maris circuis, & per omneis curuatorum
 litorū ambitus terrā legis. Sic fit ut te iuuēt diu nauigare. Nul-
 lus amœnus prætermittitur portus, nulla celebris ciuitas inuisi-
 tata transitur. Mentior, etiā ad esuriētes applicas. Dein si quã
 timoris iniuriam quereris, non ferā te morantem. Quomodo sa-
 tis accusabo uēdentē? Spiritus nostros trāscribis, salutē nostrā
 exponis. Quæ diu inæstimabilis fuit, innocētiā publicam uen-
 dis. Frumētū non naufragio perdidimus, non latrocinio, lucro
 perimus. Tempestas quoque aliquam nauem in medium littus

impingeret, et ex classe numerosa omnes fluctus exhausisset. Perijt frumētum, quia classis uenit in portum. Ita nos alienæ ciuitati Legatū misimus, & uilia ac deuota capita uicinarum delicias morimur. Nobis nihil iā residui spiritus superest, nos in cōspectu mortis stamus, nos Legatū frumētumq; nostrū ore aperto expectamus, classis nostra uecturam facit, & uicinarum ciuitatum copias introducit. Penè à conspectu nostro uela cōuersa sunt, quantulo minus quàm congesti frumenti puluerē uidimus, tantum iam temporis transiuit ex quo pecuniā contulimus, Legatum creauimus. Iam dinumeratis tēporibus quæ secundi uenti breuiora fecerūt, quotidie spero, & sanè propè est. At Legatus meus ad emendum modo proficiscitur. Tibi ergo tot ciuū mortes imputo, tibi stragem populi, tibi liberorum parentumq; miserrimas poenas, tibi quicquid passi sumus, tibi, quod grauius est, quicquid fecimus. Et scilicet speras, ut tātā sceleris inuidiā ab animis nostris duplæ pecuniæ strepitus auertat? Nescis quā multa uendideris. Duplo uendidi. Ita ne infelicitas mea negotiā tibi lenocinata est? Quòd fame perire ciues meos patior, quòd ut uestrā ciuitatem seruē, meam euerto, quòd à tam uicinis littoribus classē torqueo, quòd ad diem redire non possum, quòd precium constituitis, quòd occulto datis duplum, patrocino meo quātulum lucror? At nos inepti ac uesani de fame querebamur, grauis nobis inopia, intolerabilis, et misera: accersita mors uidebatur. Nūc agimus gratias industriæ Legati. Respu. nostra locupletior perit. Sacrosanctus mercator opportunum, opinor, inuenit mercis exactum. Miror hercule, si tā bene negotium gesseras, quomodo nobis pecuniā nō retuleris. Duplo uendidi. Decepisti uicinam ciuitatē, circumscripsisti, itaq; queritur. Duplo uendidi. Hoc enim unum supererat, ut deuectum tantidem uēderes. Habita est itineris ratio, habita usurarū. Ego uerò malo quod tam magno uendidisti. Apparet enim te nihil coactum. Sed si semel ponis hastam salutis, si redemptores uitæ admittis,

admittis, & nos admone, melius uendes. Nos quicquid in domibus habemus, quicquid in templis, quicquid ciuitas suam uocat, congerere parati sumus. Frumentum pecunia remetiamur, libertatem nostram addicimus, fines publicos tradimus, omnia licet eadem uicina ciuitas polliceatur, plus non potest. Profit mihi quod apud negotiatores solet, in antecessus dedi. Triplū, quadruplum, quantum poposceris accipe, & illa pecunia frumentum licet uicinis afferas, si nobis nihil de comenatu nostro partiris, nos uicina ciuitati uendemus. Liceat seruire ubi frumentum est. Non exigua res est, pro uita, pro sepultura, pro innocentia licemur. Non potest hic comenatus tam care emi, quam expectari. Sed nisi uendidissem, inquit, fame laboranti ciuitati, timui ne raperet. Et ita utiq; occupare uoluisti, ut nobis iniuriā tu potissimum faceres. Multum mehercule uos fallit opinio iudices, si ulla causam ita euidētem deferri posse in forū putatis, cui nulla ne mendacij quidem uelamenta contingant. Opinione sua defenditur, & quæ res minime coargui potest, utitur se teste. Ne nos periremus, non timuisti, ne repetiti comenatus post diem nostræ mortis applicarentur, non timuisti. Nostris certe malis quanquam nihil poterat accidere inopinātū, tamen inter metus tempestatum, & ancipites incerti maris casus, cōfiteor, ne frumentum salua classe perderemus, non timuimus. Non dico ut maxima uis parata sit, ut more immanis latrocinij turba raptorū littus premat, uel repugna, uel fuge, uel roga. Incensurum naues depressurumq; minitare potius, quam totum frumentū utiq; populo pereat. Partire uel gratis, dū nobis aliquid quo respiremus afferas. Illud quo certe nihil asperius accideret, rapere patere. Faciat fortuna quod uoluerit, legatus a precepto nō recedat. Refer nobis saltē iniuriā nostrā, mitte nūcios, ita famē differemus, rapiemus furentes arma, & se in obsidionē ciuitatis inimicæ sine delectu populus effundet, uastabo interī fines, hoc est, per aliena prata pascar, Si qua in uillis deprehēdero pecora

diripiã, bellum me alet. Citius ad frumentum perueniemus, quam tu cum frumento redibis. A diuabunt pugnantē iusta sacramenta. Si cōtigerit æquum fortunæ iudicium, non meos tantum cōmeatus recipiã: si minus, certe dabitur bene mori. Licet at & manū conserere, in acie confligere, cōdant se postea licet muris, lōgius obsidio eat, interim certe hostium potius cadaueribus uiuemus. Sed nulla uis fuit, nulla exterior iniuria, tuū certum cōmeatum nemo rapuit, iure miseri sumus, & ex stipulatu Legati nostri perimus. Vendidit quantum uoluit, quāti uoluit: et ut hoc ad nostras accederet moras, fortasse diu cōcionatus est. Omnis cum fide persoluta pecunia est. Hoc quī colligo? Qui quanti uult uendit Iudices, potest non uēdere. Nam per fidem, si rapere alienum frumentum & possunt, & uolunt, quid ita duplam pecuniam soluunt? Nam quomodo in magna inopia quicquid emi potes, uile est, ita cum possis habere gratuitum, duplicem carū est. Sed mihi credite, color iste patrociniy est, & diu in saturo ocio cogitata defensio. Nō potest similis usquam fames fuisse. Nos graue huius anni sidus afflauit, nostrum hoc fatum fuit, quos non tantum sata, sed etiam empta fallunt, qui nostra pecunia, nostra classe, nostro legato, nostro uento, felicissimo cursu, commeatum tamen perdidimus. Nos à frumento lōgius sumus, ad illam ciuitatē potuit frequēter accedere negotiator, sepius applicari onusta classis: itaq; non misere Legatos, nullus illis cōmeatus longius petendus fuit, quòd felicissima annona, affluentibus copijs, fortunatis opibus contigit, nihil emerunt nisi deuectum. Quare nulla causa istius quē fingis metus fuit, nulla utiq; uis. Forum legisti, & quia adhuc supererat tēpus, obiter negociatus es. Rapturos putauī. Quid dicis scelerate? Et cū hoc timeres, applicabas? Onustus uiator apud latrones hospitari? Commeatum publicū annonæ in scopulos impingis, & plene frumento classis anchoras ad famē ducis? Non præcides medium mare, non uelut inhospitales Syrtes, aut uoracem Charybdim
præter

præteruchê ris? non tota in fugam uela torquebis? Nusquam est periculosius legationis tuæ naufragiū. Tu ut cogi posses, tu ut auferri frumētum posset, effecisti. Tantū habituri sumus, quantum reliquerit pudor esurientium. Quid te duplo frumētum iactas uendidisse? Potuerūt nihil soluere: quod refers, alienum beneficium est. Alterū confingitur hoc loco mendacium. Tempestate, inquit, appulsus sum. Ita planè infelix navigator es, & cuius uotis auræ non respondeant. Nescimus te duplo melius nauigasse, quàm speraueramus? Nescimus singulis com meatibus bina itinera confecta? Nescimus in una legatione uetos quater secundos? Sat erat uerbo negare, quod uerbo ponitur. Remoue hanc spem eludendæ mēdacio ciuitatis. Quo dāno probas tempestatem? Quid amisisti? Frumentum certe totum uenit in portum. Nec laborasti, tanquam nimium onustas naues simulaueris, duplum afferre poterant. Non uexata armamenta, turbatosq; funes, aut scissos uelorum sinus quereris: classis statim exiit, & quod magnum integræ signum est, cita redijt. Porrò tempestas in unum agebat angulum, nihil potuerunt obliquata uela deflectere. Non potes ultra procedere, citrà applica. Effuge raptores, effuge non dimissuros. Si aliud fieri non potest, cum tempestate decide, naufragio in desertum littus impinge. Quid deuitata procella prodest? quid subducta nubibus inuijs classis? In portu naufragium fecimus, & frumentum ad ancoras perdidimus. Ego uerò, inquit, attuli, & quidem duplum. O nos felices, rumpamus saturitate præcordia, pascamur in præteritū, & famem cruditate pensemus. Frumentum attulisti. Quid quòd medicina mortuorum sera est? Quid quòd nemo aquas infundet in cinerem? Quid quòd extincto populo etiam nouendialis tarde uenit? Quid quòd iam ego frumētum nō desidero? Naufrago tabulam abstulisti, mortuo applicas nauem. Duplum est, infunde in sepulchra, & admetire tumulis, ibi sunt qui manauerunt. Quid aliud effecisti afferēdo frumentū, quàm ut nos

quod adhuc fecimus, poeniteret? Nunc me magis pudet, nunc ci-
 bos meos obiurgo, potui heri non comedisse. O nefas, in quo me
 scelere commeatu deprehendit. Siccine paria fecimus? Adhuc
 nihil habuimus, sed nunc licet reponamus. Quis autem unquam
 pensabit necessaria superuacuis? Duplum attulisti, sed illis qui
 perierunt nihil. Sed non possumus iam non fecisse quod fecimus:
 plerumque sera pro nullis sunt: sed et temporum ista momentis aut
 preciosa sunt, aut uilia. Vis scire quantum inter hoc tempus et illud
 intersit? Tenta igitur forum tuum, totum hoc non potes dimidio
 uendere. Superest adhuc unum patrocinium, in quo spes omnis
 profligata causa consistat. Ad diem ueni. State hic certe iudices,
 nam ferri non potest, exundat altius dolor. Pudorem publicum
 quamuis proiectum et iam olim sepultum hucusque protrahis?
 Cur non expectauimus? Cur famem non ad constitutum distulim-
 us? Cur ad tantum nefas accessimus? In hac lance publica cau-
 sa iudices pendet: aut iste tarde fecit, aut nos cito. Hoc uidelicet
 expectasti, et ne captiosum esset officio tuo maturius rediisse,
 ex industria tempus triuisti. Non tempestas in causa fuit, non
 uis ulla uicina ciuitatis. Vna ratione moratus es, nondum erat
 tempus. Adeo ne nobis miseriae publicae exciderunt? A deo inspe-
 rato frumento obstupuimus, ut haec audienda sint? Vltimum
 omnis memoriae reum una uox innocentem facit: Populatorem
 euersoremque ciuitatis nisi ad supremum damnabo, absoluatur.
 Publicus reus redijt. Illum respondet diem dedimus. Tu tamen
 si interpellatus tempestatibus serius uenisses, excusares mare et
 ambiguos flatu, et tibi bonam causam habere uidereris, cum
 diceres, ante non potui. Et nos hoc cogitauimus, his casibus
 ampliauimus tempus. Nos illum tibi diem dedimus, sed qui a illud
 citius emisti quam sperauimus, supra uotum nostrum nauigasti,
 ad proximum littus mature classis applicata est: ego tibi posse
 satis irasci? Felicitatem nostram perdidisti. Ergo quantum in te,
 tempus consumptum est, dies excessit, peius pati nihil possumus,
 sed

sed pessima diu patimur. Imputa nobis propitios uentos, & se-
 cundum mare, & ciuitatis opulente liberalitatem, quæ tantum
 frumenti uendit, quantum duobus populis satis esset. Quan-
 tumlibet uelocitate tua glorieris, cõputa, si placet, quando pri-
 mum conterminos portus onusta classe comprehenderis, quã
 tarde à uicina ciuitate uenisti. At etiã, si dijs placet, animo de-
 fenditur, & quam causam uexande ciuitatis habuerit, quærit.
 Istud ego interrogare debueram, non ubiq; iudices morandum
 est. Alioqui si quid requirere uellem, multa occurrissent. Solent
 hi negotiatores, præter hæc aperta pretia, priuatũ aliquid ac
 proprium stipulari, utiq; cum alienam rē uendunt. Potest fieri
 ut primo lucrari uoluerit pretium, serius deinde subuenerit red-
 dende rationis, dicendæq; causæ cogitatio. Venijt fortasse fru-
 mentum lucro, redemptum est patrociniõ. Potest fieri ut ali-
 quam gratiam sperauerit à ciuitate seruata, occulta quædam in
 ciuitate sua odia, quæ plerunq; ex inanibus causis oboriuntur,
 habuerit. Multa succurrunt, sed (si qua est iudices dicenti fides)
 ego nihil inuidiosius reputo, quã quòd ciuitatem suam sine
 causa perdidit. Quæcunq; ratio, quodcunq; propositum fuit,
 audi quæ passi sumus, postquã redire potuisti. Transeo tor-
 menta nostræ inopiæ, maciẽ corporis, uulsos terra destriectosq;
 ramis cibos, quòd aris altaria non imposuimus, quòd populus
 corporibus suis uias strauit, quòd mendicus quem rogaret non
 habuit. Non obijciam tibi famem. O tristes recordatio, ò tormẽ-
 tis omnibus conscientia grauior, rumpe ferreum pectus, & ar-
 dentia scelera uiuentesq; intus epulas excute. Luctantur intra
 uiscera animæ, & uterum funeribus grauidum mortes agunt.
 Credibiles fabulas fecimus, felices miseras, scelera innocentia.
 Omnes quasq; clades fama uulgauit, solatia hinc petãt, hic
 audiẽt occisos sine sãguine, sepultos sine ignibus cibos. Si quis
 mentitus est Cyclophas, Lestrygonas, Sphingas, aut inguinibus
 uirginis latratum Siciliae littus, & quæcunq; miser didici domi,
comites

comites quæro, hinc argumentum, hinc fidem accipiant. Quædam planè falsa sunt: Sol in ortu suo non occidit, nec ad humanorum uiscerū epulas diem uertit. Vidit nos uulneribus pastos, & ad euiscerata corpora illuxit. Publice monstra cōmissa sunt, & inexpiabile nefas uno ore ciuitas fecit. Pœnis nostris iam ne fames quidem satis est. Hoc non omnes feræ faciunt, & quamuis sensu careant muta animalia, pleraq; tamen innocentibus cibus uescuntur, uti quæq; consuerunt. Inter homines etiā, si qua alienis membris imprimunt dentem, mutuo tamen laniatu abstinent, nec est ulla super terras adeò rabiosa bellua, cui nō imago sua sancta sit. Nos quibus diuina prouidentia mitiores cibos concessit, quibus sociare populos, mutuo gaudere comitatu, sidera oculis animisq; cernere datum est: uisa non ante nos fecimus, nigros fame dentes pallidis cadaueribus impressimus, & inter horrorem ac famem restrictis labris morsus abruptimus. Cadauera rogis deuoluta sunt, & ad funera tanquam ad naues concurrimus. Deficit aliquis extremo iam spiritu pedes, tamen durat, quia prius moriturum alterum putat: inuicem expectat, et si speifiguratione tardius cadit, morsibus pugnat. nō in omnibus mortuis expectatur, pater liberos esurit, & oppressa decimo mense mater sibi parit, redit in uterū laceratus infans. Cludūt domos, ne quis funus eripiat. Solæ sūt diuitiæ mortuum: uelut infæustæ aues supra expirantes stamus. Secreta miseripetunt, in solitudinem fugiunt, & ubi nulla spes uitæ superest, mortes suas abscondunt, iam morituri ad feras confugiunt. De hisce terra, & hanc noxiam ciuitatē (si hoc saltem fas est) hauritu aliquo ad inferos conde. Cælestes auras contaminato spiritu polluimus, & sideribus ac diei graues, & inuidiam seculo facimus. Nullas iam spero fruges, propitios deos nō mereor. Quomodo me a scelere meo diuellerem? in quas ultimas terras, quæ inhospitalia maria conderem? Meum sanè consciētia urunt animum intus sclerum facies: & quoties facta reputaui, flagella

mentis

mentis sonant, ultrices uideo furias, & in quācunq; me partem conuerti, occurrunt umbræ meorum. Habitat nescio quæ in peflore meo pœna, & ne morte saltem hos metus effugiam, occupant grauiā apud inferos supplicia, uolucris rota, & sagacibus cibus elusus senex. Adeo ne apud inferos quidem ulla pœna est fame maior, & ille hæc patitur qui hominem apposuit epulandum. Nobis imminet saxum, nobis stridunt ferreæ turres, nostris causis urna iā stetit, nobis uiuax ipsum crescit iecur, quia illic quoq; uiscera tantum aues laniant. Excipiunt nos in proximo littore inhumatæ nostrorum animæ. Miserum me, uera ne hæc sunt, an mens aspicit? Laceros uideo manes, & trucas partibus suis umbras. Quid hoc est? Non de sepulchris insurgunt, non aliquo terrarum hiatu procedunt umbræ nostrorum, de populo exeunt. Illum tedis incendite, illum anguibus petite, & tā longæ moræ exigite rationem. Vobis dicat, duplum attuli. Vobis dicat, ad diem ueni. Ego si huius pœnam uidero, possum redere rationem, quòd uixi.

APES PAUPERIS.

ARGUMENTVM.

Damni per iniuriam dati sit actio. Pauper & diues in agro uicini erant licetis hortulis. Habebat diues in horto flores, pauper apes. Questus est diues flores suos decerpi ab apibus pauperis. Denunciauit ut transferret. Illo non transferente, flores suos ueneno sparsit. Apes pauperis omnes perierunt. Reus est diues damni iniuria dati.

Sine sum.
Oratio 2

Pro paupere contra diuitem. 13

RED O ego iudices plerosq; mirari, quòd homo tenuis, etiam antequam quod habebam perdidit, pauper, ausus sim iudicio laceffere diuitem utiq; uicinum, cumq; nota impotentiæ, expertæ crudelitatis, in tantis fortunæ uiribus perniciosum inimicum, etiā si uenena non habeat. Neq; ipse hoc periculū ignoro, expertus non leui documento, quanti steterit mihi quòd semel imperata non fieri. Sed neq; illud iudices damnū tolerabile est pauperi, cum
tana

tam paruis etiam diuites moueantur. Et mihi quanquam propè
 nihil iam relictum est quod perderem, si tamen ista impune su-
 stinenda sint, solatiū erit iram potius quam contemptum pati.
 Nec sanè uitæ causa iam superest, si ad cæteras humilitatis no-
 stræ contumelias hoc quoq; accedat, ut si habemus aliquid, mi-
 grandum sit: si perdidimus, tacendum. Vnum oro, ne cui minor
 dignitate uestra uideatur causa litis meæ. Ante omnia enim nõ
 debetis expectare ubi pauper magna perdiderim: sed quantu-
 lum est quod abstulerit mihi diues, minus est quod reliquit. Et
 tamen quis indignatur apes formula uindicari, cū uenenis etiã
 flosculi uindicentur? Quod tamen iudices (quanquam euersus,
 & ab omni spe tuendæ paupertatis exclusus) æquiore animo to-
 lerarem, si cuius culpæ, etiam si iniustam pœnam, meritam tamè
 iram tulissem. Sed circumspecti omnia nihil mihi obijci potest
 à diuite, nisi quod uicinus sum. Est mihi paternus iudices ager-
 lus, sanè angustus & pauper, non uitibus confitus, non frumen-
 tis ferax, nõ pascuis letus, ieiunæ modò glebæ atq; humiles thy-
 mi, & non late pauperi casæ circunieccta possessio. Verum mihi
 uel hoc fuit gratissima, quod non fuit digna quam diues concu-
 pisceret. In hoc ego uitæ meæ secreto remotus à tumultu ciuita-
 tis ignobile auū agere procul ab ambitu, & omni maioris for-
 tunæ cupiditate constitui, & dum molesta lege naturæ trāsiret
 ætas, uitam fallere: Hoc mihi paruulū terræ & humilis tugurij
 rusticum culmen æquitas animi regna fecerat, satisq; diuitiarū
 erat nihil amplius uelle. Quid prodest? Sic quoq; me latētē in-
 uenit inuidia. Nec ab initio iudices uicinus diuitis fui, pares cir-
 ca me habitauere domini, & frequentibus uillis cōcors uicinia
 paruos limites coluit. Quod ciues pascebat, nunc diuitis unus
 hortus est. Postquã proximis quosq; reuellēdo terminos ager
 locupletis latius inundauit, æquatæ solo uillæ, & excisa patria
 sacra, & cum coniugibus paruisq; liberis respectantes patriū
 larem, migrauerūt ueteres coloni, & latæ solitudinis indiscretã
 uitas

mitas facta est, postquam ad apes meas diuitis fundus accessit.
 Namq; ego iudices dum fortius opus permisit ætas, terrã mani-
 bus subegi, & difficultatem labore perdomui, & inuito solum
 nonnihil tamẽ fœcunditatis expressi: cito labitur dies, & procli-
 uis in pronũ fertur ætas: abiere uires, sensus meus, defectaq; la-
 bore senectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit nisi diligẽ-
 tiam. Circumspiciẽti quod conueniret opus inualidæ senectutis
 curæ, succurrebat sequi pecora, fœtuq; placidi gregis pauper-
 tatẽ tueri, sed ex omni parte circuniectus diuitis ager uix tenuẽ
 ad gressus meos semitam dabat. Quid agimus? inquam. Vndiq;
 uallo diuitiarũ clusi sumus. Hinc hortuli locupletis, hinc arua,
 inde uineta, hinc saltus, nullus terræ datur exitus. Queramus
 animal quod uolet. Nam quid apibus inuenit natura præstan-
 tius? Parcæ, fideles, laboriosæ, ò animal simile pauperibus. Et
 sanè dabat occasionẽ mihi opportunitas hortuli mei. Est namq;
 positus ad ortus solis hyberni, apricus, omnibus uentis medius.
 Fusus ex proximo fonte riuus, crepitãtib; inter radiãtes calcu-
 los aquis, utrinq; ripa uirente præterfluit. Satis consiti flores,
 & uiridis paucarũ arborum coma nascentibus populis prima
 sedes, unde ego frequenter concertum nouæ iuuentutis agmen
 ramo grauescente suscepi. Nec me tanta capiebat uoluptas,
 quod fluentia ceris mella conderem, quod ad sustinendas pau-
 pertatis impensas deferrem in urbẽ, quod diuites emerẽt, quã
 quod aduersus omnia lassæ tædia ætatis habebam senex quod
 agerem. Iuuabat aut lenta uimina uernis fœtibus texere, & ne
 æstiuus ardor aut hyberna uis grauida penetraret aluum, hian-
 tes rimas tenaci linire fimo, aut fœbis apibus ultro præbere mel-
 la, aut fugiens examen ære terrere, aut bella sedare pulueris ia-
 ctu: tum ne quid periculi saltem singulis esset, auidas longe fu-
 gare uolucres, et arcere parua dictu animalia, reclusas interim
 scrutari apium domos, ne per uacuas aluos fœda pestis insidio-
 sas texeret plagas. Dederã laboribus meis iustam senex missio-
 nem,

nem, habebam quæ pro me opus facerent. Quò non penetras liuor improbe? Quid uè scabræ malignitati clausum est? Inuidit pauperi diues. Cum euocasset me subito trepidum, totoq; fortuna suæ strepitu circūstetisset, Quid tu, inquit, non potes impedire apibus tuis, intra priuatum uolent, ne hortorum meorum floribus insideant, ne in meo rorem legant? Remoue, transfer. Impotētissime tyranne, quò nunquid tam latum possideo agellum, ut illum apes transuolare non possint? Neq; tamen tantum inerat pectori meo robur, ut non perturbarer denūciatione notæ impotentie. Volui relinquere auitos lares, & conscios natalium parietes, & ipsam nutriculam casam, iamq; pauperem focum & fumosa tecta, & cōsitas meis manibus arbusculas transferre destinatus exul decreuerā. Volui iudices decedere, uolui, sed nullum potui inuenire agellū, in quo non mihi uicinus diues esset. Nec tamen licuit diu quærere. Forte serenus pura luce fulserat dies, & hilaris matutini solis tepor ad quotidiana opera latius solito agmen effuderat. Quin ipse spectator operis (præcipua namq; hæc mihi uoluptas erat) processeram, sperans fore ut uiderem quemadmodū aliæ libratæ pennis onera conferrēt, aliæ deposita sarcina in nouas prorumpent prædas, & quamquam angusto festinaretur aditu, turba tamē exeuntium non obstaret intrantibus, aliæ militaribus castris pellerent uulgus ignauum, aliæ longum permensæ iter fatigatæ anhelitum traherēt, hæc ad æstiuum solem porrectas panderet pennas. Miserū me, ignoscite modo gemitibus meis. Non flosculos perdididi, nec cauduca folia proximo lapsura uēto. Apes cum uolarent, suffugiū tenuitatis meæ, solatiū senectutis amisi. Nunquam me aliās pauperem putauī, triste me excepit, expectatq; silētium, & inanis aluei inchoata tantum opera, & rudes ceræ. Vos iudices æstimate quatenus recipiatis hunc affectum meum. Libenter bibissem, si inuenissem uenenum. Hoc mihi damnū nō brumæ glacialis penetrabilis rigor, non suppressi lōga siti flores iuduxerūt.

Ieiunam

Iei unam miseris famem non auiditas iniusta domini nihil mellis
 reseruantis, non æqualis fessas morbus inuasit, non damnatis se
 dibus suis auias fuga petiere syluas. Apes pauper miser in ope-
 re perdidit. Parauit homo nefarius ante omnia tantum ueneni,
 quod posset & diuitis hortis satis esse, & liniuit flores malefi-
 cis succis, & in uenenū mella cōuertit. Sparsit omnibus floribus
 mortē, & quantò plura interim corruptit, quàm quæ apes ab-
 stulissent? Illa studio quotidiani operis excitatæ, ut primū auro
 ra lucē uocauit, in assueta misera pascua uolant, ut antequàm
 noctis humorē radij Solis ebiberēt, matutinos legerēt rores, &
 celestes aquas ad horreum ferre possent, nec sibi, sed operi bi-
 berēt. Hic triste spectaculum, & tantū non ipsi qui fecerat, mi-
 seradum. Illa ad primum feralis succi haustum insolito cōster-
 nata gustu fugit, sed fugisse nihil prodest. Illa longiores expe-
 titura pastus in altum tollitur, uitamq; in aura relinquit. Hæc
 primo statim flosculo immoritur. Illa rigescētibus morte pedi-
 bus exanimis, sicut hæserat, pendet. Alia defecta nisu uolandi
 adhuc per terrā languide repit. Si quas tamē usq; ad sedē suam
 distulit mors lentior, sicut agræ solent, sub ipsis pēdere portis,
 in globum nexas & mutuò amplexas mors sola diuisit. Quis
 figurare possit, quis dicere quàm multas mali formas, quàm ua-
 ria leti genera fecerint tot mortes? Semel, ut ipse tristem finiam
 expositionem, dicēdum est, omnes perdidit. Celebre illud aluea-
 rium, & domino suo notius, ad nihilum recidit. Audete nunc
 laceffere diuitem quibus uitæ causa superest, exerite libertatem
 fortibus uerbis, si quid offenderit, & quod difficilimum fuit,
 iam expertus est uenenum. Quòd si mihi fortuna uel ingenij
 uires, uel suas dedisset, crimen istud nō priuatam taxationē for-
 mula merebatur. Venenum leges habere, emere, nosse denique
 uetant, ineuitabilem pestē occulta fraude grassantē. Male hæret
 ibi innocētia, ubi in potestate est secretū scelus, uelut uenenū, et
 quidem præsentaneū, inuentum, cōpositum, datum est. Quātum

lum interest quis biberit? Homo dedit, & homini dari potest. Non adeò desunt odiorum cause, ut iam rara similtas sit: & ut uideatur aliquis nihil magis quam malos odisse, libebit aliquando longius manum porrigere, & indulgere animis. Credite mihi Iudices, difficilius est uenenum inuenire, quam inimicum. Sed me conscia mediocritatis infirmitas intra meas tantummodo continet querelas, nam damnum id est Iudices grauissimum. Pauper uulnus accepi, quod mihi diutius desolendum apud uos, quam probandum est. Nam coarguedis quidem criminibus quis labor est aduersus confidentem? Habent diuites hoc quoque contra nos contumeliosum, quod non tanti uidemur ut negent. Porro qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licetiam. Longius ista quam timui questio peruenit, non de præterito tantum litigamus. hoc agitur, ut etiam si quid forte reparauero, iterum diuili liceat occidere. In duas enim, quantum animaduertere potui, questiones diuidit causam, an damnum sit, & an iniuria datum. Negat esse damnum, quod animal liberum, & uolucres, & uagum, & extra imperia positum perdiderit. Negat iniuria datum, quod in priuato suo, quod eas quæ sibi nocerent extinxerit, postremo quod sparso tantum per flores ueneno ipsæ apes ultro ad mortem uenerint. Ut mihi esset quod his possem respondere, æquum erat inter uicinos sic agere? Sed excutiã singula, nec prius meis argumentis nitari, quam diuersa repulero, quoniam quidem queritur an damnum sit, perdere quod lucrum est habere. Liberum animal puto, non dico foetus meis manibus exceptos, & in tutam conditos sedem, & reseruatim ad supplementa generis fauis examen uernaculum. Quoniam quidem tyrannorum iura defendis, natos in priuato meo, puta me uel inanis arboris trunco, uel canis inuictos petris, domum fauos retulisse, multa nihilominus quæ libera fuerat, transeunt in ius occupantium, sicut uenatio & aucupatio. Nam ut cætera animalia hominum causa finxerit Prouidetia, quod omnibus nascitur, industriæ præmiu est. Quid autem

tem

tem nō liberū natura genuit? Taceo de seruis, quos bellorū iniquitas in prædā uictoribus dedit, ijsdem legibus, eadem fortuna, eadem necessitate natos. Ex eodem cœlo spiritū trahūt, nec natura ullis, sed fortuna dominum dedit. Cur infranatis equis uictor insidet? Cur iniusto quotidie iugo bouum colla deterimus? Cur in usum uestiū sæpe pecori lana detrahūtur? (taceo de sanguine & epulis per mortem paratis) Si omnia quæ libera generantur, naturæ demus, desinitis diuites esse. Si uero hæc cōditio est, ut quicquid ex his animalibus in usum hominis cessit, proprium sit habētis, profecto quicquid iure possidetur, iniuria auferitur, ut uolucres mites, & aliæ quæ per rusticas uillas, quæq; ditibus cellis saginantur, in quibus tamen domini ambigua possessio est, & uaccæ, & armenta, & omne pecudum genus. Sed illa impositus cohibet magister. Peius ne domino in ijs ius est, quibus custode nō opus est? Nam si hoc dicitis, nihil esse nostrū quod perire possit, ex nullius animalis damno hæc edi formula potest. Nam & errare pecudes solent, & fugere quotidiana mancipia. Si hoc in cæteris non obstat, uagari tu nolles, in opus exire, & ad quotidianum censum laboris assidui non detractare militiam. An non ipsæ domum sua sponte reuolant, finemq; laboris sui sole metiuntur, & omnis intra solitas domos turba conditur, non etemq; modesto silentio trahunt? Age porro, ut nō sit earum certa possessio dum uolant, nempe quia cum remeant, cōcludi, trāsferri, donari, uenire possunt, in potestate sunt. Quomodo autem potest sine damno meo perire, quod quotidie meum est? At extra imperia positū est. Mirum hercule, si negato cōmercio sermonis humani, sunt in cæterorū animalium forma. Tamē quam dominus dedit, incolūt sedem, lasciuientē luxuria fugam tinnitu cōpescimus. Etiam si diuersis regibus coorta seditio ad bellū inflāmauit iras, exiguo puluere, uel unius pœna ducis resedit omnis tumor. Illa uero admirāda sedulitas, q; operi totus insumitur dies, in dominorū reditus ablata suppletur.

Age si obsequi possent, quid amplius imperares? Intelligo his uanis ultra necessitatem esse responsum. Si non sunt apes meae, ne id quidem quod his efficitur meum est. At qui nulla unquam inueniri potuit impudentia, quae fructus mellis in dubium uocaret. Hoc ergo fieri potest, ut quod nascitur, meum sit: quod generat, alienum? Age si mihi alui furto abessent, utrū nulla daretur actio? An uiminis modo uilisq; texti pretium formula taxassem, & perinde agerē, quasi inanes perdidisse? Nisi fallor, esset aestimatio & apum. An tandem quas surripere nō liceret, liceat occidere? Non est damnum, quod exutus sum, quod reditus perdididi, quod annuos fructus praesidia paupertatis amisi? Nō est dānū id perdidisse, quod (ut proximo utar argumento) si habere uoluero, emendum est? Quid ergo tibi opus est maleficis succis, cum liceret palam trucidare, & plenas uel cremare igni, uel aquis immergere aluos? An est aliquod animal quod non liceat nisi uenenis occidere? Vt damnum sit, inquit, iure tuum feci in priuato meo. Per fidem uestram Iudices succurrite exemplo, non sufficit his partibus unus rusticus pauper, obuiā publice eundū est, & obijciendae aduersus nascentē licentiā cōsensu manus. Credite mihi, maior lite quaestio est. Hoc uobis hodie iudicandū est, ubi scelus facere non liceat. Nam cur non hoc idem de homicidio respōdeat, cur non de latrocinio? Non enim iure ista, sed modo differunt. Aperitur ingens funeri uia, & obluētantia diu legum uelut claustris scelera libera porta prorumpunt. Si in priuatum iura non ueniunt, & in manifestissima quaq; noxa non de facto quaeritur, sed de loco, non aequa portione cum sceleratis terras diuisimus. Vbi enim non iam diuitū priuatum est? Parum est proximos aquare terminos, & possessiones suas uelut quasdam gentes fluminibus montibusq; distinguere. Iam etiam deuios saltus, & syluas uasta solitudine horridas occupant totas, atq; intra paucorum umbram latent, è finibus suis populus excluditur, nec ullus procedentis finis est nisi

nisi cum & in alterum diuitem inciderit. Adhuc tamen spolia transeuntium, & abacti pecorū greges, sub hoc titulo defendebantur, iam priuati ueneni trāscriptio est. Iterū ac sepius Iudices admoneo, considerate, discite, aut nihil usquā contra ius licet, aut in priuato omnia. At enim aduersus inferentē damnum ista ultio fuit. Dicam nunc quā iniqua sit inuicem iniuriæ cōpensatio, quāq; nō solum legi aduersa, sed etiam paci? Barbarorum mos est populorum, quos procul omnis iuris humani societate summos proxima belluis natura efferauit. Nos ideo magistratus legesq; à maioribus nostris accepimus, ne sui quisque doloris iudex sit, & assidue scelerū causæ se refellāt, si ultio crimē imitabitur. Dānū accepisti. Erant lex, forū, iudex, nisi si uos iure uindicari pudet. At mehercule iā ad arma mittimur, & instituitur perniciosa nocēdi contētio, & in uicem legis ira succedit. Premetur quidē obnoxia infirmitas, & paucorū domino subiecta plebes triste seruitium perferet. Est tamen & pauperibus interim dolor, & ut facilius nobis noceri potest, ita uobis latius. Postremò placeas licet tibi opū tuarū fiducia diues, si mihi uiuere nō expedit, pares sumus. Quid ergo? Si quid tibi dāni attulissent apes meæ, non mihi auferretur ratio, sed fors itā aliqua daretur & tibi. Nūc uero quid quereris? Credo de populatis agros, euersosq; reditus. Nō enim debet leue esse damnū, quod diues ferre nō possit. Decerpebant, inquit, flores meos. Ecce quid intelligitis Iudices quanto dolore dignū sit, quod ego perdididi, si etiam hoc damnum est, flores auferre? Ita planē. Alioquin illos in uetustatem reseruabas, & durarēt adhuc, nisi ad hortum tuū apes uenissent. Cuius rei inueniri potest breuior ætas? Namq; dum immaturos exterior alligat cortex, nodum dixeris florem. Paulatim deinde uiuidiore succo tumescit uterus, & albescentes accipit rimas, necdum tamē flos est. At cum se ruptis iam tunicis in patulū capita fuderunt, & uelut fissa in orbem, iāq; colorū uidetur maturitas, & ignotus occasus est, & iā sine uētis

mm 3 quoq;

quoq; soluta natura, labitur gratia, nec quisquam est flos nisi nouus. Quare si dicerem, abstulere peritura, & quæ protinus humi iacissent, in usus hominū conuersa, inauditus tamē liuor uideretur, etiam apibus inuidere. Nunc uero differendū mihi est quāu momēto sa sit huius animalis rapina. Nescimus qua pernicitate plerūq; uix contactis floribus reuolet, discurratq; per singulos uelox experimēto, quāu etiā ubi immorabātur, libratīs pēdeant alīs. Quis unquā quod ferentē apē uiderat, ubi deesset inuenit? Quantulū uero est, quod ex his manu cōsitīs floribus legant? Prata syluæq; uel maturæ fructibus uites, & fragrātes thymo colles (quantū coniectura suspicari potest) pabulum ministrant. Non ex omnibus floribus carpunt utilia operi suo, sed in omnibus quærūt. Præsens & quidē protinus illa redditur merces, quod omnibus quibus insedere, odorē mellis inspirant, & breui cōtactu uim sui relinquūt. Hoc tu damnū intelligis, hoc ueneno uindicās, quod mehercule inhumane etiā fumo prohibuisses? An nō te solus uicinus colui? Nō frugū mearū primitias omni uere misī? Nō si quis ceris nouis cādidior incidit fauus, tuis reseruatus est mēsis? Cū paruis mediocritate munusculis ista sēper adijceretur cōmēdatio, Hoc tibi mittūt apes meæ. Puto relata est mihi gratia. Admonui, inqt, & ut trās ferres denūciaui. Idcirco cōtumacē merito punisti. Nō enim uideo quid aliud patrociniū tuo cōferat hęc denūciatio, superuacua si nō licuit tibi facere qd̄ queror, iusta sit licuit: iusta autē ultio sine ista aut ne cum ista quidē ualeat. Pudoris uero quod uelamentū est male audere, culpā defendi superbia? An tādē tuas pecudes quāuis diffusa stabula nō capiēt, tibi omne armētis mugiet nemus, tu gregibus arua sulcabis, & ad excolēdos agros pcedet ignota etiā uillicis famīlia, tuis horreis populi ānona pēdebit, nec tamē inuidebimus, nec quisq; tam graue putabit sibi istud fortunæ tuæ pōdus: nos si paucas apes intra angustias pauperis horti cōposuimus, quæ tamē uobis mella faciūt, id prorsus indigne seren-

dum

dam est: & quod nunquā fando cognitū est, uicinus diuitis pau-
per molestus est? Adeo parū est plurimū possidere, ut cū seruis
quoq; uestris habere peculiū liceat, inuidiosum nobis putetis,
quicquid egestatis nomē excesserit? Tāto ne his, in hac, ut pu-
tamus, æquissima libertate, legibus uiuimus, ut nobis habere me-
delam nō liceat, uobis liceat habere uenena? Postremò quidem
diuitis patrociniū nō putauī Iudices respondendum, nisi rideri
uestram maiestatem contumeliosa defensione non ferrem. Vltro
enim, inquit, ad mortem uenerunt apes tuæ. Ita planè. Alioqui
tu uenenum floribus dederas. Impudentiæ ne Iudices eius aspi-
gnem, si hoc mihi apud uos obtinuerit: an stultitiæ, si sperauit?
Si uenenum homini dedisset, diceret ipsum labijs admouisse po-
cula. Si percussorem posuisset in saltu, ipsum in insidias ultro
uenisse clamaret. Si telū obiectasset in tenebris, non illatum sua
culpa contenderet. Ego Iudices quid dico? Duo esse sola quæ
omni in crimine spectanda sint, animum & euentum. Quis ani-
mus diuitis fuit, cum uenenuū sparsit? ut apes perirēt. Quis eue-
tus? perierunt. In summa Iudices quis dubitet, quin damnum ei
sit imputandum, sine quo nō accidisset? Intellego neq; pruden-
tiam uestram desiderare plura de causa, neq; uestram fidem ac
religionem egere exhortatione uere iudicādi. Quid moror igitur?
Tenet me dolor, & assuetæ uoluptatis desiderium. Sunt
quædam in hac causa, quæ sarcire pœna non possit. Maior for-
sitā materia uideatur affectus. Si pauperes amare nisi paria
non possumus, & necessario nobis pretiosa quæ sola sunt, ani-
mum meum extinctæ unius horæ momento tot animæ mouent,
quot perierunt de me bene merita. Quin ipsum leti genus ad-
dit indignationem, ueneno perierūt. Quis hoc ulla satis profe-
qui possit inuidia? Apes ueneno. Hæc illis gratia refertur, quòd
fructibus nostris inuigilant, quòd quotidiana statione laboris
asidui ne dāno quidē summouētur? Nā et cætera animalia uida-
tur mihi natura usibus nostris genuisse, hæc etiā delicijs, cū eo

quòd in illis quæ uel scindendo solo uel maturando itineri conparamus, nullus ante reditus insumitur labor, & cum perdomanda, cum alenda sint, nihil tamē possunt sine homine, & tantum coacta prosunt. Apes faciūt iniussæ fauos, sine ullo ratiōis humanæ ministerio totus fructus ulro uenit. Adijce quòd cætera animalia, aut satis incurrūt, aut uitibus nocēt, primaq; ut fama est, hostiæ causa pecudi fuit læsa fruges. Harum ita innoxius per prata syluasq; discurrit labor, ut tantū factū opus appareat. Qua satis digna prosequar laude? Dicā animal quodāmodo parūū hominis exēplar? Hoc humana excogitare nō potuit solertia. Etiā ratio nostra, quæ sub terris lucrū iuenit, quæ maria inquisitione sua sideribus immiscuit, hoc tamen efficere, cōsequi, imitari nō potuit. Venena potius inuenimus. Iā primū futuræ laudabilis uitæ digna principia, non illas libido progenerat, domitrixq; omnium animalium Venus, utq; homines in excusationē sui fabulis tradiderūt, etiā deorū posteritas has regnis suis exceptit. Abest inimica uirtutum uoluptas castis sine labe corporibus. Solæ omnium nō edunt fœtus, sed faciūt. Ipsæ paulatim sicut stipatæ sunt per mella uiuiscunt, & ut oportet animal laboriosum, ex opere nascuntur. Inde ut adoleuit iuuetus, & ad similes labores ætas roborata conualuit, relinquitur liber parētibus locus. Et ne coacta in angustum multitudo noua turba laboret, quasi habita uerecundiæ ratione, cedit populus minor, suspensumq; proximis ramis examē humanas manus expectat. Acceptas cum fide colit sedes. Et cum ingenia nostra, quæ nos scilicet ambitiosi nostri æstimatores proxima diuinis credimus, ad percipiēdas disciplinas multo labore desudēt, nulla apud nisi artifex nascitur. Quid credas aliud, quā diuinæ partem mētis his animis inesse? Quid præcipuum referas? Non ut cætera animalia per pastus uaga incertum quieti capiunt cubile, noctis arbitrio semper habitatura: sed tutas sedes continent, urbes tectis, turba populos imitantur. Non ut feræ uolucres, non ut præsen

præsen

presentis modo cibi memores in diem uiuunt, duraturus hyemi reponitur uictus, & repletis uere cellis tutus annus est. Etiam cum ad humanos usus opera subducta sunt, reparare amissa cōtendunt, & labor damno incēditur, & nūquam deficit animus antè, quàm locus. Quid quòd inter animalia quæ nō uerba coniungunt, non uerba rationis inuicē negāt, tantus operis cōsensu est, tanta difficilimæ rei laboris concordia? Non humano uitio in proprios quæq; usus lucrum ducit, in publicū uiuitur, & communes opes congeruntur in medium, nec fas est delibare gustu, priusquā plena horrea securos spondeant mēses. Quis porrò tantus ardor operis, quæ ue officiorum partitio, ut aliæ congerant onera, aliæ accipiant, aliæ linant? Quæ seueritas in castigāda inertia? Multa dictu uisuq; mirāda: præuidere tēpestates, nec dubio se cœlo tradere, nec ultra uiciniam nubilo tendere. Iam si leues iniquior aura rapuit, ad dirigendos in destinata cursus modico lapilli pondere librare pēnas. Illas maiorū pectorum totis pro rege castris procurrere, & inire bella, mortemq; honestā pro duce oppetere. Adijce, quòd si quas aut etas longior, aut morbus oppressit, efferruntur prius corpora: posteriorq; operum quàm funerum cura est. Quid illigare cruribus flores? quid ore succos in publicum ferre? Me tamē ipsius operis præcipua admiratio subit. Nō est temere, nec fortuitā figuram, & sedes modo reponēdis cibis quæsisse credas, rudis cera componitur, accedit usibus inenarrabilis decor. Nam primum tenacibus uinculis fundamēta suspendunt, tum ab exordio in omnē partē opus æqualiter crescit, nec quicquam ex inchoatis paruū est, quod nō sua portione perfectum sit iam, nec alia parte opus esset. Gemina frons ceris imponitur, & cūm foraminibus tantum spatiū detur, quātum ad generanda examina purā spem capiat (ipsi enim sibi inuicem anguli hærent, & ita mutuo uinciuntur, atq; alligantur, ut quod uoles, id mediū sit) his textis ne uniuersi mellis effluat pōdus, inter septa onera cludū

tur. Quis non stupeat hoc fieri posse sine manibus? nulla interueniente doctrina hanc artem nasci? Quid non diuinum habent, nisi quod moriuntur? An uero autorem uini Liberum colimus, primitiæ frugum Cereri referuntur, inuētrix oleæ Minerua narratur: mella genuisse minus est, & interponenda gustus uoluptate tantum effecisse, quantum ne ipsa quidem rerum natura per se potuit? Ad plurimarum incursum ualitudinum remedium est, & presentissima medicina. Nam quod ad cibos quidem pertinet, diuites uiderint. His animalibus aliquis insidiari potuit, & insidiari quare mella facerent? Hæc pestiferis succis exquisita per fraudem morte cōfecit, et quod sit indignissimum, quod facilius deciperet, fortasse uenenum melle permiscuit. Quæ tam inhumana crudelitas Quis tam inauditus liuor? Nihil enim est quod utaris patrocínio tuo diues, paucorum damno foliorum doluisse te simulas. Dum meas apes occidere uis, flores tuos inutiles fecisti.

ODII POTIO.

ARGVM.

Meretrix amatori suo pauperi dedit odij potionem. Adolescens desijt amare. Accusat illam ueneficij.

Pro iuuenē contra meretricem. 14

SENTIO Iudices hanc quoque calamitatibus meis accessisse nouitatem, ut uobis nōdum uidear odisse. Nec me præterit plurimum perire de nocentissima potionis inuidia, dum me putatis adhuc impatiētia priore miserum. Quæso tamē uel hinc totam delati sceleris probationem grauitas uestra prospiciat, quod dolori meo querelæque non creditur, nec amo qui accusare possum, nec odi qui amare mallet. Quid est aliud quod bibi quam uenenum? Licet igitur nocētissima foeminarum rideat quod accuso, & in manifestissimi sceleris cōfessione per ludibrium malorum euadere tentet meorum: non hoc est quod hodie me torquet ac lacerat, quod a deterrima mulieris charitate discessi, sed quod remedium mei patior dolorē. Fidem iustitiæ, fidem seueritatis humanæ, ne mere

meretrici proſit, uel quòd præuaricatione uideor explicatus. Pro me forſitan fuerit, ut amare deſinerem, contra me inuentū eſt, ut inuitus odiſſem. Hoc primum itaq; Iudices à clemētia publica peto, ne quòd uidetis triſtē habitu, dirumq; cōſpectu, uerbis aſperum, contentione terribilem, mores putetis. Hæc eſt illa ſanitas mea, ſi omnium in hac corporis mentisq; dierum notiumq; feritate, ille modo lætus, ille (ſi creditis) nimium remiſſus amator excandui. Miſcremini Iudices, ne uobis uenefica ſic imponat, tanquam hoc mei charitate commēta ſit. Suum animum, ſuum tantū ſecuta ſuſtidiū eſt. Odij portionē cōtra ſe nemo dabit homini, niſi quem odcrit. Quæſo itaq; obteſtorq; uos ſanctiſſimi uiri, ut calamitatis meæ penitus uelitis æſtimare menſuram. Perdiſi infelix quòd quādoq; potui amare deſinere: patior neceſſitatem rei, quam breuiter utiq; uoluſſem: excogitatur cōtra animum futuramq; rationem, ne quod relinqueretur, meus eſſet affectus. Iterum cum meretrice compoſitus ſum, rursus in ſe cogitationes meas, rursus retorſit oculos, & hominem quem ab incommoda charitate uel ſatietas, uel atas, uel fortunæ ſuæ fuit diſſura conditio, ad perpetuā impatientiam uiribus nimia diuerſitatis implicuit. Hoc ſolum inſanabile genus mortis eſt, ut odiſſe cogaris Feſtina ad cōplorationem præſentis doloris anime, feſtina, ſed te à prioribus malis recēs abducit indignitas, altius gemitus, altius querela repetenda eſt. Cum meretricis ſit quòd amator odi, cuius putatis eſſe quòd pauper adamauit? Nō quidem ego Iudices ex illis unquam fui, quibus nobiles opes, affluētes indulſit fortuna diuitias, quorū felicitas capere poſſet in amore luxuriam. Habui tamen unde ad uitæ neceſſitates, conceſſa gaudia parca mediocritate ſufficerent. Ideoq; meretrice tantū, & quæ certiffima eſt in uoluptate frugalitas, una fui ſemper eademq; contentus. At iſta ſeria, grauis, quæ nūc amari reuſat, o quam uoluit amari, quibus artibus, qua calliditate miſeram ſimplicitatem meam ſolicitauit primū, deinde tenuit, donec
quan

quantulamcunq; substantiam in huius sinus credulus, iam iamq; securus amator egererem. Iam frustra captauit uideri miserari conditionē, in quam nos ipsa detraxit. Breuiter totū nocentissimæ mulieris accipite facinus, pauperē me fecit, deinde ferre nō potuit. Siue enim Iudices communium, quæ ad corrūpēdas expugnandasq; mentes excogitant ingenia, meretricū placuit experimentum, & in me tentatum est quantū quis amare, quātum quis posset odisse, seu mulier omnibus exposita mortalibus uanitatem fastidio mei despectuq; captauit, ei fama inde quæsitæ est, ut à solis uideretur amari debere diuitibus. Non erat profectò quod paulò antè patiebar, iam tunc noster affectus, quod scortorum foribus hærebam, quòd (si istis creditis) paupertatē in lupanarium obsequia trāstulerā, pallor & deformis macies inde ueniebāt, unde nunc quòd excandescō, quòd fremō. Nunquam hoc tantū meretrix scit, quemadmodū non ametur. Quod negari igitur Iudices nō potest, uirus homine firmiter, mente cōstantius, quod immodico ardoris æstu, & exūdante impatiētia possit etiam recusantis animi dolorē compescere, diris utiq; carnibus, & ferarum percantationum terrore permixtū, lenitate uultus, & blanda porrigētis dissimulatione protectū, iā perustis, iam laborātibus uisceribus infudit, & hominē solatijs potius ac molliū remediōrū ratione tractandū exasperauit ira, dolore conclusit, magnaq; miserum commutatione renouauit. An fecerit Iudices, ut amare desinerem, uos existimabitis, fecit ut amare mallet. Explicitum me putatis, & ab incōmodo hilarior rem dimissum? Nunc nunc me fateor debere sanari. Habet aliquod solatium quisquis in amore miser est, quòd abstulit fidē: leuior est calamitas, cui blanditur aliquid de uoluptate letitia. Nunc infelix uror ac laceror, nūc me retinere, nunc regere non possum. Crudelius est odisse meretricē. Veneficij ago. Seposita paulisper Iudices noxiæ potionis inuidia, non ne uobis uideatur implere sceleris fidē, quòd abstulit fidem conditio personæ? Veneficium

nescium Iudices tota uita meretricis est. Parū se lenocinijs, pa-
rum putant agere mendacijs. Et cum omnis ad expugnandas
mētes cura collata sit, non sufficit tamen, ut de sui charitate cor
pori credant. In hoc noctium dierumq; sollicitudo consumitur,
quemadmodū de libidinibus fiat affectus, qua ratione transcur
rentia quotidie desideria teneantur: ne cui proffit offensa, ne
quem explicet pudor, ne quem satietas aliquando dimittat. En
quam putetis ignorare quibus uincatur oculis, quæ per incom
moda desideria flagrantes mentes corrumpat primum, deinde
consumat, cum sciat quibus oscula, quibus arctissimi rumpātur
plexus, quæ pro latitia dolorē, pro blanditijs gaudijsq; tri-
sitiam præcipiti uelocitate substituunt. In finitum est quātū ex
medicamento deprehendi possit notitia peiorum, nemo scit tan
tum remediū. Tentat Iudices mulier impudētissima sceleris in-
uidiam nomine potionis effugere, & uenenū negat esse tātum,
nisi quod occidit. Facinus est Iudices euadere nocētes, quia iā
facinus plura deuittat. Quid refert, animo noceat aliquis, an mē
bris? Eodem scelere porrigitur omne, quod non licet. Vnum-
quodq; ex his quod datur, uenenum est. Excusatio mehercule
adhuc pro sexu tuo, pro conditione mulieris, sed ut illa nesses,
gratia tui, desideriumq; posses ingerere nolentibus, excogitasti
per quod maritos à coniugum charitate diducas, per quod iu-
uenim mētes abiungas ab alijs fortasse meretricibus: odij medi-
camentum nunquam ideo tantum meretrix habuit, ut illo con-
tra se uteretur. Me quidē Iudices si quis interroget, in cōpara-
tione ueneficij, de quo queror, minus odisse debeat, quod occi-
dit. Et sicut ex ipsis quoq; mortiferis mitiora sunt, quæ statim
tota uelocitate grassantur, & dolorem inter exitū uitamq; non
detinēt, ita crudelius quod sic ordinatur, ut corporis parcat in-
uidiæ, & sit tantum animi uenenum. Quid ais? non est noxium
uirus nisi quod occidit? Quid ergo uocaremus illud quo lumi-
na sola raperētur? quo pars aliqua membrorū debilitate lægue
sceret

secret? Tu te uenificā negas, quæ potes potione facere tantum
 offensæ, quantum ira, quantum dolor? Amabit cui permiseris,
 execrabitur ille quem iusseris, accipiēt à te desideria nostra or
 tum, finem, modū. Sanè & amor, & odium naturalis uideatur
 affectus, ueneficium sunt cum iubentur. Quid quòd non potest
 non habere uim ueneni, quod contra uoluntatem homini datur?
 Video cur sibi medicina permittat corporum uitia mēbrorūq;
 morbos infusis medicaminibus expellere, & sine animæ spiri
 tusq; contagione, quæcunq; extrinsecus accidunt, potione uin
 cuntur. Non potest ullus affectus sedibus suis per uirus expelli,
 nisi totorum cōcussione uitalium: & cum anima constet ex sen
 sibus, quæcunq; auferre tētaueris, illa statim prima nostri parte
 corporis retenta, cōfectoq; quod petebatur, reliqua quoque ui
 ribus uicinæ tabis expirat. Quædam formæ medicamina posūt
 aliud uocari, quàm uenenum: dare quod non licet, non est aliud
 quàm ueneficium. Quantum nefanda de pœnis humanis exco
 gitare potuisti? Innocentius mehercule fuerat, ut amaret aliquis
 inuitus. Potionem excogitasti, qua bella cōmittere, qua se totū
 humanū genus posset odisse. Potes efficere ut non amēt liberos
 parētes, ut propinquitas, ut fraternitas, ut amicitia se collidat.
 Odij potionē nemo accipit, nisi cōtra hominē quē non debet o
 disse. Tētat hoc loco nocentissima scēminarū de scelere suo face
 re beneficium. Meretricē, inquit, amaueas. Differo paulisper
 Iudices affectus huius excusationē. Dij deæq;, quantum in hoc
 contumeliæ est, quòd sibi meretrix uidetur adamata? Tu tibi cu
 iusquam affectus censoria grauitate præstabis? Tu tibi æstima
 re permittes, quàm frequenter aliquis lupanar intret? Tu cui
 non licet excludere debilitates, fastidire sordes, exposita ebric
 tatibus, addicta petulantia, & quæ nouissima uilitas est, no
 ctibus populoq; concessa, mores iuuentutis emendas? Aequio
 re animo seras, ut meretrix uelit adamari. Eras, inquit, ama
 tor & pauper. Volo Iudices sic apud uos paulisper agere, tan
 quam

quam in hoc me affectu propinqui amiciq; castigent. Non ego
 alicuius matrimonij corruptor inuigilo, nec efferas cupiditates
 per illicitos duco complexus. Inuētas credo meretrices, ut esset
 aliquid quod liceret amare pauperibus. Nullam ego circa cor-
 pora ista consistere impatientiam puto. Diligentur immodice
 sola quæ non licent. Vt in furorem charitas aliqua cōualescat.
 opus est difficultatibus. Breuis de concessis, sed statim satietati
 uicinus affectus est. Non fouet, non nutrit ardorem concupi-
 scendi, ubi frui licet. Et quæcunq; in mentibus circa permissa
 coalescunt, non sunt desiderij, sed uoluntatis. Hoc ipsum tibi
 mulier obijcio, quòd nos in fabulas sermonesq; misisti. Solus de-
 bet amare meretricem, quæ meretrix oderit. Pauperi dedit odij
 potionē. Quid illam putatis dedisse diuitibus? Si mehercule re-
 pentē nobis contingerent opes, iterum nos in sui charitatem
 alia potione reuocaret, & ista nunc seria, grauis uellet impatiē-
 tia priore retinere. Meretrix pauperem amatorem propter se-
 tantum non potest pati. Amanti, inquit, dedi. Hoc si remedium
 est, detur scienti. Prima pars sanitatis est, ut libenter accipiat.
 Quinimo cur non potius datur amaturo? Quanto melius, quā
 to providentius, & minore bibentis dolore constabit, ut adhuc
 labentem aggrediaris animū, ut tum adolescētis ardoris impe-
 tus in paruis extingatur elementis? Eo tempore das potionē,
 quo pariter duos patiar affectus. Aliam impatiētiam paras, &
 accipio odium, quia iam amorem ferre nō possum. Non desino,
 sed esse aliud incipio, nec emendor in amore, sed transferor. Illa
 uera sunt remedia, quæ fugatis morbis causisq; lāguoris postea
 nō sentiūtur, & ea tantū innocēter dabuntur, quæ potētiae suæ
 qualitate consumpta desinunt cum profuerunt: tu mihi dedisti
 quod semper exasperaret. Perpetua res est odisse sine causa. Du-
 tam licet uxore, te tamē odero: in peregrinas expeditiones pa-
 tria dimittat, te tamē cogitationes sermonesq; respicient. Quid
 interest quemadmodum possederis animū meum, quemadmodū
 mihi

mihi à te non liceat abire, discedere? Fecisti ut te ubiq; perse-
 quar, ut meis fortassis manibus inuadam, uelim dare uenenum.
 Qui meretricè odisse nō desinit, amator est. Sed infelix misere-
 ris mei. Quid ergo sanitate tā rigida? Paulatim potius rationē
 cōpesce, misceātur consilia, blāditijs ueritas tēperetur. Alio qui
 non est quòd abigas, quòd expellas. Exasperat necessitates, &
 in amore cōtentio semper accendit. Adiuuabit te interim libera-
 tas ipsa qua fruar, tempus, satietas, & fortasse amator alius ad-
 monens cōditionis. Sed inter oscula, inter amplexus, paupertate-
 tem non tanquam exploraris, sed tanquam miseraris allega.
 quanquam quid opus fide? sine curer ut desinam, si quantum
 affirmas, inuitum miseraris ac diligis. Amatori unum remediū
 est, amari. Si tamē necessariam putas emendationem, quā mul-
 ta sunt amantium remedia citra uenenum? exclude, dimitte, fa-
 stidium posset quantum non posset prestare paupertas. Fac ut-
 me potius ipse castigem, ut erubescam, ut aliquando desperem.
 Is tantum in amore sanatur, qui quòd desinit, sibi debet. Homo
 igitur qui meritò indignarer, si hoc tantum fecisset aliquis, ut
 diligi desinerem, quāto iustius queror, factus cum iam sum alius
 infelix, alia patiens? Decipiunt nos rerum falluntq; nomina, &
 ille qui odit, de amore miser est. Non refert animi quid nimium
 uelis, & inter sanitatem languoremq; nihil interest, si utrunq;
 ferre non possis. Frustra mihi quisquam blanditur remedio, cu-
 ius patior tormēta, cruciatus. Aliud est ut amare desinas, aliud
 ut oderis. Recessisse nūc me tantū putatis ab amore meretricis?
 Ablatus est mihi ille hominis melior affectus, perdididi miser quic-
 quid est, unde gaudium, unde uenit uitæ tota letitia. Amor ille
 per quem rerū naturæ sacra primordia totiusq; mundi elemēta
 creuerunt, qui tenet nunc figitq; rixantia, & de cōtrarijs depu-
 gnantibusq; seminibus molē perpetuæ societatis animauit, fu-
 gatus eiectusq;. Non habeo infelix affectū, quo quādoq; possim
 ducere uxore, amare liberos, appetere amicitias, sperare cōi-
 etus.

Etus.

Ætus. Quisquis odij medicamentum biberit, unum fortassis ode-
rit, sed amare neminem potest. Dij immortales, quid ego hausi,
quale uisceribus uirus ingestum est? Non fuit illud unum uene-
num, bibi miser execrationis quicquid totius mortalitatis ira cõ-
tulerat, quod erat omnium animalium furor, omnium serpen-
tium congesta rabies. O dij medicamentum quid aliud est, quàm
asiduus animi labor, perpetua tristitia, & homo ab omnibus
gaudijs in contuberniũ doloris abductus? Fieri nõ potest ut ui-
rus tam impotens semel in uiscera receptũ sit, & in unum tan-
tummodo sensum, mandeturq; quousq; dominetur. Ecce iam mu-
lier odi, quid tamen adhuc facere illud in uitalibus putas? Paula-
tim se necesse est per totum diffundat animũ, & quamuis pri-
mo statim haustu illud expugnet in quod datur, breui tẽpore in
nominis sui potentiã omnes reliquos stringit affectus. Medica-
menti cui tantum contra animum primum licet, prima fortassis
uis erit odium, exitus iste, ut uenenum sit. Respondere Iudices
illis libet, qui me paulò antè dicũt in amore fuisse miserabilem.
Quanto crudeliora, quanto grauiora patior, qui dicor explici-
tus? Modestior cum amarem, & quietior fuerat sanè pallor in
facie, sed ipsa quoq; comis, optãda tristitia. Inueniebam collo-
quia, merebarq; sermones, nunc me omnes fugiunt, auersantur,
oderunt. Tum frequenter à lupanari deducebat pudor, abijcie-
bat occursus: nũc publica detinent, conqueror, asisto, cõuitior.
Prò miseranda conditio, rideor ubiq; nãrror, ostendor. Ego sum
tota ciuitate meretricis inimicus. Sic patior miser illas lupana-
rium insultationes, illa corruualium maledicta, conuitia: nõ pos-
sum satis tormentorum exprimere mensuram. Odi, nec unquam
uisus sum magis amasse. Intelli git is puto Iudices hominem, qui
tantũ ad uos detulit animi mentisq; cruciatus, & pro uita que-
ri. Sed potio infelix, quicquid est, per quam paulatim profici-
scitur ad mortem, asidue mecum rixatur affectus, & breui ne-
cesse est consumar. Quotidie uincor. Quæ putatis esse tormẽta,
n n quem

quem dolorem, cum mens uetatur oculos sequi, cum à luminibus suis animus abducitur? Quod non proficit, hoc superest, ut occidat. Me infelicem, si uenenum istud non habet mortem, si mihi inter hos dolores longior uita ducenda est. Cur ergo post hoc animi uices commenta q; prospicio? Si meretricis impotentia omnia licent, hoc erit remedium, ut amare rursus incipiam.

ODII POTIO II.

Ex superiore argumento Declamatio.

Pro meretrice contra iuuenem. IS

ISTI Iudices ita à natura comparatum est, ne sit ullus iustior dolor, quam beneficij sui perdidisse rationem, nihilq; grauius afficiat conscientia bonorum, quam quotiescunq; nulla merita ceciderunt: non efficiet tamen nefandum presentis reatus indignumq; discrimen, ut misera puella non gratuletur sibi, quod illam pauper accusare iam potest. Timuerat infelix, ne remedio suo sic repugnaret pauper, ut magis amaret, ne iuuenis in omni genere animi contentiosus ac pertinax, potionem illam dolore coactae saninitatis expelleret. Bene quod et terribilis, et minax est pauper, quod poenam nostram, quod sanguinem petit, non expectes, ut statim gratias agat, qui sanatur inuitus. Nobis tamē Iudices hodiernam pauperis mentem non prima fronte tractantibus miserius iuuenis nondum uidetur explicitus, et si bene prioris ardoris impatientiam noui, quod maxime facit, ira, non odium est. Alioqui si profecisset remedium, et à pristino furore iam liber animo intellectū sanitatis admitteret, omnem adhuc puellam uitaret occursum, non sibi crederet ultionē, et ipsum quoq; iudicij timeret adire complexum. Deprehensa est puto nouissime potionis superuacua persuasio. Amat Iudices, amat qui queritur quod non ametur. Quid agā Iudices hoc loco? sub quo temporamento defensionē periclitantis aggrediar? timeo ne si cæpero simplicissime puellae laudare mores, referre probitatem, amare

amare rursus pauper incipiat. Siue enim Iudices malignitas est
 persuasionis humane formam uacantem uocare meretricem, seu
 miseræ nomen id imposuit aliquis amator, cui cum corporis bo-
 nis fortuna non dederat unde seueri matrimonij castitati suffice-
 ret, laborauit necessitatum suarum custodire probitatē. Nullius
 unquam per hanc matrimonij turbata cōcordia est. Nemo que-
 stus est pro filio pater. Nemo exhaustas facultates in auidissi-
 mos sinus pœnitentiæ dolore defleuit. Tentet licet ingratiissi-
 mus iuuenis inuidiam miseræ facere prioris affectus, non pote-
 rit obijcere meretrici, & quòd amarit, & quòd amare desierit.
 Ne quem igitur accusator hac prima fortunæ suæ cōploratione
 decipiat, tanquã meretricis charitate cōsumptus sit: securi esto-
 te pro innocētia nostra, talis incidit, talis adamauit, nec habuit
 quod perderet in tam immodico ardore, nisi mētem. Vidiſtis e-
 nim notissimū tota ciuitate miserum. Cum lupanari noctibus die-
 busq; deseruiens, & quamuis indulgentissimæ puellæ simplici-
 tate frueretur, modo tamen maledictis opprobrijs q; uulgi, mo-
 do crebra riualiū contentione pulsatus, abigi tamē compesciq;
 non posset, mouit mitissimam puellam hic infelicitatis affectus. La-
 boranti primo sui uoluit facultate succurrere, sed quicquid in-
 dulsit, fouebat ardorē, quæq; in hac impatientia, prona per-
 uasio est, quia nihil præstanti meretrix tam sæpe contingeret,
 amari sibi uidebatur. Postquam nihil miseratio, nihil proficie-
 bat humanitas, tentauit asperitate discutere. Poposcit, exclusit.
 Non defuerunt misero preces: adhibita sunt ex ipsa iuuenis con-
 ditione cōsilia. Sed ista uincebat, & uires amoris impedimenta
 perdebat, donec intelligeret hominē, qui explicari ratione non
 poterat, necessitate seruādum. Puto Iudices frustra male audit
 in immodico pauper ardore. Meretrix magis amauit hominē,
 quo noluit amari. Cōsumptis igitur optima foeminarum cun-
 ctis indulgentiæ seueritatisq; cōsilijs, dum apud omnes de pau-
 peris sui amore conqueritur, incidit remedium, quo iam dice-
 batur

batur alius amator explicitus. Quæ prima igitur medicamento pariter ac dantis integritas est, nō negatura porrexit, adiuuit, deinde quod dederat, imperauit sibi, ne quas admitteret amplius preces, ne querelis assistentis, ne lacrymis moueretur, exclusit. Vultis scire Iudices ubi sit medicamēti quod obijcitur totus affectus? Quisquis odium dedit, omnia post hoc facit, ut debeat amari. Quanto iuuenis hoc melius in forū aliquādo uenisti? Incipis agere serium, grauē, iam leges, iam iura loqueris, cōuitiaris, maledicisq; meretricibus. Hunc tu animū modo inter libidines ac scorta perdebas, macie notabilis, pallore deformis, solaq; impatiētiae tuæ fabula notus. Perieras infelix, nisi bibisses uenum. Veneficij agit. Credam mehercule Iudices ad subscriptio nem huius immanitatis expectasse publicæ seueritatis aures. Quodnā seculo nefas nunciaret hic gemitus, quæ prosiliret orbitas de nouercalibus quæsitura cōmissis? Quæ pestiferis heredem medicaminibus enectum tristis cōploraret affinitas? Non pudet ergo, quod uacatis lupanariū querelis, & ad uos deferuntur amantium rixæ? Videtis hunc accusatoria fronte terribile? oscula poscit, destitutos queritur āplexus. Vultis uos abire potius in uestra secreta, ibiq; gaudia querelasq; mutata conuersatione consumere. Non agnoscunt leges ac iura miseros. Hic audiuntur seræ calamitates. Non est ultione dignus, de quo potest efficere meretrix ut queratur. Et quando unquam Iudices audistis de ueneficio uiuum querētem? facinus hoc semper ex mortibus cepit inuidiam. Si latrocinium probes, cruore, uulneribus: si sacrilegium, spolijs numinum, prædaq; tēplorum: ita ueneficium si arguis, oportet ostendas putre liuoribus cadauer, inter efferētium manus fluens tabe corpus. Ut iam istud obijcere possit, & uita debet aliquid esse passa, quod inuidiam mortis imitetur. Veneficium uoca quod cecitate grassatur, quod in aliqua deprehēditur debilitate membrorum. Profer agendum corporis notas, in quas se noxiæ potionis uagus feruor effuderit, ubi de-

passa

pasta senectus uisceribus seuitura confederit. Aspicio par labo-
 ribus corpus retinere sua ministeria, sufficientem animū serijs
 actibus, accusatoria firmitate robustū. Crede iuuenis omnibus
 qui te modo noueram, nūc acrior erectiorq; recedit in sensus
 uigor, in membra sanguis, uiribus uelut nouæ iuuentutis exul-
 tans. Bibisse te medicamentū probare non posses, nisi meretrix
 fateretur. Quod si permittitis Iudices, ut quicquid extra cōsue-
 tudinē datur, ad huius uulgi referatur infamiam, beneficiū ma-
 le audiendo uitetur sanitatis, statimq; merebitur sceleris inui-
 diā, quicquid profuerit inuito. Illud tantū noxium uirus uoca-
 uere leges, quod non admitteret interpretationis incertum. In-
 quisissimum est uenenum uideri, quod in potestate bibētis est, an
 sit remedium. Sentit Iudices iuuenis crimen quod detulit, nec
 nomine, nec effectu scriptionem legis implere, itaq; ex uocabu-
 lo mulieris querit inuidiā. Meretricem, inquit, accuso. Nescis,
 mihi crede iuuenis, sceleris, quod detulisti, qualem mihi debeas
 probationem. Res expetit mehercule, ut sit ante omnia minax
 uultus, feralis habitus, horreāt squalore crines, rigeat super ne-
 fandas cogitationes efferata tristitia. Facinus quod dicitur in-
 quietare superos, sidera diris agitare carminibus, tumulos, bu-
 stū scrutari, & āputatis cadaueribus ipsas in scelus armare ma-
 nus, fieri non potest, ut autorem suum non statim primo prodāt
 aspectu. Vides ueneficæ non horridos uultus, placidāq; faciē.
 Si cogitationes, si consilia pertractes, sola cura de forma est, om-
 nis in hoc collata meditatio, ut sollicitet aspectu, sermone deti-
 neat. Audio subinde exactas mero noctes, tua mulier conuiuia,
 perditas amantium rixas. Meretricis unum ueneficium est, ne
 desinat amari. Nunquid inique Iudices in tanti sceleris subscri-
 ptione depono, ne nominibus reos uelit estimare, sed mori-
 bus? Uenefica tua quid prius unquam, quid simile cōmisit? Cu-
 ius per hanc expugnatus animus? Quis queritur iuuenis, quis
 senex, quis pauper alius? In te ergo solo uenefica, in te tantum

aliud ista quàm meretrix. Vultis integritatem puellæ breuiter probem? Hanc quam nunc detestatur, accusat, amare mallet. Omnia Iudices facinora (nisi fallor) causas uel de cupiditate, uel de simulatibus trahunt. Quod odium de amatore meretricis? Quæ præda de paupere? Odiū, inquit, accepi. Ecquid Iudices? Satis me contra infamiam ueneni uel solum medicamēti nomen absolueret. Nec inuenio, cur debeat idē uideri, quod non potest idem uocari. Agedū iuuenis potionis imple huius immanitatē, dic odiū accepi contra coniugem, contra liberos meos, ut à saceris auocarer affectibus, ut pignora sancta despicerē. Illud odiū in meretrice facinus est, quo utitur in sui charitatem. Ita uel hoc solum sufficit excusationi, quod illa contra se tantum dedit. Odiū, inquit, accepi. Nūc te hīc reposco iuuenis inuidiā, quam fortunæ nostræ paulò antè faciebas. Dic, meretrix dedit, prostituta porrexit. O quàm timueram, ne diceres, amatorium sui. Consurge agedum iuuenis, & totis corporis animiq; uiribus imple susceptæ accusationis horrorē. Est quod audiente tota ciuitate proclames, Misere mihi mei, adiuuate, succurrite, bibi medicamentum crudele, seuum: desij pauper amare meretricē. Iam iam non inquietis noctibus uagus uilissimi cuiusq; perditos patior ictus, non exclusus ante lupanarium fores posterū diem perui-gil amator expecto. Possum nauigare, colere terras, sufficio militiæ, redditus est mihi animus, quo fierē maritus, quo senectuti liberisq; prospicerē. Quantum dii deaq; remedium conditioni bibētis ualuit? fecerat te potio ista felicem, si diuitem puella. Ita uel hoc non solum Iudices innocentissimæ puellæ pro defensione sufficeret, quod nihil fecit sua causa? Amatorcm dimisit, explicuit illa, quæ captare dicitur, ut ametur, quæ sollicitat, quæ corrūpit affectus. Ingrate quāta de te potuerit gratia frui. Nō quidem confers præcia, non stipes, sed asides, sequeris, hæres, præstas comitatum, fauorē, laudas, ubiq; miraris. Hinc ergo iratus meretricibus, quod illas etiā pauperes amēt, quod facile cōtingant,

tingant, quòd laboribus exorètur adeuntiù facies, hinc amator ut diuites ament, in crimen maximum captas transferre beneficium. Vt aliquis amare desinat, non nisi ab amante præstatur. Quid ais iuuenis? Ita bibisti potionem, quæ finè cupiditatibus daret, premeret ardorem, desideria restingueret? Abi, recede, dum puellæ publico generis humini nomine gratias agimus, quòd hoc fieri posse monstrauit. Furor ille, qui (si credimus) numina quoq; detracta sideribus misit in terras, qui de sacris uenerandisq; pignoribus monstra cõmentus est, ardor qui miscuit hominù ferarumq; cõcubitus, ferrù, ignes, claustra laxabat, per interiecta late maria fugiebat, uetatur, perit. Accipite, quod magis debeatis stupere quàm mirari, remediù amoris mulier inuenit. Desinite nunc incestum timere mortales, nulla pietas horreat nefandæ cupiditatis instinctum: quicquid nõ parentù miræ castigationes, non serij propinqui, non paupertas, non necessitas poterat efficere, haustus breuis, facilis, unus extorquet. O si quis odium posset omniù bibere uitiorù. Felix profectò mortalitas, si reliquos lapsus incommodosq; mētis errores fas esset infusa potione cõpescere. Facinus est, quòd maximù remediù gratiã sui, autoris uocabulo perdit. Miraremur hominem, qui illud contra meretricem dedisset. Tibi tamen ultra omnes immodica cupiditate flagranti, tibi præcipue succurrendum iuuenis. Cuius homo cõditionis adamaueras? Diuitijs opus est, ne simus in amore miseri: & impotentissimi mali difficultates illi fortasse non sentiant, quos contra fastidia cæterosq; contemptus explicat felicitas magna pereüdi. Felix profectò, qui nõ nisi facultates in lupanari effudit. Tu perdis animum, ille æs: tu bibis uxoriam, tu lacrymis rogas, pallore blandiris, & quod ad pessimum spectat euentù, miserabilis sis oportet, ut amator esse uidearis. Finge te nullum huius affectus sentire cruciatum, id amare te pauper saltem nõ pudet? Homo cui nõ uacaret agere longa languoris ocia, ægrumq; non deceret totarum noctium quies, ex-

cusare non possis, si tantum perdidideris dies, cuius census ex manibus, ex laboribus substantia, quæ quotidie poscit ultra rationem in dies demensus, amertiam pateris, felicium oscula tantum amplexus quæ; meditaris, & unde tibi calamitatis huius non potest nec uenia contingere, de uoluptate miser es. Expectandum uidelicet quando te fames, inopia castiget, sed inter ista coepisti. Quid iam facere potest ratio, consilium? Odio sanandus est, quem non explicat, quod pauper adamauit. Non tamè intelligere possumus tecum solam fuisse paupertatem. Iterum, non opes tantum tibi, non facultates defuerunt: non erant, quantum uideo, propinqui, non amici: alio qui illi te potius nostra potionem sanassent: uel si ignorassent huius graminis uires, uinculis nexibus quæ tenuissent. Quid blandis affatibus impotentissimum eludis affectum? Datum est remedium dolori, qui sæpe egit in laqueos, in præcipitia compulsi, qui cruciatus laborantis animæ uulneribus emisit. Quantum amori in hominem liceat, illi magis sciunt, qui amant. Iunge nunc cum fortuna tua conditionem mulieris adamatæ. Incideras quidem miser in puellam minime superbam, minime quæ difficilem. Quasdam tamen non possumus circumire meretrices. Quam multa pro illis exigit sexus, ætas poscit, semper necessitas petit corporum, cultus poscit, stationis tristissima impatentia. Totos infelix dies lupanarium foribus impendis, ut quando prostituta pauperi uacet. Contentione munerantium dilatus, exclusus ocium meretricis expectas. Negatur tibi complexus, indignatione persequeris. Contingit, uerum felicitate corrumpemur. spem gaudia parant, aduersa contritionem. Ex utraque fortuna desideria coalescunt. Nobis crede qui uidimus, quis tibi unum fuit corporis habitus, quis pallor, quam miserabilis, quam pudenda tristitia? Quoties tu uenenum bibere uoluisti? Non est igitur iuuenis, quod tibi queraris illam mitissimam partem humanæ mentis ablatam. non charitatem, sed impatientiam: non uoluptatem, sed tormenta: non amorem, sed quod amaueras perdidisti.

Amoris

Amoris (si sapientiæ sequamur autores) antiquissimum numen, & cui se naturæ debet aternitas. Sed ille mitis & serius honestis cupiditatibus & uiribus sacræ charitatis exultans, ut qui cuncta priscae noctis operata caligine diduxerit primum, deinde miscuerit. Hic uerò quo perditis uisceribus adhaeremus inquieti, lasciuientis adhuc ætatis instinctu tumultuosus ac petulans, telis funereis facibusq; armatus. Præstat igitur ille mortalibus liberos hac usitata coniugij pietate. hic incesta, libidines, adultéria, meretrices. Referam nunc fabulosas immodici furoris prodigiosasq; nouitates, conceptum nescientibus oculis ignoti hominis aspectum, formam suis in se luminibus ardentem, uirgines patrum senectute flagrantem, mortalium ferarumq; uultus usq; in monstrosæ fœcunditatis onera perlatos. Ex omnibus tamè quæ nobis patiētibus extorquet affectus, hoc sæuissimum patimur, quòd nemo uult in amore sanari. Ego tamen, inquit, amare mallem. Hoc est ergo propter quod opus odio fuit. Nihil agebant castigationes, nec preces, consilia perdebantur. Odio debet amator explicari, quem sanat adamata. Interrogare te hoc loco libet, nūquid accusare posses, si quod fecit medicamēto puella, fecisset animo. Licuit te reposcere quantum numerare non poteras, fastidire, contemnere. Iam indignaris, quòd te maluit remedio, quàm dolore sanari? Mulier cui ad dimittendum amorem sufficiebat, ut odisset, ipsa pro te commenta est, ut illam tu potius odisses. Finge te tamen aliqua remedij tui sentire tormēta arrogantissime miserorum: tu autem sperabas ardoris immodici felicem statim sanitatem? Quid si queratur æger abstinentiæ dolore sanatus? Excussa sunt plerunq; languentium uerberibus redemptaq; debilitate uitia: ignibus, uulneribus interdū pro futura grassata sunt, & quæ fuissent mala sanitatis, in gratiam remediorum de maioris periculi comparatione redierunt. Vix mehercule contingere potest, ut hilares ab hac impatientia lætiq; discedant, quos pudor, quos satietas, quos pœnitentiæ ra-

tio dimittit. Nec sine aliquo morsu resilitur à malis, quæ uoluptate tenuerunt. Iterum materia amoris est desinere, nec queri.

*recideres Opus fuit pari diuersitate, uiribus quantis adamasti, ne respice res, ne frequenter in media sanitate subsisteres. Quale tibi remedium debuerit adhiberi, uel ex hodierno sentis iuuenis affectu. Pro homine qui post odiū queritur, quod nō amet, parum fuit, si amare desineret. Audi igitur ingratisime, quatenus ad publicas aures secreta nostra proferre uoluisti. Dedi. quid enim, inquit, facerem, quæ remedia tua multa perdideram? Ferre misera non poterā, quod te iam cœperunt omnes ridere meretrices. Repete agedum illarum colloquia noctium, quibus te frequenter alterius, & fortasse diuitis amoris iniuria receptum inter oscula amplexusq; monui. Quid miser cum fortuna, quid cum mea conditione rixaris? Parce necessitatibus meis, duo pauperes sumus. Sed & tu quoties in sinus meos lacrymis fletuq; resolutus exclamasti? Sentio furorem, sed imperare oculis, sed animum regere non possum: quàm libenter te mulier odissem. Non est igitur ingratisime mortalium, quod beneficium nostrum nomine potionis infames. Remedium bibisti, sed illud odiū tuum est. Quid? quod furis, conuitiaris, exclamas, non est haustus illius affectus, sed amor. Talis fuisti. Aliud sunt, aliud illi, quos in uoluptates superfluentium facultatū mittit secura felicitas. Improbius pauperes amant. Sic tumultuabaris admissus, sic moras, sic impedimenta ferre non poteras. Maledicebas populo, cōuitiabar in intrantibus. Cuius unquam felicius commutata fortuna est, si tunc omnes oderas, nunc unam pauper odisti? Quin potius iuuenis admittis consilij rationem? Quid agis infelix? Cur redditam modo sanitatem rigore nimie contentionis exasperas? Prædico, testor, consumis odium, nondum totam mentem uis per fusa possedit, adhuc circa te duo maximi rixantur affectus, adiuua potius, adiuua potionem. Contradic agedum quicquid est aliud quod tumultuatur, exæstuat: totumq; sanitas componat ho

nat hominē. Tūc te sciemus amare desisse, cū desieris odisse. Et innocentiā quidem puellæ satis, ut spero, defendimus, magnitudo periculi uocet preces. Consurge agedū miserrima sceminarum, reliquā defensionis tuæ partem tuere lacrymis. Accusator quid speras? quid expectas? Ad genua tua nō mittimus eam. Tōto licet infelicem terrore conuenias, non exosculabitur manus. Mortem, suprema denūcies, te nō rogabit. Frustra tibi aliquid de periculo nostro metuq; promittis. Nescis, puella non habet odi remedū. Sanè tamen uiribus potionis effectū sit, ut accusaueris innocentē, sufficit ultioni uidisse pallentē, satis est audisse gemitus, memineras hanc esse quam tu non iuuenis odisti. Quid agis? etiā ne perferres illud pronūciationis anceps, illud humane salutis incertum? Numerabis ergo sententias, et si damnaueris, exultabis nefande, gaudebis? Puto nō adamasti. An et sequeris, dum carnifex trahit? Intereris, dū hos oculos occisura cōtingit manus, dū hæc amplexibus tuis nota ceruix ad supremos nūdatur ictus? Non exilies, nō pectus oppones, nō fidem hominū deorumq; clamabis? Accipies percussam super palpitantiā mēbra consistens? Potes hoc uidere? potes hoc ferre? Sanatus es. Quòd si quid tristius iudiciū huius attulerit euentus, dii rapide pereuntium beneficiorum semper ultores, dii quos iste crudelis in amplexibus puellæ frequēter mœrore, lacrymis, aut finem amoris rogauit, aut mortē, date nobis iustam de ingrato iuue ne uindictam. Nō imprecamur debilitates, naufragia, morbos. Pauper sit, et amet quancunq; meretricē, et amare nō desinat.

AMICI VADES.

A R G V M.

Duo amici, ex quibus uni mater erat, peregre profecti, ad tyrannum appliciti sunt. Mater cognito quòd filius haberetur à tyranno, fiendo oculos amisit. Oblata est à iuuenibus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad uisendam matrem, ad diem præstitutam reuersurum, ita ut nisi occurrisset ad diem, de eo qui resisterat, pœna sumeretur. Et iureiurando ascrictus est. Venit iuuenis in ciuitatem. Mater detinet ex lege, qua parentes in calamitate deserere non licebat.

Pro in

STI sanctissimi uiri olim omnes uideor humano-
 rum pectorum affectus in solam amicitiam contu-
 lisse, & patior inuidiam hominis, qui sibi non reli-
 querit, ut amaret & matrem: quoties tamen uni-
 uersam pietatis cōscientiam intueor, in qua minimum est, quod
 uideor bonus amicus: non possum non hanc primam electionis
 nostræ complorare fortunam, quòd mihi necesse est, aut ami-
 cum relinquere, aut matrem. Facinus seuerissimi uiri, facinus fit
 impatientissimis affectibus meis, quòd succurri non potest duo-
 bus. Excedit omnem querelæ meæ complorationem, quòd tam
 diuersis meorum conatibus aduersa conueniunt, ut uidcar eli-
 gere. Quid non darem miser pro luce matris, qui ut illam ui-
 derem, amicum dedi. Fidem uestram Iudices, ne inter maximas
 necessitates percat usus hominis, qui paratus est duobus impen-
 di. Iam hic est tota ratio clementiæ, ne ibi me detineatis, ubi nō
 profum. Nec dissimulo sanctissimi uiri perferre me cū maximi,
 tum incredibilis exempli fidem, ut non immerito possim uideri
 cum matre colludere. Ego uideor excogitasse istum colorē, &
 hoc quòd detineor, amicitia uocatur infirmitas. Miseremini Iu-
 dices. tentate me & dimittite. An uoluerim reuerti, scire nō po-
 testis, nisi reuertor. Illud sanctissimi Iudices, illud affectus meos
 torquet ac lacerat, quòd sim ingēti expectatione deceptus. Spe-
 raueram futurum, ut hoc loco rem magnam faceret & mater.
 Paraueram apud tyrannum hanc iactationem, ut me crederet
 remissum: & genus ostentationis adamaueram, ut mirarētur ho-
 minis fidem etiam in orbitate. Quo uultis hoc animo ferā quòd
 etiam ut reuertar, amico meo mater imposuit? Et quantum ad
 hanc pertinet, maximū iuuenem decepit, illū qui meos credide-
 rit affectus. Nō possum iudices litis huius dissimulare facinus.
 innocentiū fuerat, ut ego nollem reuerti. Viderint sanctissimi
 uiri

uiri qui receptas nominum persuasiones uelut aliquam seruitu-
 tem charitatis attendunt. Me si quis interroget, nullos affectus
 tantū nasci puto. Et si quis omnia uera oratione respiciat quic-
 quid liberos, fratres, propinquos inuicē tenet, amicitia est. Ho-
 mines igitur, quos cum maxime incredibilium rerum loquitur
 inuidia, sumus sine dubio eiusdem pars animæ, non eiusdē pon-
 dus uteri: & quanto minus in causis, tanto plus in affectu est.
 Admirabilior charitas, in quam coimus uiribus nostris. Non
 pudet Iudices hanc fateri persuasionem, minus debetur homini,
 qui aliquē ideo tantum amat, quia necesse est. Ita est Iudices, ita
 est, à primis statim ætatibus in eandē coire uitam, habet aliquē
 fraternitatis affectum. Sic effectum est, ut nos statim fama com-
 mitteret, & tali certamine coimus, ut si quid accidisset uni, debe-
 ret & alteri exemplū. Inde est quod & pariter reuerti cōtem-
 psimus, & quasi facilius esset inter fidos, placuit sub incerto pe-
 lagi coherere. Nec tamen uanitate, nec discursu putetis extra-
 ctos, magnas & inexplicabiles nauigādi fuisse causas, uel hinc
 potestis existimare, quod nos non detinuit hic mater. Vtrū ne
 igitur Iudices sumere de nobis etiam nunc uoluit experimentū
 ipsa amicitia, & parum fortuna credidit hominibus adhuc tan-
 tum feliciter amātibus? An hæc est magnæ semper opinionis in-
 uidia, nec ulli unquam tam plena confessione laudantur, ut illos
 non ipsa quoq; amicitia tētare uelit? Littoribus appulsi sumus
 homines, quorū omnia casus, fama custodiebat, consumimur ter-
 rore, qui parentibus statim cæcitas est. Hinc illud euenit, quod
 sumus pariter alligati. Sic magis aduersus solutum carcer inuē-
 tus est. Pudet Iudices fateri, iam in hoc uictus, iā inferior reces-
 si, ex duobus magis amatur, quē tyrannus paratus est alligare.
 Quantum tibi amice debeo? Non potuit nos diuidere nisi ma-
 ter. Tibi primū cæcitas nunciata est, tuus hic affectus fuit, quod
 hoc crediderit tyrannus. Quid ille non fecit, ut Rex desiderau-
 rit uicarium corpus? amplexus est catenas. Sponderi sibi uoluit
 hominem

hominem rediturum per maria, per matrem, repromisit de incertis tanquam de animo suo. Quis hominum pro se tam multa fecisset? Præstitit inquam amicus, præstitit rem quã uidebatur ideo tyrannus indulgisse, ne fieret: & hominem qui in rebus humanis hunc esse nolebat affectũ, decipimus, dum tentamur. Ego non inuenio, cur horreat mater carcerem, quid sibi uelit quasi destinatas operire ceruices. Non odit me tyrannus, cuius nõ interest an alium occidat. Miserere mater (si quis magnorum metitorum pudor) querere quòd unum de cæcitate impatientius ex nobis amaris semper absentem. Cui tu fortunæ, quibus necessitatibus iniicis manus? Me ad amicũ meum admitteret alterius catena, & tyrannus nunc mihi portas aperiret, subsidio nauigium piratæ præstaret. Si mehercule antè morerer, ire deberes mater ad diem. Misera non intelligis quantò te magis & plus obligauerit amicus? plus debes homini, qui me tibi remisit, ex quo pati non potes ut reuertar. Libet mehercule Iudices, libet misereri hominum, qui me laudēt reuertentem. Amicus mihi credidit, ut redirem. Ita nunc ego facio rem magnam, ego sum ille bonus amicus, ille mirabilis, ille narrandus. Si qua dicentis fides est, facinus mihi uidetur, quòd scio me non esse periturum. Sentit Iudices & ipsa mater rem se facere turpissimã, si necessitate detineat. Itaq; mulier quæ adhuc de affectu cũceta fecerat, ad legem subito cõuertitur. Pessima Iudices causa matris est, in qua plurimum lex potest, Liberi parentes in calamitate ne deserat. Facinus est Iudices hoc dici homini reuerso. Ita nunc ego contemno matrẽ, ego despicio cæcitatibus obsequia, homo qui omnium calamitatum mearum ambitum in hoc consumpsi, ut redirem, qui inter supremas sollicitudines nõ pro me rogauit? Mihi quisquam contumacium supplicia liberorum, mihi neglectæ pietatis minatur inuidiam? Bone Iupiter, quanti mihi cõstitit, ne malus filius uiderer. Imputem tibi necesse est mater, quòd meum amicum propter te reliqui, ad quem facinus est nõ reuerti. Nondũ

Iudi

Iudices necessitates meas, nondū amici merita refero, interim cōtendo tunc esse tantum legis huius usum, cum in calamitate soli sunt parentes. Magnam partem mortalium fortuna dimisit à legibus, nec ulla iura tam tristia sunt, ut ea in diuersis patiantur homines. Ego cū me necessitas rapit, sic habeo queri, quasi re linquar. Excusatae sunt parentibus liberorum calamitates, & si quem lex ista deprehenderit, in alterius fatum transeat necesse est tanquam orbitatem. Quid enim si detinente matre alter è latere reuocaret, & si bella militem poscerent, si legatum patria dimitteret, ueluti ad propriam descendam necessitatis meae cōplorationem? Si me damnatum pœna cōstringeret, uidelicet esfringeres carcerem mater, iniiceres carnifici manum & perituri filij iugulū auctoritate iuris operires? Dij deæq; quā longè est lex quæ retinet hominem, qui pœnæ non uenit. Nescis, quantū intelligo mater, quantam inuidiā debeant facere liberis parētes, à quibus relinquuntur. Mater quæ se deserit queritur, illud exclamet, Filium meū ciuitas peregrina sollicitat, ut amœnos nescio cuius recessus orbis petat, debilitati meae subtrahit humeros. Iuuenis meus abducitur amore meretricis, & ab officijs ciuitatis uitijs abstrahitur oculorū. Eiusmodi genuit filium necesse est persequaris, ut quod detineor, obiter & pœna sit. Non facit ista lex ad liberos, qui misericordia detinētur. Ut turpe sit quod recedo, in eo tantū est ad quem reuertor: & ut faci nus sit relicta mater, non faciunt nisi causæ relinquendi. Homo qui ad tyrannum reuertor, si malo animo relinquo matrem, dignus sum qui detinear. Non est itaq; quod subinde nominis uestri beneficia mater opponas, nō est quod utilitati tuæ fieri potest, si credimus esse in rebus humanis & alterum affectum amicitiae, quam mihi uidetur natura excogitasse, ut coire inuicē possit totum hominum genus, quæ ideo nondum circa se tenet omnes admirationes, quia tota non contingit, quæ tamē peruenerat ad incredibiliū fidem, nisi illam uos impediretis. Amicitia

pluri

plurimorū corporū, unus animus, uicariæ manus fortior quàm matris affectus. Rogo quid refert, quid uocetur ille, qui sic amat? Quid interest ex quibus magna merita descendāt? Vultis scire quid de hoc affectu sentiat mater? Et amicū meū putat malle ne reuertar. Finge me positus paulisper meritis, quibus obligatus sum, hoc tantū dicere: Amicus alligatus est, ire uolo mater ut redeat, ut cōsoler, ut dominū rogem, ut si tyrannus exegerit, uicarium corpus opponā. Quid detines? quid moraris? Hoc est tēpus propter quod coimus. Nescias an diligat, cuius nō habet experimenta nisi sola felicitas, & si uitæ præstes omnia secundā, amicus otiosa res est. Dicturum me putas, hoc expectat alligatus, expectat totum imò genus hominū, & nos in hanc fidem persuasionis receperunt, ut si hoc faciam, nemo miretur. Vis scire mater quem affectum, quam reuerentiam in calamitatibus amico præstare debeamus? Nullam legem timuit, ne relinquere tur. Differo interim causam amicitiae, agere paulisper omninū libet, & tyrānus mihi credidit, uolo reuerti. Nulli unquā mater plus commisit fides, neminem magis obligauerunt expectationes. Credidit mihi homo, cui res fauorabilis contingit, si decipitur, qui sibi excogitasse contra omnes amicos uidetur, ut illi imponcremus. Non est quòd mihi supplicia, quòd omnē mortis apparatus mater opponas. Facinus est, id tantū hominibus bene credere quòd expedit: & actū est de rebus humanis, si sola seruat utilitatū fides. Infinitum est, quantū mihi crediderit tyrānus, si me occiderit reuersum, intelligit Iudices & ipsa mater, quantæ reuerentiæ locum amicus obtineat, quæ incipit cōtendere affectu. Nisi fallor igitur, cū ego sim materia litis, hoc primum existimare debetis, uter in ea calamitate plus fecerit. Ante omnia per mitte mihi de hoc affectus tui genere mater queri. Quid tibi tam rabido, tam præcipiti dolore uoluisti? Quid aduersis tuis præstare faciem, & in oculos tuos accipere nuncium? Non reliquisti tibi, ut redimeres, sine dubio adiecisti

ad ma

ad matris affectus. oculos in media orbitate fudisti, sed illud nõ laxat catenas, nõ explicat corpus. Quid mihi prodest iste qui se contra filiũ cõsumpsit affectus? Plus fecisset mater, quæ esset ad tyrannũ. Alligatus sum, tu nunc sic flebis tanquam soluar in lectulo, tanquã in tuis manibus expirem. In quibusdam calamitatibus desperatio nõ est summus affectus, & quisquis orbitatẽ statim credit, festinat ad impatientiæ securitatẽ. In simules licet mater tãtæ pro me impatiẽtiæ, tam incredibilis affectus, amicum rem difficiliore fecit, quòd seruauit oculos suos, ut alligaretur. Dij de aq; quantũ ille præstitit, qui mihi inuidit pœnam meã, nec recepsit. Ille, ille terribilẽ carcerem facit, qui inde procedit. Iam nõ corpori nexus hærebat, nec aliud quàm resederãt pondere catena, cõsumpti longo squalore uultus, concretæ noctibus diebusq; super ora lacrymæ. Misere mini Iudices, ne perdat autoritatẽ meritum quod ultra expectationem est. Ponite sub oculis alligatos, quorum alterum amicus redemit, alterum mater. Rogo uter plus fecerit. Bone Iupiter quàm auide, quàm fortiter uincula nostra tractauit. Quibus ille precibus exegit, ut sibi crederetur. Accipe, inquit, has manus, hæc membra, si fieri potest, ut amicũ matri remittamus. In totum explebo, si uideatur, uicaria pœna locum recedentis. Vel si uis utiq; tibi dimissa mēbra restitui, spondeo quencunq; iusseris aperto iugulo diem. Fidẽ deorũ hominumq; quid non factum est, ut amicũ meũ pœniteret? Ingestum est misero illud carceris tenebrarumq; secretum, grauioribus uinculis opus esse carnifex dixit ad bonum amicum. Accedere ad illud cubile iussi sunt homines nocẽtes: & subinde dictum est, Vide tamẽ, amicus si tanti est. Vna uox, unus miseri gemitus, urite, lacerate, distrahite, ille tamẽ reuertetur. Misere mater, magna res agitur, amicum meũ reliqui contentẽ cum tyranno. Excuso me uobis humani generis affectus, & tibi ante omnia mater excuso, quòd hoc fieri passus sum. Vlla ergo in rebus humanis necessitas tanti fuit, ut illũ amicum

meum in carcerē ipse deducere, ut squalorem meum, meas catenas in membra festinantis exuerem, ut tam abrupti cōmeatus diem contra tot incerta pronitterem? Testor te misera cōscientia, & si quod nos in illa necessitate numen aspexit, quantū simus rixati circa catenas, quā omnia fecerim, ut ille potius ueniret ad matrem. Fateor Iudices, unius cogitationis pudore uictus sum, quòd tanti beneficij difficultatē ab amico nō accipere, affectus uidebatur hominis, qui nō credidisset. Miserere mater, ne me solutum putes, amicum alligauī. Hæ sunt catenæ quæ regunt membra, quæ per maria, quæ per infinita terrarum spatia restringunt. Sic non potest carcer effringi. Inuideo tyranno, scit alligare amicos, scit tenere dimissum. Iterū ac subinde proclamem necesse est, ego amicum meum alligauī, & ut te uiderem, pœnā meam altero homine impleui. Scio quo hoc amicus præstiterit animo, sed ego rem feci hominis non reuersuri. Interrogo hoc loco impatientiā tuam mater, interrogo quid faceres, si nos ad te uidendā deduxisset alligatos aliquis satellites, si barbarus aliquis? Fruereris osculis? Fruereris amplexibus? Non est quòd te ista tanquā leuior, tanquam expeditior cōditio decipiat. Quid putas esse, quòd me dimisit solutum ire quòd uellem? Crudelis artifex non reliquit nobis, ut imponeremus. Superuacuo igitur hoc uos in matris causa mouet, quòd cæca est, hoc quòd nobis inuidiā facit uulneribus oculorū. Nolite detinendi putare causas, idem uidens faceret. Nec plus est quod non potest cæcitas ferre, quā mater: ut aliqua filio carere nō possit, nōnunquā calamitas facit. Quòd si Iudices in persona mea, nec affectu, nec meritis inferior est amicus, quid aliud iustitia uestra debet attendere, quā uter plus patiatur? Iam satiauit dolorem mater, egecit æstus, effudit impetum, iam non desiderat oculi, cum cadunt. Adijce quòd hæc qualemcunq; fortunam inter amicos tenet, inter propinquos, habet omnia ministeria sua debilitas, suas cooperationes. Vis scire quantò intolerabilis sit

sit

fit quod patitur amicus? Excœcauit te, quòd ego sic tenebar:
ille accipit cibos, quos carnifex, quos tortor apponit.

VENENVM EFFVSVM.

ARGVMENTVM.

Filium ter abdicare uoluit pater, uicinus. Inuenit quodam tempore in secreta domus parte medicamentum terentem. Interrogauit quid esset, cui parasser. Ille dixit uenenum, & se mori uelle. Iussit pater bibere. Ille effudit medicamentum. Accusatur à patre parricidij.

Pro filio contra patrem.

17

LASSATVS per diuersos misera mètis æstus,
& eundem dolorem, dum me ab utroq; animi genere semper quod impulerit abducatur, & in per-
tinaciã desperationemq; neutrà mihi liceat per-
ferre patientiam, hoc primum à notissima clementia uestra pe-
to, ne miremini quòd inter tam uaria tristissimaq; facta consilio diductus sum, nec pro malis meis quicquã melius inuenire po-
tui, quàm ut morerer, nec pro innocẽtia, quàm ut uiuerem. No-
uo igitur Iudices inauditoq; genere discriminis utriusq; animi reus qua satis calamitates meas cõploratione, quo deslebo ge-
mitu? Filiũ mori uolentẽ penè occidit, quòd interuenerat, pa-
ter. Videtis adhuc illa secreti nostri cõtentione rixantẽ. Quic-
quid citra suprema, citra exitiũ est, contumaciã uocat, quantũ
absolutionem aspicit, uitã. Quis post hoc quarat ac dubitet,
quo me affectu iusserit uirus haurire, qui parricidium uocat,
quod non biberim? Permissurus fuit, si bibere uoluissẽ. Quæso
itaq; Iudices delationis hodiernæ penitus uelitis perspicere cau-
sas. Obijcere putatis parricidium patrẽ pro se? Necatur, uritur,
sine dubio torquetur uita. hoc enim nõ potest ferre, quòd mori
filiũ iussit, nec coëgit, & scit facinus fuisse in imperio, si inno-
centia est quòd recusauit. Siue quid crudelitatis est, uel ab inui-
dia se criminibus meis defendit, excusat, & ne uocem illã tan-
quam peractum facinus oderitis, substituit pro malo patre mi-
serũ. Hic est Iudices deprehensæ impietatis æstus. Nemo unquã

00 2 uolet

uolet innocentem filium uideri, quem uoluerit occidere. Illud quoq; Iudices à grauitate publica peto, ne quis me mori uoluisse non credat contumaciter. Adhuc prioris constantiæ meæ more defendor: alia est mihi ratio cum uici, & fortior sum reus quàm absolutus. Sed tunc tantum par esse non possum calamitatibus meis, cum me constare cœpit nihil aliud esse quàm miserum. Bene quòd rursus uocauit in forum, iussit integritatis agere causam, fecit ut mihi uidear perdidisse mortem. Si pœnitet patrem, quòd me bibere iussit uenenum, ego ferre possum, quòd effudi. Licet igitur immitissimus senex confundere publicos conetur affectus, querelarum fronte mutata, non sumus noui uobis accusator & reus, nec nos modo pietatis euersæ recens asseruit inmanitas. Parricidam me olim uocat. Ita est enim Iudices, ita est, iam pridem hominum nefandorum solis nominibus accusatur. Sic mihi illa prima patris maledixit asperitas. Hic est ille, quem desinere iam iusseratis, qui semper ad uos recurrit, & uincitur. Fallitur quisquis illam de moribus senis lasitudinem uel patientiam sperat. Patri qui abdicare non potuit, minus est filius nocens, quàm absolutus. O' pertinacissimum accusatorum genus, uicti parentes. Dum auctoritatem nominis uestri fortius imperiosis asseritis affectibus, & ne pudorem pœnitentiamq; fateamini, contumacia uindicatis errorem, calamitatibus meis accessit, ut ter absoluerer. Nanq; ut erat in superuacuo odio mei senex prima luce deprehensus, ferre non potuit, quòd reddebar inuito: & quia à iudicibus non impetrauerat, ut abdicaret, apud se tenuit, ne desineret hoc uelle. Credidit tamè aliquid profuturum querelarum errore repetito, & sperauit iuxta contentionem suam, ut lacefferet aliquando pro me iusta miseratio. Quid facerem igitur? quò uerterem iam fatigatam innocentiam? Nec exire me decebat ex domo, ne uiderer quicquid uos non credideratis agnoscere, nec expectare poteram, cum mihi rursus aliam seriem malorum minaretur, quòd me iam cœperat pater

ter

ter contentione qua uobis irascebatur, odisse. Tandem infelix miseratus mei, miseratus patris cum de præteritis prospicere iurgia tam longa quàm uitam, captauit fateor omnem occursum, quæ mihi uidebar exasperare præsentia, exorare dum morior, & tanquã nouissimum ambitus genus excogitauit, ut me in honorem sui reuerentiamq; pereuntem, sic odisse desineret, quomodo parcere solet ira cedenti. Non habet alium quàm mortis exitum filius, qui nec reconciliari potest, nec abdicari. Erat in domo nostra locus, in quo sedebam semper reus, in quem reuer-tebar absolutus, querelis meis lacrymisq; iam conscius, in quæ se ferant. In hunc querens non tanquam custodiæ patris imponerem (nam quid possit inueniri, quò non captantis aliquid deprehendere cura sequeretur?) sed sicut solent qui immori uolunt pudore, non ira, ab omnibus quæ uidebantur auocatura, secessi. Nã nec placuerat exitus genus querulũ, tumultuosum, aut quod faceret inuidiam. Sed quid mihi tecum est integritatis nimita simplicitas? Non putat se posse deprehendi quisquis uenẽũ parat ipse poturus. Totus oculis animoq; cõuersus habebam miser in opere moriendi (nec dissimulo) cum quadam cunctatione, cum mora, sicuti bonæ conscientie lenta mors est, nec præcipiti per suprema trepidatione festinant, quos hoc solum quòd sui miseretur occidit. Abijt per tacitas cõquestiones mēs, in obitus contemplatione posita, & haustus potione, qua renuntiare rebus humanis, totam apud se repetebat animus innocentiam suam, cum pater secretum quod per impatientiam pereuntis impleueram (quantum credo) lacrymis meis genuitq; perductus, intrauit. Non potest uideri ludices suspicatus aliquid de parricidio: quid tererẽ, cui parare, nesciebat qui interrogauit. Nuntio uobis sanctissimi uiri, nihil à morientibus fingi, nihil uita laborante simplicius. Ad subitum interuentum patris non tanquã deprehensus obstupui: facinus me tacente nõ pallor, non est confessa trepidatio: nec sicut accidere nocentibus

solet, illa obuia semper errantium patrociniorem uerba uaria
 ui, cum me repente interrogatione subita auocauit, abduxit,
 quaesuit quid tererē, cui pararē. Sed ego sine cunctatione, sine
 tarditate respondi, & me mori uelle: eadem ueritate & cōfessus
 sum uenenuū esse, quod terebatur. Date Iudices patrē qui filiū
 mori nolit & credit. Quis habeat Iudices dicenti fidē? Venenuū
 filij quod inuenerat pater, nō ille potius effudit: stetit quinimo
 intrepidus, arrogās iuxta orbitatē quam uidebat, & mihi mor=
 tem, quam promiserā, quā minabar, ingessit. Bibe, inquit. Quis
 post hoc Iudices, expectat, ut continuo paream iubenti? Ita de=
 mum mihi nō est aliud relictum, si patri parui. Audite nunc dij
 pariter atq; homines, quid post tres abdicaciones, & querelas
 toties iudicum grauitate percussas, uelut attonitus, amens nun=
 tict seculo pater parricida saeuus, parricida crudelis. Non bibi
 uenenum. Hoc est totum facinus meum, uiuo, respondeo, nō fu=
 gio iudicem, non cedo criminibus. Iam non miror quid sit circa
 quod impatientia decepta crudelitatis exaestuēt, plusquam or=
 bitatis gaudiū, quod modo perdidit senex: sperarat ut occidere
 me posset meo ueneno. Sed quatenus inuenisse se putat quod cre=
 deretis, ut contētionibus subinde damnatis autoritatē de nouo
 dolore circundaret, inusitata commentus est. Quae sola mihi su=
 perest ratio uiuendi, facinus ea simplicitate, ea fide denego, qua
 cōfessus sum de ueneno. Parricidij agis. Abstulisti quidē mihi
 partem, ut exclamarem hoc loco, fieri non potest. Scio quantū
 defensionis meae difficultatis adiecerit, quod iam pridem in domo
 nostra humanorum pignorum ratio non constat, sed pronun=
 tiatum liquet utri ex nobis facilius sit impietas, uter iuxta alte=
 rius languorem suprema non fecerit. Tu unicum quotidie pro=
 turbare conaris ē domo, uelles inopiam meam, uelles aspicere
 squalorem. Ego osculor illas expellentis manus, ego abijciētis
 genua teneo, & ad patrem qui me tam notabiliter odit, nō ha=
 beo cur uelim redire, si non amor. Praeualeret nominis tui for=
 tassis

tassis autoritas, si contetio nostra coepisset à ueneno. Consum-
 psisti quicquid est, quod parentes ab omnium scelerum suspi-
 cione defendit. Non habet pater unde parricidium de filio cre-
 dat, nisi quem posset occidere. Me quidem pater infelicitis huius
 persuasionis simplicitatē si quis interroget, nec à te parricidiū
 fieri posse credo, nisi meo ueneno. Facinus tamē in omnibus in-
 credible pignoribus, nullis difficilius quā liberis puto. Vos
 adhuc in suprema nostra præcipitat autoritas, qui filium occi-
 dere uocatis plerunq; grauitatem, sicut abdicationis emenda-
 tionem, sicut reliqua supplicia nostra rationis fronte protegi-
 tis, cunctosq; prærigidæ mētis affectus uocabulo molliore leni-
 tis. Nos nec felices facinus istud possumus concipere, nec miseri.
 Non perueniunt ad nefas istud nec necessitates. Omnis citra
 desperationem dolor, ira languescit. Et quantò dij deaq; diffi-
 cilius si pararetur sine conscio, sine ministro, totumq; facinus,
 & animum filij poscat, & manus. Memento cuius obijcias im-
 manitatis horrorem patrē occidere uelle. Hinc tantum accipis
 uires, ut mori possis deprehensus. Vt sciatis, inquit, uerum esse
 quod obijcio, & abdicare uolui. Non potest pater efficere ge-
 nus querendi, pertinacia probationis. Tu cum dicis, filius me
 uoluit occidere, uideris tibi facere prioribus iudicibus inuidiā,
 exclamare, uos faciles, uos misericordes, hūc mihi redditis. Sed
 iniquissimū est, ut abdicatio, quæ nec in sui ualuit effectum, si-
 dem maiori crimini præstet. Non sum reus inexplorati pудо-
 ris, nec antea cta uitæ meæ sub hodierna primum lite tractan-
 tur. Felicio innocentia est citra suspensiones, certior post rea-
 tum, & quantum infamiae præstant obiecta, dum nutant, tan-
 tundem autoritatis absoluta restituūt. An scilicet superatus est
 gratia pater, & apud senes, & apud parentes autoritate præ-
 ualuit? Viderint qui calamitatibus suis sic blādiuntur, ut sibi as-
 fuisse credant misericordiam, fauorē: filius à patre delatus nun-
 quā poterit superior esse nisi causa. Sanè tamē seramus, ut pri-

ma abdicatione non egefferis totum dolorem, multa tibi de cri-
 minibus meis uerecūdia querendi, multa paternæ pietatis abstu-
 lerit infirmitas, quid nō implet repetita delatio? Reuerſus es in
 forū iam ad Iudices iratos. Quanto terrore cuncta pertulit pu-
 dor ille iam uicti, & redeuntis in damnatam colluſtationem?
 Acrior ſemper ex uerecundia dolor. Sed & iudicū cura quan-
 tō malignior circa reſtiturū reum? Quā multis placet illa de
 ſimilitudine pronunſiationis autoritas, & ſeuerior uideatur di-
 uerſa ſentētia? Tertia uero abdicatio diſ immortales quem ap-
 paratum, quē mouit ambitum? Ego miror, quōd mihi licuit au-
 diri, quōd me non ſtatim primus querelarum tumultus oppreſ-
 ſit. Quid poſt iſta noui pater obijci poteſt? Inter leges, inter iu-
 ra conſenui, non habeo in moribus meis, quod non melius Iudi-
 ces ſciant. Scilicet capit natura rerum, ut futurus parricida nō
 præmiſerit notas, nullis antè ſit maximi ſceleris immanitas tu-
 multuata flagitijs, & quandoq; culeo, ſerpentibus expiāda ſe-
 ritas, ſub placida mente primam pertulit ætatem. Aliud eſt mi-
 ſerorū genus quod clemētia, quod ſuccurrendi fauore dimitti-
 tur. Abſoluerunt me, qui ſciebant non profuturum mihi quōd
 nō abdicarer. Proclames igitur licet, ſubinde detuli, ſæpe que-
 ſtus ſum, ter abdicare uolui: hoc tamen res iſta debet efficere, ut
 tibi oporteat credi, quicquid aliud obieceris. Non enim ſequi-
 tur pater, ut me tuis criminibus accuſes, quōd nocentē tuis mo-
 ribus probes filium. parricidam nō facit ſeueritas ueſtra, nō ſæ-
 uitia, non terror: ad tam grande ſācinus nō ira opus eſt, ſed mo-
 ribus: non dolore, ſed mente. Omnes iniuriæ leuius exaſperant,
 leuius oderunt, innocentis filij ultio eſt mori. Quōd ſi mani-
 feſtum eſt, nihil tunc in moribus fuiſſe meis, quod poſſet eſſe ſu-
 ſpectum, exiſtinemus, unde poſtea traxerim parricidij cauſas.
 Vos libet interrogare hoc loco Iudices, quis magis debet inno-
 centiā amare? Vici patrem, omni nunc ſolicitudine, omni labo-
 re cuſtodiam illam gratiam, illum ambitum meum, quo remu-
neror

neror aduocatos, quo persoluo iudicibus illud, propter quod audeo domum reuerti, propter quod non timeo casus, nō subita pro patre, non maligna fāta. Fidem non capit, ut me tres absolutiones & innocētem probauerint, & effecerint parricidā. Præterea pater quā infirmum me, quā trepidū reddit ipsa uictoria? An scilicet ignoro, quòd me reuersum circumsistat totius domus maligna cura, quòd uiuo inter homines, quibus apud te gratiā parat, si de nobis aliqua mētiātur, fingāt? Videlicet hoc nos in facinus præcipitat, impellit, quòd aliquid speramus de testamento tuo. Quid ego non sentio, quòd simili scelere missus in domum, à charitate tamen exclusus, abiectus sum? Rogo qua fiducia facinus paro toties delatus, & paterna conuestione petitus? Quod uis patrociniū sperem pro parricidio meo? Defendi non possem, si bibisses tu uenenum. Finge me parricidij uoluntatem, finge habere causas, unde occasione, unde fiduciam? Ego nec mori possum, nisi ut deprehendar. Venenum paro, qui non ministrum, qui non inuenio consciū. Despicior à liberis, contemnor à seruulis, euitant sermonem meū, colloquia fugiunt, & charitatem tui simulant odio mei. An uidelicet spero posse fieri, ut ipse porrigam? Est enim mihi ad cōuictus tuos facilis accessus. Venenū mehercule putabis quicquid dederint hæ manus. Et uirus præsentaneum paro, quod statim, quod subito corripiat? At quemadmodum mihi supersit ulla defensio? An lentum & quod tarda peste consumat, scilicet ut nō statim exclames, ut te meum uirus bibisse non credas? Rogo, cui parauit uenenum, quod dare non possum nisi mihi? Ita, inquit, parricidæ argumentum est & hoc ipsum, quòd habuisti uenenum. Omnibus Iudices, quibus ad scelerum conatus adiuuatur deteriorū quotidie sæcunda mortalitas, non hanc solam potentiam natura concessit, in quam malis mentibus, & nocentiū ducuntur ingenijs: sed illis usus ex animo est, totumq; quod faciunt, de conscientia possidentis accipiunt. Quid enim si latro-

nem gladio tantum probes? Sic munimus & somnos. Excute peregrinantium sinus, hærent tela sollicitis. Non uetant ista læges parare, prospicere, nec instrumēta prohibent, sed existimāt usus. Finge me uelut in media prosperitate uitæ proclamare: Venenum parauit, ad quod incerti casus, ad quod languor, dolor, ad quod confugeret improuisa debilitas. Miramini, quòd hoc fecerim homo, qui circa me fortunam, qui discrimina humana lassauit, cui nescio quid adhuc paret toties uicta delatio? Debit habere in sua potestate mortem, quem pater potest occidere. Nō est, inquit, credibile ut mori uolueris absolutus, qui reus noluiisti. Poteram quidem dicere pater, uixi, dum spero fas esse, ut incipias aliquando misereri, ut te squalor meus frangat, mitigent lacrymæ, pallor exoret: sed ignosce innocentia, tunc me decuit pertinax, & rigida defensio. Vixi, ne me uideretur expulisse de seculo profundorum scelerum deprehensa trepidatio: ne super cadauer meum proclamare posses, certe merito timui, meritò prædixi uenenum, qui uiuendi non habebat audaciam. Ne supremis meis conuitiareris, ne quid posses obijcere iam nō negaturo. Verum tibi de impatientia mea fatendum est, eadem mente nolui mori, cum abdicares, qua non bibi, cum iuberet. Sed fruiere iterum, fruiere sæpius confessione tam misera, & quia oculos spectaculo non licuit implere, satientur aures, uolui mori. Adijce, si uidetur, hanc malis nostris contumeliam, ut interroges, quare abdicare me subinde uoluiisti. Quid ais rerū naturæ pietas? ita iustiores causas habet impatientia, quàm corporum damna, quàm facultatū tristis euersio? In suprema præcipitat me pater. Ita non hæc uana uox complectitur omnes calamitates? Non uidemini nunc uobis uniuersos audire miseros? Possumus fortassis aliorum accidentium sperare finem, non habent proximorum odia regressum. Quæcunq; nexus acceperunt naturæ, & quæ sanguine uisceribusq; constricta sunt, non laxantur diducta, sed pereunt. Quæ de primo tenore nascendi

uixit

uix in contrarium uicta defleunt, diuq; prauitatis suæ rigore
 durata, mox in pristinum cursum remissa non redeunt, sed quò
 totum pondus omnesq; uires inclinata traxerunt, uigore quo
 sibi permissa creuissent, in ipsius uitij robur adolescunt. In hoc
 est tota difficultas, ut incipiat non amare filium pater: hoc cum
 fronte confessionis accipit, reliqua præcipiti furore decurrunt:
 reddituris charitatibus obstat, quicquid obstiterat odijs. Semel
 sibi parentes liberiq; mutantur, semel auferuntur. Felices qui
 habent in conscientia sua, quod debeant emendare, corrigere.
 Illa demum potest ira desinere, quæ coaluit ex uitijs liberorū.
 Ego quid facio, cui non luxuria, non est mutanda petulantia,
 cuius abdicatio non de meis, sed de patris moribus uenit? Fru-
 stra mihi exhortationes, frustra blandientur uana solatia. Ho-
 minis quem pater odisse nō desinit, unus exitus est, ut se oderit.
 Et quantum habet de toto dolore nostro ille quo uenitur ad
 iudicem dies? Ego cum dico, pater me odit, illud exclamo, o-
 mnes sine me sunt festi dies, omnis lætitia sine filio, non allo-
 quitur mœstum, non asidet ille languenti. Gratissimus quisquis
 de nobis tristius aliquid attulerit, quisquis maledixerit, conui-
 tiatus absenti. Ego si hoc possum ferre, merui. Alia sunt aduer-
 sa, quæ de continuatione sui patiētiam parant, quæ durāt assi-
 duitate, firmantq; mentem: quòd te pater oderit, quotidie nouū
 est. Minus fortassis urant inuicem similtates, & mutuis detesta-
 tionibus inuisa respirent. Odium is tantum filius perferre pote-
 rit, qui & ipse oderit patrem. Vos nūc Iudices, uniuersos quin-
 imo mortales infelicissimus iuuenis interrogo, quid me facere
 uultis. Explicuit nos sine dubio de criminibus exitus, quòd ab-
 solutus sum: tamen non hoc effecit, ne mori uelim, sed ut mihi li-
 ceat & uiuere. Victus sum enim mehercule, uictus sum Iudices
 absolutionibus meis, & (quæ certissima est animæ laborātis in-
 firmitas) misera felicitate defeci. Quē mihi uultum domū reuer-
 so, quē suadetis animū: Nō decet gaudiū meū, ex aspero hilarita-
 te: nō

te non decet mœror, offendo tristitia: capto sermonem, inuisus sum tanquã arroganter insultẽ. Doloris causa dicor, si propius aspiciar: uideor, si recedo, cõtemnere. Quousq; uincemus? Nesciunt prorsus abdicationibus mederi, qui nõ statim cedunt, qui cõscientiæ suæ rigore nitütur. Non uincitur pater, nõ sum absolutus, cum domũ ueni, nemo me diligit, nemo reueretur. Iam ad nos de penatibus illis non pertinet nisi secreta, nisi latebra. Non exuo, nõ depono sordes, & mihi quotidie senex tanquam accusaturus occurrit. Attẽdo, quid faciam, quid loquar, qualis aspiciar, & (quod malignissimũ est solitudinis genus) me ipse custodio. Satiasti me uita, satiasti, & cum felicibus quoq; ueniat ex nimia prosperitatis cõtinuatione fastidium, quod tedium parat, lassitudine miserorum? Consumpta est in lacrymis, in precibus ætas, exacti sordibus dies, anxietate noctes. Quid mihi cõtra tam indigna, tam grauiã promittat integritas? Abdicari debet, quẽ nocentẽ pater odit: mori, quem innocẽtem. Sed ut credamus, inquit, uoluisse te mori, cur potissimũ ueneno? Possis quidem pater hanc de omni supremorũ genere litem facere morientibus: & quia rerum natura uarias fatorũ uias indulsit animæ, in nullo nõ exitu simili ratione reprehendas quicquid electum est. Sic super strictum nudatumq; mucronem proclamares, cur nõ ueneno? Sed nihil est delicatius exitu, quẽ nõ supplicia, non metus, sed collecta de calamitatibus commẽdat infirmitas. Mihi tamen præcipue cum hoc mortis instrumento propria concordia est, nõ spargit cruorẽ, nõ trucẽ cadaueris relinquit aspectum, placida est, quieta est. Ingratissime senex, ego & hoc sic moriẽdo prospexerã, ne me occidisse alius uideretur. Te nũc apprehẽdo, te interrogo pater, ita parricida sum ego, qui uenenuũ afferro in domum tuã imparatum, rude, terẽdum, cui tam multa restãt antequã dari possit? Ita parricida sum, qui iuxta te quero secretũ, qui de portione tibi incerta, quã nemo detulit, quã simpliciter, tã faciliẽ respõdi? Secedo in medios penates, nullos
ab in

ab introitu præpono custodes, non euito trāsitus, non excludo uenturos. Rogo utrū hæc omnia sunt occidere uolentis, an mori. Venenum quod tibi pararetur, inuenisses absconsum, reconditum, multum circa illud palloris attoniti cōcisa uerba, trepidā suspiria, & me negantem. Parricida deprehensus effudisset uenenum, ne fateretur. Cur ergo, inquit, si tibi paraueras, non bibisti? Breuiter pater & secundum naturam cōditionis humanæ respondeo, nihil aliud esse in potestate miserorum, quàm ut mori uelint. Ego cum dico mori uolo, non hoc dico moriturus sum. de animo meo respondeo, non pronitto de fato. Miraris quòd quamuis iam teneam uenenum, multum tamen adhuc casibus incertisq; superest accipere? perfohis plerunq; uisceribus uitam tamē ab ipsa desperatione redeūtem? Strictos circa colla laqueos, aut nexus, aut ipsius corporis ruina decepit, rotatos per abrupta molis iactus explicuit. Tam cōsentaneū est, ne moriatur qui uelit, quàm quòd morimur inuiti. Sed malo sicut cœpi, simplici tecum ratione consistere. Nihil æquē pater impetu cōstat, quàm mori uelle, nec quicquam res humanæ impatiētius habēt pereuntis affectu. Hunc si retinere nolles, suffecit ut morereris, & rationē quoq; homini mortis eripiet, si quis abstulerit ardorem. Frāgit animum, quisquis interuenit, abducit, auocat, quisquis alloquitur. Ambiuntur cuncta moriēdi spatia pro uita. Ideo nos mehercule crediderim eiusmodi exitū eligere secretum. Minimum est quod confundat hominē infirmitate morientem, & exiguis causis opus est, ut displiceat obitus, quē mi sero suasit integritas. Quid si interueniat aliquis, qui gaudeat, qui uindicari se putet, si testes adhibeat oculos, quibus inuidēdum sit? Statim mehercule arrogās uita simulabitur, statim contumax dolor cum deprehensa morte dissentiet. Nescis quantū mihi hæsitationis* putaueris, cū interrogas, dum respondere cōgis. Sed quē & reddere, iterum litigare, defendi. Me uero tunc pariter omnes tenuistis affectus, indignatio, pietas, reuerentia, dolor

*paraueris

dolor. Ego propter patrem mori possum, coram patre nō possum. Adijce nunc quod & dixisti, bibe. Si mehercule saucium palpitantemq; iussisses adigere ferrum, premerem clusis uulnibus animā: si stringere aptatos ad colla nexus, conarer abrupto desilire laqueo: si uero iniiceres manū ad præcipitia properāti, flecterem in plana cursum. Merito prorsus anima secretū solitudinemq; captaueras. Interuenit pater, actum est, perijt ille susceptæ mortis ardor, & utroq; nos resoluit affectu: mori non debeo, si uetuerit: nō potero, si iusserit. Bibe, inquit. Nondum quidem potioni uirus aptatum est, sed me ideo deprehendisti, quia adhuc terebatur. Multa tamen mihi pater antè faciēda sunt. Volo prius cōuocare seruulos, contrahere libertos, cōplorare, conqueri, mandare, defendi. Bibe. Mihi uerò tunc adiecisse uisus es, teneris, hæres, eamus ad iudicem. Bibe. Sed hoc iubes tanquam negem uenenum. Interrogare uos uelut in illa secreti nostri præsentia libet, quem mihi post hanc uocem animum datis. Dicit hoc accusator, dicit hoc uictus, dicit secretò, dicit sic ut possit negare si bibero. Bibe. Ego quidem uolo, & hoc quàm maxime paro, sed totum hūc animum senex tua auiditate mutasti. Bibe. Quid restat aliud, quàm ut recusantis ora diducas, ut infundas per oppositas manus? mihi uerò tūc excidit quid uelim, quid pararim. Vidi truces loquentis oculos, uultus parricidali ardore suffusos, iuberi mihi uidebar, ut biberem tuū uenenum. Nescisti pater pertinaciam meam seruare, nescisti. Filium propter te mori uolentem deprehendisti. Vis occidere? ueta, inuade poculum, ne hauriam, bibam. Exclama, temerarie quid facis? Iam desino irasci, iam reuertor in gratiam. Properabo, ut hoc secum aures ferant, ut impatientia tua fruatur oculi. Tibi imputes quòd in me retorsisti, quòd ablata sunt sacramenta pereundi. Innocenti facilius est mori, si rogetur ut uiuat. Fidem deorum, in quam me contumaciam pater, in quem tunc impulisti cōtentionis ardorem, cum diceres bibe. Nec ui-

here

uere mihi libuit, nec mori. Ereptus sum miser animo meo, & im-
 prouisa uoce percussus, steti sine affectu, sine negatione atto-
 nitus, amēs, & me penè aliter occidi. Nihil est profectò impro-
 uisorum dolore torrentius, & fracta malorū contentione men-
 tes ad inexpectata caligant. Non querelas post hoc inuenio, nō
 uerba, non lacrymas. Ad nullius rei conatum sufficit mori alte-
 rius animo, & suo ueneno. Licet igitur noua me reatus mole cō-
 uenias, non pœnitet tamen illum fixisse, illum non pœnitet spi-
 ritum rigoremq; pereundi. tanquam parricida moriebar. Pater
 qui queritur quòd non bibi, iam nunc diceret deprehēsus erat,
 negare non poterat. Essem nunc ter abdicatus, & me conten-
 deret ad Iudices meos redire non ausum. Bene quòd sic effudi,
 tanquam rursus uita placuisset. Venenum quod uideretur depre-
 hensum, nemo ideo bibisse crederetur, quia sibi parauerat. Dic
 nunc, non fui passurus, si bibere uoluisses. Deinde hoc sic pro-
 bas, ut me hodie quoque coneris occidere. Non eras passurus.
 Quando per fidem iniicis manus, potuit eadem, potuit peragi
 breuitate qua iusseras. Non eras passurus. Deinde non timuisti,
 ne mihi animum pereundi uel hoc faceret, quòd putabam me iu-
 beri? Facinus est si morior, ut postea queratur, an uolueris occi-
 dere. Tu licet inuidiam uocis illius alterius mentis simulatione
 defendas, occisuri tamen fuit ipsum experimentum. Non inter-
 est rigoris, quædam patiaris, an tentes. Nunquam mouebit pa-
 trem filius hoc, quòd moritur, quem non mouit hoc, quòd para-
 tus est mori. Quid nunc faciam Iudices pertinacissimo rigori?
 in quod me componam patientiæ genus? uidetis hominem quem
 nullus animi mei status mutat, quem constantia nostra, quem of-
 fendit infirmitas, uiuere nolo, perturbat, expellit. Mori conor,
 interpellat, exagitat. Iam fortassis aliquid (si nobis hodie quoq;
 clementia uestra succurrerit) parauit, inuenit. Quis finis, quis
 exitus incredibilium malorum? de filio absoluto fecit ut mori
 mallet, de moriente ut uiueret. Vos uerò sanctissimi uiri, quo-
 iam

iam ambitu, quibus possem conuenire precibus? Ille uester infelix, ille uester absolutus, flere uetitus est. Non habet gratiam suam toties genua complecti, & ad fatigatam misericordiam noui discriminis pondus attulimus. O mors semper imparata miseris, negata cupientibus, quando succurres? Me infelicem, perdidisti uenenum. Sed quatenus aliquid pater expectationi tuæ repromisi, nolo desperes. Fruere quinimo ante supremam, ante exitum meum hac uoce, uicisti. Nescio quidē quod rursus eligā obitus genus: an placeat reparare uirus infelix. Sed prædico, testor, quæcunq; sederit traditio leti, miserere, ne iubeas, miserere, ne cogas. Facilius me occiderent gemitus tui, lacrymæ tuæ. Et ne mihi putes illam secreti nostri excidisse uocem, uenenum quidem te iubente bibere non potui, quandoq; tamen hoc occidet, quod bibere iussisti.

INFAMIS IN MATREM.

ARGUMENTVM.

Malæ tractationis sit actio. Speciosum filium infamem tanquam incestum cum matre committeret, pater in secreta parte domus torfit: & occidit in tormentis. Interrogat illum mater, quid ex filio compererit. Nolentem dicere malæ tractationis accusat.

Pro muliere contra maritum. 18

S I Iudices callidissimus parricida facinus suum sic ordinauit, ut uobis matrē faceret inuisam, siue dissimularet misera mortem filij sui, siue quere retur: tantaq; monstrorum nouitate circūdatam eò perduxit, ut sibi uideatur infamaturus iterū uel patientiam nostram, uel dolorem: matri tamen in cuius calamitatibus ne minimum sibi uindicat orbitas locum, ideo ad uos fugiendum fuit, ut sciretis non illi præstari, quòd tacet maritus. Laudo Iudices, laudo miserā, quòd interrogare noluit domi, quòd nihil fecit et ipsa secreto. Hic corā ciuitate, corā liberis ac parētibus, & (licet dissimulare parricida uideatur) coram rumore mater inquit, quid tormētis unici quæsierit, quid morte cōpercrit. Respondeat

deat saltē reus, fateatur iratus, cur in peracta crudelitate modestiæ frōte substitit. Nec uxori potest uideri parcere, de qua scire uoluit, an esset incesta: nec filio, quem tanquā sciret occidit. Ante omnia igitur Iudices mulier infelicissimi pudoris hoc ab affectibus publicis petit, ne uobis accusare uideatur. Reā se incesti, reā parricidij putat. Exhibet populo cōscientiam suā, & aduersus quēcunq; sermonē, quodcunq; secretū marito, famāq; præstat interrogandi potestatem. Vellet innocētiam suis probare uisceribus, uellet in equuleos, in ignes hanc miserā præcipitare pietatem. Ignoscite Iudices impatientiæ, quæ cōtra callidissimam dissimulationē libertate doloris exæstuat. Incestū probaretur silētio patris, si taceret et mater. Equidē Iudices tā cōtra rios affectus senis satis admirari, satis stupere nō possū. In rumore tā suspicax, post tormēta patiēs, modo ad fabulas uulgaresq; sermōes pronus ac facilis, in orbitate, in parricidio, reatus quoq; dolore, cōticuit. Quò repentiē reuersus est? in quam modestiam desperationemq; defecit? torsit tanquā dicturū: tacet, tanquā dixit. Fidē igitur uestrā Iudices, ne cui præstet magnæ seueritatis autoritatē nō posse defendi, ne ue ideo suspicari nefanda malitis, quia se parricida miratur. Parcere nūc illum cuiquam tacēdo creditis? loqui se tum maxime putat. Et si bene artes & profundæ mētis cōsilia perspicio, respōdere sibi uidetur plus, quā mater interrogat. Fallitur quisquis hūc esse credit inexplicabilis doloris æstū, & inter silentij confessionisq; causas miserū pudorem. Alium exitum nō habet, quā ut respōdere nolle uideatur quisquis filiū occidit, & probare nō potest propter quod debuerit occidi. Coniungat quantum uolet nocētissimus senex cum rumore populi silentium suum, & relatura ordinem tristissimæ sortis collata malignitate cludat ora, cōpescat aditus, securi tamen estote mortales, fas est innocentissimæ matri uelut in templis, uelut apud ipsos proclamare superos, amaui filium meum, Matrona Iudices cuius puellares annos, primam rudēq;

pp

coniugij

coniugij mētem nulla libidinum respersit infamia, cui impudēs rumor, suspicax maritus nihil unquā potuit obijcere nisi filiū, quæ pudentiæ prima fiducia est, edidit partum, quem maritus agnosceret, non timuit ne supra fortiuosq; cōcubitus paruuli uultus, aut crescentis infantia similitudo detegeret. Natum de se cōtinuò (si quid ipsi creditis) impatientius complexa quā reliquæ parētes, nō in nutrices nec in ministeria seposuit, suis aluit uberibus, suo fuit amplexu. Nunquid & hos annos paricida, nunquid & pueritiam miseri iuuenis infāmas? Actum est de sacrorum nominum fide, si ut uideatur innocens mater, ætas tantum filij facit. Accēdebat hanc erga unicum optima matris impatiētiam rigidus pater, asper maritus, & sibi uidebatur parum implere, quem pro duobus conferebat affectum. Rarus hinc nanque ad oscula, difficilis amplexibus, & qui unicum aspiceret animo, quo quādoq; posset occidere, fecit ut notabilior esset charitas matris. Omnis igitur misera sermo cum filio, omnis in publicum pariter egressus. Gaudebat etiam quòd laudādu occurribus, quòd omni frequētia cœtuq; conspicuus, populo iam ipse fateretur, quòd plus amaretur à matre. Miscremini Iudices, ne nefandas suspiciones maritum ex ullius traxisse credatis indicijs, suum rigore, suum tantum secutus est animum. Filium si non ames, uideatur tibi mater adamasse. Questurum nūc me Iudices putatis de licentia sermonis humani? Ego uerò iuxta hunc patrem non accuso rumorem. Quæ materia fabula tam impudentis, quis fuerit autor, iste probauit, qui credidit. Facillimum fuit, ut loqueretur populus de incesto, de quo mirabatur patrem suspicari. Hæc sunt Iudices quæ mater fecit secure, simpliciter, palam, coram marito, corā ciuitate. Referat nūc suum iste secretum. Iuuenem (quæ integritatis prima simplicitas est) nihil timentem in partem domus, qua nulla proclamatio, nullus poterat gemitus audiri, rapuit, abduxit. Ibi uerberibus, ignibus, omni crudelitatis arte cōsumpsit. Quis ūquā Iudices peius de inno

de inno

de innocentia temporum, de sacris meruit affectibus? torfit filium, ut probaretur incestum, occidit, ut crederetur. Ponite nunc ante oculos Iudices duorum parentum confessionem. Mater exclamat, filium amavi: pater dicit, occidi. Nefas est utrunq; putetis innocentem. Iam quidem nocentissime senex grande deprehensa feritatis indicium est, quod cum filium occideris, ut interrogaris expectas. Non erumpis ab illo secreto tuo terribilis in publicum, & homo filij cruore perfusus non proclamans, non deos hominesq; testaris, non occidis & matrem. Scilicet modestia te scelerum tuorum quam maxime decet, & ideo tibi relinquis unde sis quiete patientie. Miser parcis uxori, coniugales deos & lectuli iura reuereris? O quam non habet nec quod mentiatur. Male tractationis agimus. Placet ergo iudices, ut illa uoce qua matrimoniorum conquerimur iniurias, gemitu quo corporum contumelias, damna, cultus, & negatos in publicum deslemus egressus, orbitates ac liberorum suprema plangantur. Quid tamen facere uultis miserum dolorem, si non habet aliam sexus hic legem, si intra iuris huius angustias omnis nuptiarum querela constituta est? Mater quae de morte filij maritum male tractationis accusat, non uindicat, sed probare contenta est, quod non debuerit occidi. Omittamus paulisper Iudices orbitatis tristissime dolore, & in parricidio male tractationis reddamus aliunde causas. Ita non iuste quereretur uxor, si dicret: adulterium de me facile suspicatus es, citò credidisti? Matronalis pudor tutelam non ex sua tantum innocentia habet, infirmitas huius sexus non potest totam improbitatis existimationem debere tantum moribus suis: omnis in foeminas uenit maritorum praedicatione reuerentia, omnes sermones originem de uestris pectoribus accipiunt. Tristior uultus, querela, fastidium, factum est coniugij. De pudore pronunciat, mittit in ora populi, mittit in fabulas, hoc proxima ministeria narrant, hoc exteri putant. Nemo peiore exemplo temere de uxore credit, quam cui omnes credituri sunt. Sanè faciat uos pronos ad suspicio

nes nimia charitas, & ex impatientia diligendi plerūq; descendat, ut credas facile quod timeas. Furtiua stupra, raptosq; cōcubitus obijciat uel falsò maritus, fas est, fieri solet, parcius tamē, si iam sit & mater, si in fidē castitatis uxoriam foecūditate profecerit. Quid si sit iam iuuenē quoq; filio seuera, iam nurū nepotesq; prospiciat? Misere mini temporum, ne alienae innocentiae interpretationem de suis quisq; moribus trahat. Incestum posse fieri pater hoc solo uult probare, quòd filium potuit occidere. Rumor, inquit, fuit. Est hercules cui contra rerum naturam, cōtra parētes liberosq; credatur. Rumor fuit. Hoc ergo sic audimus, tanquā si dicerēs, cōsciū detulit seruus, nūciauit ancilla, improuisus astiti, dum nō timeor adueni. Rogo Iudices utrum credibilius putatis, incestū de matre, an de rumore mēdacium? Rē impudentissimam populus loquendo fecerat, nisi pater credidisset. Pessimū Iudices humanarū mentium malum est, quòd semper auidius infanda finguntur, nec usquam se maius operē precii putant maligni facere sermones, quā cū incredibilia quasi deprehensa narrantur. Necessē est contentiosius loquaris quod probare non possis, & affirmationem sumit ex homine, quicquid nō habet ex ueritate. Est tamē hoc iniquissimū de loquacitate populi, quòd plerunq; famam accendit contentio nō credētū. Materiā miraris rumoris, de qua nemo nec sibi credit, quā qui narrat assignat alij? Rumor res sine teste, sine indice, res ex incertis improbiſsima, maligna, fallax, & similis silentio tuo. Quid & ipse de rumore senseris, uis breuiter probem? Tormentis quarendum putasti, an uerū diceret. Sanē sit aliqua publici sermonis autoritas in illis, ad quae fas est populi peruenire notitiam. Video cur adulteria proferantur in fabulas, explicantur per ministeria, per conscios, habent inconsulta gaudia. Pars uoluptatis uidetur esse iactatio. Facinus uerò, cui si fas est, ut illud humanae mētis capiat audacia, circūdatur undiq; nox profunda, densior caligo tenebrarum, quod nocentes suis quoque

oculis

oculis uix fatentur, non seruo, non creditur ancillæ. Quid inter-
 nūtijs, quid opus est ministerijs? sufficit animus duorum, ex-
 plicat omne filius materq; secretum. Incestum tanto incredibi-
 lius est, quanto & de illo plures loquuntur. O misera conditio
 sexus, cuius ipsæ plerunq; uirtutes, fabulas parant. Cur ista
 nullis in publicū gaudet egressibus? Vnde aduersum omnes tā
 rigida conuersatio, tam seuerus affectus? Nihil concupiscit, ni-
 hil ergo desiderat? Filius possidet cuncta tempora, uniuersos
 occupauit affectus. filius matris tota iactatio est. Rogo nun-
 quid adamauit? Mihi credite, non est nefandorum ista sim-
 plicitas. da ut sit hæc inter matrem, & filium conscientia, par-
 cent osculis palam, abstinebunt coram patre complexibus,
 omnis familiaritas substringetur in publico, sermones, occursum
 coram seruulis liberisq; uitabunt, & maximi sceleris ardor
 captabit affectare grauitatem. Elige parricida quod uoles, in-
 cestum diligens suspectum non erit, negligens deprehenditur.
 Sed quid ego sic ago, tanquam inauditum, incredibile scelus
 locutus sit populus? Teneo in hoc sermone facinus unius mali
 mariti. Nō interest incestum de uxore fingat, an credat. Quid
 iste ergo non timuit tam nefandæ rei famam, nec ad aures pa-
 tris peruenire rumor erubuit? Dissimules licet, à te malignitas
 accepit ortū, te secutus est quisquis hoc ausus est narrare, pro-
 ferre. Da bonum patrem, bonum maritum, dicturum me putas,
 nō credet? Nesciet esse rumorem. Ite nūc Iudices, & adhuc du-
 bitate quis famæ fuerit autor, cuius pater agit causam. Specio-
 sus, inquit, fuit. Non magis hoc facinus in matre est, quam cri-
 men in filio. Speciosus fuit. Ut hoc obijci possit, ut debeat, adij-
 ce & adulter, & raptor, in illa matrona maritali dolore penè
 percussus, in illa uirgine publica sub clamatus inuidia, quan-
 tū hæc quoque intra notos discurrunt iuuentutis excursus. Quid
 ais? ab incesto libidines cœperūt? hoc primū unquā iuuenis ad-
 misit? hoc solum argumentum sumis ex forma? Dic potius, de-

prehendi iuuenem mihi uenena miscentem: in necem meam conscientia sceleris est armatus. Infinitum est quantum debeat antè fecisse filius, ut de illo incestum pater sibi credat. Speciosus fuit. Quis enim non est formosus filius matri? Amant debilitates, amplectuntur illum morborum suppliciorumq; pallorem, & in uires charitatis accrescit ipsa miseratio. Nō impedit ægræ pietatis animū deformitas, pulchritudo nō auget. Amare liberos unus affectus est. Liberi marite, liberi nō amantur oculis, non complectitur mater ore, non uultu, sed est in filio matri ne scio quid homine formosius. Possit forsitan nouitas sollicitare uisus, expugnare mentes, in matris aspectu coalescit infantia, pueritia cōsurgit, iuuenta surrepit, speciosum suū quotidie uidet, miratur, amplectitur. Quæ tandiu amauit, quando incipiet amare desinere? Non est opus nocentissime senex ad hoc nefas charitate, sed amentia, sed furore. Vt in iuvene suo mater possit concupiscere quòd formosus est, oderit oportet quòd filius est, & adeo sacris affectibus nō adiuuatur in facinus, ut ad illud nisi per obliuionem sui transire non possit. Quid? quod & incredibilius est, quòd parem duorum poscit insaniam, & ad incestum opus est ut adamet & filius, nō ut adametur solū. Ab utro deinde uultis incipere preces, uenire sermonē? Audebit hoc rogare filius matrem, mater hoc impetraturam se sperabit à filio. Hunc animum tuum senex, quo cum maxime taces (si non est callida, nō maligna simulatio) de fide tanti sceleris interrogo, an potest mater admittere, quod loqui non potest pater? Speciosus fuit. Libet interrogare hoc loco omnes humani generis affectus. Placet ergo ut si filio obtigerit indulgentior facies, uultus erectior, refugiat mater amplexus? Si uirginem usq; ad notabilem speciem natura formauerit, timeat oscula pater, horreatq; contactum? Dij deæq; male perdant tam impudentes sollicitudines, tam nefarios metus. Propè est ab incesto, timere ne fiat. Malo simplicitatem, quæ non uereatur in famam, malo nudos affe

dos affe

dos affectus, inconsultamq; pietatem. Nihil de se fingi, nihil cre-
 dat posse narrari. Teneat insatiabiliter, auide. tanti fama non
 est, ut amet filium mater solitudine pudicitiae. Me quidem ma-
 rite si quis interroget, omnes matres liberos tanquam adama-
 uerint, amant. Videbis oculos nunquam à facie uultuq; defle-
 etere, comere caput, habitumq; componere, suspirare cum re-
 cesserit, exultare cum uenerit, conserere manus, pendere cerui-
 cibus: non osculis, non colloquijs, non praesentia uoluptate sa-
 tiari. Hoc est ergo in tam nefanda suspitione sauisimum, ince-
 stum non potest fingi, nisi de optima matre. Execraret mcher-
 cule Iudices, si crimen istud clarius obicisset filio pater, si usq;
 ad uerborum processisset amentiam. Nemini minus fas esse de-
 bet credere incestum, quam qui propter illud paratus est filium
 occidere. Quid quòd non credis tantum nefande, sed queris?
 Ita tu non times monstri huius agitare secretum? Populus lo-
 quitur incestum, sed tu nega. Ciuitas infamat, tanto magis oscu-
 lare unicum, & coniugem tene, pariter duos circa tuum strin-
 ge complexum. Prò inaudita feritas, ita patri non sufficit non
 credere incestum, quod non potest probare? Ferrem tamen ad-
 huc suspiciones tuas nefandissime senex, si dissimulater indicia
 tanti sceleris agitasses. Obserua sermones, secreta custodi, om-
 nium dierum noctiumq; momētis sagax scrutator insiste. Quid
 tibi cum abruptis? quid cum supremis? Incestum iam credas o-
 portet, ut torqueas. At tu, prò nefas, uerberibus, ignibus, & to-
 ta crudelitatis arte scrutaris rem, de qua non deberes interroga-
 re seruos, de qua uernilium quoque corporum patientiam pe-
 tulanter excueres. Laninas accedis, equuleos moues, & par-
 ricidio suspicaris incestū. Nescis quod praiceps, quod abruptū
 tam nefandae diligentiae furore comoueas? Pater, qui de incesto
 filium torquet, non est neganti crediturus. Omnium quidē Iu-
 dices incestorum suspiciones pessimè semper à corporibus inci-
 piunt, nec bene de cuiusquam moribus illam partem hominis

interrogas, quæ non animo, sed dolore respōdet. Nondum dico quem torqueas, quis inter equuleos ignesq; ponatur, cuius arguta prius indicia præcedant, nouissimum debet esse, quicquid torquet & punit. Fidem hominū deorumq;, ne grauitatē putatis à nouissimis ultimisq; cœpisse. Non habet probationem facinus, de quo pater non potes alium torqueere quàm filiū. Video qua possis ratiōe defendi, si omnia ante fecisti, ut incestū aliter erueres. Quid ais? Interrogasti seruulos, non potuit conscius inueniri? Exquisisti ancillas, non apparuit ministra flagitij? Non obscœna literarū commercia, nō fatentis deprehēdisti nefandæ blāditiæ? Nihil iuuenis maritus, dominus pater? I nunc, & dic scisse rumorem, sed ut torqueas: ducatur tamen quæstio per cōiugis ministeria, per filij seruulos, in illa potius uilitate desēuiat. Prius est ut repudietur uxor, ut diuortio fiat in domo grāde secretum. Excedit omnem immanitatem, filiū ideo torqueere, ut sciat an innocens torqueatur. Vnicum pater ignibus uerberibusq; interrogas, rogo quid facturus si pernegaueri? Videlicet ut laudes, deinde dimittas: ut amplectaris perusta uitalia, & laceri pectoris uulnera pietati rursus admoueas. Solus superest pudor homini, qui torfit unicū, ut torqueere debuerit. Faciat te necesse est res ista pēsimum patrē, & oderis oportet filiū, cui satisfacere nō possis. Iamiam malo uenena, ferrū, subitos ictus, improuisamq; mortem. Incestum qui non credit, torqueere non debet: qui credit, statim debet occidere. Quòd si tormēta etiā filij placent, si præstanda est satisfactio tam nefandi rumoris, exigo ne perdas quæstionē: in media ciuitate, in ipsa cōstitue fama, aduoca illos malignos, illos loquaces, et seculi rē exquire audiēte populo. Coram omnibus torqueri debet, de quo loquuntur omnes. Interroget quisq; quod uolet, suis credet oculis. Cur in abditā semotamq; partē iuuenis abducitur? Secretum quæstionis nec incesto filio debetur, nec innocēti. Dabo adhuc inter secretum publicationemq; temperamētum. Aduoca propinquos,

adhibe

adhibe amicos, circumpone iuueni serios senes, inter sint magi-
 stratus, adsistant quibus habere possit ciuitas fidē. Præstare de-
 bes aut tibi ut probare possis, si cōfessus fuerit: aut filio, si per-
 negauerit. At tu nefande, crudelis tollis quæstionis alteram par-
 tem, efficis ne possit amplius innocens esse qui tortus est. Quid
 agunt contra populum tormenta secreta? Prædico, testor, ite-
 rum dantur malignis alimenta sermonibus, & à quæstione se-
 posita in maius reditur incertum. Coram omnibus torquere de-
 bet filium pater, & qui uult absoluere, & qui est paratus occi-
 dere. Non uultis Iudices ad facinus indignissimæ quæstionis ac-
 cedat, & quòd ipse torsit filium pater? Adeo ne non potuit li-
 bertis aut seruulis necessitas ista mandari, non carnifex potius
 adhiberi? Pater in tormētis filij non auersos tenuit oculos, ipse
 uestes scidit, uelamēta lacerauit, manibus flagella concussit, re-
 nouauit ignes, & mori filium cōtentione non siuit, diduxit os,
 quod iam suprema claudebant, fuit animum, ut longis crucia-
 tibus patientia sufficeret. O dignum patrem, cui dicat iuocēs
 filius, feci. Non mehercule improbe mihi proclamaturus hoc lo-
 co uideor, hominem qui torquetur in matrē, debere corā matre
 torqueri. Cur excluditur infelix à sua causa, à sua quæstione?
 Adhibe speciosi cruciatibus hanc nimis amantē: huius gemitus
 excipe, huius suspiria oculosq; custodi: si quod facinus admis-
 sum est, torquebis quidem filiū, sed fatebitur mater. Irrumpere
 me tum maxime puta in illud tuum parricida secretum, in iicio
 properanti quæstioni manum, inhibe ictus, subtrahere paulisper
 ignes, quicquid est quod cruiisti, profer in medium, memento te
 fecisse de filio propter quod tibi non debeat credi. Quid spiri-
 tum dolore præcipitas? Quid miseræ interualla patientiæ per-
 tinaci crudelitate continuas, si frustra tibi sufficere credis quod
 audieris nūciare, proferre? Incestum ut credatur, ipse debet au-
 diri. Mirabar & ego Iudices si tam nefanda quæstio alium exi-
 tum potuisset habere, quàm mortem. Hic est parricidij pudor,

pp 5 sic

sic desinunt, quæ incipere non debent. Facinus quæstionis, operis scelere maiore, exire tibi uideris per orbitatem. Scimus unde uenerit ista contentio, nihil extorsit sæuitia misero. Vincit torquentem qui occiditur. Iamiam non miror, quod post ista non habes uocem, uerba nõ inuenis. Vnicum sine teste lacerasti, unicum occidisti, soli tibi deinde notũ uis uideri celare facinus, & in parricidio quæris aliunde tristitiam. Præpostera res est filiũ occidere, deinde erubescere. Fas non est esse notum, propter quod se parricida putat innocentẽ. Eligas utrum uoles, aut tormenta damnes necesse est, aut silentiũ. Quod non debet indicari, quæri non debet. Possis uideri fortassis crudelissime senex silentium filio præstare, si uiueret. Cõsumpta est paterni nominis religio, omnis pietatis sublata reuerẽtia. Si hoc ille meruit, parum in quæstione, parum ultionis in morte est. Vindicare uis confessionem? induc cadauer, & super illa uulnera omnes pone causas. Non est eiusdem fateri cur torseris, & tacere cur occideris. Quid ais sæuissime parricida? Filium cõsumpsisti per flagella, per laminas. Potes agere, uiscera de tuis concepta uitalibus, sanguinem qui de tua fluxit anima, non insania, non furore, sed (quantum uis uideri) consilio, grauitate lacerasti. Potes tacere, super uulnera unici, super exuios artus metuendus assistis, & causas quærente matre, quæerẽte populo, hoc solũ dicis, occidi, contenta esse debet incerto. Interrogari nũc te marite credis à matre sola? causas mortis illius reposcit sollicitudo generis humani. Stant circa liberos attoniti parentes, horret inuicẽ se charitas fraterna cõplecti, rupta est illa osculorũ inter soceros generosq; simplicitas. Quousq; nos cũ silentij tui interpretatione committis? Si nihil factum est quod debeat erubescere temporũ pudor, quid sibi uolunt uerba media, suspensa? Si nefas prodigiosis simile fabulis deprehēdisti, miserere, ne sis una morte contentus. Incestam grauius odisse debes: quod & uenit in forum, quod audaciam innocentis imitatur, & tacenti uidetur irasci.

Cum

Cum filium propter rumorem torseris, propter tormenta occideris, non est media res, ut neutrum sciamus. Mater quidem Iudices innocentissima hoc cōplorat, hoc ferre nō potest, quōd nihil parricida respondet. Sed nobis uidetur iam iamq; esse dicturus. Non fallit nos nefāde quid captes, hoc quōd supra silētium trahis alta suspiria, quōd prorumpenti uideris exclamatione deficere, mendacio paratur autoritas, & in fidem erupturæ uocis assertur, ut fateri uidearis inuitus. Dic tamen, par est huic rei matris integritas, ut mentiaris. O quanto nunc dolore torqueris, quōd instantem non potes aliqua truci proclamatione discutere. Non uerba tibi contra miserā, sed argumēta desunt: non uoce, sed probatione deficeris. Quod solū datur, relinquis infamiae, & nos cum perpetua sermonum malignitate committis. Qui interrogantem nec damnat, nec absoluit, rumore cōtētus est. Modestia mariti pariter & patris accipite. De muliere quæ cōuinci nō potest, sufficere sibi putat, ut incesta credatur. Quis unquā tam nefādas artes, tam cruentū deprehendit ingenium? quia nō potest probare quod dixerit, captat ut credatur quod nō dixit. Dissimulas, taces, sæue, crudelis? inuenisti tormēta patris. Audi quid misera simplicissimo dolore proclamet. Nō efficiēs, inquit, callidissime parricidarū, ut nō audeam cadauer amplecti. Ego uerò incesta sum, si possum moderari gemitus, cōprimere lacrymas. Coite in funus omnes liberi, omnes parētes, custodite plāctus meos, obseruate suspiria, si quid feci, si quid admisi, fatebor. Ecce supra lectulū effusa feralē, laceros arius & perustū cōplexa corpus exclamo, teneo unicū meū, uelit nolit inuidia, meū misera formosum. Hoc erat quod infelicissimā matrem ultra solitæ charitatis exagitabat affectus, amabā marite periturum. Infames quantum libet hāc impatientiam, ego mihi uideor defuisse, cessasse, multum de letitia, multum perdidisse de gaudijs. Nemo unquam filium nimis amauit. Excuso tibi, inquit, iuuenis innocentissime, quōd supremis tuis nondū
præst

præstiti misera comitatum. Viuere quidem te defuncto cōtinuo nō debui, sed mori marito tacente non potui. Rumpam tedium lucis inuisæ, sed prius licuerit coram ciuitate manibus tuis iusta persoluere, cum damnato supra callidissimum silentium parricida, nihil te dixisse constiterit. Ignosce quòd ad iudiciū istud orbata durauit. Timui ne si ad exitū impatiētia, si præcipiti pietate properassem, faceret aliū parricida de mea morte rumorē.

INFAMIS IN MATREM.

11.

Ex superiore argumento Declamatio.

Pro uiro contra uxorem.

19

DE BEBATVR quidē tristissimæ orbitatis misero pudori, ut iam taceremus omnes, & post tam prodigiosas rerum sermonumq; nouitates, oportuerat hoc esse nouissimum de malis infelicissimæ domus, quòd occidi filium pater. Sed quoniā mulier immodici semper affectus, supra cuncta quæ uel passus sum paulò antè, uel feci, reatus quoq; me dolore cōcussit, ueni petiturus à uobis ne me scientem silentiū contentioni præstare credatis. Nō quia occidi filium taceo, sed occisus est ut tacerē. Utinam Iudices negare possē quòd occidi, utinam totum miserae necessitatis ordinem fas esset intrare, & oris huius premere secretum. Miratur hanc aliquis patientiam meam? Ardor ille qui me modo impetgit in filiū, ipsa sui immanitate cōsumptus est. Quicquid erum pere posset in proclamationē, parricidio peractū est, in orbitate conticuit. Non habeo affectum, nisi quo cuncta tantū patiar, audiam, feram. Vtrūq; de filio fieri nō potest, ut & occiderim, & fatear cur meruerit occidi. Quapropter Iudices satis admirari, satis stupere non possū, quòd mulier cuius præter optimā sanè conscientiam, sexus quoq; maiorem malis nostris pudorē præstare debebat, tacere nō potest silentium meum. Nouo quin imo fabulosoq; secum impatiētiae genere dissentit. Queritur de populo quòd loquatur, de patre quòd taceat. Nec contenta confes

confessione mariti, nihil se dissimulare, nihil scire reatus auctori-
 tate testantis, mauult de silentio meo facere secretum orbitatis.
 Istud amētia sit an innocētia, perditus dolor uiderit. Ipsius ani-
 mus potest scire quid filius meus dixerit, quæ me putat habere
 quod dicam. Fidem igitur uestrā Iudices, ne uos orbitatis mise-
 ratione confundat sola mater, ne ue maximæ calamitatis ibi tā-
 tum putetis resedisse sensum, unde uos lacrymæ gemitusq; cō-
 ueniunt. Mei magis debetis in uxoris comparatione misereri,
 qui filium & perdidit, & occidi. Ego sum infelicior ex parenti-
 bus duobus, qui quicquid Iudices ista complorat, & patior, &
 feci. Felicem ignorantie consciētiam matris, qua sufficit inter-
 rogare. Maior me impatientia, maior urit affectus, cur filium
 occiderim, indicare non possum, nec pœnitet quòd occidi. Infe-
 lix senectus, misera patiētia, sic quoq; quàm multa dicēda sūt?
 Fuimus quondam, Iudices, fuimus felicissimi parentes, cū adhuc
 rudis unci nobis blādiretur infantia, durauitq; domus tota pro-
 speritas, quandiu pariter fruebamur, pariter dileximus, quādiu
 ciuitas de nobis hoc solum poterat loqui, filium nos habere for-
 mosum. Vt uerò in eam adoleuit etatē, in qua corporalibus bo-
 nis iuuentus insolenter exultat, superbus atq; arrogās, in nullū
 uitæ genus, non in priuatos, non in publicos actus florētem du-
 xit etatem. Dij immortales quantus qualisq; circa iuuenem ru-
 mor ingemuit? omnium maledictis succlamatus, omnium denū-
 ciatione damnatus est, donec & ipse cōsensum circa se publici
 doloris agnosceret. Inde rarus in publico, & tanquā patris oc-
 cursus, tanquā ciuitatis ora uitaret. Non est leue concipere uer-
 bis, in quantam ciuitatis execrationem, in quantam culpā iuue-
 nis inciderit. Dicitur esse occidere posse patrē, dicitur esse dignus,
 quem posset etiam pater occidere. Quid facerem Iudices infeli-
 cissimus senex? iam iam non euitabat fama nec patrem, iam meis
 auribus nemo parcebat. Interrogare non audebā, dissimulare
 non poteram. Fallitur quisquis me putat quicquam fecisse con-
 filio

filio: impetus, ac temporis ipsius nescio quis ardor explicuit. Preparari filio tormenta non possunt. Est in miseris penatibus pars remota, seposita, profunda tenebris, tristis accessu, omnibus apta flagitijs, & in qua audeat facere facinus & pater. Illò fateor dū me uariæ cogitationes per totius domus spatia circumagūt, quātum intelligere licuit, improuisus adueni. Et ille quidem ad conspectum meum tanquam deprehensus obstupuit, refugitq; trepidus, puto ne quærerem causam. Irrumpo festinanter, auide, sine liberto, sine seruulo, sicut me deprehenderat temporis illius fatum, manibus, ictibus, & quæcūq; ex obuijs dolor in telorum transtulerat usus, ultra uires senectutis aggressus, ignes ex proximo raptos, uerbera quæ casus obtulerat, non diuiso dolore, non per partes, non per interualla suspēso, sed semel, sed pariter inuado. Pars secreti fuit, ut ipse torquerem. Dij immortales, quæ contumacia, quæ fuit illa patientia, cum domi torqueretur à patre, non inuocare matrem? Non repugnauit iuuenis, non opposuit manus, nullum implorauit auxiliū. Mersis tantum deiectisq; luminibus tanquam unquam flagella sustinisset, tanquam meis torqueretur oculis, omnes ictus exceptit in faciē: uerberibus, ignibus, laudatos uultus uelut illis irascere tur, opposuit. Reddo testimonium nouissimum pudori, cum iam mori uellet, occisus est. Laudo Iudices patientiam matris, cum & ipsa semper plurimum esset domi, & ab illo secreto fortasse non longe, interuenire noluit, interpellare non ausa est. Sed & manibus meis gratulor, quòd non propinquus aliquis, non amicus irrupit, occidisset quisquis me tunc ausus fuisset interrogare pro filio. Sepeliui tamen lacera membra, funus indulsi, ossa collegi. Non iniecit uxor lectulo manū, nō inter exequias placentibus elisisq; uberibus mihi fecit inuidiam. Vnde in hanc impatientiam prorupit, exiuit: domi me nihil interrogauit. Possum iam mater infelix coram liberis ac parentibus, possum audientibus dijs hominibusq; clamare, & ego amari filium meum, non

osculis,

osculis, non infirmitate, non lacrymis, sed uiribus, dolore, pa-
 tientia. Vnicum quem si acie clausisset hostis, uicaria morte ser-
 uassem: si subitum cinxisset incendium, extulisset relicta meo-
 rum parte mebrorum, eripui malignitati, abstuli fama. Habeo
 quod imputem tibi nature pietas. Rem difficilimam feci, quòd
 nò me potius occidi. Mala tractationis accusat. Adeo ne uxor
 tibi parum uideor dedisse pœnarum post periculum & labores
 ne lucrifaciat pater, quòd occidit filiũ suum? Non pudet ergo,
 si irasceris parricide? Quid tibi cũ lege, quam uos propter mi-
 nores accepistis affectus? Querelas habet ista, non gemitus, &
 matre seposita solam complorat uxorem. Rursus ad populum
 uocas miserum pudorem? materiam noui rumoris accendis?
 Perdidi ergo rationem secreti mei. Sic omnia feceram, ne quid
 aut quæri posset, aut dici. Iam uerò quid impudentius, quid
 indignius, quàm cum sibi de liberis credunt licere tantundem,
 & æquum ius patris ac matris esse contendunt, quasi nesciant
 nobis arbitrium uitæ necisq; cõmissum? Non est priuilegium,
 filium occidere cum fieri potest, nec quisquam tantum ideo fe-
 cit, quia liceret. Viscera unici lacerare suffeci. Ignosce, si non
 potes mihi credere, nemo filium suum occidit odio, non erit
 tanti iuuenis inuisus. Illud est in patribus usque ad parricidium
 terribile, quòd amant, quòd succurrunt, quòd sibi uidentur ali-
 ter non posse misereri. Non est quòd uos ab existimatione
 malorum meorum mollior sexus abducat. Maioris affectus est
 filium occidere, quàm uindicare. Desine igitur me mulier fã-
 tigare interrogationibus tuis. Ita tibi non uidetur omnia re-
 spondere pro filio, qui dicit, occidi? Et licet comprimantur ex-
 clamations, ora claudãtur, nihil negat, qui hoc fatetur. At qui
 summorum facinorum ipsa immanitas innocetia est. Filium pa-
 ter non demens, non insanus occidi. Hominem extra sensus af-
 fectusq; positum quisquis nunc miseratur, occidit. Vides senem
 sanguine suo fluentem, laceratis exustisq; illis sanctioribus

chario

charioribusq; uisceribus super exanimis unici corpus cruentis manibus iacentem? Horreo cadauer, & uelut corpora quæ cælestis exanimauit ignis, adire propius timeo. Ad quædã facinorosa sufficit claudere oculos, uultus auertere, tacere, mirari, & incredibiles calamitates relinquere suis causis. Miserere, ne quid amplius queras, ne quid interroges. Dicturum me putas, parce seculo, parce marito, parce patri? Tu uerò parce illi, qui occisus est. Nouum Iudices uxoris in maritum crimē audite. Silentium est de quo queritur. Solebat indignatio uestra conuitia nostra ferre non posse, & matronalis indignatio dicere uidebatur, nõ parcis erga me marite uerbis, nullam habet nostri tuus sermo reuerentiam: facile prorumpis in opprobria, facile quodlibet obijcis, exclamas, & dum nimium libertati uocis indulges, potest populus aliquem de me facere rumorem. Tu mulier obijcis mihi rem quæ nulli unquam crimini fuit, sola in nostris moribus innocentiam uoce reprehensam tuetur taciturnitas. Vide cur manus, cur uerba peccare uideatur. Illis infamamus, his torquemus, occidimus. Vis scire quam non possis queri de silentio meo? Felicissima fueras, si idem fecissemus omnes. Finge me paulisper sepositis silentij causis, hoc tantum respondere, non prodo secretum. Ex omnibus Iudices, quibus humana pectora serijs grauiusq; completuntur affectibus, nullam difficiliorem quam silentij credo uirtutem, adeoq; promptissimo sermone facile delinquimus, ut constantiam tacendi neq; in alijs ferre possimus. Crimen hoc in me mulier uocat, quod in priscis illis morum mentiumq; rectoribus fuit prima sapietia, quod quosdã totius uitæ pertulisse patientiã magis illa misera miratur antiquitas, quam quod temporum uices, siderum cursus, & profunda nature uelut conscia ratione sanxerunt. Quæ per fidem impotentia est effringere rigens sacra dissimulatione pectus, euoluere animum, quem super sua secreta compositum non letitia, nõ dolor, non necessitas, nõ fortuna laxauerint? Quisquis de tacete queritur.

multo

Valla sic illa
ad posteri⁹, hæc
ad prius dicta
refert,

multo minus ferre poterit loquentem. Nec adeò cõingali socie
 tate cuncta miscentur, ut nihil sibi aduersus hanc concordiam
 proprium relinquat animus. Est aliquis etiã à sanguine suo se=
 cretus affectus, genus q; reuerentia, ut tacenda minime uelis sci
 re charissimos: quãdam non possis uerberibus, equuleis eruere,
 & plerosq; uideas fortiter super sua secreta moriẽtes. Agedum
 (si uidetur) utrunq; sexum, omnem conditionem, omnem scru=
 temur etatem, nullum sine cõscientia pectus, nulla uita sine cau=
 sis tacẽdi. Si te interrogaret omnia maritus, haberes aliquid et
 tu quod non fatereris. Et quanto silentium grauius est in sene,
 uerecũdus in marito, sanctius in patre? Pudeat nos mulier in=
 firmitatis. Vicit nos modo iuuenis ille constãtia, mori uoluit, ut
 taceremus. Vides mulier quibus* interpretatiõibus præstes tuũ *impreca
 dolorem? Diceris ideo me interrogare, quia scis omnia me po= tionibus
 tius pati malle, quã loqui. Quis enim in hac ciuitate nõ nouit
 taciturnitatis meã rigorem? Quis ignorat, qua cũcta soleam fer
 re patientia? Ne occisurus quidem suspiria gemitusq; præmisi.
 Nihil feci, unde erupturum quãdoq; in orbitatem patris animũ
 aut tu præscio timore sentires, aut ipse periturus. Hanc nũc me
 iactare cõscientiã putas, quòd nihil in publico, nihil in ullo mi=
 hi permisi proclamare conuentu? Ego uero non sum questus de
 iuue ne nec tibi, nec captau, ut illum mecum & mater odisset.
 Frustra te putas extorquere accusatione posse, quod mihi non
 ipse calamitates, nõ dolor, nõ meditatio orbitatis expressit. V=
 ras licet, durabo, perferã, passus sum iã, quod erat difficilius, oc
 cidi. Tor sit, inquit, filiũ meũ. Breuiter iudices ratio reddatur.
 Infamẽ quid refert an innocentẽ, si illud omnibus liquet? Iuue=
 nem cũctis pignoribus inuisum, omnibus affectibus grauẽ mali
 gni fecere sermones. Quid agimus anime? quẽadmodum effugi=
 mus, euadimus? In tanta infamia nihil facere, credentis est. Vis
 me circumire singulos, reclamare populo, cum rumore rixari?
 Tuã fortassis infirmitati conueniat negare: me tantum fortior

assertio unici decet. Eripiendus est non contentione uerborum, sed ut ciuitas stupeat, ut erubescat. Torquere me filium putas? Inuidiã facio populo. Videor mihi illis uerberibus lacerare famam, illis ignibus increpare rumorem. Quæstio de infami filio unam rationem habet, ut probes innocentem. Dij mala prohibeant, ut noueris illum dolorem, quo potest torquere filium pater. Nihil est infelicius homine, cui de unico suo mors sola non sufficit. Iuuenē in cuius animo perdiderāt nomina nostra respectum, quem quotidie necesse habebamus excusare rumori, qui inter nos formosum malebat agere quã filii, uerberibus ignibusq; consumpsi. Vis, uis scire quanta tormentorum ratio fuerit? Debuit etiam tortus occidi. Si tamen utiq; mater uis scire causas, leniter audi. Prospiciebam miser in grande quãdoq; facinus prorupturum, quod ocio uitam, quod desidē domi perdebatur etatem. Non peregrinationibus excolere mentem, nõ experi militariam, non tentare maria, non rura colere, non administrare rempublicam, non ducere uolebat uxorem. Præterea traxerat ex frequētib; castigationibus tedium patris, et in execrationē mei, conscientia qua non emendabatur, exarserat. Timebat occursum, nõ audebat adire: colloquia, oscula, cõuictusq; fugiebat. Breuiter perditissimæ mentis definienda mensura est. Oderat me filius, et timebat. Filiū igitur totius ciuitatis existimatione dānatum, quē adhuc uiuere mirabātur homines, torsisse me putas? Ego uero occidi tarde diu. Quæstionē illud uocas? Pœna, supplicium, et malorum meorum exitus fuit. Nulla ratio est interrogādi hominem, cui non est fas nisi negare. Quanta tamē mihi fuit et in quæstione moderatio? Non enim precipiti raptus impulsu exilui repēte, subito, nec captus dolore cæco impatiētiæ meæ uelox uulnus induxi. Non potest nõ ratione occidi filius, cum antè torquetur. Dedi moras, spatium, tempus indulsi. Vides quãtam hic malignitatibus potuerim præstare materiã: si in illo secreto, gladio tantū, si uulneribus egisse,

exitum

exitum fecerat iuuenis deprehensi. Non est igitur mulier quòd mihi facias duplicatæ quæstionis inuidiam, id est, quòd torseri, & occidi. Sola est huius necessitatis ratio de morte. Illud est parricidium, filium torquere uicturum. Putas iuuenē uiuere potuisse, cui iam non poterat nisi morte succurri? Quem contra malignos sermones asserere cœperam, nō reddidi rursus infamiae, neq; in oculos, & ora uulgi de secreto patris emisi: prouidētia mea tibi quoq; mater, ne in hunc interrogetur, eripui. Ille uero non fuit post tormenta laturus uitæ pudorem, ut interrogaretur à singulis, ut negaret. Verum mulier affectibus tuis renuncians dum est, ad totius domus nostræ pertinere innocētiam credidi, ne se ipse potius occideret. Sentit iudices mulier ad ius querelæ suæ nec quòd torserim, nec quòd occiderim pertinere. Ita quærit, quid mihi dixerit ille, de quo nescit, an dixerit. Quid ais mater impatiens? ita in morte filij tui nihil aliud ad te pertinet quàm quid locutus sit? Ita si respōdero remittis parricidiū, tormenta non obijcis? O inconsultam muliebrem semper amētiam. quid iuuenis in tormētis dixerit, tanquam ignoret, interrogat. nihil me comperisse non credit, tanquam sciat quid dixerit. Fidem communis sanguinis, fidem cōmunium malorum, neq; parricidij me uelis agitare secretum, ne calamitatibus nostris grauē facias innocentia tuam. Viderit, quid meruerit iuuenis ille, ego iam possum suprema reuereri, & post exitum unici reuertor in patrem. Maior defunctis liberis præstanda reuerentia est, nec quicquam minus cōuenit affectibus patris, quàm si insultare uideatur occiso. In gratiā me cum filio reduxit orbitas. iram nostram mors seuera composuit. Quinimo recogitanti mihi totum secreti illius ordinem, subit tacita miseratio, quantam ego debeam reuerentiam filio, quem potui torquere solus, quem potui solus occidere. Perseueras, cogis, instas? Inuicem te mulier interrogo, cur si tantopere uolebas scire, quid interrogarem, quid ille loqueretur, non irrueris in quæstionem, quam nullis

ministris, nullis custodibus uallauerat pater? Quāto melius ma-
 ter ipsum adisses, quanto fortius interrogasses una, quanto tibi
 plura dixisset? Quis te mulier affectus abegit, tenuit, exclusit?
 Agnosco uerecundiam tuam: timuisti, credo, ne si in illo secreto
 fuisset omnes, occidisse filium diceretur & mater. Instas ta-
 men, & miseri senis ora diducis. Puta me hoc solum dicere, ex
 maximi facinoris cunctatione ueniens, quid audierim, nondum
 scio, totus adhuc sum in parricidio meo, & post mortem unci
 omnia quibus laceratus, occisus est, in animum meum tormenta
 redierunt. Est quidem difficile, ut aliquem pati pudorem parrici-
 da uideatur, uerūtamen stupore, amentia, & silentio in orbi-
 tate defeci. Ablata est mihi omnium uerborū fides, omnis sermo-
 nis autoritas, nec habet causam loquendi, cui non potest credi.
 Desine mulier interrogare. Filium quem occidit pater, nec ab-
 soluere, nec accusare iam debet. Quid, inquit, dixit cum occide-
 res? Miseram parricidij innocentiam, quod hoc me non pote-
 stas, non magistratus, non propinquus aliquis, non amicus, non
 ille sepe loquax populus ac malignus interrogat. Quiescitis,
 tacetis. Me infelicem nunquid scitis omnes? Puta me mulier hoc
 tibi respondere, non habent incredibilia uocē. Quaedam maio-
 ra sunt, quā ut illa capiat modus sermonis humani. Tu uero
 crede nihil aliud fuisse quā furorē, insanisse me puta, uidebā,
 quæ non fiebant: audiebam, quæ nemo dicebat. Hoc solum non
 insipientis habui, quod tacebam. Finge me respondere, nihil di-
 xit, nihil locutus est, non credis? Atqui multo minus creditura
 quid dixerit. Accipe mulier breuē ueramq; rationē, cur in que-
 stione iuuenis occisus est. Torquebam, nec interrogabam. si
 qua ad aures tuas ab illa quamuis remota domus parte perlata
 uox est, meus gemitus fuit, meorum uiscerum dolor. Queris cur
 nihil dixerit? quia non habuit quod scire uellem, quod audire
 deberem. Nihil aliud quæstio illa captauit quā silentiū, quod
 prestare uita non poterat. Quisquis in tormētis occiditur, ideo

tortus

tortus est, ut occideretur. An tu questionem illam fuisse credis, qualis uernilibus corporibus adhibetur? ideo enim equuleos mouebam artifex senex, tenebam fidiculas ratione seuitiæ, ut leuiter sedibus suis remota compago per singulos artus membra laxaret. Consumptus est spiritus silentio sui, & uerbera ignesque animum pariter uocemque cluserunt. Videbatur mihi premere gemitus, tenere suspiria: & sic nihil dixit, tanquam torqueretur ab homine, qui sciret. Miraris hanc in filio contumaciam, in iuene patientiam? patri torquenti non potest aliter responderi, quam ut mori malit quam cōfiteri. Quod sufficit igitur interrogantibus respondere, mulier occidi. Fallitur quisquis expectat, ut obijciamus illa communia: ego uero proclamo, non luxuriosum, non amore meretricis infamem, nihil ille delinquebat quomodo liberi solent, monstrum erat inenarrabile, quod nollem deprehendere, quod ferre non possem. Miratur aliquis quod non abdicauerim, nec notissima ultione patrū fuerim tantum expulisse contentus? Tuus mulier nefarius, tuus inconsultus non permisit affectus. Filium cui contra seueritatem meam ignoscebas, quem mecum odisse non poteras, secuta fuisses abdicatū. Finge iuuenē dixisse nescio quid, ego audire nihil potui: non enim potestatis alicuius more confederam, nec torquentibus alijs agebam iudicem patrem. Ego tunc cuncta & passus sum pariter, & feci. Non uacabat aures prestare uerbis, excipere gemitus, existimare singultus: auocauit me cōtentio, dolor, orbitas, parricidū: omnia facta sunt festinatione præcipiti. Idem patris affectus est torquere ut scias, occidere ut nescias. In meam, inquit, infamiam taces. Ita nunc primū laboras misera de fama, & post unci mortem pertinere ad te cœpit quid loquantur homines? Scilicet filius impēsus est, ut erubesceres, ut male audires? A deo ne hoc captati non erat satis, re totā cōmisisse rumori? Ego uero me famæ tuæ mulier opposui, & inter matrem filiumque medius parricidium feci, unicū occidi, ne quid aliud loqueretur

homines. Alioqui si hoc capto, quod putas, quousque taceo? in quod tempus differo illā quā me putas premere uocē? ecce reatus iudiciū pronuncio, ego tamē scire me nego. Egregiā rationem malignitatis, locuturus aduersus uxore: feci, ne mihi crede retur. Fateor igitur, nihil ad certū indubitatumq; perduxi, hoc est quinimo propter quod ad mortem usq; cōtendi. Non explicant tormenta quæstionē, quæ occidunt. Quid, inquit, dixit? Felicem te misera, si nescis, quid dixit. Ita non es cōtenta cōscientia tua, non sufficit quod nō habuit ille, quod negaret, quod fateretur? Poscis uerba quæstionis, cogis, extorques. Testor, tu facis, ne possis negare, quod dixerō. Quid dixit? parasse se parētibus uenenū? negas. Proditionis agitasse sermones? negas. Tyrānidis inisse cōsiliū? negas. Et quicquid dixerō negabis. O bone cōscientiæ incauta simplicitas. Ita nō times, ne coactus loqui multa fingam, multa componam? Si potes scire mulier an mentiar, scis quid dixerit. Quid dixit? nihil. Quid dixit? omnia. Male dixit seculo, fecit tēporibus inuidiam, detestatus est patrē, cōuiciatus est matri. Quid dixit? plus quā interrogabam. Vicisti mulier obstinationē meā. Audi breue succinctumq; respōsum, quid dixerit: quod quæris, quod putas. O si quis in illā uos secreti nostri potuisset adhibere præsentiā, uidissetis nouū genus quæstionis: stabam senex furijs mōstrosæ feritatis accinctus, manibus exertis, hinc ignibus, hinc uerberibus armatus: super ora, super oculos iacentis assistens clamabam, furiose, demens tace. Et ille uelut exustis amputatisq; per quæ dolor exit in uerba, fuit attonitus, amens. Quoties admotis ignibus ad aliquam corporis partē, totū pectus imposuit? quoties hiatu oris auide flammam aduersus exeuntia uerba collegit? Cum uerò iam totus calor uerberibus expulsus ignibus nouissimi doloris erūperet, pertractis ab ima pectoris parte suspirijs breuissime collecti spiritus, ille quo redditur anima singultus, fuit similis exclamaturō nescio quid, quod et tu fortassis audires. Occupaui, fateor, &

aduoca

aduocatis quas iam cōsumpseram uiribus, manibus, telis, totoq̄ corpore pariter adnixus, antequam mentiretur, occidi. Misera temporis illius recordatio, deficientē in manibus meis filium uidi, aspexi ora pallentia, frigidus halitus, interrupta suspiria, & animam magno silentio exeuntem, non tamē tormenta laxaui, nō subtraxi, restinxiq̄; flāmas. Miserere mulier, ne queras amplius uocē huius affectus, filiū qui moriebatur occīdi. Non perdidit tamen, non perdidit unice mortem, fortunā non perdidit, iā me non interrogat nisi sola mater. Consiste a gedū mulier loco meo, & in habitum paterni furoris accincta admoue equuleos, flagella, laminas: prædico, testor, aliter non possum loqui, aliter mihi nō potest credi. Quāquā miserime iuuenis (fās est enim iam tuos alloqui manes) exprimere mihi uocem nullus poterit dolor: quantum uolet laceret, uel occīdat, uincere me tormenta docuisti. Si tamē fās est cogitationis memoria tractare uerba miseræ questionis, cur me corā populo magis interrogas? Eamus uxor in illam desolatam domū, in illud iā patris filijq̄; secretū, ibi me interroga, ubi torsti, ubi occīdi, ubi adhuc forsītā filij tui uaga per mœstos penates anima discurret. Porrigat aliquis imaginem iuuenis occisi, ponat in sinu matris illas uestes, quibus ipsa iuuenē misera comebat. Eamus ad tumulum, misceamus supra busta lacrymas. Ibi aut tacebimus pariter, aut inuicē confitebimur. Iamiam miser mori possum, explicuit te sollicitudo, pietas. Non scribo tabulas, testamento supremo uerba non credo, & ego moriar in tormentis meis. Illud tantum nouissimis precibus à te ciuitas, per liberos, per coniuges, per natos, à te uxor, per occisi iuuenis umbram peto, à te mater, ne quid amplius queras, tu infāmiā ne dicas.

M. FABII QUINTILIANI
 DECLAMATIONVM
 FINIS.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

M. P. B. P. O. V. I. T. I. A. N. I.
D. E. L. A. M. A. T. I. O. N. I. A.
P. A. R. T. I. S. I. C. A.

~~11~~

30

QUINTILIANI
INSTITUTIONUM

F. A.
011